



นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ.1856-1870)



การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ แผน ข ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ.1856-1870)



การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ แผน ข ระดับปริญญามหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

FRANCE'S FOREIGN POLICIES IN THE PERIOD OF EMPEROR NAPOLEON III (A.D.
1856-1870)



An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for Master of Arts (HISTORY)
Department of HISTORY
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2019
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

หัวข้อ นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3
(ค.ศ.1856-1870)
โดย สุมณา วงศ์ชีวะสุทธิ์
สาขาวิชา ประวัติศาสตร์ แผนก ข ระดับปริญญาโท
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศัทธาภากร ศศิธรรามาศ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

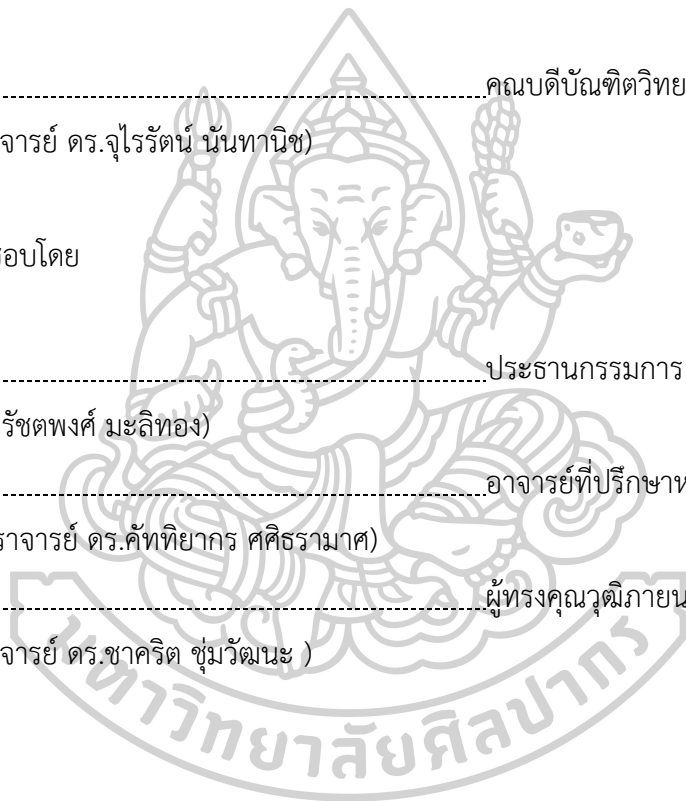
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.จุไรรัตน์ นันทานิช)

พิจารณาเห็นชอบโดย

.....ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.รัชตพงศ์ มะลิทอง)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศัทธาภากร ศศิธรรามาศ)

.....ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)



59205206 : ประวัติศาสตร์ แผน ข ระดับปริญญาโทบัณฑิต

คำสำคัญ : ฝรั่งเศส, นโยบายต่างประเทศ, จักรพรรดินโปเลียนที่ 3, จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2

นางสาว สุมนา วงศ์ชีวิสุทธิ์: นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ.1856-1870) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คัททียากร ศศิธรามาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานโยบายต่างประเทศของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ภายใต้การปกครองของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ตั้งแต่ ค.ศ. 1856 - 1870 ทั้งในด้านสาเหตุของการเริ่มดำเนินนโยบาย ตลอดจนขั้นตอน และผลกระทบจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศนั้น ๆ ที่มีต่อฝรั่งเศส

ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เป็นไปด้วยสาเหตุหลักคือเพื่อสร้างเกียรติภูมิและทำให้ฝรั่งเศสกลับมาเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรปอีกครั้งดังเช่นในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 รวมถึงสาเหตุอื่น ๆ ทั้งในด้านการค้า และการขยายดินแดนอาณานิคมตามแนวคิดแบบจักรวรรดินิยมที่กำลังแพร่หลายอยู่ในช่วงเวลานั้น ด้วยเหตุนี้ ฝรั่งเศสจึงได้ดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศโดยพยายามขยายอิทธิพลเข้าไปในประเทศอื่น ๆ ทั้งภายในทวีปยุโรป ได้แก่ อิตาลี และภายนอกทวีปยุโรป ได้แก่ เม็กซิโกซึ่งตั้งอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ หรือเวียดนามและกัมพูชาซึ่งตั้งอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้วิธีการเจรจาทางการทูตและการทำสงครามโดยส่งกองทัพฝรั่งเศสเข้าไปในดินแดนนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสไม่สามารถแผ่ขยายอิทธิพลเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ที่มุ่งหวังเอาไว้ได้โดยสมบูรณ์ ทำให้ความนิยมของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ลดลงเรื่อย ๆ และต้องผ่อนคลายการปกครองที่เข้มงวดลง ส่งผลให้กองทัพฝรั่งเศสอ่อนแอลงตามไปด้วย ดังนั้น เมื่อเกิดสงครามระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซียใน ค.ศ. 1870 ฝรั่งเศสจึงพราชัย และทำให้จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ต้องสิ้นสุดลงตามไปด้วยเช่นกัน

59205206 : Major (HISTORY)

Keyword : France, Foreign Policy, Napoleon III, French Second Empire

MISS SUMANA WONGCHEEWASUTH : FRANCE'S FOREIGN POLICIES IN THE PERIOD OF EMPEROR NAPOLEON III (A.D. 1856-1870) THESIS ADVISOR : ASSISTANT PROFESSOR CATTHIYAKORN SASITHARAMAS, Ph.D.

This study concentrates on foreign policies of the French Second Empire - on its causes, practices as well as outcomes - under Emperor Napoleon III from 1856 to 1870.

The study shows that the major cause of French foreign policies under Napoleon III was to rebuild France's fame and to make the country Europe's strongest superpower, as in Napoleon I's time, again. Other causes, including economic, the need to expand France's oversea territories according to the famous idea of Imperialism in that day, also did play a role. France thus practiced her foreign policies by using both diplomatic negotiations and sending troops to expand her influence both inside Europe - in Italy - as well as outside Europe, so to speak in Mexico in North America, and also in Vietnam and Cambodia in Southeast Asia.

However, France couldn't completely occupy the above mentioned territories. Napoleon III's popularity decreased since then, so that he needed to ease his strict govern-measures, which in turn resulted in the degradation of the French army. When the war between France and Prussia broke out in 1870, France thus then was defeated and this was also the end of the French Second Empire.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณอย่างยิ่งในความอนุเคราะห์ของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คัททียากร ศศิธรามาศ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในทุก ๆ ขั้นตอนของการทำงาน ตลอดจนให้ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเขียนสารนิพนธ์ อีกทั้งยังสละเวลาคอยช่วยอ่านตรวจสอบข้อมูล แก้ไขเนื้อหาและศัพท์สำนวนต่าง ๆ ให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น พร้อมทั้งติดตามการทำงานและให้กำลังใจตั้งแต่แรกเริ่มจนกระทั่งสารนิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์สัญญาชัย สุวังบุตร ผู้ซึ่งคอยให้คำชี้แนะและติกรอบกระบวนการคิดจนกระทั่งสามารถพัฒนาหัวข้อดังกล่าวขึ้นมาได้ อีกทั้งยังคอยถามไถ่ถึงการทำงานอยู่เสมอ

ขอขอบพระคุณคณะกรรมการสอบทุกท่าน อาจารย์ ดร.รัชตพงศ์ มะลิตทอง และรองศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ที่กรุณาให้คำแนะนำอันมีประโยชน์ อีกทั้งยังสละเวลาตรวจทานแก้ไขถ้อยคำตลอดจนรายละเอียดเล็กน้อยต่าง ๆ เพื่อให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่เพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในด้านประวัติศาสตร์ของผู้ศึกษาให้มากยิ่งขึ้น รวมถึงให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งทั้งในการทำงานและการเรียนตลอดระยะเวลาการศึกษาที่ผ่านมา อีกทั้งยังคอยถามไถ่และให้กำลังใจในการทำงานอยู่เสมอ รวมถึงขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาฝรั่งเศส คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ได้วางรากฐานความรู้ด้านภาษาฝรั่งเศสให้แก่ผู้ศึกษาในระดับปริญญาตรีจนสามารถนำความรู้นั้น ๆ มาเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือสำคัญในการทำสารนิพนธ์ฉบับนี้

ขอบคุณเพื่อนและรุ่นพี่รุ่นน้องระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ที่ให้ความช่วยเหลือรวมถึงคำแนะนำในด้านการเรียนมาโดยตลอด ขอขอบคุณเพื่อนสนิทที่คอยถามไถ่และให้กำลังใจในการเรียน รวมถึงให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ

ท้ายสุดขอขอบคุณครอบครัวที่คอยสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ศึกษาในทุก ๆ ด้าน เป็นกำลังใจที่ดีที่สุดและสำคัญที่สุดเสมอมา

สมนา วงศ์ชีวิสุทธิ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ทบทวนวรรณกรรม.....	9
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	13
ขอบเขตการศึกษา.....	14
วิธีการศึกษา.....	14
แหล่งข้อมูล.....	14
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา.....	15
บทที่ 2.....	16
ภูมิหลังของฝรั่งเศสและการก้าวสู่อำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3.....	16
2.1 ฝรั่งเศสก่อนการขึ้นสู่อำนาจของเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต.....	16
2.2 การขึ้นสู่อำนาจของเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต.....	21
2.2.1 การปฏิวัติ ค.ศ. 1848.....	25
2.2.2 สมัยประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2.....	29
2.2.3 รัฐประหารเดือนธันวาคม ค.ศ. 1851.....	32
2.2.4 สมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2.....	36

2.3 สงครามไครเมีย	43
บทที่ 3	49
นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกา	49
3.1 แนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมในทวีปยุโรปและในฝรั่งเศส	51
3.2 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในอิตาลี	55
3.2.1 สถานการณ์ทั่วไปในอิตาลีก่อนการเข้ามาของฝรั่งเศส	55
3.2.2 คาวัวร์กับแนวคิดในการรวมชาติอิตาลี	59
3.2.3 แผนการออร์ซินี	61
3.2.4 การเจรจาที่เมืองปลงบีแยร์-เลส-แบง	64
3.2.5 ฝรั่งเศสกับสงครามในอิตาลี	66
3.2.6 การเจรจาสงบศึก	70
3.3 ฝรั่งเศสในสมัยจักรวรรดิเสรีนิยม	73
3.4 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในเม็กซิโก	77
3.4.1 สถานการณ์ทั่วไปในเม็กซิโกก่อนการเข้ามาของฝรั่งเศส	77
3.4.2 การเข้ายึดครองเม็กซิโกของฝรั่งเศส	79
3.4.3 ฝรั่งเศสกับการสถาปนาจักรวรรดิเม็กซิโก	82
3.4.4 การล่มสลายของจักรวรรดิเม็กซิโก	84
บทที่ 4	89
นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	89
4.1 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในเวียดนาม	89
4.1.1 สถานการณ์ทั่วไปในเวียดนามและสาเหตุการเข้ามาของฝรั่งเศส	89
4.1.2 การเข้ายึดครองเวียดนามของฝรั่งเศส	94
4.1.3 การเจรจาสงบศึก	99
4.2 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในกัมพูชา	102

4.2.1 ภูมิหลังของกัมพูชาก่อนการเข้ามาของฝรั่งเศส 102

4.2.2 สถานการณ์ทั่วไปในกัมพูชาและสาเหตุการเข้ามาของฝรั่งเศส..... 105

4.2.3 กัมพูชากับการเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส 111

4.2.4 การคลี่คลายปัญหา กัมพูชา : สนธิสัญญาสยาม - ฝรั่งเศส ค.ศ. 1867 115

บทที่ 5 119

บทสรุป 119

รายการอ้างอิง..... 127

ประวัติผู้เขียน 134



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คำว่า นโยบายต่างประเทศ (Foreign Policy) มีผู้ให้คำนิยามเอาไว้หลากหลายด้วยกัน เช่น เจ.ดี.บี. มิลเลอร์ (J. D. B. Miller; ค.ศ. 1922 - 2011) นักรัฐศาสตร์ชาวออสเตรเลีย ได้ให้คำจำกัดความของคำนี้ไว้ว่า หมายถึงพฤติกรรมของรัฐที่เป็นทางการต่อกิจการภายนอกหรือ ที.บี. มิลลาร์ (T. B. Millar; ค.ศ. 1925 - 1994) นักประวัติศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ชาวออสเตรเลียให้ความหมายไว้ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับนโยบายต่าง ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลของประเทศหนึ่งกับประเทศอื่น ๆ หรือ เค.เจ. โฮลสตี (K. J. Holsti; ค.ศ. 1935 - ปัจจุบัน) นักรัฐศาสตร์ชาวแคนาดาให้ความหมายไว้ว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เพราะนโยบาย หมายถึง การตัดสินใจต่าง ๆ ที่มีเป้าหมายเพื่อการดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายนั้น¹ จากความหมายที่กล่าวมา จึงพอสรุปได้ว่า นโยบายต่างประเทศเป็นการกระทำต่าง ๆ ของรัฐภายใต้การตัดสินใจและนโยบายเพื่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐด้วยกัน ทุกประเทศย่อมมีนโยบายอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินกิจการด้านการต่างประเทศของตน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมหรือรักษาผลประโยชน์ของชาติเป็นสำคัญ การศึกษาเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเฉพาะการศึกษานโยบายต่างประเทศของประเทศที่มีอิทธิพลมาอย่างยาวนาน เช่น ประเทศฝรั่งเศส

ฝรั่งเศส เป็นมหาอำนาจประเทศหนึ่งของทวีปยุโรป และการดำเนินนโยบายแต่ละยุคสมัยได้รับความสนใจจากประเทศข้างเคียงอยู่เสมอ โดยเฉพาะนโยบายด้านการต่างประเทศ เนื่องจากสามารถส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเมืองและสังคมของนานาประเทศ จนในช่วงสมัยหนึ่งก็เป็นที่ยอมรับกันว่าการเมืองระหว่างประเทศของฝรั่งเศสมีความโดดเด่น ทั้งยังส่งผลให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรป เช่น ในช่วงรัชสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 (Napoleon I; ค.ศ. 1769 - 1821) เนื่องจากพระองค์ทรงดำเนินนโยบายเข้ายึดครองดินแดนต่าง ๆ ทั่วทั้งทวีปยุโรป ในช่วง ค.ศ. 1804 - 1814 แต่ในที่สุดแล้ว นโยบายการขยายอำนาจนี้ก็ก่อให้เกิดกระแสต่อต้านจากนานาประเทศ และทำให้ฝรั่งเศสต้องทำสงครามกับกองกำลังฝ่ายสหพันธมิตร (Coalition Forces)

¹ ธีรภัท ชัยพิพัฒน์, การเมืองระหว่างประเทศ (กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย), 2556), 206.

ซึ่งประกอบด้วยรัสเซีย ปรัสเซีย ออสเตรีย และอังกฤษ และผลของสงครามนี้คือความพ่ายแพ้ของฝรั่งเศสจนต้องยินยอมลงนามทำสนธิสัญญาสงบศึก และจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ทรงถูกลงโทษโดยการเนรเทศให้เสด็จไปยังเกาะเอลบา (Elba) ซึ่งตั้งอยู่ในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แม้ว่าภายหลังพระองค์จะทรงหนีออกมาและพยายามกลับคืนสู่อำนาจอีกครั้ง แต่ก็พ่ายแพ้ในยุทธการที่วอเตอร์ลู² ใน ค.ศ. 1815 ซึ่งส่งผลให้ประเทศมหาอำนาจยุโรปร่วมกันลงนามในสนธิสัญญาปารีสฉบับที่ 2 (Second Treaty of Paris; ค.ศ. 1815) และลงโทษฝรั่งเศสอย่างรุนแรง ทั้งการชดใช้ค่าปฏิกรรมสงคราม จำนวนมหาศาล การลดอาณาเขตของประเทศให้คงเหลือเท่ากับใน ค.ศ. 1790 และต้องคืนดินแดนที่ฝรั่งเศสช่วงชิงมากลับคืนแก่เจ้าของเดิม นอกจากนี้ ในสนธิสัญญาเวียนนา (Treaty of Vienna 1815)³ ฝ่ายสัมพันธมิตรยังจัดแบ่งดินแดนและจัดแผนที่ยุโรปเสียใหม่ให้เข้ากับหลักการปิดล้อมเพื่อป้องกันไม่ให้ฝรั่งเศสสามารถขยายอำนาจและกลับมาก่อสงครามได้อีกครั้ง เนื่องจากโดนล้อมกรอบเกือบทุกทิศ บทลงโทษเหล่านี้ล้วนสร้างความอับอายและความขมขื่นให้กับชาวฝรั่งเศสเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการหยามเกียรติและศักดิ์ศรีของประเทศ และทำให้ฝรั่งเศสมีสถานะเสมือนหนึ่งผู้กระทำผิดที่ต้องถูกลงโทษ⁴ ทั้งความพ่ายแพ้และบทลงโทษดังกล่าวนี้ ยังส่งผลให้บทบาทของฝรั่งเศสที่เคยครองความยิ่งใหญ่และเป็นมหาอำนาจในเวทีการเมืองของยุโรปต้องตกต่ำลง

ภายหลังสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ฝรั่งเศสต้องประสบกับความวุ่นวายภายในประเทศ ทั้งจากความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองฝ่ายต่าง ๆ และความวุ่นวายในสังคมที่เกิดการเดินขบวนประท้วงและปฏิวัติอยู่เป็นระลอก ๆ เนื่องจากประชาชนไม่พอใจกับการบริหารประเทศของกษัตริย์องค์ต่อมาอย่างพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 (Louis XVIII; ค.ศ. 1755 - 1824) พระเจ้าชาร์ลที่ 10 (Charles X; ค.ศ. 1757 - 1836) หรือพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป (Louis-Philippe; ค.ศ. 1773 - 1850) ที่ค่อนข้าง

² ยุทธการที่วอเตอร์ลู (The Battle of Waterloo) เกิดขึ้นในวันอาทิตย์ที่ 18 มิถุนายน ค.ศ. 1815 ที่เมืองวอเตอร์ลู (ปัจจุบันอยู่ในประเทศเบลเยียม) เป็นการต่อสู้ระหว่างกองทัพฝรั่งเศสนำโดยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งมีกองทัพหลักได้แก่กองทัพอังกฤษโดยมีจอมพลอาร์เธอร์ เวลลีย์ ดยุกแห่งเวลลิงตัน (Arthur Wellesley, 1st Duke of Wellington; ค.ศ. 1769 - 1852) ร่วมกับกองทัพปรัสเซียที่นำโดย แกบฮาร์ด ฟอน บลูเอเชอร์ (Gebhard von Blücher; ค.ศ. 1742 - 1819) ผลของการสู้รบคือความพ่ายแพ้ของกองทัพฝรั่งเศส เป็นจุดสิ้นสุดของรัชสมัยร้อยวันซึ่งทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 หมดอำนาจอย่างแท้จริง

³ สนธิสัญญาเวียนนา (Treaty of Vienna 1815) เกิดขึ้นในสมัยการประชุมใหญ่แห่งเวียนนา (The Congress of Vienna) โดยมีการกำหนดหลักการสำคัญ 4 ข้อ ที่เสนอแนะโดย เคลเมนส์ ฟอน เมทเทอร์นิช (Klemens von Metternich; ค.ศ. 1773 - 1859) เสนาบดีจากออสเตรีย โดยหลักการ 4 ข้อนั้นคือ หลักการสร้างดุลอำนาจแห่งยุโรป หลักการสิทธิอันชอบธรรม หลักการปิดล้อม และหลักการชดเชยค่าเสียหาย ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศต่าง ๆ ในยุโรป และป้องกันไม่ให้ฝรั่งเศสกลับมาก่อความปั่นป่วนให้แก่ยุโรปได้อีก

⁴ สัตยชัย สุวังบุตร, ราชาริปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970 (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2552), 15.

โอรสอ่อนต่อฝ่ายสัมพันธมิตรจนทำให้ฝรั่งเศสสูญเสียผลประโยชน์ที่ควรจะได้รับ ปัญหาดังกล่าวนี้ รวมกับบทลงโทษที่ฝรั่งเศสได้รับเมื่อครั้งสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ส่งผลให้ฝรั่งเศสไม่สามารถดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากต้องจัดการกับปัญหาภายในประเทศเสียก่อนจนทำให้การเมืองระหว่างประเทศของฝรั่งเศสไม่มีความโดดเด่น ส่งผลให้ชาวฝรั่งเศสหมดความภาคภูมิใจในองค์ประมุขและเริ่มหวนนึกไปถึงความรุ่งเรืองในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กระแสนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ตจึงเริ่มเพิ่มสูงขึ้น ดังนั้น เมื่อเกิดการปฏิวัติล้มอำนาจ พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ใน ค.ศ. 1848 จึงเป็นการเปิดโอกาสให้เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Louis-Napoleon Bonaparte; ค.ศ. 1808 - 1873) พระภาติยะในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ได้เข้ามามีบทบาทต่อการเมืองของฝรั่งเศส เนื่องจากชื่อของเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน มีอิทธิพลทางความคิดต่อชาวฝรั่งเศสซึ่งคาดหวังว่าพระองค์จะนำฝรั่งเศสกลับไปสู่ความเป็นมหาอำนาจและนำประเทศชาติให้พ้นจากความยุ่งยากต่าง ๆ อย่างที่พระปิตุลาของพระองค์เคยกระทำสำเร็จ ทั้งพระองค์ยังทรงให้สัญญาแก่ชาวฝรั่งเศสทุกคนขึ้นว่าจะนำฝรั่งเศสกลับคืนสู่ความยิ่งใหญ่และมั่นคงทั้งมีความสงบสุขและมั่นคงอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงทรงได้รับชัยชนะอย่างท่วมท้นในการเลือกตั้งเดือนธันวาคม ค.ศ. 1848 และได้ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 (The French Second Republic; ค.ศ. 1848 - 1852) ในช่วงแรกของการปกครอง ยังไม่ทรงเน้นนโยบายด้านการต่างประเทศมากนัก เนื่องจากฝรั่งเศสยังคงประสบปัญหาภายในประเทศทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่ตกต่ำ แต่ภายหลังจากดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีได้ 4 ปี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ก็ได้ฉวยโอกาสยึดอำนาจโดยการยุบสภาและจัดการลงประชามติเพื่อแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสาธารณรัฐกลับมาเป็นจักรวรรดิภายใต้การปกครองของราชวงศ์โบนาปาร์ตอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งการลงประชามตินี้ได้รับความเห็นชอบอย่างล้นหลามจากประชาชน ส่งผลให้จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 (The French Second Empire) ถูกก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1852 และเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (Napoleon III) ซึ่งการขึ้นมามีอำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 นี้ นับเป็นการทำลายข้อตกลงของการประชุมใหญ่แห่งเวียนนาใน ค.ศ. 1815 ที่ห้ามไม่ให้ราชวงศ์โบนาปาร์ตกลับมาปกครองฝรั่งเศสหรือดินแดนอื่น ๆ ในยุโรปอีกอย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม ประเทศมหาอำนาจยุโรปที่เคยร่วมกันลงมติในข้อตกลงนี้ก็กลับไม่ได้แสดงท่าทีต่อต้านหรือคัดค้านแต่ประการใด เนื่องจากแต่ละประเทศต่างกำลังเกิดปัญหาความวุ่นวายภายในประเทศของตน ส่งผลให้ราชวงศ์โบนาปาร์ตกลับมามีบทบาทในการปกครองฝรั่งเศสอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งเหตุการณ์นี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการ

ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่จะนำฝรั่งเศสให้กลับคืนสู่ความเป็นมหาอำนาจของยุโรปในอีกไม่กี่ปีต่อมา

ในช่วงแรกของการปกครอง แม้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะทรงมีพระราชปณิธานอย่างแรงกล้าที่จะนำฝรั่งเศสให้กลับคืนสู่ความเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งและมีบทบาททางการเมืองในภาคพื้นทวีปยุโรปอีกครั้ง แต่พระองค์ก็ทรงมองว่าฝรั่งเศสในเวลานี้ยังไม่เข้มแข็งพอที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการภายในของประเทศอื่น ๆ ดังนั้น เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับฝรั่งเศสก่อนเข้าสู่เวทีการเมืองของยุโรป จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงมุ่งสร้างความมั่นคงภายในให้แก่ฝรั่งเศสเสียก่อน โดยทรงปกครองฝรั่งเศสอย่างมีพระราชอำนาจเกือบสมบูรณ์เด็ดขาดจนฝรั่งเศสในช่วง ค.ศ. 1850 - 1860 ได้ชื่อว่าเป็นสมัย “จักรวรรดิอำนาจนิยม” (Authoritarian Empire) ทรงสั่งลดทอนอำนาจกลุ่มการเมืองฝ่ายค้านในรัฐสภา รวมทั้งให้มีการตรวจพิจารณาและใช้มาตรการอย่างแข็งกร้าวต่อเหล่าผู้ต่อต้าน มีการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์อย่างเข้มงวด แต่ในทางเศรษฐกิจพระองค์กลับมีนโยบายที่เสรีในระดับหนึ่ง มีการพัฒนาและปรับปรุงวิธีการผลิตสินค้าซึ่งเป็นผลมาจากความสำเร็จของการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ลดภาษีสินค้านำเข้า จัดตั้งสถาบันการเงินเพื่อระดมเงินทุนในการก่อสร้างสาธารณูปโภคหรือการลงทุนด้านเศรษฐกิจ ฯลฯ ทั้งยังมีการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์กรุงปารีสให้สวยงามและทันสมัย ขยายการคมนาคมขนส่งในประเทศ ส่งผลให้ฝรั่งเศสในสมัยของพระองค์มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ อีกทั้งยังมีความมั่นคงเป็นระเบียบเรียบร้อยทางการเมืองและสังคมภายในประเทศค่อนข้างสูง และในด้านกรต่างประเทศ ทรงแสดงบทบาทของฝรั่งเศสให้เป็นไปในทางฝึกฝนสันติภาพ อีกทั้งยังเน้นย้ำอยู่เสมอว่าจักรวรรดิคือสันติภาพ (Empire means Peace) และฝรั่งเศสไม่ได้ต้องการขยายอำนาจออกไปยังดินแดนต่าง ๆ ในทวีปยุโรปเหมือนแต่ก่อน อีกทั้งยังเริ่มผูกมิตรกับอังกฤษซึ่งถือเป็นศัตรูเก่าของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ด้วย อย่างไรก็ตาม การผูกมิตรกับอังกฤษในครั้งนี้ชักนำฝรั่งเศสให้เข้าสู่สงครามไครเมีย⁵ (Crimean War; ค.ศ. 1853 - 1856) ใน ค.ศ. 1853 ซึ่งเป็นสงครามใหญ่ครั้งแรกของยุโรปภายหลังจากสงครามนโปเลียน (Napoleonic Wars; ค.ศ. 1803 - 1815) โดยฝรั่งเศสซึ่งอ้างว่าต้องการรักษาสันติภาพในยุโรปปร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตรซึ่งประกอบด้วยอังกฤษ จักรวรรดิออตโตมัน และราชอาณาจักรปiedmont - ซาร์ดิเนีย (Piedmont - Sardinia) เพื่อต่อต้านรัสเซียที่พยายามขยายอำนาจเข้าไปในคาบสมุทรบอลข่านของจักรวรรดิออตโตมันซึ่งในเวลานั้นเสื่อมอำนาจลงจนได้ชื่อว่าเป็นผู้ป่วยแห่งยุโรป (The Sick Man of Europe) เมื่อสงครามสิ้นสุดลงด้วยความเสียหายอย่างหนักของฝ่ายรัสเซีย และได้มีการ

⁵ Gordon A. Craig, *Europe 1815-1914* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1966), 197.

จัดการประชุมใหญ่เพื่อเจรจายุติสงครามที่กรุงปารีส (Congress of Paris) ใน ค.ศ. 1856 ฝรั่งเศสจึงได้รับการยอมรับและสามารถกอบกู้ชื่อเสียงและเกียรติยศของประเทศซึ่งสูญเสียไปนับตั้งแต่หลังสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กลับคืนมาได้อีกครั้ง⁶ และสงครามนี้ยังทำให้เคานต์ คามิลโล เบนโซ ดิ คาวัวร์ (Count Camillo Benso di Cavour; ค.ศ. 1810 - 1861) อัครมหาเสนาบดีแห่งราชอาณาจักรปiedmont - ซาร์ดิเนีย ผู้มีอุดมการณ์ของการรวมชาติอิตาลีและกำลังพยายามแสวงหาพันธมิตรในการขับไล่ออสเตรียออกไปจากอิตาลี หวังพึ่งฝรั่งเศสในการรวมชาติอิตาลี ซึ่งการขอความช่วยเหลือของอิตาลีในครั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฝรั่งเศสเข้าไปมีบทบาทต่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรป และเป็นเหตุการณ์แรกที่เปิดโอกาสให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 สานต่อพระราชปณิธานของพระองค์ที่มีมาแต่เดิมในการนำฝรั่งเศสให้กลับคืนสู่ความเป็นมหาอำนาจของยุโรปอีกครั้งหนึ่ง

แม้ในคราแรก จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะทรงให้ความเห็นพระทัยในปัญหาของการรวมชาติอิตาลี แต่พระองค์ก็ยังไม่ทรงแสดงท่าทีใด ๆ ต่อเหตุการณ์นี้ แต่การลอบปลงพระชนม์พระองค์และพระจักรพรรดินีใน ค.ศ. 1858 โดยนักเคลื่อนไหวชาตินิยมหัวรุนแรงชาวอิตาลี มีส่วนทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงหันกลับมาทบทวนปัญหาเกี่ยวกับอิตาลีอีกครั้ง โดยครั้งนี้ พระองค์ทรงเปิดการเจรจาอย่างลับ ๆ กับคาวัวร์ และผลจากการเจรจาในครั้งนี้นำมาซึ่งการเข้าร่วมรบกับฝ่ายปiedmont - ซาร์ดิเนีย เมื่อเกิดสงครามระหว่างปiedmont - ซาร์ดิเนียและออสเตรีย ในกลาง ค.ศ. 1859⁷ อย่างไรก็ตาม เมื่อสงครามดำเนินไปได้เพียงไม่นานนัก จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งทรงสลดพระทัยที่เห็นทหารบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ทั้งยังทรงกังวลว่ารัฐเยอรมันทางตอนใต้จะส่งกองทัพเข้าช่วยเหลือออสเตรียและโจมตีฝรั่งเศสทางลุ่มแม่น้ำไรน์ ซึ่งเป็นแม่น้ำที่กั้นพรมแดนระหว่างฝรั่งเศสกับเยอรมนี ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ทำให้ฝรั่งเศสตัดสินใจถอนตัวออกจากสงครามและเจรจาสงบศึกกับออสเตรียโดยการทำความตกลงเบื้องต้นแห่งวิลลาฟรังกา (Preliminaries of Villafranca) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1859 เหตุการณ์นี้ได้ก่อให้เกิดกระแสต่อต้านรัฐบาลของพระจักรพรรดิขึ้นภายในประเทศจากกลุ่มชาตินิยมและเสรีนิยมและนำไปสู่การสูญเสียความนิยมของรัฐบาลจนทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ต้องออกประกาศนโยบายผ่อนคลายการปกครองแบบเผด็จการเพื่อเรียกคะแนนนิยมของพระองค์กลับมาอีกครั้ง ซึ่งจะส่งผลให้ฝรั่งเศสเข้าสู่ช่วงการปกครองที่เรียกว่าสมัยจักรวรรดิเสรีนิยม (Liberal Empire) ซึ่งเริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 1860 เป็นต้นไป

⁶ Anthony Wood, *Europe 1815-1960* (Harlow, Essex: London, 1984), 165.

⁷ J.P.T. Bury, *France 1814-1940* (New York: Routledge, 2003), 94.

เมื่อเข้าสู่สมัยจักรวรรดิเสรีนิยม นอกเหนือจากการผ่อนคลายนโยบายด้านการเมืองและการปกครองที่เข้มงวดแล้ว บทเรียนจากเหตุการณ์การรวมชาติอิตาลียังทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงเห็นว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศแต่เพียงในทวีปยุโรปอาจไม่เพียงพออีกต่อไปที่จะทำให้ฝรั่งเศสกลับมาเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรป อีกทั้งยังไม่สามารถกอบกู้คะแนนความนิยมของพระองค์ให้กลับคืนมาได้ ประกอบกับในช่วงเวลานั้นแนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยม⁸ กำลังมีอิทธิพลอย่างมากในยุโรป ดังนั้น ในสมัยจักรวรรดิเสรีนิยมนี้ ฝรั่งเศสจึงพยายามขยายอิทธิพลของตนออกไปยังดินแดนนอกทวีปยุโรปเพื่อเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ เช่นการเข้าไปในทวีปอเมริกาเหนืออย่างประเทศเม็กซิโก โดยมีเหตุผลเพิ่มเติมคือการสร้างจักรวรรดิคาทอลิกของฝรั่งเศสและการเป็นตลาดรองรับสินค้าอย่างไวน์และสิ่งทอที่สามารถสร้างผลกำไรให้แก่ฝรั่งเศส ส่งผลให้ในกลาง ค.ศ. 1863 ฝรั่งเศสใช้กำลังทางทหารเข้ายึดกรุงเม็กซิโกซิตี (Mexico City) แม้ว่าปฏิบัติการนี้จะได้รับการต่อต้านจากชาวเม็กซิโกก็ตาม แต่เมื่อสหรัฐอเมริกาสิ้นสุดสงครามกลางเมืองใน ค.ศ. 1865⁹ สหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าเม็กซิโกอยู่ในเขตอิทธิพลของตนก็ยื่นคำขาดให้ฝรั่งเศสถอนทัพออกจากเม็กซิโกด้วยข้ออ้างว่าฝรั่งเศสกำลังละเมิดหลักการมอนโร (Monroe Doctrine)¹⁰ อีกทั้งยังให้การสนับสนุนอย่างลับ ๆ ด้านอาวุธยุทโธปกรณ์แก่ผู้ที่ต่อต้านฝรั่งเศส ท่าทีอันแข็งกร้าวของสหรัฐอเมริกาส่งผลให้ฝรั่งเศสจำต้องถอนกำลังออกจากเม็กซิโกในเวลาต่อมา

นอกเหนือจากทวีปยุโรปและทวีปอเมริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นอีกภูมิภาคหนึ่งที่ฝรั่งเศสให้ความสนใจและพยายามขยายอำนาจเข้ามาเช่นกัน โดยฝรั่งเศสได้ให้ความสนใจในเวียดนามเนื่องจากต้องการใช้เป็นฐานที่มั่นของกองทัพฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อขยายอำนาจเข้า

⁸ จักรวรรดินิยม (Imperialism) เป็นลัทธิการปกครองและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของชาติมหาอำนาจในการขยายอิทธิพลเข้าไปปกครอง ครอบงำ และแสวงหาผลประโยชน์ในประเทศด้อยพัฒนาหรือในดินแดนที่อ่อนแอกว่า โดยใช้วิธีทั้งทางการทูตและการทหารเพื่อให้ได้มาซึ่งดินแดนนั้น ๆ

⁹ สงครามกลางเมืองอเมริกา (American Civil War; ค.ศ. 1861 - 1865) เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสืบเนื่องมาจากนโยบายเลิกทาสของประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln; ค.ศ. 1809 - 1865) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งจนลุกลามกลายเป็นสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายสหภาพหรือฝ่ายเหนือ (United Nation of Americas หรือ THE UNION) ที่สนับสนุนนโยบายการเลิกทาส กับ ฝ่ายสมาพันธรัฐหรือฝ่ายใต้ (Confederate States of America หรือ THE CONFEDERACY) ที่ต่อต้านการเลิกทาส

¹⁰ ลัทธิมอนโร (Monroe Doctrine) คือแถลงการณ์ที่ตั้งชื่อตามอดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เจมส์ มอนโร (James Monroe; ค.ศ. 1758 - 1831) ที่ได้แถลงไว้เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1823 โดยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่จะนำพาประเทศให้อยู่ในความสงบและโดดเดี่ยว โดยสหรัฐอเมริกาจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศในทวีปยุโรป และไม่ต้องทำให้ชาติยุโรปเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองหรือแสวงหาประโยชน์ในดินแดนในทวีปอเมริกาด้วยเช่นกัน ถ้าประเทศใดในทวีปยุโรปเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือก่อกวนประเทศในทวีปอเมริกา สหรัฐอเมริกาจะถือว่าการกระทำของประเทศนั้น ๆ เป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความปลอดภัยของสหรัฐอเมริกา

ไปยังมณฑลยูนนานทางภาคใต้ของจีน ซึ่งฝรั่งเศสคาดว่าจะเป็ตลาดการค้าสำคัญที่สามารถสร้างผลประโยชน์และความมั่งคั่งให้แก่ฝรั่งเศสได้¹¹ ฝรั่งเศสจึงพยายามดำเนินการเข้าครอบครองเวียดนาม โดยอาศัยเหตุการณ์ความวุ่นวายทางศาสนาที่บาทหลวงชาวฝรั่งเศสถูกสังหารเป็นข้ออ้างในการเข้าโจมตี จนในที่สุดก็สามารถยึดครองโคชินไชนา (Cochinchina) ได้สำเร็จใน ค.ศ. 1862 และในช่วงเวลาเดียวกับที่พยายามยึดครองดินแดนเวียดนามทั้งประเทศ ฝรั่งเศสก็ให้ความสนใจต่อประเทศกัมพูชาด้วยเช่นกัน เนื่องจากมีปัจจัยธรรมชาติและทรัพยากรที่ฝรั่งเศสต้องการ แต่ในเวลานั้นกัมพูชาเป็นดินแดนประเทศราชของสยาม ส่งผลให้ฝรั่งเศสต้องเกิดกรณีพิพาทกับสยาม อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็สามารถเจรจากับสมเด็จพระนโรดมพรหมบริรักษ์ (Norodom; ค.ศ. 1834 - 1904) กษัตริย์ของกัมพูชาในเวลานั้นได้สำเร็จ ส่งผลให้ในท้ายที่สุด กัมพูชายินยอมลงนามสนธิสัญญาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1863 และทำให้ฝรั่งเศสสามารถมีอิทธิพลเหนือดินแดนในคาบสมุทรมอินโดจีนอย่างโคชินไชนาและกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทางการเมืองระหว่างประเทศที่ส่งผลให้ฝรั่งเศสเข้าไปมีบทบาทในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกก็เกิดขึ้นได้เพียงไม่นานนัก เมื่อฝรั่งเศสเกิดกรณีพิพาทกับปรัสเซีย (Prussia) ที่นำโดยอัครมหาเสนาบดี ออทโท ฟอน บิสมาร์ค (Otto von Bismarck; ค.ศ. 1815 - 1898) โดยมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการสืบราชบัลลังก์สเปนในปลายทศวรรษ 1860 ที่บิสมาร์คตัดสินบนเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสเปนให้ผลักดันคณะผู้สรรหาให้เลือกเจ้าชายจากราชวงศ์โฮเฮนซอลเลิร์น (House of Hohenzollern) ซึ่งเป็นพระญาติกับกษัตริย์แห่งปรัสเซียให้ขึ้นปกครองสเปน ทำให้ฝรั่งเศสเกิดความไม่พอใจเนื่องจากเกรงว่าดินแดนของตนจะถูกขนาบจากดินแดนที่ถูกปกครองโดยพระมหากษัตริย์จากราชวงศ์เดียวกันทั้งทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ดังนั้นฝรั่งเศสจึงประท้วงเรื่องนี้ไปยังปรัสเซีย แต่ปรัสเซียไม่ตอบรับข้อเรียกร้องนั้น เหตุการณ์นี้จึงลุกลามและนำไปสู่สงครามฝรั่งเศส - ปรัสเซีย (Franco - Prussian War; ค.ศ. 1870 - 1871) ซึ่งผลลัพธ์ของสงครามนี้คือความปราชัยของฝรั่งเศส ส่งผลให้ความนิยมในตัวจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เสื่อมลง และในท้ายที่สุดก็นำไปการล่มสลายของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 อีกทั้งยังเป็นการปิดฉากบทบาทของราชวงศ์โบนาปาร์ตที่มีต่อประเทศฝรั่งเศสและทวีปยุโรปอย่างสมบูรณ์

บทบาทด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่ได้กล่าวไปข้างต้น ทำให้ผู้ศึกษาสนใจศึกษานโยบายด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศสในระหว่าง ค.ศ. 1856 -

¹¹ เพ็ญศรี ตึก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539), 18.

1870 เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่ยุโรปกลับมาให้ความสนใจในการเมืองระหว่างประเทศทั้งภายในและภายนอกทวีปยุโรปอีกครั้งหลังจากที่ตกต่ำลงไปนับตั้งแต่การปราชัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ใน ค.ศ. 1815 และทำให้สถานการณ์ของยุโรปมีความโดดเด่น โดยการศึกษาจะศึกษาสาเหตุของการดำเนินนโยบายของฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870 รวมถึงขั้นตอนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศทั้งภายในและภายนอกยุโรป และสุดท้ายคือศึกษาผลกระทบของนโยบายต่างประเทศนั้น ๆ ว่าส่งผลอย่างไรต่อฝรั่งเศส โดยการศึกษานี้จะเน้นว่า การที่ฝรั่งเศสภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เข้าไปดำเนินการแทรกแซงด้านการต่างประเทศในหลาย ๆ พื้นที่นั้น จะช่วยให้ฝรั่งเศสกลับคืนสู่ความยิ่งใหญ่ได้อย่างไร หรือได้จริงดังที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงคาดหวังหรือไม่ รวมถึงยังเน้นถึงผลประโยชน์อื่น ๆ ที่ฝรั่งเศสอาจจะได้รับจากการดำเนินการแทรกแซงในต่างประเทศ เช่น ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษานี้จะเน้นศึกษาใน 3 พื้นที่หลัก ได้แก่ทวีปยุโรปในอิตาลี และภายนอกทวีปยุโรปได้แก่ เม็กซิโกซึ่งตั้งอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือ และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเน้นที่เวียดนามและกัมพูชา พื้นที่ดังกล่าวมานั้นมีความน่าสนใจ เนื่องจากเป็นพื้นที่สำคัญและมีมหาอำนาจจักรวรรดินิยมชาติอื่น เช่น สหรัฐอเมริกาในเม็กซิโก หรืออังกฤษในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เข้ามาให้ความสนใจด้วย ดังนั้น การเน้นการศึกษาพื้นที่ทั้ง 3 นี้จะทำให้เห็นแนวทางการมุ่งแสวงหาอำนาจและเข้าแทรกแซงในการดำเนินนโยบายต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ในทางตรงกันข้าม การศึกษาฉบับนี้ไม่ได้มุ่งศึกษาพื้นที่อื่นที่ฝรั่งเศสภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เข้ายึดครอง เช่น นิวคาเลโดเนีย (New Caledonia) และเซเนกัล (Senegal) เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ฝรั่งเศสเข้ายึดครองได้โดยง่ายและรวดเร็ว จึงทำให้ไม่สามารถเห็นแนวทางในการดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศได้อย่างชัดเจนนัก หากเทียบกับพื้นที่ที่การศึกษานี้มุ่งศึกษา

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การศึกษาจากประเด็นดังกล่าวข้างต้นจะช่วยทำให้ภาพนโยบายการต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ. 1856 - 1870) มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น และยังมีประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพราะนอกจากจะสามารถให้ภาพรวมเกี่ยวกับนโยบายและขั้นตอนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในช่วงเวลาที่ทำการศึกษาแล้ว ยังให้ภูมิหลังของประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ศึกษาประวัติศาสตร์ไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เกิดขึ้นในต่างทวีปกับสิ่งที่เกิดขึ้นในบริบทที่กำลังศึกษาอยู่ได้ โดยเฉพาะในด้านการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ซึ่งไม่สามารถปฏิเสธได้เลยว่าส่งผลกระทบต่อภูมิภาคหรือประเทศที่กำลังศึกษาอยู่เช่นกัน

ทบทวนวรรณกรรม

ก่อนการศึกษาในหัวข้อ “นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ. 1856 - 1870)” ผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจสถานภาพของการศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องที่ผ่านมา เพื่อให้มองเห็นแนวทางการศึกษาได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และภายหลังจากที่ทำการค้นคว้าและสำรวจงานเขียนในประเด็นดังกล่าวแล้ว ผู้ศึกษาได้จัดแบ่งงานศึกษาตามประเด็นที่งานเขียนแต่ละเรื่องได้มุ่งเน้นอธิบาย ออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ :

กลุ่มที่ 1 งานเขียนที่อธิบายสถานภาพของยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 19

งานเขียนกลุ่มนี้ ได้แก่ **Europe 1815 - 1914** โดย Gordon A. Craig, **Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815 - 1914 and Europe the World Since 1914** โดย Ernest John Knapton, **History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present** โดย John. A. Merriman, **Europe Since Napoleon** โดย David Thomson และ **Europe 1815 - 1960** โดย Anthony Wood

งานเขียนข้างต้นมีประโยชน์ต่อการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจ เนื่องจากทำให้มองเห็นภาพรวมของทวีปยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้ดีมากยิ่งขึ้น เช่น งานเขียนเรื่อง **Europe 1815 - 1914** โดย Gordon A. Craig ให้รายละเอียดสถานภาพและเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศของทวีปยุโรปภายหลัง ค.ศ. 1815 ซึ่งเป็นปีที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 หมดอำนาจเป็นต้นมา โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อการศึกษานั้น ผู้เขียนให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการขึ้นครองอำนาจ รวมถึงนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แต่ในส่วนของการดำเนินการด้านการต่างประเทศอาจยังไม่ได้ให้รายละเอียดชัดเจนเท่าใดนัก ทั้งเรื่องการแทรกแซงในอิตาลี การแทรกแซงในเม็กซิโก รวมถึงปัญหาเกี่ยวกับเยอรมนี แต่งานเขียนนี้ยังมีเรื่องแยกเฉพาะออกไปของแต่ละประเทศทั้งอิตาลี เยอรมนี และอื่น ๆ ซึ่งสามารถนำข้อมูลจากในบทเหล่านี้มาใช้ประกอบเพื่อสร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ของประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปในช่วงเวลาที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ยังมีงานเขียน **A Diplomatic History of Europe Since the Congress of Vienna** โดย Rene Albrecht-Carrie ให้รายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดและขั้นตอนในการดำเนินการทางการทูต ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษากระบวนการและวิธีในการดำเนินการทางการทูตของแต่ละประเทศในยุโรป หรืองานเขียน **Diplomacy** โดย Henry Kissinger ให้รายละเอียดถึงขั้นตอนการดำเนินนโยบายทางการทูตของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 รวมไปถึงทัศนคติของพระองค์เกี่ยวกับสถานการณ์ของประเทศในเวลานั้น อย่างไรก็ตาม งานเขียนเล่มนี้จะเน้นในช่วงเวลาของจักรพรรดิ

นโปเลียนที่ 3 กับบิสมาร์ค (Bismarck) แห่งปรัสเซีย เท่านั้น ไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับประเทศอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกทวีปยุโรป

อย่างไรก็ตาม งานเขียนกลุ่มนี้จะศึกษาภาพรวมใหญ่ ๆ ซึ่งก็คือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในทวีปยุโรป โดยประเด็นของประเทศฝรั่งเศสในช่วงเวลาที่ศึกษาเป็นเพียงส่วนประกอบหนึ่งเท่านั้น แต่ก็สามารถนำข้อมูลมาใช้เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของทวีปยุโรปในช่วงเวลาที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดี

กลุ่มที่ 2 งานเขียนที่อธิบายสถานการณ์ของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3

งานเขียนกลุ่มนี้ได้แก่ **The Rise and Fall of the Second Empire** โดย Alain Plessis และงานเขียนภาษาฝรั่งเศสเรื่อง **Le Second Empire** โดย Catherine Salles งานเขียนข้างต้นมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจเนื่องจากให้รายละเอียดในช่วงเวลาของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงทัศนคติรวมไปถึงอุปนิสัยบางประการของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่จะส่งผลถึงการวางนโยบายในด้านต่าง ๆ ทั้งภายในและด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศส อาทิเช่น ความทะเยอทะยานส่วนพระองค์ที่จะตามรอยความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของพระปิตุลา (จักรพรรดินโปเลียนที่ 1) ในการทำให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรป เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้แสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ภายในของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ทั้งทางด้านการเศรษฐกิจและสังคม อย่างไรก็ตาม งานเขียนนี้ให้ภาพกิจการด้านการเมืองระหว่างประเทศของฝรั่งเศสที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับประเทศภายในทวีปยุโรปมากกว่าภายนอกทวีป

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาเกี่ยวกับนโยบายด้านการต่างประเทศในสมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 แต่สอดแทรกอยู่ภายในการศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ฝรั่งเศสสมัยใหม่ โดยเนื้อหาภายในงานเขียนเหล่านี้จะแบ่งออกเป็นบท และมีบทที่ว่าด้วยการศึกษาในสมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 เช่น **France 1814-1940** โดย J.P.T. Bury, **A History of Modern France** โดย Alfred Cobban, **The History of Modern France: From the Revolution to the Present Day** โดย Jonathan Fenby, **France: A Modern History** โดย Albert Guerard, **France 1814-1870: Monarchy, Republic and Empire** โดย Keith Randell, **France in Modern Times: 1760 to the Present** โดย Gordon Wright รวมถึงหนังสือฉบับภาษาฝรั่งเศสเรื่อง **Histoire de la France: Les Temps Nouveaux de 1852 à Nos Jours** โดย Georges Duby และ **La France de 1848 à 1914** โดย André Nouschi & Antoine Olivesi ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาสมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 (ค.ศ. 1852 - 1870) งานเขียนข้างต้นให้รายละเอียดสาเหตุความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในประเทศ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต พระภาติยะใน

จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 สามารถขึ้นมาใช้อำนาจในฝรั่งเศส จนในที่สุดก็สามารถเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสาธารณรัฐเป็นจักรวรรดิและสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ได้ อีกทั้งยังได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการดำเนินนโยบายภายในเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับประเทศ ก่อนจะเริ่มขยายตัวโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับการจัดการด้านการต่างประเทศกับประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรปทั้งในอิตาลี เยอรมนี และอื่น ๆ ซึ่งจะเป็จุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในประเทศฝรั่งเศสอีกครั้ง และท้ายสุดก็จะนำไปสู่การล่มสลายของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 และการสิ้นสุดอำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจ เนื่องจากสามารถให้รายละเอียดด้านนโยบายต่าง ๆ ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 รวมไปถึงผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายของพระองค์ อีกทั้งยังมีงานเขียนที่น่าสนใจของ J.P.T. Bury ที่ผู้เขียนได้แทรกบทวิเคราะห์เกี่ยวกับความผลลัพธ์ของการดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกฝรั่งเศสของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งรายละเอียดนี้จะทำให้ภาพนโยบายด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ยังพบงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ได้แก่ **Napoleon III: A Life** โดย **Fenton Bresler** ให้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวประวัติของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งสวรรคต งานเขียนเล่มนี้มีประโยชน์เนื่องจากผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าบริบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวของพระองค์ อาทิเช่น มารดาที่สั่งสอนอบรมเกี่ยวกับความยิ่งใหญ่ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 พระบิดา หรือเหตุการณ์ที่ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องนับตั้งแต่ก่อนการขึ้นมาใช้อำนาจ เช่น การเข้าร่วมสมาคมคาร์บอนารี (Carbonari) ของอิตาลี เป็นต้น เหตุการณ์เหล่านี้มีส่วนในการเสริมสร้างความคิด ทศนคติและอุปนิสัย ซึ่งในเวลาต่อมาจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดนโยบายการบริหารประเทศในด้านต่าง ๆ ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทั้งความพยายามในการทำให้ฝรั่งเศสกลับมามีบทบาทอีกครั้ง รวมถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกทวีปยุโรป ซึ่งองค์ความรู้นี้จะทำให้ประเด็นการศึกษาเรื่องนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 สามารถวิเคราะห์ออกมาในมุมมองที่กว้างขึ้น

กลุ่มที่ 3 งานเขียนที่อธิบายบทบาทของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

งานเขียนกลุ่มนี้ ได้แก่ **The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)** โดย Milton E. Osborn, **Travels on the Mekong: Cambodia, Laos and Yunnan** โดย Louis de Carné, **The French Wolf and the Siamese**

Lamb: *The French Threat to Siamese Independence 1858-1907* โดย Patrick Tuck
 รวมถึงหนังสือฉบับภาษาฝรั่งเศสเรื่อง *Indochine - France: Conquête et Rupture 1620-1954* โดย Jean-Pierre Pecqueur และ *Le Second Empire en Indo-Chine (Siam - Cambodge - Annam)* โดย Charles Meyniard งานเขียนข้างต้นเป็นการศึกษาบทบาทของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดิโปเลียนที่ 3 ที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น งานของ Milton E. Osborn เรื่อง *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)* งานเขียนนี้มีประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจ เนื่องจากให้รายละเอียดการดำเนินนโยบายของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เป็นอย่างดี รวมถึงให้รายละเอียดปัจจัยที่ส่งผลให้ฝรั่งเศสเข้ามายังดินแดนในคาบสมุทรอินโดจีนอย่างเวียดนามและกัมพูชา ซึ่งมาจากปัจจัยทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านศาสนาและความพยายามแข่งขันกับมหาอำนาจยุโรปอีกประเทศหนึ่งอย่างอังกฤษ จากนั้นจึงให้รายละเอียดขั้นตอนและการดำเนินการต่าง ๆ ของฝรั่งเศสเพื่อเข้าครอบครองดินแดนเหล่านี้ จนในที่สุดก็สามารถยึดครองบริเวณเวียดนามตอนใต้หรือที่เรียกว่าโคชินไชนา รวมถึงสามารถผนวกกัมพูชาเข้าเป็นดินแดนในอารักขาของตน แม้จะเกิดกรณีพิพาทกับสยามซึ่งถือตนเป็นเจ้าประเทศราชของกัมพูชาในเวลานั้น

อย่างไรก็ดี ผู้ศึกษาพบว่า มีผลงานของนักวิชาการไทยที่ให้ความสนใจศึกษาบทบาทและนโยบายของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดิโปเลียนที่ 3 ที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่เป็นการศึกษาเฉพาะเจาะจงในแต่ละประเทศที่ฝรั่งเศสเข้าไปมีบทบาท เช่น งานของ เพ็ญศรี ติ๊ก เรื่อง **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย (สยาม) กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ (ค.ศ. 1996 / พ.ศ. 2539)** เป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอก กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทย - ฝรั่งเศส ในยุครัตนโกสินทร์ตั้งแต่ ค.ศ. 1856 - 1907 (พ.ศ. 2399 - 2450) โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสามช่วงเวลา โดยช่วงเวลาที่ศึกษาคือระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1867 กล่าวถึงกรณีพิพาทระหว่างฝรั่งเศสกับสยามในปัญหาเรื่องดินแดนกัมพูชา เนื่องจากสยามถือเป็นเจ้าประเทศราชของกัมพูชาในเวลานั้น ทั้งสองฝ่ายต่างพยายามดำเนินนโยบายทุกวิถีทางเพื่อให้ฝ่ายตนสามารถมีอิทธิพลเหนือดินแดนกัมพูชา จนในที่สุดฝรั่งเศสก็สามารถผนวกดินแดนกัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาได้ใน ค.ศ. 1863 จากการลงนามในสนธิสัญญากับกษัตริย์กัมพูชา และท้ายที่สุดก็นำไปสู่การทำสนธิสัญญากับสยามอย่างเป็นทางการใน ค.ศ. 1867 โดยสยามต้องสละสิทธิ์เหนือดินแดนกัมพูชา (ยกเว้นบริเวณมณฑลบูรพา) ให้แก่ฝรั่งเศส โดยการศึกษา ผู้เขียนอาศัยข้อมูลส่วนใหญ่จากเอกสารการทูตขั้นต้นของกระทรวงการต่างประเทศฝรั่งเศสและอังกฤษเพื่ออธิบายสถานการณ์ที่

เกิดขึ้นผ่านทางข้อมูลที่อยู่ในรูปของจดหมายคำสั่งของทางรัฐบาลฝรั่งเศส และจดหมายโต้ตอบระหว่างบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวช่วยให้เข้าใจนโยบายของฝรั่งเศส รวมถึงความนึกคิดของนักการทูตฝรั่งเศสหรือบุคคลสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวางนโยบายที่มีต่อสยามในช่วงเวลาที่ทำการศึกษได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น งานเขียนของ สด จอนเจดสิน เรื่อง **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณาจักรฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน (ค.ศ. 2001/ พ.ศ. 2544)** กล่าวถึงตั้งแต่การเข้ามาในเวียดนามของฝรั่งเศสจนกระทั่งถึงการต่อสู้ของชาวเวียดนามเพื่อให้ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส โดยส่วนที่เกี่ยวข้องกับฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะกล่าวในประเด็นเกี่ยวกับเหตุผลที่ทำให้ฝรั่งเศสสนใจในดินแดนเวียดนามจนพยายามที่เข้ามามีบทบาทในดินแดนแห่งนี้ รวมไปถึงสถานการณ์ความวุ่นวายภายในของเวียดนามเกี่ยวกับเรื่องคริสต์ศาสนาที่เปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสสามารถเข้ามามีอำนาจจนในที่สุดก็สามารถครอบครองเวียดนามในฐานะเจ้าอาณานิคม อีกทั้งหลังจากนั้นยังกล่าวถึงการจัดการปกครองของฝรั่งเศสภายในดินแดนของเวียดนามหลังจากได้เข้ายึดครองแล้ว แต่งานเขียนเล่มนี้จะเน้นประเด็นในมุมมองของเวียดนามมากกว่ามุมมองของฝรั่งเศส

จากงานเขียนที่ได้ทำการสำรวจมานี้ ผู้ศึกษาพบว่างานเขียนแต่ละเล่มให้ความรู้และรายละเอียดเกี่ยวกับการเมืองและนโยบายด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ได้เป็นอย่างดี และข้อมูลเหล่านี้สามารถนำมาใช้เพื่อประกอบการศึกษาในประเด็นที่ผู้ศึกษาสนใจ ซึ่งจะทำให้ภาพการเมืองและนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ. 1856 - 1870) มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสาเหตุของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870
2. เพื่อศึกษาขั้นตอนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสต่อประเทศทั้งภายในและภายนอกยุโรประหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870
3. เพื่อศึกษาผลกระทบของนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสที่มีต่อฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาในหัวข้อ “นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 (ค.ศ. 1856 - 1870)” ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตช่วงเวลาของการศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1856 เป็นต้นไป เนื่องจากเป็นช่วงเวลาสิ้นสุดสงครามไครเมียซึ่งเป็นสงครามที่ทำให้ฝรั่งเศสได้รับการยอมรับในยุโรปอีกครั้ง และเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินนโยบายต่างประเทศซึ่งจะทำให้ฝรั่งเศสเข้าไปเกี่ยวข้องกับประเทศทั้งภายในทวีปยุโรปอย่างอิตาลี และภายนอกทวีปยุโรปอย่างเม็กซิโก และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เวียดนามและกัมพูชา) จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1870 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ต้องล่มสลายลง อีกทั้งอำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็เสื่อมลงด้วยเช่นกัน

วิธีการศึกษา

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หลักฐานด้านเอกสารชั้นรอง ทั้งจากภาษาไทย ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสในรูปแบบของหนังสือ บทความ และวารสาร รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต

แหล่งข้อมูล

1. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ และวังท่าพระ
2. สำนักหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. ห้องสมุดศาสตราจารย์ดิเรก ชัยนาม (คณะรัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. สำนักวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. ห้องสมุดคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
6. ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
7. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
8. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
9. ห้องสมุด สมาคมฝรั่งเศสกรุงเทพ
10. เว็บไซต์ประวัติศาสตร์ของมูลนิธินโปเลียน ประเทศฝรั่งเศส
11. สื่อออนไลน์ต่าง ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เข้าใจนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870
2. เข้าใจขั้นตอนในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสต่อประเทศทั้งภายในและภายนอกยุโรประหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870
3. เข้าใจผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสที่มีต่อฝรั่งเศสระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870



บทที่ 2

ภูมิหลังของฝรั่งเศสและการก้าวสู่อำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3

ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ก่อนที่นโปเลียนที่ 3 จะเสด็จขึ้นปกครองฝรั่งเศสในฐานะจักรพรรดิ ใน ค.ศ. 1852 นั้น ได้เกิดเหตุการณ์สำคัญหลายเหตุการณ์ขึ้นในประวัติศาสตร์ฝรั่งเศส ซึ่งล้วนส่งผลไม่โดยทางตรงก็ทางอ้อมต่อการปกครองและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทั้งสิ้น ทั้งสถานการณ์ทางการเมืองและสังคมอันวุ่นวายภายในประเทศที่ส่งผลให้สถาบันกษัตริย์ของฝรั่งเศสมีสถานะที่ไม่มั่นคง อีกทั้งยังมีผลให้บทบาทและอิทธิพลของฝรั่งเศสในเวทีการเมืองของยุโรปต้องลดลงตามไปด้วย ซึ่งความอ่อนแอจากภายในนี้จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Louis Napoleon Bonaparte; ค.ศ. 1808 - 1873) ทรงมีโอกาสเข้าสู่เส้นทางการเมืองและได้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 (French Second Republic) ระหว่าง ค.ศ. 1848 - 1852 และภายหลังก็สามารถสถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ปกครองจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 (French Second Empire) และทรงพยายามนำฝรั่งเศสกลับสู่ความเป็นมหาอำนาจทั้งในและนอกยุโรป ซึ่งปรากฏทั้งในนโยบายภายในประเทศและนโยบายต่างประเทศ โดยเฉพาะนโยบายด้านการต่างประเทศที่พระองค์ทรงต้องการฟื้นฟูสถานะของฝรั่งเศสในเวทีการเมืองยุโรป

2.1 ฝรั่งเศสก่อนการขึ้นสู่อำนาจของเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต

ก่อนการก้าวขึ้นสู่อำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ใน ค.ศ. 1852 นั้น ฝรั่งเศสได้เกิดเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่การปฏิวัติฝรั่งเศส¹² (French Revolution) ใน ค.ศ. 1789 ซึ่งการปฏิวัตินี้

¹² การปฏิวัติฝรั่งเศส (French Revolution) เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1789 - 1799 เป็นการปฏิวัติที่เกิดขึ้นโดยชนชั้นกลางเพื่อโค่นล้มระบอบกษัตริย์ที่ปกครองฝรั่งเศสด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolutism) ไปสู่การปกครองในรูปแบบอำนาจธิปไตยโดยประชาชน โดยสาเหตุของการปฏิวัตินี้สืบเนื่องมาจากความล้มเหลวในการบริหารประเทศของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 (Louis XVI; ค.ศ. 1754 - 1793) รวมถึงการใช้งบประมาณแผ่นดินอย่างมหาศาลไปกับการทำสงครามและการใช้จ่ายอันฟุ่มเฟือยทั้งของราชสำนักและของกลุ่มอภิสิทธิ์ชน แต่ในขณะเดียวกันประชาชนชั้นสามัญชนต้องใช้ชีวิตด้วยความยากลำบากเนื่องจากฝรั่งเศสกำลังประสบปัญหาเศรษฐกิจที่ฝืดเคือง เกิดความเหลื่อมล้ำขึ้นในสังคม อีกทั้งในเวลาต่อมารัฐบาลยังได้ออกนโยบายจัดเก็บภาษีอากรหนักขึ้นเพื่อชดเชยกับรายได้ของรัฐที่หายไป ดังนั้น จึงเกิดความไม่พอใจในหมู่ประชาชนชาวฝรั่งเศสและนำไปสู่การเดินขบวนประท้วงและลุกلامจนกลายเป็นการปฏิวัติในที่สุด

ส่งผลกระทบต่ออย่างยิ่งใหญ่และเป็นการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของฝรั่งเศสทั้งในทางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมไปอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม การปฏิวัตินี้ก็ก่อให้เกิดการต่อต้าน จากกษัตริย์ราชวงศ์อื่น ๆ ของยุโรปเนื่องจากมองว่าการปฏิวัตินี้เป็นการทำทลายต่อระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ดำรงอยู่ในยุโรปมาหลายศตวรรษจนเกิดเป็นการรวมตัวขึ้นเพื่อต่อต้านฝ่าย ปฏิวัติฝรั่งเศสและนำไปสู่การเริ่มต้นสงครามการปฏิวัติฝรั่งเศส (French Revolutionary Wars) ซึ่ง เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1792 - 1799¹³ และในช่วงสงครามนี้ก็เกิดวีรบุรุษคนสำคัญของฝรั่งเศสได้แก่ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte; ค.ศ. 1769 1821) ซึ่งสร้างชื่อเสียงจากผลงานด้าน การรบอันโดดเด่นโดยสามารถเอาชนะกองทัพฝ่ายสัมพันธมิตรนานาประเทศที่ถูกส่งมาเพื่อต่อต้าน ฝรั่งเศสได้หลายครั้ง จนในที่สุด ก็สามารถก้าวขึ้นมาเป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพฝรั่งเศสได้ และด้วยผลงานอันโดดเด่นเช่นนี้จึงเป็นการเปิดโอกาสให้เขาเข้าสู่เส้นทางการเมืองจนในที่สุดก็ สามารถสถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิของฝรั่งเศสโดยเฉลิมพระนามว่าจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 (Napoleon I) ใน ค.ศ. 1804 อีกทั้งยังจัดตั้งจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 1 (French First Empire) ขึ้นอีกด้วย โดยตลอดระยะเวลาการปกครองของพระองค์ ฝรั่งเศสสามารถขยายอำนาจออกไปและสามารถ เข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ได้เกือบทั่วทั้งทวีปยุโรป ถือเป็นมหาอำนาจอันยิ่งใหญ่ของทวีปในเวลานั้น แต่ในขณะเดียวกัน การขยายอำนาจนี้ก็มาพร้อมกับการทำสงครามกับประเทศที่ต้องการต่อต้าน ฝรั่งเศส เกิดสงครามขึ้นระหว่างกันหลายต่อหลายครั้ง แต่ในที่สุดกองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของ จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ก็พ่ายแพ้ให้แก่กองกำลังฝ่ายสหพันธมิตร (Coalition Forces) และถูกบังคับ ให้ลงนามในสนธิสัญญาฟงแตนโบล (Treaty of Fontainebleau) ใน ค.ศ. 1814 ที่ส่งผลให้จักรวรรดิ ฝรั่งเศสที่ 1 ต้องล่มสลายลง รวมถึงอำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ต้องสิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน¹⁴ และพระองค์ก็ถูกกลังโทษโดยการเนรเทศให้เสด็จไปประทับที่เกาะเอลบา (Elba) ซึ่งตั้งอยู่ในทะเล เมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean)

ในเวลาต่อมาฝ่ายมหาอำนาจซึ่งได้รับชัยชนะในสงครามได้กำหนดให้มีการจัดการประชุมใหญ่ แห่งเวียนนา (Congress of Vienna) ขึ้นระหว่างเดือนกันยายน ค.ศ. 1814 - เดือนมิถุนายน ค.ศ. 1815 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างสันติภาพอันถาวรและความมั่นคงให้เกิดขึ้นในยุโรป ให้มีการจัดแบ่ง เขตแดนและวางกรอบดินแดนของทวีปยุโรปเสียใหม่ รวมถึงเพื่อหาทางป้องกันฝรั่งเศสไม่ให้ก่อ

¹³ อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, *ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1492-1815* (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2554), 373.

¹⁴ John Merriman, *A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present* (New York: W.W. Norton, 2004), 545-48.

สงครามขึ้นอีก¹⁵ ซึ่งในคราวแรก ด้วยความสามารถทางการทูตของเจ้าชายชาร์ล มอริส เดอ ตาเลรอง (Charles-Maurice de Talleyrand; ค.ศ. 1754 - 1838) เสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสในเวลานั้น ทำให้ฝรั่งเศสที่เป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามและถูกโดดเดี่ยว สามารถกลับมา มีบทบาทและอำนาจในเวทีการเมืองยุโรปได้อีกครั้งหนึ่ง¹⁶ อีกทั้งยังไม่ถูกลงโทษใด ๆ และยังได้รับ หลักประกันที่ว่ามหาอำนาจต่าง ๆ จะไม่ร่วมมือกันโจมตีฝรั่งเศสในอนาคต แต่เมื่อจักรพรรดินโปเลียน ที่ 1 ทรงหลบหนีออกจากเกาะเอลบาและมุ่งหน้าสู่กรุงปารีสเพื่อยึดอำนาจกลับคืนและเป็นการเริ่มต้น สมัยร้อยวัน (Hundred Days)¹⁷ และกองทัพฝ่ายสหพันธมิตรก็ต้องรวมตัวกันเพื่อยกทัพมาปราบปรามอีกครั้งจนจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ได้รับความพ่ายแพ้ในยุทธการที่วอเตอร์ลู (Waterloo) เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1815 ในคราวนี้ ฝรั่งเศสถูกลงโทษอย่างรุนแรง ทั้งต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามจำนวนมหาศาล อีกทั้งยังต้องสูญเสียดินแดนซึ่งส่งผลให้ฝรั่งเศสมีดินแดนเท่ากับใน ค.ศ. 1790 นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังต้องส่งงานศิลปะต่าง ๆ ที่ยึดมาในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กลับคืนสู่เจ้าของเดิม¹⁸ เงื่อนไขที่รุนแรงในสนธิสัญญาฉบับนี้ได้สร้างความขมขื่นและความอับอายให้แก่ชาวฝรั่งเศส เพราะเปรียบเสมือนการหยามเกียรติและศักดิ์ศรีของประเทศโดยให้ฝรั่งเศสมีสถานะเป็นเสมือนนักโทษ¹⁹ อีกทั้งยังทำให้บทบาทของฝรั่งเศสที่เคยคงความยิ่งใหญ่และเป็นมหาอำนาจหนึ่งในเวทีการเมืองของยุโรปต้องยุติลงไปด้วยเช่นกัน

เมื่อจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 หมดอำนาจลงอย่างสมบูรณ์ พระเจ้าหลุยส์ที่ 18 (Louis XVIII; ค.ศ. 1755 - 1824) แห่งราชวงศ์บูร์บง (Bourbon) ซึ่งเป็นพระอนุชาในพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 จึงได้กลับมาปกครองฝรั่งเศสอีกครั้งหลังจากที่ก่อนหน้านี้ทรงขึ้นปกครองฝรั่งเศสในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ก่อนที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 จะหวนกลับคืนสู่อำนาจในสมัยร้อยวัน อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสประสบ ปัญหาความวุ่นวายจากสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศอันเนื่องมาจากความขัดแย้งระหว่าง

¹⁵ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970* (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2552), 2.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 6.

¹⁷ สมัยร้อยวัน (Hundred Days) เริ่มตั้งแต่ เดือนมีนาคม - เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1815 เป็นช่วงเวลาที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ทรงกลับมาใช้อำนาจในฝรั่งเศสอีกครั้ง โดยในช่วงเวลานี้ จักรพรรดินโปเลียนทรงพยายามแสดงให้เห็นว่าพระองค์มิได้ปรารถนาจะปกครองฝรั่งเศสอย่างเข้มงวดและเผด็จการ อีกทั้งยังพยายามทำให้ประเทศมหาอำนาจคลายกังวลว่าฝรั่งเศสปรารถนาสันติภาพและจะไม่กลับไปสร้างความวุ่นวายใด ๆ ให้แก่ทวีปยุโรปอีก แต่ประเทศมหาอำนาจก็ไม่ไว้วางใจ กองทัพฝ่ายสัมพันธมิตรจึงรวมตัวกันอีกครั้งเพื่อต่อต้านจักรพรรดินโปเลียนจนเกิดเป็นสงครามสหสัมพันธมิตรครั้งที่ 7 (War of the Seventh Coalition)

¹⁸ "Treaty of Paris 1815," accessed May 15, 2019, https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_paris2.html.

¹⁹ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 15.

กลุ่มกษัตริย์นิยมหัวรุนแรงหรือกลุ่มอัลตรา (Ultra Royalist) ที่สมาชิกส่วนใหญ่คือพวกขุนนางและสนับสนุนการปกครองแบบระบอบเก่าและต่อต้านการปฏิวัติ กับกลุ่มเสรีนิยม (Liberalism) ที่สมาชิกส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นกลางหรือปัญญาชนที่สนับสนุนและปกป้องอุดมการณ์ของการปฏิวัติ ค.ศ. 1789 อีกทั้งยังมีนโยบายด้านการต่างประเทศที่เป็นไปในทิศทางยึดหยุ่นและโอนอ่อนผ่อนปรน ส่งผลให้ฝรั่งเศสในช่วงเวลานี้ยังคงไม่มีบทบาทและความเป็นมหาอำนาจในเวทีการเมืองของยุโรปมากนัก โดยสถานการณ์เช่นนี้จะคงอยู่ไปตลอดรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 18 และสืบเนื่องไปจนถึงรัชสมัยของพระเจ้าชาร์ลที่ 10 (Charles X; ค.ศ. 1757 - 1836) ผู้ซึ่งมีแนวคิดแบบกษัตริย์นิยมและมุ่งที่จะฟื้นฟูบทบาทของศาสนจักรรวมถึงอำนาจของกลุ่มอภิสิทธิ์ชนให้กลับคืนมาเหมือนในสมัยก่อนการปฏิวัติฝรั่งเศสมากกว่าจะมุ่งไปในด้านการต่างประเทศ แม้ในรัชสมัยของพระเจ้าชาร์ลที่ 10 นี้ ฝรั่งเศสจะสามารถส่งกำลังทหารเข้ายึดครองประเทศแอลจีเรีย (Algeria) ได้ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1830 แต่ก็ไม่ได้รับความสนใจและแรงสนับสนุนจากภายในประเทศมากนัก อีกทั้งในเวลาต่อมายังได้เกิดเหตุการณ์จลาจลรุนแรงภายในประเทศจนลุกลามกลายเป็นการปฏิวัติเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1830 (July Revolution 1830) ที่ส่งผลให้พระเจ้าชาร์ลที่ 10 ต้องหมดอำนาจลง ทั้งยังเป็นการปิดฉากราชวงศ์บูร์บงที่มีอำนาจในการปกครองประเทศฝรั่งเศสมายาวนานอย่างสมบูรณ์ และเป็นการเปิดโอกาสให้ราชวงศ์ออร์เลออง (Orleans) ซึ่งเป็นจุลสาขาและสืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์บูร์บง²⁰ ได้ขึ้นมาใช้อำนาจปกครองฝรั่งเศส

ในรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป (Louis Philippe; ค.ศ. 1773 - 1850) หรือตำแหน่งเดิมคือดยุกแห่งออร์เลออง (Duke of Orleans) แม้พระองค์จะทรงพยายามดำเนินนโยบายเพื่อเอาใจชนชั้นกลาง เช่นการยกเลิกธงสีขาวซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งราชวงศ์บูร์บงและทรงนำธงสามสีซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งการปฏิวัติฝรั่งเศสกลับมาใช้เป็นธงชาติ หรือการดำเนินนโยบายด้านเศรษฐกิจแบบการค้าแบบเสรี (laissez-faire) ที่เปิดโอกาสให้ชนชั้นกลางสามารถสร้างความมั่งคั่งได้²¹ แต่นโยบายนี้ก็ได้รับการต่อต้านเนื่องจากประชาชนมองว่าเป็นนโยบายที่เอาใจชนชั้นกลางระดับสูง แต่ละเลยชนชั้นกลางระดับกลางและระดับล่าง รวมถึงชนชั้นแรงงานที่ถูกเพิกเฉยและได้รับสวัสดิการที่ไม่เพียงพอ ซึ่งส่งผลให้ช่องว่างระหว่างชนชั้นขยายตัวมากยิ่งขึ้น²² อีกทั้งในด้านการต่างประเทศที่ยังคงดำเนินนโยบายแบบโอนอ่อนต่อประเทศมหาอำนาจและขัดต่อความคาดหวังของชาวฝรั่งเศส เช่นใน

²⁰ สัญชัย สุวังบุตร, ราชอาณาจักรไทยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 41.

²¹ เรื่องเดียวกัน, 45.

²² เรื่องเดียวกัน.

เหตุการณ์การปฏิวัติของเบลเยียม (Belgian Revolution) ค.ศ. 1830 ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปขึ้นครองราชย์เพียงไม่กี่วัน โดยการปฏิวัตินี้มีสาเหตุมาจากชาวเบลเยียมที่ได้รับแนวความคิดชาตินิยมและเสรีนิยมในช่วงการปฏิวัติฝรั่งเศสได้ลุกขึ้นต่อต้านการปกครองและเรียกร้องให้แยกการบริหารเบลเยียมให้เป็นอิสระจากเนเธอร์แลนด์เนื่องจากประเทศทั้งสองมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรมประเพณี ภาษา และศาสนา โดยเหตุการณ์นี้ ประชาชนชาวฝรั่งเศสคาดหวังให้ฝรั่งเศสสนับสนุนกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชของเบลเยียมเพื่อให้เบลเยียมได้รับเอกราชโดยสมบูรณ์ เนื่องจากมองว่าการสนับสนุนดังกล่าวจะเป็นการเปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสสามารถสร้างอิทธิพลในเบลเยียมได้อีกครั้งเหมือนที่เคยเกิดขึ้นในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 แต่พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป กลับดำเนินนโยบายไม่แทรกแซงกิจการภายในของเบลเยียม อีกทั้งภายหลังจากเมื่อเบลเยียมได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นราชอาณาจักร และดยุกแห่งเนอร์มัวร์ (Duke of Normours) พระโอรสองค์ที่ 2 ในพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ได้รับการเสนอชื่อให้ขึ้นเป็นกษัตริย์ของเบลเยียม พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป กลับปฏิเสธและถอนตัวจากข้อเสนอนี้เนื่องจากไม่ต้องการสร้างความเป็นปฏิปักษ์กับอังกฤษที่คัดค้าน อีกทั้งยังข่มขู่ว่าจะก่อสงครามกับฝรั่งเศส เนื่องจากอังกฤษเกรงว่าฝรั่งเศสจะเข้ามามีอิทธิพลในเบลเยียมมากเกินไป²³ รวมถึงเหตุการณ์การก่อกบฏของชาวโปแลนด์ หรือที่รู้จักกันในชื่อ การจลาจลเดือนพฤศจิกายน (November Uprising) หรือ สงครามโปแลนด์ - รัสเซีย (Polish - Russian War) ที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1830 ที่ชาวโปแลนด์ลุกขึ้นก่อกบฏเพื่อต่อต้านการปกครองของรัสเซีย โดยชาวฝรั่งเศสสนับสนุนให้ส่งกองทัพเข้าไปช่วยเหลือชาวโปแลนด์ทำสงครามในครั้งนี้ แต่ พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป กลับไม่ทรงดำเนินนโยบายตามความคิดเห็นของประชาชนเนื่องจากไม่ต้องการเป็นศัตรูกับรัสเซียโดยไม่จำเป็นและเกรงว่าอาจทำให้เสถียรภาพทางการเมืองของพระองค์ไม่มั่นคง²⁴

การดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างโอนอ่อนส่งผลให้ฝรั่งเศสต้องสูญเสียผลประโยชน์และลดเกียรติภูมิในแวดวงการทูตของยุโรป อีกทั้งยังทำให้ชาวฝรั่งเศสหมดความภาคภูมิใจในองค์ประมุขและเริ่มหวอนึกถึงความรุ่งโรจน์และเกียรติยศชื่อเสียงของประเทศที่ฝรั่งเศสเคยเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรปดังเช่นในสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ส่งผลให้พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป เริ่มได้รับการต่อต้านจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ทั้งจากกลุ่มสาธารณรัฐนิยม กลุ่มเสรีนิยม กลุ่มชาตินิยม และกลุ่มนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ต (Bonapartism) อีกทั้งเมื่อนักเขียนและกวีคนสำคัญในยุคนี้กันอย่าง

²³ สัตยชัย สุวังบุตร, ราชชาติไทยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 34-38.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 39-41.

วิกตอร์ อูโก²⁵ (Victor Hugo; ค.ศ. 1802 - 1885) ปีแยร์ ซอง เดอ เบรองเซ (Pierre-Jean de Beranger; ค.ศ. 1780 - 1857) หรือ อดอล์ฟ ดิเย ซึ่งเป็นเสนาบดีในสมัยพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ต่างประพันธ์บทกวีหรือเขียนหนังสือเพื่อยกย่องพระอัจฉริยภาพทางการปกครองของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ที่ทำให้ฝรั่งเศสกลายเป็นมหาอำนาจแห่งยุโรป ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเปรียบเทียบผลงานการปกครองของพระมหากษัตริย์ทั้งสองพระองค์ว่ามีความแตกต่างกันเพียงใด ดังนั้น ประชาชนฝรั่งเศสจำนวนมากจึงเริ่มหันมาให้การสนับสนุน เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Louis Napoleon Bonaparte) พระภาติยะในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ให้ขึ้นเป็นผู้นำของฝรั่งเศส²⁶

2.2 การขึ้นสู่อำนาจของเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต

เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต (Louis-Napoleon Bonaparte) ประสูติเมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 1808 ณ กรุงปารีส ทรงเป็นโอรสของหลุยส์ โบนาปาร์ต (Louis Bonaparte; ค.ศ. 1778 - 1846) พระอนุชาในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 และอดีตกษัตริย์แห่งฮอลแลนด์ (King of Holland) กับ ออร์ตองส์ เดอ โบอาร์เน (Hortense de Beauharnais; ค.ศ. 1783 - 1837) ธิดาในอดีตจักรพรรดินีโจเซฟิน²⁷ ที่เกิดกับพระสวามีเก่า ในวัยเด็กทรงเติบโตและใช้ชีวิตอยู่ในพระราชวังตุยเลอรีและเป็นพี่โอรสของพระปิตุลา²⁸ แต่เมื่อจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 สิ้นอำนาจและสมาชิกราชวงศ์ถูกเนรเทศออกจากประเทศฝรั่งเศส เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงทรงเติบโตและใช้ชีวิตในต่างแดนและได้รับการปลูกฝังจากพระมารดาถึงพระอัจฉริยภาพและความยิ่งใหญ่ของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ทำให้พระองค์ทรงซึมซับแนวค่านิยมและมีแนวคิดที่ว่าพระองค์คือผู้นำของฝรั่งเศส และเมื่อดยุกแห่งไรค์ชตัดท์ (Duke of Reichstadt) พระราชโอรสของอดีตพระจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 สวรรคตใน ค.ศ. 1832 เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงถือโอกาสขึ้นเป็นผู้นำของราชวงศ์โบนาปาร์ตและอ้างสิทธิในบัลลังก์ฝรั่งเศส²⁹

²⁵ วิกตอร์ อูโก (Victor Hugo; ค.ศ. 1802 - 1885) นักเขียนบทละคร นักกวี นักประพันธ์ และนักเคลื่อนไหวชาวฝรั่งเศส งานเขียนของเขาส่วนใหญ่จะสะท้อนถึงแนวคิดทางการเมืองของเขาในช่วงเวลานั้น โดยในช่วงแรก ผลงานของอูโกจะเป็นไปในรูปของแนวคิดแบบกษัตริย์นิยม แต่ภายหลังเป็นแนวคิดแบบสาธารณรัฐนิยม

²⁶ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 47.

²⁷ จักรพรรดินีโจเซฟิน หรือ โจเซฟิน เดอ โบอาร์เน (Joséphine de Beauharnais; ค.ศ. 1763 - 1814) เป็นพระมเหสีพระองค์แรกในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 แห่งฝรั่งเศส

²⁸ Jonathan Fenby, *The History of Modern France: From the Revolution to the Present Day* (London: Simon & Schuster, 2015), 115.

²⁹ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 47.

เมื่อเกิดกระแสความไม่พอใจต่อการปกครองของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป และกระแสนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ตได้เริ่มก่อตัวสูงขึ้น เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงทรงใช้กระแสความไม่พอใจนี้เพื่อก่อการรัฐประหารยึดอำนาจขึ้นในวันที่ 30 ตุลาคม ค.ศ. 1836 โดยเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน และพรรคพวกอีกจำนวนหนึ่งได้ปรากฏตัวที่ป้อมปราการในเมืองสตราสบูร์ก (Strasbourg) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของฝรั่งเศสและมีพรมแดนติดกับเยอรมนี โดยเหตุผลที่ทรงเลือกเมืองนี้เนื่องจากสามารถเข้าถึงได้ง่ายจากทางด้านเยอรมนี อีกทั้งเมืองนี้ยังให้การสนับสนุนกระแสนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ตและต่อต้านการปกครองของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป³⁰ เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ได้กล่าวปราศรัยชักชวนให้กองทัพและประชาชนเข้าร่วมกับพระองค์เพื่อยึดอำนาจการปกครอง โดยพระองค์มีแผนการที่จะเดินขบวนประท้วงเข้าสู่กรุงปารีส อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวนี้ก็ถูกปราบปรามลงอย่างรวดเร็ว เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ถูกจับกุมและควบคุมตัวไปยังกรุงปารีสและถูกกักตัวเอาไว้เพื่อรอการพิจารณาคดีตัดสินโทษ แต่พระมารดาของเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ได้ทรงเขียนจดหมายถึงพระเจ้าหลุยส์ ฟิลลิป เพื่อขอให้ทรงปล่อยตัวพระโอรส ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ ฟิลลิป ก็ทรงตอบรับคำขอนั้นโดยทรงตัดสินพระทัยเนรเทศเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ออกจากฝรั่งเศส ดังนั้นในเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงถูกปล่อยตัวและพระองค์ก็ได้ลงเรือเพื่อเดินทางไปพำนักที่กรุงนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา³¹ แต่เพียงไม่นาน พระองค์ก็เสด็จกลับมายังยุโรปและไปประทับที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1837

อย่างไรก็ดี พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ก็ยังคงดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศที่ขัดแย้งกับความต้องการของประชาชน โดยใน ค.ศ. 1839 เกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งระหว่างจักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) กับอียิปต์ที่นำโดยมุฮัมหมัด อาลี (Muhammad Ali; ค.ศ. 1769 - 1849) หรือที่เรียกว่า สงครามอียิปต์ - ออตโตมัน (Egyptian - Ottoman War; ค.ศ. 1839 - 1841) โดยมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากจักรวรรดิออตโตมันบุกโจมตีอียิปต์เพื่อพยายามเข้าครอบครองดินแดนที่อียิปต์ปกครองอยู่ในเวลานั้น ชาวฝรั่งเศสสนับสนุนให้รัฐบาลดำเนินการทางการทหารเพื่อช่วยเหลืออียิปต์เนื่องจากฝรั่งเศสมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมุฮัมหมัด อาลี ในทวีปแอฟริกาเหนือโดยผ่านทางการค้าการเงินและทางวัฒนธรรม แต่พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป กลับไม่ดำเนินการเพื่อสนับสนุนอียิปต์เพราะเกรงว่าอาจทำให้ฝรั่งเศสต้องทำสงครามกับประเทศมหาอำนาจ โดยเฉพาะอังกฤษที่ให้การสนับสนุนจักรวรรดิออตโตมัน กระแสความไม่พอใจต่อนโยบายด้านการต่างประเทศของพระองค์ใน

³⁰ Louis Girard, *Napoleon III* (Fayard, 1986), 35.

³¹ Gordon A. Craig, *Europe 1815-1914* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1966), 90.

หมู่ประชาชนจึงยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องพร้อม ๆ กับกระแสนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ตที่เพิ่มสูงขึ้นทุกขณะ ดังนั้น เพื่อกอบกู้ความนิยมในหมู่ประชาชนและเพื่อลดกระแสต่อต้านจากกลุ่มนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ต พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป จึงตัดสินพระทัยให้อัญเชิญพระศพของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 จากเกาะเซนต์เฮเลนมายังกรุงปารีสในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1840 และประดิษฐานไว้ที่ไอแตลเดอแซงวาเล็สต์ (Hotel des Invalides) ในฐานะจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่และวีรบุรุษของชาติ³²

ในช่วงเวลาเดียวกัน เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ก็ได้ใช้โอกาสจากกระแสความไม่พอใจนี้อีกครั้งเพื่อก่อรัฐประหารยึดอำนาจจากพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป โดยในต้นเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1840 เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน กับพรรคพวกอีก 60 คน พร้อมอาวุธและใบประกาศที่มีข้อความเชิญชวนให้เข้าร่วมโค่นล้มพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ได้ออกเดินทางจากท่าเรือในประเทศอังกฤษโดยเรือโดยสารที่ชื่อว่า เอดินเบอร์ - คาสเซิล (Edinburgh Castle) ข้ามช่องแคบอังกฤษ (English Channel) จนมาถึงที่เมืองบูลอย (Boulogne) ประเทศฝรั่งเศสในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อเชิญชวนกองกำลังทหารที่ประจำการอยู่ที่เมืองแห่งนี้ให้เข้าร่วมกับพระองค์³³ อย่างไรก็ตาม ความพยายามในการก่อรัฐประหารครั้งนี้ล้มเหลวอีกครั้งเนื่องจากกองกำลังทหารเหล่านี้ไม่ได้เข้าร่วมกับพระองค์ อีกทั้งกองกำลังรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ (National Guard) ยังได้ถูกส่งมาเพื่อหยุดยั้งสถานการณ์ในครั้งนี้ เกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างทั้งสองฝ่าย แต่ในที่สุดแล้ว ฝ่ายเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียนก็ได้รับความพ่ายแพ้ พระองค์และพรรคพวกถูกจับกุมและควบคุมตัวไปยังกรุงปารีสเพื่อรอการตัดสินพิจารณาคดี การพิจารณาคดีเกิดขึ้นในวันที่ 28 กันยายน ถึง 6 ตุลาคม ค.ศ. 1840 โดยสภาสูง (Chamber of Peers) ตัดสินให้จำคุกเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ตลอดชีวิตในคุกที่ป้อมปราการแห่งเมืองอาม (Fortress of Ham) ในจังหวัดซอมม์ (Somme) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของฝรั่งเศส ในระหว่างถูกคุมขัง เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงทรงใช้เวลาหมดไปกับการอ่านหนังสือ เขียนบทกวี บทความ หรือหนังสือ โดยหนังสือที่มีชื่อเสียงของพระองค์ได้แก่เรื่อง *'The Extinction of Poverty'* ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการวิจารณ์ระบบเศรษฐกิจและการกำจัดความยากจนของชนชั้นแรงงาน³⁴ แต่ในเวลาต่อมาพระองค์ก็ทรงหลบหนีออกจากที่คุมขังแห่งนี้ในช่วงฤดูใบไม้ผลิของเดือนธันวาคม ค.ศ. 1846 โดยอาศัยจังหวะที่มีการซ่อมแซมประตูด้านหน้าของป้อม โดยการแต่งตัวให้คล้ายคลึงกับช่างก่อสร้างที่เข้ามาซ่อมประตู ก่อนจะหลบหนีออกไปและเดินทางไปยังประเทศอังกฤษ

³² สัจชัย สุวังบุตร, ราชอาณาจักรไทยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 47.

³³ Fenton Bresler, *Napoleon III: A Life* (London: Harper Collins, 1999), 157.

³⁴ Fenby, *The History of Modern France: From the Revolution to the Present Day*, 116.

พร้อมกับความเชื่อที่ว่าความล้มเหลวในรัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดจะทำให้พระองค์สามารถกลับคืนสู่ฝรั่งเศสและสามารถฟื้นฟูจักรวรรดิฝรั่งเศสขึ้นมาได้อีกครั้งในเวลาไม่ช้า³⁵

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป จะสามารถปราบปรามผู้ที่ต่อต้านพระองค์ เช่น เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ได้ แต่ประชาชนชาวฝรั่งเศสโดยทั่วไปก็ยังคงไม่สนับสนุนพระองค์มากนัก เนื่องจากรัฐบาลยังคงดำเนินนโยบายบริหารประเทศที่เน้นตอบสนองความต้องการของชนชั้นกลางระดับสูงโดยไม่คำนึงถึงความต้องการของชนชั้นกลางระดับกลางและระดับล่าง รวมถึงชนชั้นแรงงาน³⁶ ความไม่พอใจทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเกษตรขึ้นในระหว่าง ค.ศ. 1844 - 1847 ที่การเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตรไม่ได้ผล ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนอาหารและสินค้าอุปโภคบริโภคมีราคาสูงขึ้น อุตสาหกรรมต่าง ๆ ก็พลอยได้รับผลกระทบไปด้วย อัตราการว่างงานเพิ่มสูงขึ้นจนเกิดการจลาจลขึ้นตามเมืองต่าง ๆ แต่รัฐบาลก็ยังคงไม่ตระหนักถึงสถานการณ์และไม่มีแผนการเพื่อรับมือและแก้ปัญหาเหล่านี้ ในทางตรงกันข้าม รัฐบาลยังคงจ่ายเงินอย่างมหาศาลไปกับโครงการต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความกังวลว่าจะมีการเรียกเก็บภาษีเพิ่มขึ้นหรือการเงินของประเทศล่มสลาย อีกทั้งบุคคลในคณะบริหารหลายคนยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการทุจริตเกี่ยวกับการซื้อขายตำแหน่งในงานราชการหรือการให้ความช่วยเหลือด้านธุรกิจต่าง ๆ โดยมีขอบหรือมีทัศนคติที่ไม่เป็นที่พึงพอใจของประชาชน ดังเช่น ฟรองซัวส์ ปิแยร์ กิโยม กิโซต์ (François Pierre Guillaume Guizot; 1787 - 1874) เสนาบดีว่าการกระทรวงต่างประเทศระหว่าง ค.ศ. 1840 - 1847 และอัครมหาเสนาบดีระหว่างเดือนกันยายน ค.ศ. 1847 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 กิโซต์เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป อีกทั้งยังมีอำนาจมากที่สุด ในขณะที่รัฐมนตรี กิโซต์ สนับสนุนแนวคิดแบบอนุรักษนิยมของเจ้าชายเคลเมนส์ ฟอน เมทเทอร์นิช แห่งออสเตรีย ในการต่อต้านลัทธิเสรีนิยมและชาตินิยมในดินแดนเยอรมันและดินแดนในปกครองของราชวงศ์ฮับส์บูร์ก (House of Habsburg) ซึ่งนโยบายดังกล่าวนี้สะท้อนแนวคิดทางการเมืองที่แท้จริงของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป สาเหตุทั้งหมดที่กล่าวมานี้ส่งผลให้ประชาชนทวีความเบื่อหน่ายรัฐบาลมากยิ่งขึ้น³⁷ จนนำไปสู่การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปทางการเมือง ฝ่ายตรงข้ามรัฐบาลโดยเฉพาะฝ่ายสาธารณรัฐนิยมที่นำโดยอดอล์ฟ ทิเย ได้เริ่มต้นการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลโดยจัดการชุมนุมขึ้นในรูปแบบของงานเลี้ยง (Banquets) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1847 ณ กรุงปารีส ซึ่งงานเลี้ยงดังกล่าวนี้

³⁵ Craig, *Europe 1815-1914*, 91.

³⁶ สัตยชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 48.

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 49.

เป็นเพียงฉากบังหน้าของการชุมนุมทางการเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงข้อห้ามการชุมนุมในที่สาธารณะของรัฐบาล งานเลี้ยงนี้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากเนื่องจากมีผู้ให้ความสนใจมาร่วมเป็นจำนวนมาก จนมีกำหนดให้จัดงานเลี้ยงในลักษณะเช่นนี้ขึ้นอีกครั้งในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 โดยงานเลี้ยงดังกล่าวนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่จะก่อให้เกิดการปฏิวัติขึ้นในเวลาต่อมา³⁸

2.2.1 การปฏิวัติ ค.ศ. 1848

งานเลี้ยงที่มีฉากหลังเป็นการชุมนุมเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้น ส่งผลให้กษัตริย์ต้องออกมาตรการโดยการสั่งห้ามไม่ให้จัดงานเลี้ยง รวมถึงการชุมนุมหรือการเดินขบวนใด ๆ ที่จะเป็นการต่อต้านรัฐบาล แต่ชาวปารีสก็ต่อต้านคำสั่งห้ามนั้นและต่างพากันเดินขบวนประท้วงไปตามท้องถนนของกรุงปารีสในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 พร้อมทั้งตะโกนเรียกร้องให้กษัตริย์ลาออกและให้มีการปฏิรูปประเทศ พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป พยายามแก้ไขสถานการณ์โดยการปลดกษัตริย์ออกจากตำแหน่งในวันรุ่งขึ้น แต่ก็ไม่สามารถทำให้สถานการณ์ดีขึ้นได้ เพราะในเย็นวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ผู้ชุมนุมจำนวนมากที่ชุมนุมประท้วงอยู่หน้ากระทรวงการต่างประเทศได้เกิดการปะทะกับกองกำลังทหารของรัฐบาลที่ถูกส่งมาสกัดกั้นการชุมนุม มีผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บจำนวนมาก³⁹ เหตุการณ์นี้ยิ่งโหมกระพือไฟแห่งความโกรธแค้นให้กับประชาชน การเดินขบวนประท้วงเพื่อต่อต้านรัฐบาลจึงแปรเปลี่ยนเป็นการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1848 (French Revolution 1848) โดยในคืนวันที่ 23 กุมภาพันธ์ มีการเร่งจัดตั้งเครื่องกีดขวางจำนวนมากตามท้องถนนทั่วกรุงปารีส อาวุธถูกนำมาใช้เพื่อเตรียมต่อสู้กับกองกำลังของรัฐบาล และในเวลาต่อมาประชาชนบุกโจมตีตำรวจและกองกำลังทหารและเปล่งเสียงตะโกน 'สาธารณรัฐจงเจริญ!' (*Long Live the Republic!*) ดังกึกก้องไปทั่ว และในช่วงเช้าของวันที่ 24 กุมภาพันธ์ ประชาชนก็สามารถบุกยึดศาลาว่าการกรุงปารีส (Hotel de Ville) ได้ พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิปจึงประกาศสละราชบัลลังก์ให้แก่ เคานต์แห่งปารีส (Count of Paris) พระราชันดาดา แต่ไม่ได้รับการยอมรับ เนื่องจากประชาชนเรียกร้องให้ประเทศเกิดการปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ มีการเร่งเตรียมการจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลโดยกลุ่มทางการเมือง 2 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มสาธารณรัฐนิยมที่ประกอบด้วย อดอล์ฟ ดิเย อ็อลฟงส์ เดอ ลามาร์ตีง (Alphonse de Lamartine; ค.ศ. 1790 - 1869) ฟรองซัวส์ อาราโก (François Arago; ค.ศ. 1786 - 1853) ฯลฯ และกลุ่มสังคมนิยมที่นำโดย หลุยส์ บลองก์ (Louis Blanc; ค.ศ. 1811 - 1882) อเล็กซองด์ เลอดรู-โรแลง (Alexandre Ledru-Rollin;

³⁸ สันุชัย สุวังบุตร, ราชอาณาจักรไทยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 49.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, 49-50.

ค.ศ. 1807 - 1874) บรรณาธิการและผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ 'La Réforme' ที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป อย่างรุนแรง ฯลฯ⁴⁰ เมื่อทรงตระหนักแล้วว่าพระองค์ไม่สามารถหยุดยั้งสถานการณ์ได้อีกต่อไป พระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป พร้อมสมเด็จพระราชินีจึงทรงปลอมพระองค์เป็นสามัญชนในชื่อนายและนางสมิธ (Mr. & Mrs. Smith) และหลบหนีออกจากกรุงปารีส โดยเสด็จลี้ภัยไปยังประเทศอังกฤษ⁴¹ และไปประทับอยู่ที่คฤหาสน์แคลร์มอนต์ (Claremont) ในณฑลเซอร์รี (Surrey) ซึ่งตั้งอยู่ทางตอนใต้ของประเทศอังกฤษจนกระทั่งสวรรคตในวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1850 นับเป็นการสิ้นสุดระบอบการปกครองแบบราชาธิปไตยเดือนกรกฎาคมและการปกครองของราชวงศ์ออร์เลอองที่มีต่อประเทศฝรั่งเศสอย่างสมบูรณ์

หลังพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป พร้อมสมเด็จพระราชินีเสด็จหนีออกนอกประเทศ รัฐบาลเฉพาะกาล (Provisional Government) จึงถูกจัดตั้งขึ้น ณ ศาลว่าการกรุงปารีส ในช่วงเย็นวันที่ 24 กุมภาพันธ์ โดยมีอัลฟงส์ เดอ ลามาร์ติน ดำรงตำแหน่งหัวหน้าคณะรัฐบาลเฉพาะกาลรวมถึงตำแหน่งเสนาบดีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ อีกทั้งยังมีการประกาศการสิ้นสุดของระบอบการปกครองแบบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ โดยจะปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ และเป็นจุดเริ่มต้นของสมัยสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 (The French Second Republic) รัฐบาลชุดนี้ซึ่งมีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นฝ่ายสาธารณรัฐนิยมได้ประกาศหลักการสิทธิของประชาชน อีกทั้งยังได้เตรียมการเพื่อร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และได้กำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในวันที่ 20 เดือนธันวาคม ค.ศ. 1848 โดยกำหนดให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเป็นชายที่มีอายุตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไป ซึ่งส่งผลให้จำนวนผู้มีสิทธิในการเลือกตั้งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ส่วนผู้หญิงยังคงไม่ได้รับสิทธิในด้านนี้ แต่ก่อนที่จะมีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้น รัฐบาลเฉพาะกาลก็ได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ (Constituent Assembly) ขึ้นในวันที่ 4 - 5 มิถุนายน ค.ศ. 1848 โดยผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งมีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 7,800,000 คน และจำนวนที่นั่งในสภามีทั้งสิ้น 900 ที่นั่ง ผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ ฝ่ายสาธารณรัฐนิยมสายกลางได้ที่นั่งไปทั้งสิ้น 500 ที่นั่ง ฝ่ายกษัตริย์นิยมทั้งนิยมราชวงศ์บูร์บงและนิยมราชวงศ์ออร์เลอองได้ที่นั่งรวมกัน 300 ที่นั่ง⁴² และที่เหลือกระจายออกไปทั้งฝ่ายสังคมนิยมและฝ่ายนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ต โดยในการเลือกตั้งครั้งนี้ เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งประทับอยู่ในอังกฤษก็ทรงได้รับเลือก

⁴⁰ Ernest John Knapton and Thomas Kingston Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914* (New York: Charles Scribner's Sons, 1966), 65.

⁴¹ สัตยชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 49-50.

⁴² Knapton and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 66.

จากผู้นิยมราชวงศ์โบนาปาร์ตใน 4 จังหวัดได้แก่ แซน (Seine) คอร์ซิกา (Corsica) อีเยอน (Yonne) และ ชารองต์-แองเฟรีเออ (Charente-Inférieure) ให้เป็นตัวแทนในสภาร่างรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลเฉพาะกาลได้ตรวจสอบผลการเลือกตั้งของ เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน เนื่องจากไม่เห็นด้วยกับผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ ดังนั้น เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงตัดสินใจประกาศลาออกจากตำแหน่งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ⁴³

แม้ว่าจะเกิดสภาร่างรัฐธรรมนูญขึ้น แต่ในช่วงเวลาต่อจากนี้ไม่นานนัก ก็ได้เกิดการชุมนุมประท้วงของประชาชนโดยมีสาเหตุมาจากนโยบายเศรษฐกิจและสังคมด้วยการค้าประกัน “สิทธิในการมีงานทำของพลเมือง” ที่ถูกผลักดันโดยนักการเมืองฝ่ายสาธารณรัฐนิยมหัวรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและปัญหาความยากจน ซึ่งมีการจัดตั้งโรงงานแห่งชาติ (National Workshop) ขึ้นในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1848 และให้เอมิล โทมัส (Émile Thomas; ค.ศ. 1822 - 1880) เป็นผู้ควบคุมดูแล โรงงานนี้ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือให้คนมีงานทำและจ่ายค่าแรงให้วันละ 2 ฟรังก์⁴⁴ ส่งผลให้ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศต่างมุ่งหน้าเข้าสู่กรุงปารีสเพื่อหวังได้งานทำจนเกิดความแออัดและความไร้ระเบียบทางสังคมขึ้น อย่างไรก็ตาม โรงงานแห่งชาติที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับการว่างงานนี้ก็ไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากจำนวนคนที่ว่างงานนั้นมีมากกว่าที่ปริมาณงานจะรองรับได้หมด ดังนั้นความไม่พอใจต่อรัฐบาลจึงเริ่มก่อตัวขึ้นในหมู่ประชาชนที่ยังคงว่างงาน และในที่สุดรัฐบาลที่รับภาระค่าใช้จ่ายไม่ไหวก็ประกาศให้ยุบโรงงานแห่งชาติในวันที่ 21 มิถุนายน หรือเพียงไม่กี่สัปดาห์หลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ขบวนการยุบโรงงานแห่งชาติจึงนำมาซึ่งความไม่พอใจของประชาชนจำนวนมากจนเกิดเป็นการจลาจลขึ้นทั่วไปจนรัฐบาลต้องประกาศกฎอัยการศึกและมอบหน้าที่ให้กองกำลังทหารเป็นผู้จัดการและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม คนงานจากโรงงานแห่งชาติกว่าพันคนต่างจับอาวุธขึ้นต่อสู้กับรัฐบาลโดยได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่ตกงานจำนวนมากเกิดการปะทะกันของกองกำลังทั้งสองฝ่ายในทางตอนกลางและทางตะวันออกของกรุงปารีสจนนำไปสู่เหตุการณ์การลุกฮือในเดือนมิถุนายน (June Days Uprising)⁴⁵ ระหว่างวันที่ 24 - 26 นายพลหลุยส์-เออแฌน กอแวงญัก (Louis-Eugène Cavaignac; ค.ศ. 1802 - 1857) ที่ถูกส่งมาเพื่อควบคุมสถานการณ์ได้ปราบปรามผู้ต่อต้านด้วยความรุนแรง ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตและผู้บาดเจ็บนับหมื่นคน และในที่สุดแล้ว รัฐบาลก็สามารถปราบปรามการจลาจลนี้ได้ ผู้ต่อต้านจำนวนมากถูกจับกุมและ

⁴³ Bresler, *Napoleon III: A Life*, 215.

⁴⁴ สัตยชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 51.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, 51-52.

ลงโทษ โดยประมาณกันว่ามีผู้ถูกจับกุมกว่า 15,000 คน และอีกกว่า 4,000 คน ถูกเนรเทศไปใช้แรงงานยังอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอลจีเรีย (Algeria)⁴⁶

ต่อมา ในวันที่ 4 พฤศจิกายน ค.ศ. 1848 รัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 ก็ได้รับการให้สัตยาบันเป็นกฎหมายสูงสุด โดยสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับนี้คือ กำหนดให้มีสภาเดี่ยวโดยผู้แทนจะมาจากการเลือกตั้งทั่วไปซึ่งจัดขึ้นทุก ๆ 3 ปี รวมถึงประธานาธิบดีที่ได้มาจากการเลือกตั้งและจะมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปีและไม่สามารถลงเลือกตั้งต่อกันเป็นสมัยที่สอง⁴⁷ นอกจากนี้ สภาร่างรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีการเลือกตั้งประธานาธิบดีขึ้นในวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ. 1848 โดยมีนักการเมืองคนสำคัญหลายคนลงสมัครรับเลือกตั้งในครั้งนี้ได้แก่ ฟรองซัวร์-แวงซองท์ ราสปาลล์ (François-Vincent Raspail; ค.ศ. 1794 - 1878) ลามาร์ติน เลอดรู-โรแลง นายพลกาแวงยัก รวมถึงเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ที่ทรงมั่นพระทัยในฐานะเสียงของพระองค์เนื่องจากก่อนหน้านี้ในการเลือกตั้งทั่วไปที่จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17-18 กันยายน ค.ศ. 1848 พระองค์ทรงได้รับเลือกจาก 5 จังหวัดได้แก่ แซน คอร์ซิกา อีออน และ ซารองต์-แองเพรีเออ รวมถึงโมแซล (Moselle) ให้เป็นตัวแทนในสภาร่างรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุนี้ เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ที่เดิมประทับอยู่ในประเทศอังกฤษจึงเสด็จกลับประเทศฝรั่งเศสและมุ่งหาเสียงแข่งขันกับผู้สมัครคนอื่น ๆ ในระหว่างการหาเสียง เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ทรงให้คำสัญญาแก่ประชาชนชาวฝรั่งเศสว่าพระองค์จะทรงนำประเทศให้กลับคืนสู่ความยิ่งใหญ่รวมถึงมีความสุข ความมั่งคั่ง และความมั่นคงอีกครั้งหนึ่ง คำประกาศนี้ร่วมกับชื่อกกลางของพระองค์อย่าง **‘นโปเลียน’** ซึ่งมีความหมายเตือนใจให้ชาวฝรั่งเศสหวนนึกถึงอดีตสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1⁴⁸ ที่นำพาชื่อเสียง เกียรติยศ และความยิ่งใหญ่มาสู่ฝรั่งเศส รวมถึงเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน ยังเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปทั้งในเมืองหลวงอย่างกรุงปารีสหรือภายนอกอย่างในชนบทภูมิภาคต่าง ๆ แตกต่างจากผู้สมัครรายอื่น ๆ ที่ไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ด้วยปัจจัยเช่นนี้ เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต จึงได้รับการสนับสนุนอย่างท่วมท้นจากชาวฝรั่งเศสที่ต้องการให้ประเทศกลับคืนสู่ความยิ่งใหญ่และหลุดพ้นจากความยุ่งยากต่าง ๆ อีกครั้งหนึ่ง ผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีครั้งนี้จึงออกมาว่าพระองค์ได้รับคะแนนเสียงกว่า 5,500,000 คะแนน เอาชนะคู่แข่งคนอื่น ๆ อย่างนายพลกาแวงญักที่ได้รับ 1,500,000 คะแนน เลอดรู-โรแลง 370,000 คะแนน ราสปาลล์ 37,000 คะแนน และลามาร์ติน 17,000 คะแนน ชัยชนะอย่างขาดลอยเช่นนี้ส่งผลให้เจ้าชายหลุยส์

⁴⁶ Knapton and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 67.

⁴⁷ Ibid.,

⁴⁸ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 53.

นโปเลียน โบนาปาร์ต ในวัย 40 ปี ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีคนแรกของสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2⁴⁹ และในวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 1848 ประธานาธิบดีหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ก็ได้เข้าพิธีสาบานตนอย่างเป็นทางการต่อหน้าสภาร่างรัฐธรรมนูญว่าพระองค์จะจงรักภักดีต่อรัฐธรรมนูญ และในเย็นวันเดียวกัน พระองค์ก็ทรงย้ายไปพำนักที่ ปาเลส์ เดอ เล็ลเซ่ (Palais de l'Élysée) ซึ่งจะถูกใช้เป็นสถานที่ทำการของรัฐบาลแทนพระราชวังตุยเลอรีหรือปาเลร์วียาล (Palais Royal) และเลือกใช้ชื่อตำแหน่งของตนว่า ‘Prince-President’

2.2.2 สมัยประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2

ทันทีที่ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ก็ได้ใช้อำนาจแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดแรกของพระองค์ โดยพระองค์ทรงแต่งตั้งให้ โอดิลง บาร์โรต์ (Odilon Barrot; ค.ศ. 1791 - 1873) ซึ่งอยู่ฝ่ายนิยมราชวงศ์ออร์เลออง (Orleanist) แต่เป็นผู้นำในการต่อต้านราชวงศ์ในสมัยพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป ให้ขึ้นเป็นผู้นำคณะรัฐมนตรี และรัฐมนตรีคนอื่น ๆ อย่าง อเล็กซิส เดอ ต็อกเกอวิลล์ (Alexis de Tocqueville; ค.ศ. 1805 - 1859) รับหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ หรือ อัลเฟรด เดอ ฟอลลูวซ์ (Alfred de Falloux; ค.ศ. 1811 - 1886) รับหน้าที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ต้องประสบปัญหาภัยกับฝ่ายต่อต้านที่นำโดย เลอครู-โรแลง อาราโก และอื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เคยดำรงตำแหน่งในสมัยรัฐบาลเฉพาะกาล ค.ศ. 1848 ต่อมา เมื่อเกิดการเลือกตั้งเพื่อสรรหาผู้แทนเข้าไปนั่งในรัฐสภา (National Assembly) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1849 แม้ชัยชนะส่วนใหญ่จะตกเป็นของกลุ่มสาธารณรัฐนิยม - กษัตริย์นิยมซึ่งส่วนใหญ่คือพวกนิยมราชวงศ์ออร์เลออง หรือที่เรียกกันว่ากลุ่ม ‘Party of Order’ ที่นำโดยตีเย บาร์โรต์ ต็อกเกอวิลล์ และอื่น ๆ แต่ฝ่ายสังคมนิยม - สาธารณรัฐนิยมหัวรุนแรง (Socialist-Radical Republican) หรือที่เรียกว่ากลุ่ม ‘ลา มงตาญ’ (La Montagne) ที่นำโดย เลอครู-โรแลง และราสปาลล์ก็ได้รับเลือกให้เข้าไปนั่งในสภาในจำนวนไม่น้อยเช่นกัน ดังนั้น ชัยชนะครั้งนี้จึงส่งผลให้ประธานาธิบดีหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ยังไม่ได้รับอำนาจอย่างเด็ดขาดในการปกครองและยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐสภา⁵⁰

⁴⁹ Gordon Wright, *France in Modern Times: 1760 to the Present* (Chicago: Rand McNally, 1960), 177.

⁵⁰ Knapton and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 68.

อย่างไรก็ตาม ในต้นปี ค.ศ. 1849 ได้เกิดเหตุการณ์ความวุ่นวายขึ้นในดินแดนอิตาลี โดยกลุ่มชาตินิยมและเสรีนิยมที่เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องเอกราชจากออสเตรียและต้องการให้เกิดการรวมชาติอิตาลีได้บุกเข้ายึดอำนาจที่กรุงโรมซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของพระสันตะปาปาและประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐโรม พร้อมกับยุบอำนาจการปกครองของสันตะปาปาและจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวโดยมีจูเซปเป มัชซินี (Giuseppe Mazzini; ค.ศ. 1805 - 1872) นักการเมืองและนักเคลื่อนไหวเรียกร้องการรวมชาติอิตาลีเป็นหนึ่งในคณะผู้บริหารสูงสุด ส่งผลให้พระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 (Pius IX; ค.ศ. 1792 - 1878) ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในขณะนั้นต้องเสด็จลี้ภัยไปยังเมืองเกตา (Gaeta) ซึ่งตั้งอยู่ในเนเปิลส์ (Naples) ที่เป็นดินแดนส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง (Kingdom of Two Sicilies) พระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ได้ทรงเรียกร้องให้ออสเตรีย ฝรั่งเศส และสเปนซึ่งเป็นประเทศคาทอลิกเข้าปราบปรามพวกกบฏ ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งต้องการสร้างเสถียรภาพสนับสนุนจากกลุ่มคาทอลิกในประเทศจึงตัดสินใจส่งกองทัพฝรั่งเศสไปปราบปรามกลุ่มกบฏตามคำเรียกร้องของพระสันตะปาปา ดังนั้น ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1849 กองทัพฝรั่งเศสจำนวน 14,000 คน ภายใต้การนำของนายพลนิโกลาส์ อูดีโนต์⁵¹ (Nicolas Oudinot; ค.ศ. 1791 - 1863) ได้ออกเดินทางจากเมืองมาร์กเซย์ (Marseille) ยกพลขึ้นบกที่เมืองซีวิตาเวกเกีย (Civitavecchia) ซึ่งเป็นเมืองท่าชายทะเลบนฝั่งทะเลตีร์เรเนียน (Tyrrhenian) และเข้าควบคุมเมืองได้สำเร็จโดยปราศจากการต่อสู้ ก่อนจะเดินทัพต่อไปจนกระทั่งถึงกรุงโรมในอีกไม่กี่วันต่อมา และเกิดการปะทะกับกลุ่มผู้ต่อต้านที่นำโดยมัชซินีและจูเซปเป การ์ibaldi (Giuseppe Garibaldi; ค.ศ. 1807 - 1882) นักชาตินิยมผู้เรียกร้องให้เกิดการรวมชาติอิตาลี ในระยะแรก กองทัพฝ่ายชาตินิยมอิตาลีสามารถมีชัยเหนือกองทัพฝรั่งเศสและปกป้องกรุงโรมเอาไว้ได้ แต่ในเวลาต่อมาก็ต้องพ่ายแพ้เมื่อออสเตรียและเนเปิลส์ส่งกองกำลังมาสนับสนุนฝรั่งเศส ส่งผลให้ฝรั่งเศสสามารถมีชัยชนะเหนือกองทัพของฝ่ายต่อต้านและเคลื่อนพลเข้ายึดกรุงโรมได้สำเร็จ⁵² พร้อมทั้งกวาดอำนาจคืนสู่พระสันตะปาปา ไพอัสที่ 9 อีกทั้งประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ยังทรงสัญญาว่าจะคงกองทัพฝรั่งเศสเอาไว้ในกรุงโรมเพื่อคอยให้ความคุ้มครองแก่พระสันตะปาปาและรัฐ ชัยชนะในครั้งนี้ส่งผลให้ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ได้รับเสียงชื่นชมอย่างมากจากฝ่ายคาทอลิก อีกทั้งเมื่อพระองค์ทรงออกกฎหมายที่เรียกว่า ฟอลลูว์ ลอว์ (Falloux Law) ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1850 ที่ให้ศาสนจักรกลับมามีบทบาท

⁵¹ Craig, *Europe 1815-1914*, 205-06.

⁵² สตีลชีย์ สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, *ยุโรป ค.ศ. 1815-1918* (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, 2558), 125.

ในด้านการจัดการศึกษาอีกครั้งหนึ่งหลังจากที่ถูกกลดลงไปตั้งแต่หลังสมัยการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. 1789 ก็ยังทำให้พระองค์ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายคาทอลิกและศาสนจักรมากยิ่งขึ้น⁵³

อย่างไรก็ตาม แม้จะได้รับเสียงชื่นชมอย่างล้นหลามจากฝ่ายคาทอลิก แต่ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ก็ได้รับการต่อต้านจากฝ่ายเสรีนิยมและชาตินิยม เนื่องจากการตัดสินใจในครั้งนี้ของพระองค์ทรงกระทำไปโดยไม่ได้รับความเห็นชอบและปรึกษาสภา อีกทั้งยังขัดกับหลักการของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยเรื่องการเคารพและไม่แทรกแซงกิจการภายในของประเทศอื่น นอกจากนี้ ฝ่ายค้านในสภาที่นำโดยเลอดรู-โรแลง จากฝ่ายสาธารณรัฐนิยมหัวรุนแรงยังได้กล่าวตำหนิการกระทำในครั้งนี้ของประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ตและรัฐบาลอย่างรุนแรง อีกทั้งถือโอกาสนี้ก่อจลาจลเพื่อยึดอำนาจ ในวันที่ 13 มิถุนายน ค.ศ. 1849 โดยฝ่ายสาธารณรัฐนิยมหัวรุนแรงพร้อมกองกำลังส่วนหนึ่งได้จัดตั้งเครื่องกีดขวางบนท้องถนนและเคลื่อนตัวไปตามท้องถนนในกรุงปารีส พร้อมเรียกร้องให้ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ลาออกจากตำแหน่ง จนเกิดการปะทะกันระหว่างสองฝ่าย แต่ในที่สุด การจลาจลนี้ก็ถูกปราบปรามลงอย่างรวดเร็วในค่ำคืนวันเดียวกัน แกนนำหลักอย่างเลอดรู-โรแลง สามารถหลบหนีออกจากกรุงปารีส และลี้ภัยไปยังประเทศอังกฤษได้ ในขณะที่แกนนำคนอื่น ๆ อย่างราสปาลส์ถูกควบคุมตัวและนำไปคุมขังไว้ในคุก จากสถานการณ์นี้ ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต เห็นเป็นโอกาสที่ดี จึงได้มีการออกมาตรการเพื่อควบคุมฝ่ายต่อต้านอย่างเข้มงวด ทั้งมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองของฝ่ายสังคมนิยม-สาธารณรัฐนิยม การสั่งปิดหนังสือพิมพ์ของฝ่ายต่อต้าน หรือการออกกฎหมายระงับสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ ซึ่งการกวาดล้างในครั้งนี้ส่งผลให้รัฐสภาไม่มีผู้แทนจากฝ่ายสังคมนิยม - สาธารณรัฐนิยมหัวรุนแรงอีกต่อไป นอกจากนี้ ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ยังถือโอกาสนี้ใช้อำนาจตามรัฐธรรมนูญกำหนดทุกวิถีทางเพื่อสนับสนุนฝ่ายนิยมราชวงศ์โบนาปาร์ตให้เข้ามามีตำแหน่งทางการเมืองและในกองทัพ ส่งผลให้ในปลายเดือนตุลาคม ค.ศ. 1849 พระองค์ทรงสามารถแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีที่ขึ้นตรงต่อพระองค์มากกว่ารัฐสภาได้สำเร็จ แต่ถึงกระนั้น พระองค์ก็ยังมีทรงมีข้อพิพาทกับรัฐสภาอยู่เสมอ⁵⁴

นอกจากการแสวงหาอำนาจและการสนับสนุนทางการเมืองแล้ว ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ยังต้องการให้ตนเองเป็นที่รู้จักในหมู่ประชาชนชาวฝรั่งเศสอย่าง

⁵³ Knapton and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 68.

⁵⁴ Ibid.,

กว้างขวางมากยิ่งขึ้น รวมถึงเพื่อเผยแพร่แนวคิดและทัศนคติทางการเมืองของพระองค์ ดังนั้น พระองค์จึงทรงโปรดการเดินทางไปทั่วประเทศ อาทิเช่นเมืองชาร์ท (Chartres) อาเมียงส์ (Amiens) อ็องฌ็อง (Angers) ตูร์ (Tours) น็องต์ (Nantes) แรนส์ (Rennes) รูอ็อง (Rouen) เลอ อาฟว์ (Le Havre) และอื่น ๆ เพื่อสร้างสายสัมพันธ์อันดีและใกล้ชิดกับประชาชน และด้วยวาทศิลป์อันคมคายและรูปแบบการพูดเชิญชวนที่ทันสมัย ส่งผลให้พระองค์ได้รับความนิยมและการสนับสนุนจากประชาชนจำนวนมาก และที่มากไปกว่านั้น เมื่อฝรั่งเศสประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจถดถอยระหว่าง ค.ศ. 1850 - 1851 ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน จึงใช้มวลชนที่สนับสนุนพระองค์ เป็นเครื่องมือในการรณรงค์ต่อต้านกลุ่มการเมืองต่าง ๆ รวมถึงประชาสัมพันธ์และแสดงตนให้ชาวฝรั่งเศสเชื่อว่าพระองค์เปรียบเสมือนบุรุษเหล็ก (Strong man) ที่สามารถต่อสู้กับภัยคุกคามและปัญหาต่าง ๆ ได้ พระองค์จึงยิ่งได้รับความนิยมและการสนับสนุนจากชาวฝรั่งเศสมากยิ่งขึ้น⁵⁵

ตามข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 ประธานาธิบดีฝรั่งเศสมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี และไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งติดต่อกันเป็นสมัยที่สอง ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต จึงทรงพยายามแสวงหาทางแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้พระองค์สามารถดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีต่อได้ เมื่อทรงตระหนักดีว่าพระองค์จะไม่ได้รับเสียงสนับสนุนจำนวน 3 ใน 4 จากสมาชิกรัฐสภาในการแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตราเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งของประธานาธิบดี ดังนั้น พระองค์จึงตัดสินพระทัยก่อรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจทางการเมืองในต้นเดือนธันวาคม ค.ศ. 1851

2.2.3 รัฐประหารเดือนธันวาคม ค.ศ. 1851

ในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1851 ซึ่งตรงกับวันครบรอบ 46 ปีที่กองทัพฝรั่งเศสมีชัยชนะเหนือกองทัพรัสเซียในยุทธการที่เอาส์เทอร์ลิตซ์ (Battle of Austerlitz) ซึ่งเป็นการรบที่สำคัญมากที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์สมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 อีกทั้งยังตรงกับวันครบรอบ 47 ปีแห่งการบรมราชาภิเษกของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต จึง

⁵⁵ Richard Cavendish, "Louis Napoleon Elected President of France," accessed May 15, 2019, <https://www.historytoday.com/archive/louis-napoleon-elected-president-france>.

ตัดสินใจทำรัฐประหารเพื่อยึดอำนาจทางการเมืองโดยใช้ชื่อปฏิบัติการในครั้งนี้ว่า **ปฏิบัติการรูบิคอน (Rubicon Operation)** เพื่อพาดพิงถึงปฏิบัติการของจูเลียส ซีซาร์⁵⁶

ในช่วงค่ำของวันที่ 1 - 2 ธันวาคม ค.ศ. 1851 กองทหารที่นำโดยนายพลฌัก เลอรอย เดอ แซงต์-อาร์โนต์ (Jacque Leroy de Saint-Arnaud; ค.ศ. 1798 - 1854) ได้บุกเข้ายึดจุดยุทธศาสตร์สำคัญของกรุงปารีสตั้งแต่ถนนฌ็องเซลีเซ่ (Champs-Élysées) ไปจนกระทั่งถึงพระราชวังตุยเลอรี รวมถึงสถานที่สำคัญอย่างพระราชวังบูร์บง (Palais Bourbon) โรงพิมพ์แห่งชาติ สำนักงานหนังสือพิมพ์ และอื่น ๆ และในตอนเช้าของวันที่ 2 ธันวาคม ก็ได้มีการติดโปสเตอร์ไปทั่วกรุงปารีสโดยมีข้อความประกาศการยุบสภาแห่งชาติและจะจัดให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่อีกครั้ง รวมถึงการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อกำหนดให้ประธานาธิบดีมีวาระในการดำรงตำแหน่งคราวละ 10 ปี ส่งผลให้เกิดการจลาจลโดยฝ่ายสาธารณรัฐนิยมที่ได้จับอาวุธขึ้นต่อต้านการยึดอำนาจนี้ โดยในวันที่ 3 ธันวาคม วิกตอร์ อูโก พร้อมด้วยสมาชิกฝ่ายสาธารณรัฐนิยมอีกจำนวนหนึ่งได้พยายามก่อจลาจลต่อต้านการรัฐประหารในครั้งนี้ มีการจัดตั้งเครื่องกีดขวางในหลายพื้นที่ รวมถึงมีการปลุกระดมให้ผู้คนราว 1,000 คนออกมาเดินขบวนประท้วงไปตามท้องถนน แต่ก็ถูกปราบปรามอย่างรุนแรงโดยกองกำลังทหารที่ถูกส่งมารักษาความสงบ ประมาณกันว่ากลุ่มผู้ต่อต้านถูกสังหารประมาณ 300 - 400 คน⁵⁷ ในขณะที่ผู้ถูกจับกุมมีจำนวนมากกว่านั้นรวมถึงแกนนำอย่างวิกตอร์ อูโก ที่ต่อมาถูกเนรเทศออกจากฝรั่งเศส ในวันที่ 11 ธันวาคม และได้เดินทางไปพำนักยังประเทศเบลเยียม อย่างไรก็ตาม การจลาจลจากฝ่ายผู้ต่อต้านกลุ่มอื่น ๆ ก็ยังคงดำเนินต่อไป นับตั้งแต่วันที่ 3 - 10 ธันวาคม เกิดการปะทะกันระหว่างกลุ่มผู้ต่อต้านกับกองกำลังของรัฐบาลตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วกรุงปารีส ส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บและผู้เสียชีวิตจำนวนมาก รวมถึงมีผู้ถูกจับกุมตัวอีกนับหมื่นคน รัฐบาลประกาศสภาวะฉุกเฉินเพื่อควบคุมความสงบและความเรียบร้อยในประเทศ ศาลพิจารณาคดีตัดสินโทษฝ่ายต่อต้านนับหมื่นคน มีผู้ถูกจับกุมกว่า 25,000 คนทั่วประเทศ ผู้ต้องหาที่ถูกตัดสินด้วยโทษร้ายแรงประมาณ 230 คนถูกส่งไปคุมขังยังคุกที่ตั้งอยู่ในเฟรนช์เกียนา (French Guiana) ซึ่งเป็นดินแดนโพ้นทะเลของฝรั่งเศส มีผู้ถูกจับกุมประมาณ 1,500 คนถูก

⁵⁶ รูบิคอน (Rubicon) เป็นชื่อแม่น้ำต้น ๆ ทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอิตาลี มีความยาวประมาณ 80 กิโลเมตร ทอดยาวจากเทือกเขาแอฟเพนไนน์ (Appennine) ไปจนถึงทะเลเอเดรียติก (Adriatic) ผ่านแคว้นเอมีเลีย-โรมัญญา (Emilia-Romagna) อย่างไรก็ตาม ชื่อปฏิบัติการรูบิคอนของประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต มีที่มาจากเหตุการณ์ของ จูเลียส ซีซาร์ (Julius Caesar; 100 - 44 ปีก่อนคริสตกาล) ในปี 49 ก่อนคริสตกาล โดยซีซาร์ทรงนำกองกำลังบุกเดี่ยวข้ามแม่น้ำรูบิคอนเพื่อเดินทางไปยังกรุงโรมจนเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามกลางเมืองโรมัน และในที่สุดซีซาร์ก็ได้รับชัยชนะและนำไปสู่การสถาปนาอำนาจเผด็จการของซีซาร์ ปัจจุบันมีสำนวนคำว่า ‘ข้ามแม่น้ำรูบิคอน (Crossing the Rubicon)’ ที่มีความหมายว่า ‘ผ่านจุดที่ไม่มีทางหวนกลับ หรือ ‘การมาถึงจุดที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจหรือการปฏิบัติใด ๆ ได้อีก’

⁵⁷ Bresler, *Napoleon III: A Life*, 243.

เนรเทศออกจากฝรั่งเศสและอีกประมาณ 9,500 คนถูกส่งตัวไปยังอาณานิคมของฝรั่งเศสในแอลจีเรีย สื่อสิ่งพิมพ์ทุกชนิดถูกควบคุมอย่างหนัก มีการสั่งปิดกลุ่มทางการเมืองต่าง ๆ รวมถึงยุบกองกำลังรักษาความปลอดภัยแห่งชาติ⁵⁸

ภายหลังจากนั้น ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ได้จัดให้มีการลงประชามติ ในวันที่ 20 - 21 ธันวาคม ค.ศ. 1851 เพื่อถามความเห็นชอบจากประชาชนในการรัฐประหารและแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1848 ซึ่งผลการลงประชามติออกมาว่าประชาชนให้ความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงประมาณ 7,500,000 คะแนน ในขณะที่ไม่เห็นด้วยมีประมาณ 640,000 คะแนน⁵⁹ ซึ่งผลการลงคะแนนในครั้งนี้นับเป็นชัยชนะครั้งใหญ่ของพระองค์ ดังนั้น ในวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1852 ก็ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยรัฐธรรมนูญฉบับนี้กำหนดให้ประธานาธิบดีสามารถดำรงตำแหน่งได้วาระละ 10 ปี และมาจากการเลือกตั้งทั่วไปโดยประชาชน อีกทั้งมีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารประเทศ รวมถึงมีอำนาจในการแต่งตั้งหรือปลดคณะรัฐมนตรี นอกจากนี้ยังให้อำนาจประธานาธิบดีในการออกหรือยับยั้งกฎหมาย รวมถึงประกาศใช้กฎหมายด้วยเช่นกัน ในส่วนของบทบัญญัติอื่น สภาแห่งชาติจะถูกเสนอชื่อโดยประธานาธิบดีและมีหน้าที่ในการร่างกฎหมาย แต่ในส่วนของสภานิติบัญญัติ (Legislature) จะมาจากการเลือกตั้งทั่วไปโดยประชาชนดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปีโดยกำหนดให้ผู้แทน 1 คนจะต้องได้คะแนนเสียง 35,000 คะแนน⁶⁰ อีกทั้งสภานิติบัญญัตียังมีสิทธิในการยับยั้งร่างกฎหมายต่าง ๆ ที่ถูกส่งไปแต่ไม่มีสิทธิในการแก้ไขร่างกฎหมายนั้น ๆ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ยังกำหนดว่าเมื่อเกิดการประชุมสภาครั้งใด หัวข้อการอภิปรายในสภาจะไม่ถูกตีพิมพ์เผยแพร่ นอกจากนี้ ยังมีการออกพระราชกฤษฎีกาในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1852 โดยรัฐบาลมีสิทธิในการตรวจสอบและควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์อย่างเข้มงวด หากสื่อสิ่งพิมพ์ฉบับใดวิจารณ์ประเด็นทางการเมืองหรือสังคมโดยปราศจากการอนุญาตจากรัฐบาลจะถูกเตือนและถูกปรับ และหากถูกเตือนครบ 3 ครั้ง หนังสือพิมพ์หรือสื่ออื่น ๆ อาจถูกระงับการเผยแพร่หรือถูกสั่งปิด⁶¹

ด้วยรัฐธรรมนูญฉบับที่แก้ไขแล้วนี้ จึงเป็นเรื่องง่ายที่ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต จะคาดหวังถึงการฟื้นฟูจักรวรรดิฝรั่งเศสให้กลับคืนมาเหมือนในสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 เนื่องจากทรงมั่นใจในเสียงสนับสนุนจากประชาชนชาวฝรั่งเศสที่มีต่อพระองค์

⁵⁸ Bresler, *Napoleon III: A Life*, 244.

⁵⁹ Fenby, *The History of Modern France: From the Revolution to the Present Day*, 122.

⁶⁰ Knapp and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 69.

⁶¹ *Ibid.*, 70.

และความมั่นใจนั้นก็ยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อพระองค์ทรงออกเดินทางพบปะประชาชนอีกครั้งในช่วงฤดูใบไม้ผลิ ค.ศ. 1852 ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ได้รับการต้อนรับจากประชาชนอย่าง ล้นหลามพร้อมด้วยเสียงตะโกนอย่างกึกก้องและสรรเสริญด้วยคำว่า ‘จักรพรรดิจงเจริญ!’ (Long live Emperor!) และในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1852 พระองค์ได้ไปยังเมืองบอร์กโดซ์ (Bordeaux) ณ ที่นั่น พระองค์ได้กล่าวคำปราศรัยที่แสดงถึงวิสัยทัศน์และทัศนคติของพระองค์ด้วยวาทศิลป์อันคมคายจน ได้รับคะแนนความนิยมจากชาวฝรั่งเศสที่ว่า

“ อาจมีบางคนที่สงสัยและกล่าวว่า ‘จักรวรรดิหมายถึงสงคราม’ (Empire is war) แต่ สำหรับข้าพเจ้าแล้วนั้น ข้าพเจ้าบอกพวกท่านได้ว่า ‘จักรวรรดิหมายถึงสันติภาพ’ (Empire is peace) เราจะต้องมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลในการเพาะปลูก มีถนนที่กว้างขวาง มีท่าเรือน้ำลึก มีคลองและ แม่น้ำในการเดินเรือ มีท่าเรือที่ยอดเยี่ยมที่สุดในซีกโลกตะวันตกเพื่อติดต่อกับทวีปอเมริกาได้อย่าง รวดเร็ว รวมถึงเส้นทางรถไฟที่เชื่อมต่อกันเป็นหนึ่งเดียว ทุกหนแห่งที่ถูกทำลายจะถูกสร้างขึ้นใหม่ นี่คือนสิ่งที่ข้าพเจ้าตีความและมองเห็นจากสิ่งที่เรียกว่าจักรวรรดิ หากจักรวรรดิได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีก ครั้ง นั้นก็คือชัยชนะสำหรับข้าพเจ้า”⁶²

เมื่อเสด็จกลับถึงกรุงปารีส ด้วยความมั่นใจในเสียงสนับสนุนจากประชาชน ประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ได้จัดให้มีการลงประชามติเป็นครั้งที่ 2 ในวันที่ 21 - 22 พฤศจิกายน ค.ศ. 1852 โดยเสนอให้เปลี่ยนการปกครองแบบสาธารณรัฐมาเป็นจักรวรรดิ ประชาชนชาวฝรั่งเศสได้ลงมติเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงจำนวน 7,824,189 คะแนน ในขณะที่จำนวน คะแนนเสียงจากฝ่ายที่ต่อต้านมีเพียง 253,145 คะแนนเท่านั้น และอีกประมาณ 2,000,000 คะแนน ดออกเสียง⁶³ ดังนั้น ในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1852 ซึ่งตรงกับวันครบรอบ 48 ปีแห่งการพิชิตบรม ราชากิเชกของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 สาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 ก็ได้สิ้นสุดลงและถูกแทนที่ด้วย จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 (The French Second Empire) อีกทั้งประธานาธิบดี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ก็สถาปนาตนเองขึ้นเป็นจักรพรรดิ โดยเฉลิมพระนามเป็น “จักรพรรดินโปเลียนที่ 3” (Napoleon III) โดยทรงเลือกพระนามาภิไธยที่ใช้ในการครองราชย์อยู่ลำดับต่อจากดยุกแห่ง

⁶² Knappton and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 70.

⁶³ Ibid.,

ไรค์ชด์ต์⁶⁴ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 เพื่อเป็นการยอมรับพระราชสถานะและการครองราชย์ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ ของพระองค์

2.2.4 สมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2

การขึ้นสู่อำนาจของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในฐานะจักรพรรดิของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ใน ค.ศ. 1852 นับเป็นการกลับคืนสู่อำนาจของราชวงศ์โบนาปาร์ตอีกครั้งในรอบ 38 ปี และนับเป็นการทำลายข้อตกลงของการประชุมใหญ่แห่งเวียนนาใน ค.ศ. 1814 - 1815 ที่ห้ามมิให้ราชวงศ์โบนาปาร์ตกลับมาปกครองฝรั่งเศสรวมถึงดินแดนอื่น ๆ ในทวีปยุโรปอีกอย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตาม ประเทศมหาอำนาจยุโรปที่เคยร่วมกันลงมติในข้อตกลงนี้กลับไม่ได้แสดงท่าทีต่อต้านหรือคัดค้านแต่ประการใด เนื่องจากแต่ละประเทศต่างกำลังเกิดปัญหาความวุ่นวายภายในทั้งจากปัญหาทางการเมืองและสังคมที่เกิดกลุ่มเคลื่อนไหวเรียกร้องเอกราชและการปกครองตนเองโดยมีสาเหตุมาจากกระแสแนวคิดแบบเสรีนิยมและชาตินิยมที่กำลังแพร่สะพัดอยู่ในขณะนั้นเป็นตัวจุดประเด็น

จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงขึ้นปกครองฝรั่งเศสโดยมีเจตนารมณ์ที่จะสืบสานพระราชปณิธานของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ในการนำฝรั่งเศสไปสู่ความยิ่งใหญ่ในทุกด้าน รวมถึงการมีเกียรติยศและเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของทวีปยุโรป อย่างไรก็ตาม พระองค์ทรงตระหนักว่าฝรั่งเศสในเวลานี้ยังต้องปรับปรุงและพัฒนาประเทศในอีกหลายด้านเนื่องจากตกอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจซบเซา รวมถึงสภาวะทางการเมืองที่ไม่มั่นคงมาเป็นระยะเวลาหลายสิบปี ดังนั้น พระองค์จึงทรงให้ความสำคัญกับการเร่งปฏิรูปและพัฒนากิจการภายในประเทศ รวมถึงการสร้างฐานอำนาจของพระองค์ให้มั่นคงเสียก่อนที่จะก้าวขึ้นสู่เวทีการเมืองของยุโรป

ในช่วงต้นรัชสมัย ระหว่าง ค.ศ. 1852 - 1860 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงปกครองฝรั่งเศสโดยมีอำนาจเกือบสมบูรณ์เด็ดขาดจนได้ชื่อว่าเป็นสมัยแห่ง ‘จักรวรรดิอำนาจนิยม’ (Authoritarian Empire) เนื่องจากรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1852 ซึ่งถูกนำมาใช้เป็นรัฐธรรมนูญแห่ง

⁶⁴ ดยุกแห่งไรค์ชด์ต์ หรือ นโปเลียน ฟรองซัวส์ ชาร์ลส์ โฌแซฟ โบนาปาร์ต (Napoleon François Charles Joseph Bonaparte; ค.ศ. 1811 - 1832) เป็นพระราชโอรสในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กับอาร์ชดัชเชส มารี หลุยส์ แห่งออสเตรีย (Marie Louis of Austria) เมื่อจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 สละราชสมบัติ ทรงเสนอพระนามพระราชโอรสของพระองค์ขึ้นเป็นจักรพรรดิ อย่างไรก็ตาม ฝ่ายพันธมิตรผู้ชนะสงครามนโปเลียนไม่ยอมรับการสืบราชบัลลังก์ดังกล่าว จักรพรรดินโปเลียนที่ 1 จึงถูกบังคับให้สละราชสมบัติโดยปราศจากเงื่อนไขในอีกหลายวันต่อมา ถึงแม้ว่า ดยุกแห่งไรค์ชด์ต์จะไม่ได้ทรงปกครองฝรั่งเศสในทางพฤตินัย แต่ก็ถือว่าทรงเป็นจักรพรรดิแห่งฝรั่งเศสในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ (22 มิถุนายน - 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1815) และทรงมีพระนามอีกใ้ชื่อว่า ‘จักรพรรดินโปเลียนที่ 2’ (Napoleon II)

จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ได้ให้อำนาจจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 อย่างเด็ดขาดในการปกครองและบริหารประเทศ โดยทรงมีอำนาจในการแต่งตั้งหรือปลดคณะรัฐมนตรี และให้คณะรัฐมนตรีนั้นขึ้นตรงต่อพระองค์ รวมถึงมีอำนาจในการเสนอชื่อสมาชิกสภา ซึ่งส่งผลให้พระองค์ทรงแต่งตั้งบุคคลที่ทรงให้ความไว้วางพระทัยและมีความจงรักภักดีเข้าดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ในคณะรัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีและที่ปรึกษาในสมัยพระองค์ล้วนมีพื้นฐานและที่มาหลากหลายอาทิเช่น อาซิลล์ ฟูลด์ (Achille Fould; ค.ศ. 1800 - 1867) รัฐมนตรีกระทรวงการคลังที่เคยสนับสนุนฝ่ายนิยมออร์เลออง เอดูอาร์ ดรูแอง เดอ ลูส (Édouard Drouyn de Lhuys; ค.ศ. 1805 - 1881) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศระหว่าง ค.ศ. 1852 - 1855 และ ค.ศ. 1862 - 1870 และเคยอยู่ในคณะรัฐบาลของโอด็อง บาร์โรต์ เมื่อสมัยสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 ชาร์ล เดอ มอร์นี ดยุกแห่งมอร์นี⁶⁵ (Charles de Morny, Duke of Morny; ค.ศ. 1811 - 1865) ประธานสภานิติบัญญัติ ซึ่งมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เนื่องจากเป็นบุตรนอกสมรสของออร์ตองส์ เดอ โบอาร์เน พระมารดาขององค์จักรพรรดิ เป็นต้น นอกจากนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ยังทรงใช้อำนาจดังกล่าวเพื่อออกมาตรการปราบปรามทางการเมืองอย่างรุนแรง โดยมีการลดทอนอำนาจของกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามในรัฐสภาทำให้ฝ่ายค้านไร้บทบาทใด ๆ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงออกกฎหมายควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์และพรรคการเมืองอย่างเข้มงวด ส่งผลให้การวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลหรือการก่อจลาจลมีบทลงโทษตั้งแต่ถูกจับกุมขังในคุกไปจนกระทั่งการเนรเทศ ด้วยมาตรการที่เข้มงวดทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้ช่วงต้นรัชสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ฝรั่งเศสค่อนข้างมีความสงบในสังคมแตกต่างจากสมัยที่ผ่านมา และจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ทรงสามารถควบคุมทิศทางทางการเมืองและสังคมให้เป็นไปตามพระประสงค์ของพระองค์ได้

ในอีกทางหนึ่ง จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงแสวงหาการอภิเษกสมรสกับบรรดาเจ้าหญิงจากราชวงศ์ต่าง ๆ ของยุโรปเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับราชบัลลังก์และเพื่อให้ประสูติทายาทที่ถูกต้องเพื่อสืบทอดราชบัลลังก์ ในคราแรก พระองค์ทรงทาบทามเจ้าหญิงคาโรลาแห่งวาซา (Carola of Vasa; ค.ศ. 1833 - 1907) แห่งสวีเดน แต่เจ้าชายกุสตาฟแห่งวาซา (Prince Gustav of Vasa; ค.ศ. 1799 - 1877) กลับทรงปฏิเสธคำทาบทามนี้ เนื่องจากเหตุการณ์พิพาทในอดีตระหว่างสวีเดนกับฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ในเวลาต่อมา จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงได้ทรงทาบทามเจ้าหญิงอาเดลไฮด์แห่งโฮเฮนโลเฮอร์-ลังเงนบวร์ก (Adelheid of Hohenlohe-Langenburg; ค.ศ. 1835 -

⁶⁵ Knapton and Derry, *Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World Since 1914*, 70.

1900) พระราชนัดดาในสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียแห่งอังกฤษ (Queen Victoria; ค.ศ. 1819 - 1901) แต่ก็ได้รับการปฏิเสธรเช่นกัน⁶⁶ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงล้มเลิกการอภิเษกสมรสที่มีเหตุผลทางการเมืองเป็นจุดประสงค์หลัก แต่กลับเปลี่ยนมาทรงอภิเษกสมรสด้วยความรักแทน ดังนั้นในปลายเดือนมกราคม ค.ศ. 1853 พระองค์จึงทรงอภิเษกสมรสกับเออเจนี เดอ มงตีโซ (Eugénie de Montijo; ค.ศ. 1826 - 1920) เคาน์เตสแห่งเตบา (Countess of Teba) บุตรสาวจากตระกูลขุนนางแห่งสเปนเชื้อสายสกอตผู้ดงามและมีสติปัญญาที่หลักแหลม ส่งผลให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงปรึกษากิจการงานสำคัญ ๆ กับพระนางอยู่เสมอ ในเวลาต่อมาพระนางยังทรงเคยปฏิบัติหน้าที่ผู้สำเร็จราชการแทนองค์จักรพรรดิใน ค.ศ. 1859 ค.ศ. 1865 และ ค.ศ. 1870 แม้จักรพรรดินีเออเจนีจะไม่เป็นที่ชื่นชมของชาวฝรั่งเศสเนื่องจากมองว่าทรงไม่เหมาะสมและคู่ควรกับราชบัลลังก์ฝรั่งเศส รวมถึงกลุ่มการเมืองฝ่ายเสรีนิยมและกลุ่มผู้ต่อต้านศาสนจักรก็ไม่สนับสนุนเนื่องจากพระนางทรงเป็นคาทอลิกที่เคร่งครัด อย่างไรก็ตาม พระนางก็ทำให้ราชสำนักฝรั่งเศสในช่วงเวลานั้นเต็มไปด้วยความมีชีวิตชีวาและความหรูหรา เนื่องจากทรงสนพระทัยในด้านเครื่องเรือนและการตกแต่งภายในแบบนีโอคลาสสิก (Neo-Classicism) รวมถึงด้านการแต่งกายและความสวยงามที่ทรงเป็นผู้ริเริ่มการแต่งกายด้วยกระโปรงแบบสู่มู่ไกหรือที่เรียกกันว่าครีโนไลน์⁶⁷ ซึ่งต่อมากการแต่งกายรูปแบบนี้ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรปทั้งในราชสำนักหรือประชาชนทั่วไป⁶⁸ นอกจากนี้ พระนางยังทำให้ราชบัลลังก์ฝรั่งเศสมั่นคงมากยิ่งขึ้นด้วยการให้กำเนิดพระโอรสในวันที่ 16 มีนาคม ค.ศ. 1856 โดยทรงพระนามว่า เจ้าชายนโปเลียน เออแฌน หลุยส์ ฌอง โฌแซฟ โบนาปาร์ต (Napoleon Eugène Louis Jean Joseph Bonaparte; ค.ศ. 1856 - 1879) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเจ้าชายแห่งจักรวรรดิ (Prince Imperial)

แม้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะทรงปกครองจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ด้วยความเข้มงวด แต่ในด้านเศรษฐกิจ พระองค์กลับมีนโยบายที่เสรีพอสมควร โดยทรงมีมิเชล เชอวาลิเย (Michel Chevalier; ค.ศ. 1806 - 1879) นักการเมืองและนักเศรษฐศาสตร์ผู้มีแนวคิดแบบแซงต์-ซิมง

⁶⁶ Bresler, *Napoleon III: A Life*, 257-60.

⁶⁷ ครีโนไลน์ (Crinoline) เป็นกระโปรงที่สวมบนสู่มู่ (เพื่อให้กระโปรงบานออก) โดยโครงทำมาจากขนม้า เส้นป่าน หรือเหล็ก และตกแต่งด้วยกระโปรงชั้นใน (Petticoat) ซ้อนทับกันหลายชั้นและชั้นนอกสุดจะประดับตกแต่งด้วยลูกไม้หรืออื่น ๆ

⁶⁸ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 59.

(Saint-Simonisme)⁶⁹ เป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจคนสำคัญ พระองค์ทรงสนับสนุนการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบระบอบทุนนิยมสมัยใหม่ (Modern Capitalist System) ประกอบกับช่วงเวลานั้น การปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) กำลังขยายตัวไปทั่วยุโรป มีการปรับปรุงกระบวนการผลิตให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้นโดยการนำเครื่องจักรมาใช้แทนการใช้แรงงานคน ซึ่งส่งผลให้ได้สินค้าในปริมาณที่มากขึ้น นอกจากนั้น พัฒนาการในด้านอุตสาหกรรมเหล็กกล้ายังทำให้ การคมนาคม โดยเฉพาะด้านการรถไฟและการเดินเรือขยายตัวจนกระทั่งการเดินทางในประเทศหรือ ระหว่างประเทศสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น ฝรั่งเศสก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม ประสบความสำเร็จอย่างสูง ดังนั้น เมื่อรวมเข้ากับพระประสงค์ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่ทรงต้องการพัฒนาเศรษฐกิจของฝรั่งเศสให้มั่นคงและก้าวหน้า ฝรั่งเศสจึงเข้าสู่ยุคแห่งอุตสาหกรรม (Industrial Age)

จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงสนับสนุนการขยายตัวของระบบสินเชื่อเพื่อกระตุ้นระบบ เศรษฐกิจ โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1852 ทรงจัดตั้งสถาบันการเงินเครดิตฟงซีเยร์ (Credit Foncier) เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้กู้ยืมเงินระยะยาวแก่นักลงทุนและเจ้าของที่ดินในการพัฒนา อุตสาหกรรมโดยมีรัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกัน และเครดิตโมบิลีเยร์ (Credit Mobilier) ที่ให้กู้ยืมเงิน ในโครงการสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น การก่อสร้างถนน ท่าเรือ เส้นทางรถไฟ ย่านที่พักอาศัย อาคาร สำนักงาน สิ่งสาธารณูปโภค⁷⁰ ฯลฯ ภายใต้การควบคุมดูแลของสองพี่น้องเปเรร์ (Péreire brothers)⁷¹ นโยบายดังกล่าวของรัฐบาลส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจเติบโตและพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอุตสาหกรรมด้านการก่อสร้าง อุตสาหกรรมไม้ อุตสาหกรรมเหล็กและ อุตสาหกรรมสิ่งทอ เนื่องจากได้รับแรงหนุนจากการลงทุนในด้านเครื่องจักรที่ไว้ใช้ในการผลิต อุตสาหกรรมด้านการส่งออกมีอัตราการเติบโตสูงขึ้นทุกปี นอกจากนั้น ยังเกิดกิจการและการลงทุนใน ภาคต่าง ๆ รวมถึงเกิดบริษัทใหม่ ๆ ขึ้น เช่น ห้างสรรพสินค้าหลายแห่ง เช่น เลอ บง มาร์เช่ (Le Bon Marché) ใน ค.ศ. 1852 เลอ บาซาร์ เดอ โลแตล เดอ วิลล์ (Le Bazar de l'Hôtel de Ville) ใน ค.ศ. 1856 และเลอ แพรงตองส์ (Le Printemps) ใน ค.ศ. 1865 นอกจากนี้ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของ

⁶⁹ แนวคิดแบบแซงต์-ซิมง (Saint-simonisme) อองรี เดอ แซงต์-ซิมง (Henri de Saint-Simon; ค.ศ. 1760 - 1825) นักการเมืองและนักทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศส โดยเสนอว่าการเติบโตทางอุตสาหกรรมและการค้นพบทางวิทยาศาสตร์จะมีส่วน ต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งต่อสังคม เขาเชื่อว่าสังคมจะปรับโครงสร้างได้ก็ด้วยการละทิ้งความคิดความเชื่อแบบดั้งเดิมและระบบ คักตินาแบบเก่าเพื่อที่จะเข้าสู่ยุคใหม่ซึ่งจะเป็นยุคแห่งอุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์

⁷⁰ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 60.

⁷¹ สองพี่น้องเปเรร์ (Péreire brothers) ได้แก่ เอมีล เปเรร์ (Émile Péreire; ค.ศ. 1800- 1875) และอิซาค เปเรร์ (Isaac Péreire; ค.ศ. 1806 1880) เป็นนักธุรกิจชาวฝรั่งเศส

ประเทศ รัฐบาลได้ลดอัตราภาษีขาเข้าเพื่อเปิดโอกาสให้อุตสาหกรรมในประเทศได้ซื้อวัตถุดิบจากภายนอกได้ในราคาต่ำ โดยใน ค.ศ. 1853 รัฐบาลได้ลดภาษีขาเข้าด้านอาหารและวัตถุดิบพื้นฐาน เช่น เหล็ก ถ่านหิน เป็นต้น นโยบายนี้ส่งผลให้วัตถุดิบ รวมถึงสินค้านำเข้าราคาถูกไหลเข้าสู่ฝรั่งเศส ส่งผลให้ประชาชนสามารถหาซื้อสินค้าและเครื่องอุปโภคบริโภคได้ในราคาที่ถูกลง อย่างไรก็ตาม นโยบายดังกล่าวกลับทำให้ผู้ผลิตชาวฝรั่งเศสต้องปรับปรุงวิธีการผลิตสินค้าให้มีคุณภาพที่ดีเพื่อให้สามารถแข่งขันกับสินค้าจากต่างประเทศได้ และที่มากไปกว่านั้น รัฐบาลยังสนับสนุนและกระตุ้นให้ผู้ประกอบการธุรกิจเพิ่มอัตราค่าจ้างแรงงานให้กับลูกจ้าง ส่งผลให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น การพัฒนาอุตสาหกรรมส่งผลให้รายได้ประชาชาติ (National Income) ของฝรั่งเศสเพิ่มมากขึ้นกว่าที่ผ่านมา และที่มากไปกว่านั้น การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นยังส่งผลให้ฝรั่งเศสเป็นประเทศหลักที่มีการลงทุนนอกประเทศ โดยนักธุรกิจชาวฝรั่งเศสได้สนับสนุนการลงทุนอุตสาหกรรมด้านเส้นทางรถไฟในรัสเซีย สเปน และอิตาลี รวมถึงเป็นผู้ให้กู้ยืมเงินรายใหญ่แก่รัสเซีย โปรตุเกส ออสเตรีย-ฮังการี สเปน เม็กซิโก และออสเตรีย-ฮังการี อีกด้วย⁷²

นอกจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจแล้ว การคมนาคมในฝรั่งเศสยังเติบโตอย่างรวดเร็ว ในค.ศ. 1851 ฝรั่งเศสมีเส้นทางรถไฟความยาวเพียง 3,500 กิโลเมตรเมื่อเทียบกับ 10,000 กิโลเมตร ในประเทศอังกฤษและ 800 กิโลเมตร ในประเทศเบลเยียมซึ่งมีขนาดพื้นที่เพียงหนึ่งในยี่สิบของฝรั่งเศส แต่ในสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ได้มีการวางและสร้างทางรถไฟรอบกรุงปารีสและเชื่อมต่อสายอิสระต่าง ๆ จากทั่วประเทศเพื่อเชื่อมกับเส้นทางรถไฟสายหลักที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป รัฐบาลจัดให้มีการค้าประกันเงินกู้เพื่อสร้างเส้นทางใหม่และกระตุ้นให้บริษัทกิจการด้านการรถไฟรวมตัวกันลงทุน ส่งผลให้จนถึงเมื่อจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 สิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1870 ฝรั่งเศสมีเส้นทางรถไฟกว่า 17,000 กิโลเมตรและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเดียวกัน⁷³ นอกจากนี้ยังมีการสร้างท่าเรือขึ้นใหม่ในมาร์กเซย์และเลออาฟว์ ซึ่งเชื่อมโยงฝรั่งเศสกับสหรัฐอเมริกา ละตินอเมริกา แอฟริกาเหนือ และตะวันออกไกล ทำให้ฝรั่งเศสมีจำนวนเรือกลไฟเพิ่มเป็นสามเท่า ส่งผลให้ฝรั่งเศสครอบครองกองเรือเดินสมุทรที่ใหญ่เป็นอันดับสองของโลกรองจากอังกฤษ⁷⁴ นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังได้สนับสนุนโครงการทางทะเลที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งยุค นั่นก็คือ การขุดคลองสุเอซ (Suez Canal) ระหว่าง ค.ศ. 1859 - 1869 ภายใต้การอำนวยการของแฟร์ดินองด์ เดอ เลซีป์ส์ (Ferdinand

⁷² Merriman, *A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present*, 797.

⁷³ Anthony Wood. *Europe 1815-1960*. (Harlow, Essex : London, 1984), 163.

⁷⁴ Ibid.,

de Lesseps; ค.ศ. 1805 - 1894) เพื่อช่วยร่นระยะการเดินทางระหว่างทวีปยุโรปกับทวีปเอเชียให้สั้นลง เนื่องจากเรือไม่ต้องเดินทางอ้อมทวีปแอฟริกา แม้ฝรั่งเศสจะได้ใช้ประโยชน์จากการขุดคลองในครั้งนี้น้อยกว่าอังกฤษก็ตาม การขยายตัวของเส้นทางรถไฟและท่าเรือทำให้การคมนาคมของฝรั่งเศสมีความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น การขนส่งสินค้าหรือเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เป็นไปอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าแต่ก่อน อีกทั้งราคาค่าขนส่งที่ถูกลงยังทำให้ต้นทุนสินค้าจากต่างภูมิภาคมีราคาถูกลงตามไปด้วย ส่งผลให้ประชาชนในระดับกลางถึงล่างสามารถซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ รวมถึงเนื้อสัตว์และอาหารทะเลได้ในราคาที่ถูกลง ซึ่งถือเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้นเนื่องจากประชาชนมีสินค้าอุปโภคบริโภคที่หลากหลายและราคาถูกลง นอกจากนี้ ท่าเรือเมืองมาร์กเซย์ เลอ อาฟว์ แซร์บูร์ก (Cherbourg) และ เบรสต์ (Brest) ก็ขยายตัวและพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเดินทางเรือของยุโรปและของโลกอีกด้วย⁷⁵ ดังนั้น ด้วยนโยบายด้านเศรษฐกิจทั้งหลายของรัฐบาล ฝรั่งเศสจึงเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็วและมีอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงมากประเทศหนึ่งของยุโรปในช่วงเวลานั้น ซึ่งความสำเร็จนี้ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดเจนเมื่อฝรั่งเศสได้จัดงานนิทรรศการระดับการนานาชาติ (Exposition Universelle)⁷⁶ ขึ้นระหว่างวันที่ 15 พฤษภาคม - 15 พฤศจิกายน ค.ศ. 1855 ณ กรุงปารีส โดยในงานจะจัดแสดงเครื่องมือและเครื่องจักรสิ่งประดิษฐ์ งานฝีมือ และอื่น ๆ อีกมากมาย โดยมีผู้ให้ความสนใจเดินทางเข้ามาชมนิทรรศการจากทั่วทุกมุมโลก

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยังส่งผลให้ชุมชนชานเมืองและชนบทเปลี่ยนสภาพเป็นชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว ชนชั้นกลางเพิ่มมากขึ้นจนมีบทบาทและอำนาจต่อรองในสังคมค่อนข้างสูงจักรพรรดิโปเลียนที่ 3 ซึ่งทรงปรารถนาที่จะสร้างจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ให้เป็นจักรวรรดิที่สวยงามโอ้อ่า และทันสมัย จึงโปรดให้ ฌอร์จ ออแกน โอสมานน์ (Georges Eugène Haussmann; ค.ศ. 1809 - 1891) ผู้ว่าการกรุงปารีส ในขณะนั้นให้ดำเนินการวางผังเมืองของกรุงปารีสเสียใหม่โดยมีจุดมุ่งหมายให้ปารีสเป็นมหานครอันสวยงามและทันสมัยสมกับเป็นนครหลวงของจักรวรรดิ⁷⁷ ปารีสจึงเปลี่ยนรูปแบบจากเมืองแบบดั้งเดิมในสมัยยุคกลางที่บ้านเรือนปลูกติดกันอย่างแออัด และมีถนนสายแคบ ๆ ที่มีดและกว้างไม่เกิน 2 เมตร มาเป็นเมืองแบบสมัยใหม่ที่มีการแบ่งสรรย่านที่อยู่อาศัยและเศรษฐกิจอย่างเป็นสัดส่วนได้ภายในเวลาอันสั้น ปารีสโฉมใหม่มีถนนกว้าง ๆ ที่เรียกว่าบูเลอวาร์

⁷⁵ สัญชัย สุวังบุตร, ราชอาณาจักรไทยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 60-61.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน, 60.

⁷⁷ เรื่องเดียวกัน, 61-62.

(Boulevard) ที่โล่งและกว้างขวางพร้อมประดับเสาไฟให้แสงสว่างไสวไปตลอดแนวและต้นไม้ใหญ่ตลอดสองข้างทาง รวมถึงทางเท้าที่กว้างเพื่อให้ผู้คนเดินสัญจรไปมาอย่างสะดวก รวมถึงเกิดอาคารสมัยใหม่หลายแห่งที่ถูกสร้างขึ้นมาแทนที่ของเก่าที่ถูกรื้อถอนออกไป เช่น โรงละครอย่าง โอเปราการ์นิเย (Opera Garnier) โรงพยาบาล โรงเรียน ตลอดจนจัตุรัสใหญ่ ๆ เป็นต้น อีกทั้งยังมีการสร้างสวนสาธารณะขนาดใหญ่ เช่น สวนสาธารณะบัวส์ เดอ บูโลญ (Bois de Boulogne) ใน ค.ศ. 1852 เพื่อไว้เป็นสถานที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้ยังให้ เออแฌน เบลรองด์ (Eugène Belgrand; ค.ศ. 1810 - 1878) วางระบบท่อน้ำเสียใหม่เพื่อลำเลียงน้ำสะอาดจากแม่น้ำวานน์ (Vanne) ในแคว้นชองปาญ (Champagne) มาเก็บในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่แห่งใหม่ใกล้กับสวนสาธารณะมงต์ซูริส (Montsouris) รวมถึงวางเครือข่ายท่อน้ำประปาความยาวหลายร้อยกิโลเมตรไปทั่วทั้งกรุงปารีส ซึ่งจะทำให้กรุงปารีสได้รับปริมาณน้ำประปาจาก 87,000 เพิ่มขึ้นเป็น 400,000 ลูกบาศก์เมตรต่อวันและเพียงพอต่อความต้องการของประชากร รวมถึงมีการติดตั้งและปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคอย่างไฟฟ้า ระบบบำบัดของเสียและสิ่งปฏิกูลเพิ่มขึ้นอีกด้วย ส่งผลให้กรุงปารีสจึงถือเป็นต้นแบบของการวางผังเมืองแบบสมัยใหม่และได้รับการยอมรับว่าเป็นมหานครที่ทันสมัยและสวยงามมากที่สุดแห่งหนึ่งในช่วงเวลานั้น⁷⁸

ในด้านการต่างประเทศ นับตั้งแต่ก่อนการก่อตั้งจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงพยายามสร้างความมั่นใจให้กับทั้งชาวฝรั่งเศสรวมถึงประเทศในทวีปยุโรปอื่น ๆ ด้วยคำประกาศที่ว่า ‘จักรวรรดิคือสันติภาพ’ (*Empire means Peace*) ที่ประกาศไว้ในการกล่าวสุนทรพจน์ ณ เมืองบอร์กโดซ์ เมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1852⁷⁹ เพื่อแสดงให้เห็นว่าฝรั่งเศสในสมัยของพระองค์นั้นปรารถนาในสันติภาพและไม่ต้องการสร้างสงครามหรือความวุ่นวายใด ๆ ให้กับทวีปยุโรปอีก แม้ความปรารถนาที่แท้จริงของพระองค์จะเป็นการนำเกียรติยศ ชื่อเสียง และความยิ่งใหญ่กลับคืนสู่ฝรั่งเศสอีกครั้งหลังจากที่ต้องสูญเสียไปนับตั้งแต่ภายหลัง ค.ศ. 1815 ที่ฝรั่งเศสถูกประเทศกลุ่มพันธมิตรบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกซึ่งสร้างความอับอายและเสื่อมเสียเกียรติอย่างมากให้กับฝรั่งเศส รวมถึงในสมัยของกษัตริย์พระองค์ก่อนที่ไม่สามารถปกป้องเกียรติของประเทศกลับคืนมาได้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม โอกาสในการทำความปรารถนาของพระองค์ให้เป็นจริงนั้นก็มาถึงในเวลาไม่ช้า เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างรัสเซียและจักรวรรดิออตโตมัน ฝรั่งเศสจึงใช้โอกาสนี้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองระดับทวีป โดยอยู่ฝ่ายเดียวกับอังกฤษ ซึ่งถือเป็นศัตรูเก่าของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 เพื่อ

⁷⁸ สัตยชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 61-62.

⁷⁹ J.P.T. Bury, *France 1814-1940* (New York : Routledge, 2003), 91.

ต่อต้านรัสเซียที่พยายามจะขยายอำนาจเข้าครอบครองจักรวรรดิออตโตมันซึ่งถือเป็นการทำลายหลักการสมดุลแห่งอำนาจ (Balance of Power) ที่กำหนดขึ้นในสมัยการประชุมใหญ่แห่งเวียนนา

2.3 สงครามไครเมีย

จักรวรรดิออตโตมัน (Ottoman Empire) หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า จักรวรรดิตุรกี (Turkish Empire) หรือตุรกี (Turkey) เป็นจักรวรรดิที่ยิ่งใหญ่อันเป็นศูนย์รวมของผู้คนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา และภาษา โดยมีอาณาเขตดินแดนครอบคลุมระหว่างแม่น้ำดานูบ (Danube) จนถึงแม่น้ำไนล์ (Nile) อีกทั้งยังมีความสำคัญทั้งทางยุทธศาสตร์และทางเศรษฐกิจเนื่องจากมีอาณาเขตครอบคลุมอยู่ใน 3 ทวีป ได้แก่ ยุโรปตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Europe) หรือคาบสมุทรบอลข่าน เอเชียตะวันตก (Western Asia) และแอฟริกาเหนือ (North Africa) และยังเป็นเส้นทางติดต่อทางทะเลที่สำคัญอีก 2 แห่งคือ ทะเลดำ (Black Sea) และทะเลเมดิเตอร์เรเนียน (Mediterranean) จักรวรรดิออตโตมันจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นมหาอำนาจหนึ่งของยุโรปที่มหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ ต้องการผูกมิตรด้วยเพื่อสร้างดุลแห่งอำนาจ อย่างไรก็ตาม ในคริสต์ศตวรรษที่ 19 จักรวรรดิออตโตมันกลับได้ชื่อว่าเป็น “คนป่วยแห่งยุโรป” (Sick Man of Europe) ทั้งจากการไร้ความสามารถของสุลต่านพระองค์ต่าง ๆ ในการปกครอง การแย่งชิงอำนาจและความไม่ลงรอยกันภายในราชสำนัก รวมถึงกระแสชาตินิยมในเวลานั้นที่ทำให้ดินแดนต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้อำนาจของจักรวรรดิออตโตมันพากันเรียกร้องเอกราชจนนำไปสู่ความวุ่นวายในหลาย ๆ ครั้ง ความอ่อนแอของจักรวรรดิออตโตมันนับเป็นสาเหตุประการสำคัญที่เปิดโอกาสให้มหาอำนาจยุโรปใช้เป็นข้ออ้างในการพยายามเข้าแทรกแซงอำนาจของจักรวรรดิออตโตมัน⁸⁰ โดยเฉพาะรัสเซียที่ต้องการครอบครองจักรวรรดิออตโตมันเนื่องจากรัสเซียมีเป้าหมายสำคัญคือต้องการทางออกทะเลน้ำอุ่นที่สะดวก ซึ่งเส้นทางที่เหมาะสมที่สุดก็คือเส้นทางผ่านช่องแคบบอสฟอรัส (Bosphorus) และช่องแคบดาร์เดเนลส์ (Dardanelles) เพื่อออกไปยังทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เส้นทางนี้อยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิออตโตมัน อีกทั้งรัสเซียยังอาจได้รับส่วนแบ่งดินแดนที่เป็นประโยชน์ต่อรัสเซียหากจักรวรรดิออตโตมันต้องล่มสลายไป

ความต้องการในการหาทางออกทะเลน้ำอุ่นดังที่ได้กล่าวมา ทำให้รัสเซียมองหาโอกาสที่จะใช้เป็นข้ออ้างในการเข้าแทรกแซงจักรวรรดิออตโตมันเสมอ และสบโอกาสเมื่อนักบวชในนิกายออร์ทอดอกซ์ (Orthodox) กับนักบวชในนิกายโรมันคาทอลิก (Catholic) ชัดแย้งกันด้วยเรื่องสิทธิในวิหาร

⁸⁰ สตีฟ สวังก์ตอร์ and อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 93.

แห่งเยรูซาเลม (Jerusalem) ในดินแดนศักดิ์สิทธิ์ (Holy Land) ซึ่งเป็นพื้นที่ภายใต้การครอบครองของจักรวรรดิออตโตมัน โดยตามสนธิสัญญา ค.ศ. 1840 ระหว่างฝรั่งเศสกับตุรกี วิหารที่ฝังพระศพของพระเยซูและสถานที่ประสูติของพระองค์จะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิก โดยนักบวชทั้งสองนิกายได้แบ่งกันถือกุญแจคนละชุด นักบวชนิกายโรมันคาทอลิกจะถือกุญแจประตูทางซ้าย ส่วนนักบวชนิกายออร์ทอดอกซ์ถือกุญแจประตูหน้าวิหาร แต่ต่อมาฝ่ายคาทอลิกได้เรียกร้องต่อสุลต่านในการขอถือกุญแจทางเข้าร่วมกันและขอแขวนรูปดาวที่เป็นสัญลักษณ์ของฝรั่งเศสไว้ในวิหารด้วยซึ่งก็ประสบความสำเร็จใน ค.ศ. 1852 เมื่อฝรั่งเศสได้บังคับให้สุลต่านแห่งออตโตมันลงนามในสนธิสัญญายินยอมให้สิทธิพิเศษแก่ฝรั่งเศสในการเข้าไปดูแลวิหารและคุ้มครองคริสต์ชนนิกายโรมันคาทอลิกในดินแดนศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ภายใต้การปกครองของจักรวรรดิออตโตมันได้ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้เป็นการเข้าช้อนกับสนธิสัญญาคุกไกนาร์จี (Treaty of Kuchuk-Kainarji) ระหว่างรัสเซียและจักรวรรดิออตโตมันใน ค.ศ. 1774 ที่ให้สิทธิแก่รัสเซียในการปกครองคริสต์ชนนิกายออร์ทอดอกซ์ในดินแดนของออตโตมัน⁸¹ รัสเซียซึ่งต้องการหาเหตุกับออตโตมันเพื่อขยายอำนาจเข้าไปในดินแดนของออตโตมันจึงได้ประท้วงทันที จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศสที่ต้องการเสียงสนับสนุนจากประชาชนที่ต้องการเห็นประเทศกลับมามีบทบาทและเกียรติภูมิทางการเมืองระหว่างประเทศ อีกครั้งหลังจากตกต่ำลงไปภายหลัง ค.ศ. 1815 รวมถึงเสียงสนับสนุนจากพวกคาทอลิกในประเทศโดยการวางตนเป็นผู้พิทักษ์คริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกจึงตัดสินใจเข้าแทรกแซงทันที ในขณะที่รัสเซียพยายามชักชวนให้อังกฤษร่วมมือในการขยายอิทธิพลกับตน แต่อังกฤษไม่แสดงท่าทีตอบรับหรือปฏิเสธ ทำให้รัสเซียเข้าใจว่าอังกฤษจะไม่เข้าแทรกแซงในสถานการณ์นี้

ดังนั้น ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1853 รัสเซียจึงส่งเจ้าชายอเล็กซานเดอร์ เซอร์เกเยวิช เมนชikov (Alexander Sergeyevich Menshikov; ค.ศ. 1787 - 1869) ไปยังกรุงคอนสแตนติโนเปิล (Constantinople) เพื่อเรียกร้องให้จักรวรรดิออตโตมันยอมรับสิทธิของรัสเซียในฐานะผู้พิทักษ์คริสต์ชนนิกายออร์ทอดอกซ์ในดินแดนออตโตมัน สุลต่านแห่งออตโตมันจึงใช้เหตุการณ์นี้ล่อให้มหาอำนาจยุโรปขัดแย้งกันเองเพื่อความอยู่รอดของจักรวรรดิตน เนื่องจากอังกฤษเองก็สนใจในนโยบายที่จะคงไว้ซึ่งบูรณภาพของจักรวรรดิออตโตมัน รวมถึงเป็นห่วงผลประโยชน์ของตนในอินเดียและอัฟกานิสถานที่ยังต้องอาศัยตุรกีเป็นฐานอำนาจ อีกทั้งหากจักรวรรดิออตโตมันโดนรุกรานจนถูกแบ่งแยกก็จะกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของอังกฤษเนื่องจากจักรวรรดิออตโตมันเป็นตลาดการค้าที่ทวีความสำคัญขึ้นทุกทีของอังกฤษ นอกจากนี้ อังกฤษยังเกรงว่าหากรัสเซียขยาย

⁸¹ สตีฟ สวังก์ตร and อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 103.

อำนาจสู่ทะเลเมดิเตอร์เรเนียนได้ก็จะเป็นอันตรายต่อยุโรป ดังนั้น เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงคอนสแตนติโนเปิล ลอร์ด สเตรทฟอร์ด แคนนิง (Lord Stratford Canning; ค.ศ. 1786 - 1880) จึงให้ความเชื่อมั่นแก่สุลต่านว่าอังกฤษจะสนับสนุนจักรวรรดิออตโตมัน ด้วยเหตุนี้ สุลต่านจึงปฏิเสธข้อเรียกร้องของรัสเซีย⁸²

การปฏิเสธของจักรวรรดิออตโตมัน ประกอบกับความเข้าใจผิดว่าอังกฤษจะวางตนเป็นกลาง ทำให้ซาร์นิโคลัสที่ 1 แห่งรัสเซียใช้กำลังทหารบุกเข้าไปในดินแดนมอลเดเวีย (Moldavia) และวัลเลเคีย (Wallachia) ในช่วงปลายเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1853 และยังส่งกองทัพเรือเข้าไปในช่องแคบบอสฟอรัสเพื่อบีบบังคับให้สุลต่านยอมรับข้อเรียกร้องของตน สุลต่านจึงขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสและอังกฤษ กองทัพเรือของทั้งสองประเทศจึงส่งกองทัพเรือไปยังอ่าวเบสิกา (Besika) บนชายฝั่งทะเลอีเจียน (Aegean Sea) เพื่อเตรียมพร้อมที่จะนำเรือเข้าสู่ช่องแคบบอสฟอรัสและดาร์ดาแนลเพื่อต่อต้านการขยายอำนาจของรัสเซียในคาบสมุทรบอลข่านและเพื่อรักษาดุลแห่งอำนาจ รวมถึงผลประโยชน์ของตนในจักรวรรดิออตโตมัน ความเป็นพันธมิตรระหว่างฝรั่งเศสและอังกฤษเป็นการสนองนโยบายของอังกฤษที่ต้องการดึงฝรั่งเศสมาคานอำนาจกับรัสเซีย และสอดคล้องกับความต้องการของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่ต้องการได้อังกฤษมาเป็นพันธมิตร ความเคลื่อนไหวของ 3 ประเทศมหาอำนาจจึงก่อความวิตกกังวลให้แก่ออสเตรียซึ่งเป็นห่วงดินแดนปากแม่น้ำดานูบในมอลเดเวียและวัลเลเคีย ดังนั้น ออสเตรียจึงได้จัดการประชุมขึ้นที่กรุงเวียนนาเพื่อหาทางยุติวิกฤติการณ์ดังกล่าว ที่ประชุมตกลงยอมรับอนุสัญญาเวียนนา (Vienna Convention) ในวันที่ 28 กรกฎาคม ค.ศ. 1853 โดยระบุให้จักรวรรดิออตโตมันยอมรับสิทธิของรัสเซีย แต่จักรวรรดิออตโตมันปฏิเสธโดยได้รับความเห็นใจจากประเทศมหาอำนาจ สุลต่านแห่งจักรวรรดิออตโตมันจึงมั่นใจว่ามหาอำนาจส่วนใหญ่จะเข้าช่วยเหลือตน ดังนั้น จักรวรรดิออตโตมันจึงประกาศสงครามกับรัสเซีย ในวันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1853⁸³

ในต้นเดือนพฤศจิกายน จักรวรรดิออตโตมันส่งกองเรือรบไปโจมตีเมืองชายฝั่งของรัสเซียบริเวณทะเลดำ แต่กองทัพเรือของรัสเซียภายใต้การนำของนายพลเรือปาเวล นาхимอฟ (Pavel Nakhimov; ค.ศ. 1802 - 1855) สามารถทำลายกองทัพเรือของจักรวรรดิออตโตมันจนย่อยยับ ส่งผล

⁸² ศิริพร ชนะสิทธิ์, "สงครามกับประวัติศาสตร์: กรณีสงครามไครเมีย (ค.ศ. 1853 - 1856)," accessed 16 ธันวาคม 2562, <http://kb.tsu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/1056/1/article.pdf>.

⁸³ บรรพต กำเนิดศิริ, ประวัติศาสตร์การทูตตั้งแต่การประชุม ที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 จนถึงจุดเริ่มต้นของสงครามเย็น ปี ค.ศ. 1947 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), 86-87.

ให้มีทหารฝ่ายออโตโตมันเสียชีวิตจำนวนมาก ความปราชัยในครั้งนี้ทำให้ชาวอังกฤษและชาวฝรั่งเศสเกิดความโกรธแค้นและต่างเรียกร้องให้รัฐบาลของตนตอบโต้รัสเซียอย่างรุนแรง กองทัพเรืออังกฤษและฝรั่งเศสจึงเคลื่อนทัพเข้าสู่ทะเลดำในเดือนมกราคม ค.ศ. 1854 และยื่นคำขาดให้รัสเซียถอนทหารออกจากวัลเลเคียและมอลเดเวีย แต่รัสเซียก็เพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องนั้น ฝรั่งเศสและอังกฤษซึ่งได้รับแรงกดดันจากประชาชนในประเทศจึงตัดสินใจประกาศสงครามกับรัสเซียในวันที่ 28 มีนาคม ค.ศ. 1854⁸⁴ อย่างไรก็ตาม อังกฤษและฝรั่งเศสไม่พร้อมที่จะส่งกองทัพไปรบกับรัสเซียจนกระทั่งเดือนกันยายน ในช่วงเวลาระหว่างนี้ ทั้งสองประเทศพยายามเจรจาทางการทูตเพื่อโน้มน้าวให้ออสเตรียเข้ากับฝ่ายตน เช่นเดียวกับรัสเซียซึ่งเป็นพันธมิตรที่สำคัญของออสเตรียก็หวังว่าออสเตรียจะให้การสนับสนุนตนเช่นกัน แต่ออสเตรียก็ลังเลที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ฝรั่งเศสและอังกฤษ รวมถึงรัสเซีย เนื่องจากการยึดครองมอลเดเวียและวัลเลเคียจะเป็นภัยต่อเศรษฐกิจของออสเตรียในดินแดนแถบแม่น้ำดานูบ ในเดือนสิงหาคม รัสเซียซึ่งไม่ต้องการเผชิญศึกสองด้านจึงถอนกำลังทหารออกจากมอลเดเวียและวัลเลเคีย ออสเตรียจึงประกาศนโยบายเป็นกลางซึ่งสร้างความผิดหวังให้กับประเทศคู่สงครามทั้งสองฝ่าย

ถึงแม้ว่ารัสเซียจะถอนทัพออกจากมอลเดเวียและวัลเลเคีย แต่สงครามก็บานปลายเกินกว่าที่จะหยุดยั้ง ดังนั้น ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1854 กองเรืออังกฤษและฝรั่งเศสจึงบุกโจมตีฐานที่ตั้งทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญ ๆ ของรัสเซียในทะเลบอลติกและทะเลขาว⁸⁵ รวมถึงพยายามข่มขวัญรัสเซียในมหาสมุทรแปซิฟิกเพื่อบีบให้รัสเซียยอมแพ้สงคราม และในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน กองเรือผสมฝรั่งเศส - อังกฤษก็ยกพลขึ้นบกที่เมืองเซวัสโตปอล (Sevastopol) ซึ่งเป็นฐานทัพเรือขนาดใหญ่และสำคัญของรัสเซียในทะเลดำ และเกิดการปะทะกันระหว่างกองทัพฝรั่งเศส - อังกฤษ และกองทัพรัสเซียกระจ่ายไปตามจุดต่าง ๆ เช่นในยุทธการที่หมู่บ้านบาลากลาวา (Battle of Balaclava) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเมืองเซวัสโตปอลในวันที่ 25 ตุลาคม ค.ศ. 1854 โดยกองทัพฝรั่งเศส - อังกฤษ ใช้หมู่บ้านแห่งนี้เป็นศูนย์บัญชาการการรบบนคาบสมุทรไครเมีย โดยกองทัพรัสเซียพยายามจะบุกยึดหมู่บ้านแห่งนี้กลับคืนแต่กองทหารม้าและทหารราบของฝ่ายฝรั่งเศส - อังกฤษ ก็สามารถต้านทานไว้ได้ อีกทั้งยังบุกไปโจมตีกองบัญชาการใหญ่ของรัสเซียที่ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของหมู่บ้านจนกองทัพรัสเซียแตกพ่ายจนต้องถอยร่นไป รวมถึงในยุทธการที่หมู่บ้านอิงเกอร์มัน (Battle of Inkerman) ในวันที่ 5 พฤศจิกายน

⁸⁴ ศิริพร ชนะสิทธิ์, "สงครามกับประวัติศาสตร์: กรณีสงครามไครเมีย (ค.ศ. 1853 - 1856)."

⁸⁵ ทะเลขาว (White Sea) ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของรัสเซีย โดยพื้นที่ของทะเลขาวทั้งหมดอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของรัสเซียและถือเป็นส่วนหนึ่งของน่านน้ำภายในของรัสเซีย

ปีเดียวกัน ที่กองทหารรัสเซียจำนวน 15,000 คนจากหมู่บ้านบาลากลาวาพยายามจะตีฝ่าแนวรบของ กองทัพฝรั่งเศส - อังกฤษจำนวน 36,000 คน มีการปะทะกันอย่างรุนแรงและนองเลือด ในท้ายที่สุด กองทัพรัสเซียเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และสูญเสียทหารไปกว่า 2 ใน 3 ซึ่งภายหลังจากยุทธการนี้ กองทัพ ฝรั่งเศส - อังกฤษ ก็รุกอย่างหนักจนสามารถปิดล้อมเมืองเซวัสโตปอลไว้ได้ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1855⁸⁶ โดยรัสเซียพยายามต่อสู้อย่างสุดความสามารถเพื่อป้องกันเมืองไว้ให้ได้ จนมีการต่อสู้ปะทะ กันไม่ขาดระยะ แต่ในที่สุดกองทัพพันธมิตรก็สามารถยึดเมืองเซวัสโตปอลได้อย่างสมบูรณ์ในเดือน กันยายน ค.ศ. 1855 สถานการณ์ของรัสเซียกลับเลวร้ายลงอีกเมื่อออสเตรียที่วางตัวเป็นกลางมาโดย ตลอดประกาศ ‘หลักการ 4 ประการแห่งเวียนนา’⁸⁷ โดยยื่นข้อเสนอให้รัสเซียยอมจำนนและข่มขู่ว่า หากรัสเซียปฏิเสธข้อเสนอนี้จะเข้าร่วมกับฝ่ายฝรั่งเศส - อังกฤษและประกาศสงครามกับรัสเซีย ทำให้ ความสัมพันธ์ระหว่างรัสเซียและออสเตรียสิ้นสุดลงทันที รัสเซียจึงถูกโดดเดี่ยวและมองไม่เห็นทางชนะ ดังนั้น เมื่อชาร์นิโคลัสที่ 1 เสด็จสวรรคตกะทันหันในวันที่ 2 มีนาคม ค.ศ. 1855 และซาร์ อเล็กซานเดอร์ที่ 2 (Alexander II; ค.ศ. 1818 - 1881) เสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระบิดา พระองค์ จึงตัดสินพระทัยเจรจายุติสงครามในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1856 สงครามไครเมียจึงสิ้นสุดลง ประมาณการกันว่าทหารทั้งสองฝ่ายต่างได้รับบาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก นับเป็นสงครามที่ สร้างความเสียหายอย่างมหาศาลและเป็นสงครามใหญ่ครั้งแรกภายหลังจากสิ้นสุดสงครามโปเลียน (Napoleonic Wars) ใน ค.ศ. 1815⁸⁸

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า พันปีที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงขึ้นดำรงตำแหน่ง จักรพรรดิของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ใน ค.ศ. 1852 แล้วนั้น พระองค์ได้ทรงเริ่มพระราชกรณียกิจใน ฐานะจักรพรรดิของฝรั่งเศสด้วยการวางรากฐานของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ให้แข็งแกร่งด้วยการ วางรากฐานทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม และเมื่อจักรวรรดิแข็งแกร่งดีแล้ว จักรพรรดิ นโปเลียนที่ 3 จึงทรงสานต่อพระราชปณิธานในการที่จะนำฝรั่งเศสให้กลับมายิ่งใหญ่ในเวทีการเมือง

⁸⁶ สตีเฟน สวังก์ตอร์ and อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 105-08.

⁸⁷ หลักการ 4 ประการแห่งเวียนนา (Four Points of Vienna) ได้แก่ ประการแรก ดินแดนดานูเบียนทั้งหมด (Danubian Principalities) จะอยู่ภายใต้การรับประกันของมหาอำนาจยุโรปทั้งหมดแทนที่จะเป็นรัสเซียเพียงประเทศเดียว ประการที่สอง แม่น้ำ ดานูบจะต้องเป็นน่านน้ำเสรี ประการที่สาม ช่องแคบบอสฟอรัสและช่องแคบดาร์เดเนลส์จะปลอดภัยจากเรือรบทั้งหมดเพื่อผลประโยชน์ ของดุลแห่งอำนาจของยุโรป และประการที่สี่ รัสเซียจะต้องสละสิทธิ์การเป็นผู้คุ้มครองคริสตศาสนิกายออร์ทอดอกซ์ในจักรวรรดิออต โตมัน โดยให้อยู่ภายใต้การดูแลของมหาอำนาจยุโรป (Nicole Lesniak, Diplomacy in the Crimean War: Pointless Blabber?. accessed May 15, 2019. available from <https://academic.mu.edu/meissnerd/crimea.html>).

⁸⁸ สตีเฟน สวังก์ตอร์ and อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 105-08.

ยุโรปตั้งเช่นในสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 และเมื่อเกิดสงครามไครเมีย ซึ่งเป็นสงครามใหญ่ครั้งแรกของยุโรปภายหลังจากสงครามนโปเลียน (Napoleonic Wars) สิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1815 ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสแสดงศักยภาพของตนอีกครั้ง จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงไม่รีรอที่จะนำฝรั่งเศสเข้าร่วมในสงครามครั้งนี้



บทที่ 3

นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกา

สงครามไครเมียถือเป็นสงครามใหญ่ครั้งแรกของยุโรปนับจากสงครามนโปเลียนใน ค.ศ. 1815 ซึ่งสงครามนี้ทำให้ฝรั่งเศสจะกลับมามีบทบาทในเวทีการเมืองของยุโรปอีกครั้ง อีกทั้งในช่วงเวลานั้นกระแสจักรวรรดินิยมกำลังแพร่หลายอยู่ในทวีปยุโรป ประกอบกับพระราชประสงค์ที่จะนำฝรั่งเศสกลับสู่ความเป็นมหาอำนาจของยุโรปอีกครั้ง ส่งผลให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะเริ่มดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศโดยการพยายามเข้าไปมีอิทธิพลในดินแดนต่าง ๆ เริ่มจากดินแดนภายในทวีปยุโรปอย่างอิตาลีซึ่งกำลังเกิดกระแสต้องการรวมชาติ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์ในอิตาลี ซึ่งเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นนักสำหรับฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงตัดสินใจพระทัยที่จะขยายอำนาจของฝรั่งเศสเข้าไปภายนอกทวีป ได้แก่ เม็กซิโก ซึ่งตั้งอยู่ในทวีปอเมริกาเหนือใน ค.ศ. 1861 เนื่องจากทรงต้องการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ประกาศความยิ่งใหญ่ของฝรั่งเศส รวมถึงทรงต้องการสร้างจักรวรรดิคาทอลิกเพื่อเอาพระทัยสมเด็จพระสันตะปาปา อย่างไรก็ตาม การขยายอำนาจของฝรั่งเศสในเม็กซิโกเป็นไปอย่างไม่ราบรื่นนัก เนื่องจากสหรัฐอเมริกาต้องการจะขยายอำนาจของตนเหนือประเทศเพื่อนบ้านเช่นกัน จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงยินยอมถอนทหารออกจากเม็กซิโก และเริ่มมองหาพื้นที่อื่น ๆ ที่ฝรั่งเศสจะขยายอิทธิพลของตนได้ต่อไป

เมื่อสงครามไครเมียสิ้นสุดลง ประเทศมหาอำนาจได้จัดให้มีการประชุมขึ้นที่ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งตั้งอยู่บนถนนเกย์ ดอร์เซย์ (Quai d'Orsay) ในกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส (Congress of Paris) ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ - 30 มีนาคม ค.ศ. 1856 โดยมีตัวแทนทั้งจากฝ่ายรัสเซียและประเทศมหาอำนาจเข้าร่วมการเจรจาในครั้งนี้ โดยฝ่ายรัสเซีย ส่งบารอน ฟิลิป อิวาโนวิช บรันนอฟ (Baron Filipp Ivanovich Brunnov; ค.ศ. 1797 - 1875) และเจ้าชายอเล็กเซย์ เฟียโดโรวิช ออลอฟ (Alexey Fyodorovich Orlov; ค.ศ. 1787 - 1862) สองนักการทูตคนสำคัญเป็นตัวแทน ร่วมด้วยตัวแทนจากฝ่ายมหาอำนาจ เช่น อังกฤษที่นำโดย ลอร์ด เฮนรี เวลสลีย์ แห่งควาลีย์ (Henry Wellesley, Lord of Cowley; ค.ศ. 1804 - 1884) และ จอร์จ วิลเลียร์ เอิร์ลที่ 4 แห่งคลาเรนดอน (George Villiers, 4th Earl of Clarendon; ค.ศ. 1800 - 1870) ฝรั่งเศสที่นำโดย

เคานต์ อเล็กซองด์ วาลูว์สกี⁸⁹ (Count Alexandre Walewski) ฟร็องซัวส์-อดอล์ฟ เดอ บูร์เกอเนย์⁹⁰ (François-Adolphe de Bourqueney) จักรวรรดิออตโตมันโดยมหาเสนาบดี เมห์เหม็ด เอมีน อาลี ปาชา (Mehmed Emin Âli Pasha; ค.ศ. 1815 - 1871) รวมถึงตัวแทนจากฝ่ายพันธมิตรที่ส่งกองกำลังทหารมาร่วมรบกับฝ่ายพันธมิตรในเดือนมกราคม ค.ศ. 1855 อย่างอาณาจักรปีดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย (Piedmont-Sardinia) ที่ส่ง เคานต์คามิลโล เบนโซ ดิ คาวัร์ (Count Camillo Benso di Cavour; ค.ศ. 1810 - 1861) อัครมหาเสนาบดีคนสำคัญมาร่วมประชุม นอกจากนี้ออสเตรียและปรัสเซียยังได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุมในครั้งนี้ด้วยเช่นกัน⁹¹

วัตถุประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้ก็เพื่อเจรจาสันติภาพระหว่างฝ่ายพันธมิตรและฝ่ายรัสเซีย โดยฝ่ายอังกฤษและฝรั่งเศสต้องการกีดกันรัสเซียออกจากพื้นที่ทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญเช่นในทะเลดำ ซึ่งจะช่วยให้จักรวรรดิออตโตมันไม่ต้องกังวลกับการทำสงครามกับรัสเซียดังเช่นที่ผ่านมาและสามารถมุ่งเน้นความสนใจไปที่การแก้ปัญหาความวุ่นวายภายในจักรวรรดิของตนได้ซึ่งจะช่วยให้ยุโรปยังคงรักษาสมดุลแห่งอำนาจเอาไว้ได้ ซึ่งผลจากการเจรจาของทุกฝ่ายนี้ดำเนินไปสู่ข้อตกลงร่วมกันจนมีการลงนามในสนธิสัญญาปารีส (Treaty of Paris) เมื่อวันที่ 30 มีนาคม ค.ศ. 1856 ระหว่างอังกฤษ ฝรั่งเศส จักรวรรดิออตโตมัน และชาร์ดิเนียกับรัสเซีย สนธิสัญญามีทั้งสิ้น 34 มาตราด้วยกัน โดยสาระสำคัญของสนธิสัญญานี้ ได้แก่ รัสเซียต้องยอมคืนดินแดนที่ยึดมาทั้งหมดให้แก่เจ้าของเดิม และต้องให้สัญญาว่าจะไม่สร้างป้อมปราการที่เมืองเซวัสโตปอล รวมถึงต้องสละสิทธิ์การคุ้มครองชาวคริสต์ในจักรวรรดิออตโตมัน แต่ออตโตมันก็ต้องให้สัญญาว่าจะปรับปรุงสถานะของชาวคริสต์ในดินแดนออตโตมันให้มีสถานะที่ดีขึ้น นอกจากนี้ สนธิสัญญายังกำหนดให้ทะเลดำเป็นน่านน้ำเสรีและเขตปลอดทหาร ห้ามมีการตั้งป้อมปราการหรือกองทัพในบริเวณนี้ รวมถึงกำหนดให้แม่น้ำดานูบและช่องแคบดาดาร์แนลล์เป็นน่านน้ำเสรี เรือสินค้านานาชาติสามารถผ่านเข้าออกได้แต่ห้ามเรือรบผ่านเข้าออก ให้วัลเลเชีย (Wallachia) และมอลเดเวีย (Moldavia) เป็นรัฐกึ่งเอกราชภายใต้การปกครอง

⁸⁹ เคานต์ อเล็กซองด์ วาลูว์สกี (Count Alexandre Walewski; ค.ศ. 1810 - 1868) นักการเมืองและนักการทูตชาวฝรั่งเศส

⁹⁰ ฟร็องซัวส์-อดอล์ฟ เดอ บูร์เกอเนย์ (François-Adolphe de Bourqueney; ค.ศ. 1799 - 1869) นักการเมืองและนักการทูตชาวฝรั่งเศส

⁹¹ Marie de Bruchard, "The Congress of Paris, 25 February - 30 March 1856," July 20, 2018, <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/paintings/the-congress-of-paris-25-february-30-march-1856/>.

ของอุตสาหกรรมออตโตมัน อีกทั้งมหาอำนาจจะรับรองเอกราชและบูรณภาพแห่งดินแดนของจักรวรรดิออตโตมันและให้เข้าร่วมในวงสัมมนาชาติของยุโรปอีกด้วย⁹²

สงครามไครเมียในครั้งนี้ แม้ฝรั่งเศสจะไม่ได้รับสิ่งตอบแทนใด ๆ จากสนธิสัญญา แต่สงครามครั้งนี้ก็ทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศสทรงมีอิทธิพลสำคัญในแวดวงการเมืองระหว่างประเทศของยุโรป และความสำเร็จของนโยบายต่างประเทศในครั้งนี้ก็ทำให้พระองค์ทรงมีสถานะทางการเมืองที่มั่นคงมากยิ่งขึ้นเนื่องจากได้รับเสียงชื่นชมอย่างมากจากประชาชนชาวฝรั่งเศส และที่สำคัญที่สุด ทรงนำฝรั่งเศสให้กลับมาได้รับการยอมรับในวงการเมืองยุโรปและสามารถกอบกู้ชื่อเสียงและเกียรติยศของประเทศซึ่งสูญเสียไปนับตั้งแต่หลังสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กลับคืนมาได้อีกครั้ง นอกจากนี้ สงครามไครเมียยังเปิดโอกาสให้เคานต์ คามิลโล เบนโซ ดิ คาวัวร์ อัครมหาเสนาบดีคนสำคัญแห่งปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ผู้มีอุดมการณ์ในการรวมชาติอิตาลีและกำลังพยายามแสวงหาพันธมิตรในการขับไล่ออสเตรียออกไปจากอิตาลี คาวัวร์เชื่อมั่นว่าฝรั่งเศสจะสามารถช่วยเหลือปิตมอนด์-ชาร์ดิเนีย ในการรวมชาติอิตาลีได้ ดังนั้น การขอความช่วยเหลือของอิตาลีในครั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ฝรั่งเศสเข้าไปมีบทบาทต่อสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภาคพื้นทวีปยุโรปและเป็นเหตุการณ์แรกที่เปิดโอกาสให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 สามารถสานต่อพระราชปณิธานของพระองค์ที่มีมาแต่เดิมในการนำฝรั่งเศสให้กลับคืนสู่ความเป็นมหาอำนาจของทวีปยุโรปอีกครั้งหนึ่ง

3.1 แนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมในทวีปยุโรปและในฝรั่งเศส

ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกับการเกิดสงครามไครเมีย แนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมก็กำลังแพร่หลายอยู่ในทวีปยุโรป ซึ่งแนวคิดนี้เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ประเทศมหาอำนาจยุโรปทั้งหลายต่างพยายามออกแสวงหาดินแดนทั้งภายในทวีปและโพ้นทะเลเพื่อนำมาตอบสนองต่อความต้องการต่าง ๆ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ หรือแม้กระทั่งการสร้างเกียรติภูมิและอำนาจให้แก่ประเทศของตน ฝรั่งเศสก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับกระแสเรื่องจักรวรรดินิยมนี้เช่นเดียวกัน

ลัทธิจักรวรรดินิยม (Imperialism) เป็นลัทธิทางการปกครองและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของชาติมหาอำนาจยุโรปในการที่จะขยายอิทธิพลของตนเข้าไปปกครอง ครอบงำ และ

⁹² "Treaty of Paris of 1856," accessed May 30, 2019, https://content.ecf.org.il/files/M00934_TreatyOfParis1856English.pdf.

แสวงหาผลประโยชน์ในดินแดนที่อ่อนแอหรือด้อยพัฒนาว่า โดยปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดลัทธิจักรวรรดินิยมเกิดขึ้นมาจากหลายปัจจัยด้วยกัน ทั้งในด้านเศรษฐกิจที่เป็นผลมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Industrial Revolution) ซึ่งเกิดขึ้นและแพร่กระจายไปทั่วยุโรปในเวลานั้น ซึ่งการปฏิวัติอุตสาหกรรมนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติวิทยาศาสตร์ (Scientific Revolution) ที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ช่วงปลายสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา⁹³ และต่อเนื่องมาตลอดปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ซึ่งการปฏิวัติวิทยาศาสตร์นี้ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและวิทยาการต่าง ๆ โดยได้มีการนำความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์มาใช้ในการประดิษฐ์หรือคิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สามารถทุ่นแรงและเอื้อประโยชน์ในการประกอบวิชาชีพหรือการดำรงชีวิตของผู้คน เช่น เครื่องจักรทอผ้าอย่างก็กระตุก (Flying Shuttle) โดยจอห์น เคย์ (John Kay; ค.ศ. 1704 - 1779) และเครื่องปั่นด้ายแบบสปินนิง เจนนี่ (Spinning Jenny) โดยเจมส์ ฮาร์กรีฟ (James Hargreaves; ค.ศ. 1720 - 1778) ในอุตสาหกรรมด้านสิ่งทอหรือเครื่องจักรไอน้ำซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตในอุตสาหกรรมหนักเช่น อุตสาหกรรมเหล็ก หรือการคมนาคมขนส่ง เป็นต้น การผลิตแบบดั้งเดิมอย่างการใช้แรงงานคน สัตว์หรือพลังงานธรรมชาติก็เริ่มแปรเปลี่ยนเป็นการใช้เครื่องมือและเครื่องจักรกล การผลิตสินค้าจากที่เคยได้ปริมาณน้อยก็เริ่มขยายตัวจนกลายเป็นการผลิตขนาดใหญ่ (Mass Production) และขยายการผลิตจากแค่เพียงในครัวเรือนไปสู่ การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมขึ้นตามเมืองต่าง ๆ เกิดการผลิตสินค้าในระบบโรงงานแทนการรับไปทำนอกโรงงาน (Putting - Out System) เพื่อผลิตสินค้าชนิดเดียวกันในปริมาณที่มากขึ้น⁹⁴ จนนำไปสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรม และส่งผลให้เกิดความต้องการวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ในการผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิมอีกหลายเท่าตัว และในเวลาเดียวกัน สินค้าที่ผลิตได้ก็ล้นตลาดเกินกว่าความต้องการของประชาชนส่งผลให้ตลาดการค้าภายในประเทศไม่เพียงพออีกต่อไป ดังนั้น การแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจดังกล่าวจึงส่งผลให้นักลงทุน พ่อค้า และนักธุรกิจ สนับสนุนรัฐบาลของประเทศตนให้ขยายอิทธิพลออกไปยังภายนอกทวีปยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสวงหาและครอบครองวัตถุดิบที่ใช้ในโรงงานอุตสาหกรรมในดินแดนที่อ่อนแอกว่าแต่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ อย่างเช่น ฝ้าย เหล็ก ทองคำ ทองแดง ดีบุก น้ำมัน ยางพารา รวมทั้งผลิตผลทางการเกษตรอื่น ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นส่วนประกอบในอุตสาหกรรมของตน รวมไปถึงความต้องการตลาด

⁹³ สมัยฟื้นฟูศิลปวิทยา (Renaissance) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่ายุค ‘เรอเนสซองส์’ เป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของทวีปยุโรป ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นของวัฒนธรรมยุคใหม่ โดยสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาเป็นการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นตั้งแต่ราวคริสต์ศตวรรษที่ 14 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 17 โดยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านภาษา วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ ศิลปะ ศาสนาและการเมือง การฟื้นฟูและปฏิรูปการศึกษาโดยอาศัยผลงานคลาสสิกอย่างค่อยเป็นค่อยไป เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อาศัยพลังของนักมนุษยนิยมและปัจเจกชนนิยมเป็นเครื่องจูงใจ

⁹⁴ อนันต์ชัย เลาหะพันธุ์, *ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1492-1815* (กรุงเทพฯ : คัดติโสภาคการพิมพ์, 2554), 349.

สินค้าเพื่อเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่ยุโรปผลิตได้มากเกินไปจากการบริโภคภายในประเทศตน นอกจากเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจแล้วปัจจัยทางด้านการเมืองและด้านสังคมก็มีส่วนสำคัญเช่นกัน เนื่องจากในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงเวลาที่แนวคิดชาตินิยม (Nationalism) ได้เกิดขึ้นและแพร่สะพัดอย่างรุนแรงไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วทั้งทวีปยุโรป โดยเฉพาะในฝรั่งเศส เยอรมนี และอิตาลี ซึ่งต่างก็มีความภาคภูมิใจในชาติและเกียรติภูมิของชาติตน ทำให้ประชาชนสนับสนุนให้ประเทศของตนสร้างความเข้มแข็งทางการเมือง เช่น การทำสงครามเพื่อขยายดินแดน และเห็นว่าการขยายลัทธิจักรวรรดินิยมเพื่อสร้างอาณานิคมจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและการเมืองให้ประเทศ จึงส่งเสริมให้มีการขยายอิทธิพลเหนือดินแดนในอาณานิคมต่าง ๆ มีการขยายอำนาจทางทหารโดยการจัดตั้งฐานทัพเรือและฐานที่มั่นทางการทหารขึ้นเพื่อควบคุมจุดยุทธศาสตร์ทั้งทางบกและทางน้ำเพื่อรักษาดินแดนอาณานิคมของตนไว้ เป็นต้น หรือแนวคิดที่สร้างความชอบธรรมให้แก่ตนเองในการเข้าไปยึดครองดินแดนโพ้นทะเลภายนอกทวีปที่ว่าชาวยุโรปนั้นมีความเจริญสูงกว่าในทุกด้าน อีกทั้งยังนับถือคริสต์ศาสนา ในขณะที่ชนชาติอื่นโดยเฉพาะชาติในเอเชียและแอฟริกาที่มีความล้าหลังกว่าตน ดังนั้น จึงถือเป็นภาระของคนผิวขาว (White Man's Burden)⁹⁵ ที่จะเผยแพร่ความเจริญในด้านต่าง ๆ รวมไปถึงคริสต์ศาสนาให้กับชาวพื้นเมืองโดยถือเป็นภารกิจสร้างความศิวิไลซ์ (Civilizing Mission) สาเหตุเหล่านี้จึงเป็นที่มาของการขยายอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจยุโรปออกไปยังภายนอกทวีปจนเกิดเป็นลัทธิจักรวรรดินิยมขึ้น

ในส่วนของฝรั่งเศส โดยในสมัยจักรพรรดิพรดิพรดินโปเลียนที่ 3 ปัจจัยที่ก่อให้เกิดกระแสจักรวรรดินิยมนั้นไม่แตกต่างไปจากแนวคิดในด้านนี้ของประเทศในทวีปยุโรปอื่น ๆ ซึ่งก็คือความต้องการวัตถุดิบเพื่อใช้ในด้านอุตสาหกรรมและเพื่อเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่ประเทศของตนผลิตได้ และอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญไม่แพ้กันก็คือ ความพยายามสร้างเกียรติยศ ชื่อเสียง และความยิ่งใหญ่ให้กับประเทศโดยให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจในวงการเมืองยุโรป นอกจากนั้น ฝรั่งเศสยังต้องพยายามแข่งขันกับมหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ ที่ต้องการครอบครองดินแดนโพ้นทะเลที่อ่อนแอกว่า โดยเฉพาะกับอังกฤษที่พยายามเข้าครอบครองดินแดนโพ้นทะเลหลายแห่งมาตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 และในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 นี้ อังกฤษก็ประสบความสำเร็จในการเข้ายึดพม่าตอนล่างใน ค.ศ.

⁹⁵ John Baylis and Steve Smith, *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (New York: Oxford University Press, 2001), 291.

1852 และยังสถาปนาการปกครองแบบบริติชราช⁹⁶ รวมถึงพยายามขยายอิทธิพลในจีน ด้วยสาเหตุที่กล่าวมานี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงเริ่มดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศทั้งภายในทวีปยุโรปหรือภายนอกทวีปเช่นในดินแดนโพ้นทะเลอย่างจริงจังมากยิ่งขึ้น อีกทั้งกระทรวงทหารเรือและอาณานิคม (Minister of Marine and the Colonies) จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการปฏิบัติงานเพื่อสนองนโยบายด้านการต่างประเทศภายนอกทวีปยุโรปของพระองค์ เนื่องจากเป็นกระทรวงที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ค.ศ. 1660 และมีหน้าที่โดยตรงในการดูแลและปกป้องการค้าทางทะเล รวมถึงผลประโยชน์ของฝรั่งเศสในดินแดนอาณานิคมหรือภายนอกทวีปยุโรป

อย่างไรก็ตาม ในปลายรัชสมัยของพระเจ้าชาร์ลที่ 10 ฝรั่งเศสได้ริเริ่มโครงการสร้างอาณานิคมเอาไว้ก่อนแล้ว แต่เป็นในแอฟริกาเหนืออย่างประเทศแอลจีเรีย (Algeria) โดยฝรั่งเศสอาศัยเหตุผลที่จักรวรรดิออตโตมันซึ่งเป็นผู้ปกครองแอลจีเรียมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 เรียกร้องให้ฝรั่งเศสจ่ายหนี้ที่ยืมไปจากแอลจีเรียตั้งแต่ ค.ศ. 1799 เพื่อนำไปซื้อเสบียงเลี้ยงกองกำลังทหารเมื่อครั้งที่จักรพรรดินโปเลียนทรงนำกองทัพฝรั่งเศสบุกอียิปต์ แต่ปีแยร์ เดวาล (Pierre Deval; ค.ศ. 1758 - 1829) กงสุลฝรั่งเศสประจำแอลจีเรียกลับปฏิเสธข้อเรียกร้องนี้ ส่งผลให้ฮุสเซน เดย์ (Hussein Dey; ค.ศ. 1765 - 1838) ผู้สำเร็จราชการออตโตมันประจำแอลจีเรียเกิดความไม่พอใจและใช้แส้ปิดแมลง (fly-whisk) ตีไปที่เดวาล เมื่อพระเจ้าชาร์ลที่ 10 ทราบเรื่องก็ได้ใช้เป็นข้ออ้างในการนำกองทัพฝรั่งเศสปิดล้อมท่าเรือของแอลจีเรียใน ค.ศ. 1827 เหตุการณ์ *the Fly Whisk Incident* นี้จึงนำไปสู่จุดเริ่มต้นของการบุกเข้ายึดครองแอลจีเรียของฝรั่งเศส และสามารถยึดได้สำเร็จในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1830 ส่งผลให้แอลจีเรียตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝรั่งเศสอย่างสมบูรณ์ และอำนาจของจักรวรรดิออตโตมันในดินแดนนี้ก็สิ้นสุดลงด้วยเช่นกัน⁹⁷

⁹⁶ บริติชราช (British Raj.) บางครั้งรู้จักกันในชื่อ การปกครองโดยตรงในอินเดีย (Direct Rule in India) เกิดขึ้นในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1858 - 1947 เป็นการปกครองในอนุทวีปอินเดียโดยพระมหากษัตริย์แห่งอังกฤษ ประกอบด้วยการปกครอง 2 รูปแบบคือ ดินแดนที่ปกครองโดยผู้ปกครองพื้นเมือง กับดินแดนที่ปกครองโดยรัฐบาลกลางที่ถูกเรียกว่า บริติชอินเดีย แต่ไม่ว่าจะปกครองแบบไหน ดินแดนทั้งหมดล้วนอยู่ในบังคับของอังกฤษ และด้วยการปกครองแบบสหภาพนี้ ทำให้ในทางการเมืองมักจะเรียกว่า จักรวรรดิอินเดียของอังกฤษ (British Indian Empire) โดยพื้นที่การปกครองแบบบริติชราชนี้ประกอบไปด้วยดินแดนที่เป็นประเทศอินเดียและบังกลาเทศในปัจจุบัน พม่าตอนบน (ค.ศ. 1858 - 1937) พม่าตอนล่าง (ค.ศ. 1886 - 1937) เอเดน (Aden; ค.ศ. 1839 - 1937) โซมาลีแลนด์ของอังกฤษ (British Somaliland; ค.ศ. 1884 - 1898) และสิงคโปร์ (ค.ศ. 1858 - 1867)

⁹⁷ Denis Bašić, "Imperialism: Algeria, Egypt, Mount Lebanon," accessed November 7, 2019, http://courses.washington.edu/%20jsisa402/Lecture_%20Notes/Entries/2016/10/24_Part_II,_Ch._6__Western_Imperialism_files/Part%202%20-Ch06%20G2.pdf.

แต่ในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศจะทวีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น ทั้งภายในทวีปยุโรปอย่างในประเทศอิตาลี หรือภายนอกทวีปอย่างความพยายามสร้างจักรวรรดิฝรั่งเศสในดินแดนโพ้นทะเลตามแนวกระแสนจักรวรรดินิยม ทั้งในทวีปอเมริกาเหนือและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแสดงแสนยานุภาพของฝรั่งเศสที่จะสามารถมีดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะในดินแดนโพ้นทะเลทั้งหลายเอาไว้ในครอบครอง ซึ่งการมีจักรวรรดิจะทำให้ฝรั่งเศสเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีอิทธิพลไม่แพ้ประเทศใดในยุโรป รวมถึงเพื่อตอบสนองต่อผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวด้วยเช่นกัน

3.2 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในอิตาลี

3.2.1 สถานการณ์ทั่วไปในอิตาลีก่อนการเข้ามาของฝรั่งเศส

ภายหลังการประชุมใหญ่แห่งเวียนนาใน ค.ศ. 1815 ที่ประเทศมหาอำนาจได้มีมติให้ฟื้นฟูระบอบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยให้ราชวงศ์ต่าง ๆ ในยุโรปที่สูญเสียอำนาจไปนับตั้งแต่สมัยสงครามการปฏิวัติฝรั่งเศสและสงครามนโปเลียนให้กลับไปปกครองยังดินแดนเดิมของตนอีกครั้งหนึ่ง นับเป็นช่วงสมัยแห่งการฟื้นฟู (Restoration) รวมถึงการจัดระเบียบแผนที่และดินแดนต่าง ๆ ของยุโรปเสียใหม่ตามหลักการปิดล้อมเพื่อสร้างความแข็งแกร่งและป้องปรามไม่ให้ฝรั่งเศสกลับมาขยายอำนาจในยุโรปอีกครั้ง ด้วยหลักการและมติดังกล่าวนี้ ส่งผลให้ราชวงศ์และเจ้าผู้ครองรัฐในดินแดนอิตาลีส่วนใหญ่กลับมาปกครองดินแดนดั้งเดิมของตน รวมถึงสันตะปาปาที่ได้ดินแดนของพระองค์คืนด้วยเช่นกัน ส่วนออสเตรียก็ได้มีลานกลับคืนรวมถึงทัสคานี (Tuscany) และเวเนเซีย เพื่อชดเชยที่ต้องเสียเนเธอร์แลนด์ของออสเตรีย (เบลเยียม) ให้แก่เนเธอร์แลนด์ตามหลักการปิดล้อมฝรั่งเศส นอกจากนี้ แกรนด์ดัชเชสมารี หลุยส์ หรืออดีตพระจักรพรรดินีมารี หลุยส์ พระมเหสีในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ซึ่งเป็นสมาชิกของราชวงศ์ฮับส์บูร์ก (House of Habsburg) ก็ทรงได้รับสิทธิในการปกครองแคว้นเล็ก ๆ 3 แคว้น ได้แก่ ปาร์มา (Parma) ปิอาเซนซา (Piacenza) และกวาสตัลลา (Guastalla) ตลอดพระชนม์ชีพ ซึ่งส่งผลให้ออสเตรียสามารถเข้าไปมีอำนาจและอิทธิพลในทางตอนเหนือของอิตาลี ส่วนราชอาณาจักรปัดมอนต์ - ซาร์ดิเนีย ก็ได้รับการฟื้นฟูและขยายให้ใหญ่ขึ้นโดยการผนวกลีกูเรีย (Liguria) ซึ่งรวมทั้งเจนนัว (Genoa) โดยมีกรุงตูริน (Turin) เป็นเมืองหลวง อีกทั้งยังได้มีการอัญเชิญราชวงศ์ซาวอย (House of Savoy) ซึ่งเป็นราชวงศ์เก่าแก่ของอิตาลีและเก่าแก่มากที่สุดราชวงศ์หนึ่งของยุโรปให้กลับมาปกครองอีกครั้งหนึ่ง จึงทำให้ราชอาณาจักรปัดมอนต์ - ซาร์ดิเนีย

เป็นราชอาณาจักรของชนชาติอิตาลีที่สำคัญและมีศักยภาพทางการเมืองที่แข็งแกร่งที่สุดของคาบสมุทรอิตาลีในเวลานั้น⁹⁸

อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงจากการประชุมใหญ่แห่งเวียนนาก็ได้สร้างความไม่พอใจอย่างมากแก่ชาวอิตาลีผู้นิยมในลัทธิชาตินิยมและเสรีนิยมที่ต้องการให้เกิดการรวมชาติอิตาลีขึ้น จนเกิดเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการรวมชาติอิตาลี หรือที่เรียกว่า ‘ริซอร์จิมেন্টอ’ (*Risorgimento*) ที่มีความหมายว่า ‘การฟื้นฟูขึ้นมาใหม่’ (Resurgence) ขึ้นในระหว่าง ค.ศ. 1815 - 1847 โดยมีกลุ่มและสมาคมลับต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายในคาบสมุทรอิตาลี แต่สมาคมลับที่สำคัญและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวเรียกร้องการรวมชาติอิตาลีมากที่สุดคือ สมาคมคาร์บอนารี (Carbonari) ที่ก่อตั้งขึ้นในช่วง ค.ศ. 1808 และยึดถืออุดมการณ์แบบเสรีนิยมและชาตินิยมรวมถึงสนับสนุนให้เกิดการรวมชาติอิตาลีและปกครองในรูปแบบสาธารณรัฐ โดยมีสมาชิกคนสำคัญอย่าง จูเซปเป มัชซินี (Giuseppe Mazzini; ค.ศ. 1805 - 1872) หรือ จูเซปเป การ์ibaldi (Giuseppe Garibaldi; ค.ศ. 1807 - 1882) และอื่น ๆ โดยสมาชิกของสมาคมได้พยายามก่อการปฏิวัติขึ้นในหลายพื้นที่ของอิตาลี เช่น การปฏิวัติในเนเปิลส์ (Naples) ค.ศ. 1820 และในรัฐปีดมอนต์ - ซาร์ดิเนีย ในปีถัดมา อย่างไรก็ตาม การปฏิวัติทั้งสองครั้งกลับล้มเหลวเนื่องจากกลุ่มประเทศมหาอำนาจที่ประชุมกันอยู่ที่เมืองทรอปปา (Congress of Troppau 1820) และเมืองไลบาค (Congress of Laibach 1821) มีมติให้ออสเตรียส่งกองกำลังเข้าไปปราบปรามการก่อกบฏในเมือง ทั้งสองจนสมาคมคาร์บอนารีปฏิบัติการไม่สำเร็จ แต่กระนั้น การสิ้นสุดอำนาจของพระเจ้าชาร์ลที่ 10 แห่งฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1830 จากการประท้วงขับไล่ของประชาชนชาวฝรั่งเศส ก็เป็นแรงบันดาลใจครั้งสำคัญที่ทำให้สมาชิกสมาคมคาร์บอนารีลุกฮือขึ้นก่อการปฏิวัติอีกครั้งในรัฐโมเดนา (Modena) และปาร์มา (Parma) ใน ค.ศ. 1830 รวมถึงรัฐสันตะปาปา (Papal State) เพื่อขับไล่ออสเตรียออกจากดินแดนทางตอนเหนือของอิตาลี แต่ออสเตรียก็สามารถปราบปรามกลุ่มกบฏลงได้ใน ค.ศ. 1832⁹⁹

ความล้มเหลวของสมาคมคาร์บอนารีอันเนื่องมาจากขาดการวางแผนอย่างรัดกุมและรอบคอบ รวมถึงผู้นำไม่มีความสามารถเพียงพอในการชี้นำแนวทางการต่อสู้ ส่งผลให้สมาชิกคนสำคัญอย่างจูเซปเป มัชซินี ได้จัดตั้งขบวนการต่อสู้ขึ้นใหม่โดยใช้ชื่อว่า ขบวนการอิตาลีหนุ่ม (Young Italy) ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1831 และด้วยบุคลิกท่าทางที่ดูสง่างามและวาจาศิลป์ชั้นเลิศ ร่วมกับการวางแผนงานอย่างรอบคอบ ส่งผลให้มีผู้เข้าร่วมกับขบวนการของมัชซินีมากขึ้นเรื่อย ๆ และขยายไป

⁹⁸ สตีเฟ่น สวังก์ตอร์ และอนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918 (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์, 2558), 116-117.

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน, 118-119.

หัวเมืองต่าง ๆ ในอิตาลี และใน ค.ศ. 1833 มัชชีนก็ได้ส่งจดหมายไปถวายพระเจ้าชาร์ลส์ อัลเบิร์ต (Charles Albert; ค.ศ. 1798 - 1849) แห่งปiedมอนต์ - ชาร์ดิเนีย เพื่อให้พระองค์ทรงเป็นผู้นำในการรวมชาติอิตาลีเนื่องจากรัฐปiedมอนต์ - ชาร์ดิเนีย มีความพร้อมมากที่สุดในเวลานั้น แม้พระเจ้าชาร์ล อัลเบิร์ต จะมีแนวคิดและอุดมการณ์ชาตินิยม แต่พระองค์ก็ไม่ทรงตอบรับเนื่องจากไม่ต้องการร่วมฝ่ายเดียวกับกลุ่มกบฏ อีกทั้งยังทรงใช้มาตรการลงโทษกลุ่มกบฏอย่างรุนแรง ดังนั้น เมื่อขบวนการของ มัชชีนได้ยุ้งให้ประชาชนในเมืองเจนัวและลอมบาร์ดี (Lombardy) รวมถึงในชาวอัยการปฏิวัติในเดือน ค.ศ. 1833 และ ค.ศ. 1834 ตามลำดับ มัชชีนจึงถูกลงโทษโดยการตัดสินประหารชีวิตทำให้ มัชชีนต้องหลบหนีออกนอกประเทศ และเดินทางลี้ภัยไปในหลายประเทศของยุโรป ทั้งใน สวิตเซอร์แลนด์ รวมถึงอังกฤษ และที่อังกฤษนี้เอง มัชชีนได้เริ่มเคลื่อนไหวทางความคิดในเรื่องของการรวมชาติอิตาลีโดยการเขียนบทความและนำไปตีพิมพ์ลงในวารสารต่าง ๆ ของอังกฤษจนทำให้เขาเป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มผู้รักชาติของอิตาลี มัชชีนใช้ชีวิตอยู่ที่อังกฤษหลายปี จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติขึ้นใน ค.ศ. 1848¹⁰⁰

ใน ค.ศ. 1848 ประชาชนฝรั่งเศสประสบความสำเร็จในการปฏิวัติเพื่อโค่นล้มอำนาจของพระเจ้าหลุยส์ ฟิลิป และเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นรูปแบบสาธารณรัฐ ชัยชนะของประชาชนฝรั่งเศสในครั้งนี้เป็นแรงบันดาลใจให้นักชาตินิยมและเสรีนิยมในหลายประเทศทั่วยุโรปเกิดการเคลื่อนไหวเรียกร้องการปฏิรูปการปกครองด้วยเช่นกัน โดยในอิตาลี กลุ่มชาตินิยมได้ลุกฮือขึ้นก่อการกบฏเพื่อล้มล้างระบอบการปกครองแบบเก่า รวมถึงขับไล่ออสเตรียออกไปจากดินแดนอิตาลี โดยการจลาจลได้เริ่มขึ้นก่อนในซิซิลี ทัสคานี และรัฐสันตะปาปา ก่อนจะค่อย ๆ ขยายตัวออกไปยังดินแดนอื่น ๆ ทางตอนเหนือ มัชชีนจึงอาศัยจังหวะนี้เดินทางกลับเข้ามาในอิตาลีและเข้าร่วมกับกลุ่มกบฏและก่อการจลาจลในกรุงมิลานในกลางเดือนมีนาคม ค.ศ. 1848 และสามารถขับไล่กองทัพออสเตรียออกจากมิลานได้สำเร็จภายในเวลาเพียง 5 วัน รวมถึงในนครเวนิสที่สามารถขับไล่ออสเตรียออกไปและจัดตั้งสาธารณรัฐเวนิเซีย (Venetian Republic)¹⁰¹ ขึ้น มัชชีนเรียกร้องให้พระเจ้าชาร์ลส์ อัลเบิร์ต แห่งปiedมอนต์ - ชาร์ดิเนีย ทรงเป็นผู้นำในการรวมชาติอิตาลีแทนที่สมเด็จพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ที่เคยเป็นความหวังของกลุ่มชาตินิยมเสรีนิยมเนื่องจากพระองค์ทรงมีแนวคิดแบบชาตินิยมและสนับสนุนการรวมชาติอิตาลี แต่พระองค์กลับเลือกวางตัวเป็นกลางโดยอ้างว่าทรงอยู่เหนือความวุ่นวายทางการเมืองและปฏิเสธการทำสงครามกับออสเตรียที่เป็นชาติคาทอลิกเหมือนกันจนทำให้

¹⁰⁰ สักชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 120.

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน, 123.

พระองค์กลายเป็นศัตรูในสายตาของกลุ่มชาตินิยมอิตาลี ในคราแรก พระเจ้าชาร์ลส์ อัลเบิร์ต ทรงปฏิเสธการร่วมมือกับกลุ่มของมัซซินี แต่เมื่อกระแสความวุ่นวายทางการเมืองแพร่หลายออกไป ทั่วดินแดนอิตาลีประกอบกับการกดดันจากประชาชน ส่งผลให้ในที่สุดแล้วพระองค์ทรงยอมรับเป็นผู้นำในการรวมชาติอิตาลีและต่อต้านออสเตรีย ชาวอิตาลีจากดินแดนต่าง ๆ จึงเดินทางมาสมทบกับกองทัพของปีตมอนต์ - ซาร์ดิเนีย เพื่อทำสงครามกับออสเตรีย อย่างไรก็ตาม กองทัพออสเตรียก็ได้หวนกลับมายังมีลานอีกครั้งและสามารถยึดมิลานกลับคืนมาได้สำเร็จ ทำให้มัซซินีต้องหลบหนีออกจากอิตาลีอีกครั้งและเดินทางลี้ภัยไปสวิตเซอร์แลนด์¹⁰²

อย่างไรก็ดี กลุ่มผู้มีอุดมการณ์ชาตินิยมและเสรีนิยมก็ยังคงไม่ยอมแพ้ โดยใน ค.ศ. 1849 กลุ่มคนเหล่านี้ได้บุกเข้ายึดอำนาจในกรุงโรมและประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐโรมขึ้น โดยมีการจัดตั้งรัฐบาลเฉพาะกาลและยุบอำนาจการปกครองของพระสันตะปาปา ส่งผลให้พระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ต้องเสด็จลี้ภัยไปประทับยังเมืองเกตตา (Gaeta) ซึ่งตั้งอยู่ในรัฐเนเปิลส์ มัซซินีเดินทางกลับเข้ามาในอิตาลีอีกครั้งเพราะได้รับเชิญให้เข้าร่วมเป็น 1 ใน 3 คณะบริหารสูงสุด (Triumvirate) แห่งสาธารณรัฐโรม อย่างไรก็ตาม พระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ได้ทรงเรียกร้องให้กลุ่มประเทศคาทอลิกอย่างฝรั่งเศส ออสเตรีย และสเปนให้ดำเนินการปราบปรามกลุ่มกบฏในอิตาลี เจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 ในเวลานั้นทรงต้องการเสียงสนับสนุนจากกลุ่มคาทอลิกภายในประเทศ ฝรั่งเศสจึงส่งกองกำลังเข้ามาปราบปรามกลุ่มกบฏตามคำร้องขอของพระสันตะปาปา¹⁰³ ในระยะแรก กลุ่มกบฏพร้อมกองกำลังเสริมจากจูเซปเป การ์ibaldi หนึ่งในสมาชิกคนสำคัญของสมาคมคาร์บอนารีและเป็นผู้มีบทบาทในการนำกองกำลังผู้ต้องการรวมชาติเข้าก่อการปฏิวัติในดินแดนต่าง ๆ ทั่วคาบสมุทรอิตาลี ได้รับชัยชนะเหนือกองทัพฝรั่งเศส แต่เมื่อเนเปิลส์และออสเตรียส่งกองกำลังมาสมทบกับฝรั่งเศส กองทัพของฝ่ายกบฏก็ได้รับความพ่ายแพ้ ส่งผลให้กองกำลังฝรั่งเศสสามารถบุกเข้ายึดกรุงโรมกลับคืนมาได้สำเร็จ พร้อมทั้งฟื้นฟูอำนาจของพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 กลับคืนมาได้อีกครั้ง อีกทั้งพระองค์ยังอนุญาตให้กองทัพฝรั่งเศสประจำการอยู่ในกรุงโรมต่อไปอย่างไม่มีกำหนดเพื่อคุ้มครองป้องกันเมือง การ์ibaldi หลบหนีออกจากกรุงโรม แต่กองทัพออสเตรียก็ไล่ล่าเขาอย่างหนักและสามารถจับกุมตัวได้ที่รัฐปีตมอนต์ - ซาร์ดิเนีย การ์ibaldi ถูกเนรเทศออกจากอิตาลี ในขณะที่มัซซินีสามารถหลบหนีออกจากอิตาลีได้โดยเดินทางลี้ภัยไปพำนักยังสวิตเซอร์แลนด์ช่วงเวลาหนึ่ง ก่อนจะเดินทางต่อไปยังกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษและพำนักอยู่ที่

¹⁰² สัตยชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 124.

¹⁰³ เรื่องเดียวกัน, 125.

นั้น ภายหลังจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ สถานการณ์ของกลุ่มเคลื่อนไหวชาตินิยมเสรีนิยมในอิตาลีเริ่มอ่อนแอลง แม้จะมีความพยายามจากมัชชีนินี่ที่เดินทางกลับเข้ามาในอิตาลีอีกครั้งและพยายามยุยงให้เกิดการเคลื่อนไหวจลาจลขึ้นในเจนัว เลกฮอร์น (Leghorn) และเนเปิลส์ แต่ก็ล้มเหลว ส่งผลให้มัชชีนินี่ต้องเดินทางกลับไปยังกรุงลอนดอนและหมอบทบาทผู้นำกลุ่มเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องการรวมชาติอิตาลีในที่สุด อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการดำเนินการของกลุ่มชาตินิยมและเสรีนิยมในช่วงเวลานี้จะยังคงประสบกับความล้มเหลว แต่การต่อสู้และความพยายามอย่างเข้มแข็งของกลุ่มคนเหล่านี้ก็แพร่หลายจนเป็นที่รับรู้กันมากขึ้นทั้งในอิตาลีและนานาประเทศในยุโรป¹⁰⁴

3.2.2 คาวัวร์กับแนวคิดในการรวมชาติอิตาลี

ภายหลังจากปฏิวัติ ค.ศ. 1848 ราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย เป็นดินแดนเพียงแห่งเดียวที่ยังคงมีเสถียรภาพทางการเมืองมากที่สุดและเสรีมากที่สุด กรุงตูรินเมืองหลวงของอาณาจักรกลายเป็นที่ลี้ภัยทางการเมืองและเป็นศูนย์กลางของขบวนการชาตินิยมอิตาลี ในเวลาเดียวกัน ปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ก็ได้มีการเมืองคนสำคัญอย่าง เคานต์ คามิลโล เบนโซ ดี คาวัวร์ ผู้มีอุดมการณ์ชาตินิยมและต้องการรวมชาติอิตาลีให้เป็นหนึ่งเดียวเข้ามาบริหารราชอาณาจักร

คามิลโล เบนโซ ดี คาวัวร์ เกิดเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม ค.ศ. 1810 ในครอบครัวขุนนางคบหบดีเก่าแก่ของปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย มารดาของเขา อะเดล ซูซาน (Adèle Suzanne) มีเชื้อสายฝรั่งเศส - สวิส จึงได้ถ่ายทอดแนวคิดในวัฒนธรรมแบบฝรั่งเศสและลักษณะเสรีนิยมแบบชาวสวิสให้แก่คาวัวร์ เมื่อเติบโตขึ้นเขาได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยแห่งตูรินและเมื่อเรียนจบก็ได้เข้ารับราชการทหารเป็นทหารช่างและได้ถูกย้ายไปประจำในหลายพื้นที่ ทำให้ในระหว่างรับราชการเขาได้มีโอกาสรู้จักกับสมาชิกสมาคมคาโบนารีหลายคนรวมถึงมัชชีนินี่ด้วย แต่ต่อมาเมื่อเกิดการปฏิวัติใน ค.ศ. 1830 คาวัวร์ก็ได้ลาออกจากราชการ ทำให้เขามีโอกาสได้เดินทางท่องเที่ยวไปหลายประเทศในยุโรป โดยเฉพาะในอังกฤษ ฝรั่งเศส และสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งทำให้เขามีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและได้รับแนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยและระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม¹⁰⁵ นอกจากนี้เขายังมีโอกาสได้ออกหนังสือพิมพ์ชื่อ *'Il Risorgimento'* ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่เน้นแนวทางการปฏิรูปและกลายเป็นกระบอกเสียงเผยแพร่แนวคิดแบบชาตินิยม อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ. 1848 เมื่อเกิดการปฏิวัติในฝรั่งเศสซึ่งเป็นแรง

¹⁰⁴ สัญชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 125-26.

¹⁰⁵ บรรพต กำเนิดศิริ, ประวัติศาสตร์การทูตตั้งแต่การประชุม ที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 จนถึงจุดเริ่มต้นของสงครามเย็นปี ค.ศ. 1947, 99.

บันดาลใจให้อุดมการณ์ชาตินิยมเติบโตขึ้นในหลายประเทศ คาวัวร์ก็ได้หันมาลงเล่นการเมืองและได้รับเลือกเข้าสู่สภาของปีดมอนด์ - ชาร์ดิเนีย โดยสังกัดพรรคอนุรักษนิยม เขาสนับสนุนการรวมชาติอิตาลีและต่อต้านการเข้ายึดครองอิตาลีของออสเตรีย อีกทั้งยังเสนอให้พระเจ้าชาร์ลส์ อัลเบิร์ต พระราชทานรัฐธรรมนูญแก่ราชอาณาจักรปีดมอนด์ - ชาร์ดิเนีย อย่างไรก็ตาม ความพ่ายแพ้และล้มเหลวของกองกำลังชาตินิยมอิตาลีในระหว่าง ค.ศ. 1848 - 1849 เป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้คาวัวร์ตระหนักว่าอิตาลีในเวลานี้ยังไม่พร้อมต่อสู้กับออสเตรียเนื่องจากประเทศยังไม่เข้มแข็งมากพอ ดังนั้นทำให้คาวัวร์จึงหันมาให้ความสนใจกับการฟื้นฟูและสร้างความแข็งแกร่งให้กับปีดมอนด์ - ชาร์ดิเนียเสียก่อน¹⁰⁶ โดยคาวัวร์ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงเกษตรใน ค.ศ. 1850 และเสนาบดีว่าการกระทรวงการคลังใน ค.ศ. 1851 โดยคาวัวร์ได้ปรับปรุงและวางพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจจนราชอาณาจักรปีดมอนด์ - ชาร์ดิเนีย มีเศรษฐกิจที่มั่นคงและแข็งแกร่งจนสามารถมีงบประมาณมาพัฒนาในภาคส่วนต่าง ๆ ของรัฐ รวมถึงปรับปรุงกองทัพของปีดมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นจนมีความพร้อมที่จะเข้าสู่สงครามได้ นอกจากนี้ คาวัวร์ยังตระหนักดีว่า ‘แนวทางการรวมอิตาลีโดยชาวอิตาลีเอง’ หรือ *‘Italia fara da se’* (Italy will make by itself) แบบที่มีชชีนิและขบวนการชาตินิยมก่อนหน้านี้ได้กระทำนั้นไม่อาจทำให้อิตาลีรวมชาติได้ตามความประสงค์ของกลุ่มชาตินิยม อิตาลีจำเป็นต้องมีกำลังสนับสนุนจากต่างชาติเพื่อให้การรวมชาติในครั้งนี้ประสบความสำเร็จ¹⁰⁷ ดังนั้น ตั้งแต่หลัง ค.ศ. 1850 เป็นต้นมา คาวัวร์จึงพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อให้ปัญหาของอิตาลีเป็นที่รับรู้ในวงนานาชาติ เขาใช้ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อประชาสัมพันธ์และปลุกกระแสเพื่อให้ชาวอิตาลีตระหนักและตื่นตัวกับเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น และวิธีสำคัญที่ทำให้ปัญหาของอิตาลีเป็นที่รับรู้สู่ภายนอกคือวิธีการทางการทูต

เมื่อเกิดสงครามไครเมียขึ้นใน ค.ศ. 1853 ระหว่างฝ่ายพันธมิตรที่นำโดยอังกฤษและฝรั่งเศสกับรัสเซีย โดยมีสาเหตุมาจากปัญหาการแย่งชิงอำนาจในคาบสมุทรบอลข่านซึ่งสืบเนื่องมาจากความอ่อนแอของจักรวรรดิออตโตมัน คาวัวร์จึงเห็นโอกาสนี้ในการเผยแพร่ปัญหาของอิตาลีให้เป็นที่รับรู้กันในวงกว้างทั่วยุโรป และเมื่อ เซอร์ เจมส์ ฮัดสัน (Sir James Hudson; ค.ศ. 1810 - 1885) เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำกรุงตูรินได้โน้มน้าวให้ปีดมอนด์ - ชาร์ดิเนีย เข้าร่วมในสงครามครั้งนี้ เนื่องจากต้องการกำลังเสริมโดยมีสาเหตุมาจากกองทัพอังกฤษและฝรั่งเศสที่กำลังต่อสู้อยู่กับรัสเซีย

¹⁰⁶ สัญชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 126-27.

¹⁰⁷ บรรพต กำเนิดศิริ, ประวัติศาสตร์การทูตตั้งแต่การประชุม ที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 จนถึงจุดเริ่มต้นของสงครามเย็นปี ค.ศ. 1947, 100.

ต้องประสบกับปัญหาหิวอดโรคแพร่ระบาด¹⁰⁸ ทำให้สูญเสียทหารไปเป็นจำนวนมาก คาร์วัลซึ่งเห็นเป็นโอกาสอันดีจึงลงนามในสนธิสัญญากับอังกฤษและฝรั่งเศสในวันที่ 26 มกราคม ค.ศ. 1855 เพื่อเข้าร่วมสงครามไครเมียกับฝ่ายพันธมิตร และในวันที่ 4 มีนาคม ปีเดียวกัน คาร์วัลก็ส่งกองทหารของราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ภายใต้คำสั่งของพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 (Victor Emmanuel II; ค.ศ. 1820 - 1878) กษัตริย์พระองค์ใหม่ของปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ที่ขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1849 จำนวน 18,000 คน เข้าร่วมสงคราม¹⁰⁹ และในวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 1855 กองทัพปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียได้ร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กับกองทัพพันธมิตรในยุทธการที่เซอร์นายา (Battle of the Chernaya) ซึ่งเป็นแม่น้ำที่อยู่บริเวณชานเมืองเซวัสโตปอล (Sevastopol) แม้ว่าปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียจะสูญเสียทหารไปเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อสงครามไครเมียสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะของฝ่ายพันธมิตร คาร์วัลก็ได้มีโอกาสเข้าประชุมร่วมกับฝ่ายพันธมิตรในการประชุมสนธิสัญญาสันติภาพที่กรุงปารีสใน ค.ศ. 1856 และในเวทีการประชุมนี้เอง คาร์วัลจึงมีโอกาสได้นำเสนอปัญหาของอิตาลีและกล่าวโจมตีการปกครองของออสเตรียในดินแดนของอิตาลี ซึ่งเขาก็ได้รับความสนใจอย่างมากจากนานาชาติ โดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งเป็นโอกาสให้ภายหลังจากนั้น คาร์วัลพยายามเจรจาทำสนธิสัญญาเป็นพันธมิตรกับอังกฤษและฝรั่งเศสเพื่อดึงให้ประเทศเหล่านี้เข้าช่วยปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียทำสงครามขับไล่ออสเตรียและรวมชาติอิตาลี โดยในส่วนของอังกฤษ แม้ว่าจะแสดงท่าทีสนใจกับปัญหาของอิตาลี แต่อังกฤษก็ยึดนโยบายสมดุลแห่งอำนาจและไม่ต้องการเข้าไปยุ่งวุ่นวายกับปัญหาภายในภาคพื้นทวีปยุโรป อังกฤษจึงไม่ตอบรับหรือปฏิเสธใด ๆ กับข้อเสนอของคาร์วัล เมื่อเป็นเช่นนี้ คาร์วัลจึงหันไปให้ความสนใจกับฝรั่งเศสและคาดหวังว่าฝรั่งเศสภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะเป็นกำลังสำคัญที่ช่วยเหลืออิตาลีในการรวมชาติ¹¹⁰

3.2.3 แผนการออร์ซีนี

สำหรับฝรั่งเศส แม้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะทรงแสดงความเห็นพระทัยอย่างมากต่อปัญหาของอิตาลี เนื่องจากภายหลังจากสิ้นสุดของสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ที่ส่งผลให้สมาชิกราชวงศ์ โบนาปาร์ตถูกเนรเทศออกจากฝรั่งเศส พระองค์และพระมารดาที่ต้องทรงลี้ภัยอยู่ในต่างแดนได้เคยมีโอกาสได้ไปพำนักที่กรุงโรม และเมื่อเติบโตใหญ่ก็มีโอกาสได้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคมคาร์โบนารีและ

¹⁰⁸ Martin Clark, *The Italian Risorgimento* (London: Longman, 1998), 71.

¹⁰⁹ *ibid.*.

¹¹⁰ สันชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, *ยุโรป ค.ศ. 1815-1918*, 128.

เข้าร่วมเคลื่อนไหวก่อการปฏิวัติในรัฐโรมเนนาทางตอนเหนือของอิตาลีใน ค.ศ. 1830 จนถูกเนรเทศออกจากอิตาลี อีกทั้งพระองค์ยังทรงมีนโยบายที่จะขยายอิทธิพลเข้าไปแทนที่ออสเตรียในคาบสมุทรอิตาลี¹¹¹ โดยการขยายอาณาเขตดินแดนของฝรั่งเศสไปจนจรดรัฐชาวอยด์ด้วย แต่ในระยะแรกพระองค์ก็ทรงไม่แสดงท่าทีใด ๆ ที่จะทำสนธิสัญญาเพื่อช่วยเหลืออิตาลีในการรวมชาติ เนื่องจากทรงเกรงว่าจะเกิดความขัดแย้งกับพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 และกลุ่มคาทอลิกภายในประเทศ อย่างไรก็ตาม พระองค์ก็ต้องทรงเปลี่ยนพระทัยเมื่อทรงถูกลอบสังหารโดยนักชาตินิยมชาวอิตาลี

ในช่วงเย็นของวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1858 ขณะที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 พร้อมด้วยจักรพรรดินีเออเจนี (Eugénie) เสด็จไปยังโรงละครโอเปรา การ์นิเย (Opera Garnier) ซึ่งตั้งอยู่บนถนนเลอเปเลตีเย (le Peletier) ในกรุงปารีส เพื่อทอดพระเนตรการแสดงละครโอเปราเรื่องวิลเลียมเทล (William Tell) ซึ่งประพันธ์โดย จิโออาคิโน รอสซินี (Gioachino Rossini; ค.ศ. 1792 - 1868) นักประพันธ์เสียงชื่อชาวอิตาลี เมื่อใกล้ถึงโรงละคร รถม้าพระที่นั่งของพระองค์ได้ถูกกลุ่มผู้ลอบสังหารโยนระเบิดใส่ทั้งสิ้นจำนวน 3 ลูกด้วยกัน โดยระเบิดลูกแรกตกลงที่หน้ารถใกล้กับที่นั่งของสารทิลูกที่สองถูกม้าจนได้รับบาดเจ็บและแรงระเบิดยังทำให้กระจกของรถม้าพระที่นั่งแตกกระจาย ส่วนลูกที่สามตกใต้ท้องรถและทำให้ตำรวจที่อยู่บริเวณนั้นซึ่งวิ่งมาคุ้มกันจักรพรรดิและจักรพรรดินีได้รับบาดเจ็บ โดยเหตุการณ์ระเบิดในครั้งนี้ส่งผลให้มีประชาชนเสียชีวิตจำนวน 8 คน และบาดเจ็บอีกเกือบ 150 คน ในขณะที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และจักรพรรดินีทรงปลอดภัยแต่ก็ได้รับบาดเจ็บเป็นแผลถลอกเล็กน้อย ทั้งสองพระองค์ทรงอยู่ดูแลผู้ได้รับบาดเจ็บช่วงหนึ่งก่อนที่จะเสด็จไปยังโรงละครตามกำหนดการเดิมที่วางไว้ และเมื่อเสด็จไปถึงโรงละครประชาชนก็ลุกขึ้นปรบมือต้อนรับ¹¹² กลุ่มมือสังหารสามารถหลบหนีไปได้ แต่ก็ถูกจับกุมได้อย่างรวดเร็วในอีก 2 วันต่อมาในขณะที่กำลังพยายามหลบหนีออกจากฝรั่งเศส ทราบในเวลาต่อมาว่าเป็นนักเคลื่อนไหวชาตินิยมหัวรุนแรงชาวอิตาลี โดยมีผู้นำคือ เฟลิเซ ออร์ซินี (Felice Orsini; ค.ศ. 1819 - 1858) ร่วมกับผู้สมรู้ร่วมคิดอีก 3 คน ได้แก่ จิโอวานนี อันเดรีย ปีเอรี (Giovanni Andrea Pieri; ค.ศ. 1808 - 1858) คาร์โล ดี รูดีโอ (Carlo Di Rudio; ค.ศ. 1832 - 1910) และ อันโตนิโอ โกเมซ (Antonio Gomez) ทั้งหมดรับสารภาพว่าวางแผนเพื่อลอบปลงพระชนม์จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เนื่องจากเข้าใจว่าจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะทรงเป็นอุปสรรคต่อการรวมชาติอิตาลีเพราะพระองค์ทรงเป็นมิตรกับออสเตรียเพื่อต่อต้านรัสเซีย เมื่อครั้งสงครามไครเมีย อีกทั้งพระองค์ยังทรงให้การช่วยเหลือพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 โดยการคง

¹¹¹ Albert Guerard, *France: A Modern History* (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1959), 314-15.

¹¹² Fenton Bresler, *Napoleon III: A Life* (London : Harper Collins, 1999), 295.

กองกำลังทหารเพื่อคุ้มกันกรุงโรมนับตั้งแต่เหตุการณ์ก่อการปฏิวัติในอิตาลี ค.ศ. 1849 ดังนั้น การลอบสังหารพระองค์จึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยในการรวมชาติอิตาลีเนื่องจากการสิ้นพระชนม์ของพระองค์จะก่อให้เกิดความวุ่นวายในฝรั่งเศสจนนำไปสู่การปฏิวัติ และขบวนการรวมชาติอิตาลีก็จะใช้เงื่อนไขสถานการณ์ทางการเมืองในฝรั่งเศสนี้ก่อการปฏิวัติขึ้นในอิตาลีเหมือนที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วใน ค.ศ. 1830 และ ค.ศ. 1848¹¹³

การถูกลอบปลงพระชนม์ในครั้งนี้ทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ได้รับความเห็นใจและคะแนนนิยมเพิ่มขึ้นอย่างล้นหลามจากประชาชนชาวฝรั่งเศส อีกทั้งเมื่อสอบสวนพบว่าระเบิดที่ใช้ในการลอบสังหารซึ่งระบุว่าถูกผลิตขึ้นในเมืองเบอร์มิงแฮม (Birmingham) ประเทศอังกฤษ ข้อเท็จจริงนี้จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความโกรธแค้นจนเกิดเป็นการต่อต้านอังกฤษขึ้น เพราะเข้าใจว่าอังกฤษเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครั้งนี้¹¹⁴ แต่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงปฏิเสธข้อกล่าวหานี้ ทำให้สถานการณ์การต่อต้านผ่อนคลายลง ในระหว่างรอการพิจารณาโทษ ออร์ซินีได้เขียนจดหมายถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ลงวันที่ 11 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1858 โดยมีใจความว่าเขาไม่ได้มีความแค้นส่วนตัวใด ๆ กับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แต่การแทรกแซงของพระองค์ในอิตาลีโดยการช่วยเหลือสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ให้กลับคืนสู่อำนาจอีกทั้งยังคงกองกำลังทหารไว้ปกป้องกรุงโรมทำให้การรวมชาติอิตาลีไม่ประสบผลสำเร็จ เขาจึงจำเป็นต้องสังหารพระองค์เพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคขัดขวางแนวคิดการรวมชาติของเขา อีกทั้งออร์ซินียังได้วิงวอนให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 อย่าทรงขัดขวางอุดมการณ์ของเขาที่ปรารถนาจะปลดปล่อยให้อิตาลีเป็นอิสระโดยมีประชาชนอีกนับล้านคนที่พร้อมจะสานต่ออุดมการณ์ของเขา จดหมายของออร์ซินีสร้างความประทับใจให้แก่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และพระองค์ปรารถนาจะนิรโทษกรรมให้แก่เขา แต่คณะรัฐบาลไม่เห็นด้วย อย่างไรก็ตาม ในวันพิพากษา พระองค์ทรงอนุญาตให้เขาอ่านจดหมายที่เขียนถึงพระองค์ในศาล รวมถึงได้รับการตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ เลอ มอนิเตอร์ (Le Moniteur) ฉบับประจำวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ทำให้ออร์ซินีได้รับการยกย่องให้เป็นวีรชนผู้รักชาติและยึดมั่นในแนวคิดชาตินิยม¹¹⁵

ถึงแม้จะได้รับความเห็นใจ แต่ออร์ซินีก็ไม่ได้รับการให้อภัยโทษ เขาถูกศาลพิพากษาตัดสินประหารชีวิตด้วยเครื่องกิโยตินในวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1858 เช่นเดียวกับผู้ร่วมขบวนการอีกคน

¹¹³ Bresler, *Napoleon III: A Life*, 295.

¹¹⁴ สัญชัย สุวังบุตร. *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ : ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*. (กรุงเทพฯ: ศักดิ์ โสภากาการพิมพ์, 2552.), 65.

¹¹⁵ James F. McMillan, *Napoleon III* (London: Routledge, 2014), 82.

อย่าง ปิเอรี ในขณะที่โกเมซถูกตัดสินให้ทำงานหนักในคุกตลอดชีวิต ส่วน ดิ รูติโอ ในขั้นแรกเขาถูกตัดสินประหารชีวิตเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากเขาให้การรับสารภาพพร้อมทั้งเปิดเผยรายละเอียดของแผนการสังหารซึ่งเป็นประโยชน์ ทำให้เขาถูกตัดสินจำคุกตลอดชีวิตที่เกาะเดวิล (Devil's Island) ซึ่งเป็นทัศนคติที่ตั้งอยู่ในเฟรนช์เกียนา (French Guiana) ดินแดนโพ้นทะเลในทวีปอเมริกาใต้ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส

3.2.4 การเจรจาที่เมืองปลงบิแยร์-เลส-แบง

การถูกลอบปลงพระชนม์โดยกลุ่มผู้รักชาติอิตาลี ทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงเริ่มทบทวนปัญหาของอิตาลีอีกครั้ง ส่งผลให้พระองค์ทรงยินยอมพบกับคอนสแตนติโน นีกรา (Constantino Nigra; ค.ศ. 1828 - 1907) นักการทูตและผู้แทนส่วนตัวของคาวัลร์ซึ่งเดินทางมายังกรุงปารีสเพื่อโน้มน้าวให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงช่วยเหลืออิตาลีในการทำสงครามกับออสเตรีย จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงเรียกร้องให้คาวัลร์ปราบปรามกลุ่มกบฏที่สนับสนุนมัซซินีซึ่งใช้วิธีการรุนแรงในการรวมชาติเพื่อแลกเปลี่ยนกับการยอมเปิดการเจรจาเรื่องปัญหาอิตาลีซึ่งคาวัลร์ก็ยอมรับข้อเสนอนี้โดยการปราบปรามขบวนการของมัซซินีอย่างเด็ดขาดในทุกวิถีทาง ดังนั้น ในระหว่างวันที่ 2 - 22 กรกฎาคม ค.ศ. 1858 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงมีรับสั่งให้คาวัลร์เข้าเฝ้าที่เมืองปลงบิแยร์-เลส-แบง¹¹⁶ (Plombières-les-Bains) ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัดโวฌ (Vosges) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศฝรั่งเศส ทั้งสองเปิดการเจรจาอย่างลับ ๆ ในประเด็นเกี่ยวกับการช่วยเหลืออิตาลี จนในที่สุดก็นำไปสู่การลงนามร่วมกันในข้อตกลงแห่งเมืองปลงบิแยร์ (Plombières Agreement) เมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม โดยสาระสำคัญของข้อตกลงนี้คือฝรั่งเศสจะช่วยเหลืราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียในการทำสงครามกับออสเตรีย โดยมีข้อแม้ว่าออสเตรียจะต้องเป็นฝ่ายประกาศสงครามก่อนเพื่อเปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสสามารถเข้าแทรกแซงได้ และเมื่อปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย และฝรั่งเศสร่วมมือกันจะสามารถขับไล่ออสเตรียออกไปจากดินแดนอิตาลีได้ อาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย จะได้รับลอมบาร์ดี เวนเซีย โมเดนา ปาร์มา รวมถึงเอมิเลีย-โรมัญญา (Emilia-Romagna) และจัดตั้งขึ้นเป็นราชอาณาจักรอิตาลีทางตอนเหนือ (Kingdom of Upper Italy) แต่จะยังไม่รวมดินแดนทั้งอาณาจักร ส่วนดินแดนอื่น ๆ อย่างทัสคานีจะยังคงเป็นรัฐอิสระแต่จะได้รับการคุ้มครอง (Umbria) และมาเชส (Marches) ซึ่งเป็นดินแดนของรัฐสันตะปาปา และจัดตั้งเป็นราชอาณาจักรอิตาลีทางตอนกลาง (Kingdom of Central Italy) ในขณะที่โรมและเลติอุม (Letium)

¹¹⁶ Clark, *The Italian Risorgimento*, 73.

รวมถึงราชอาณาจักรซิซิลีทั้งสอง (Kingdom of Two Sicilies) จะสถาปนาขึ้นเป็นสมาพันธรัฐ (Confederation) และอยู่ภายใต้การปกครองของพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของสมาพันธรัฐนี้ ในส่วนของฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จะได้รับชาวอิตาลีเป็นการตอบแทน¹¹⁷ และต่อมาเมื่อมีการประชุมลงนามข้อตกลงเป็นพันธมิตรระหว่างปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย กับฝรั่งเศส (The Franco-Sardinian Alliance) ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1859 เพื่อยืนยันข้อตกลงก่อนหน้านี้ที่ได้ทำในการประชุมที่เมืองปลงบิแยร์-เลส-แบง ฝรั่งเศสก็ได้รับนิซ (Nice) เป็นการตอบแทนเพิ่มเติมอีกด้วย ซึ่งการได้รับชาวอิตาลีและนิซในครั้งนี้ ทำให้ฝรั่งเศสได้โอกาสในการขยายอิทธิพลและดินแดนของตนเข้าไปในคาบสมุทรอิตาลีแทนที่ออสเตรียซึ่งจะสร้างเกียรติยศให้แก่ฝรั่งเศสเพิ่มมากขึ้นอีกทั้งพรมแดนธรรมชาติทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของประเทศมีความมั่นคงแข็งแรงมากขึ้นตามไปด้วย อีกทั้งฝรั่งเศสจะได้ราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย เป็นพันธมิตรที่สำคัญ นอกจากนี้ ยังมีข้อตกลงระหว่างกันว่าจะให้ประชาชนในรัฐต่าง ๆ ลงประชามติว่าต้องการเข้าร่วมกับปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียหรือฝรั่งเศสด้วยเช่นกัน¹¹⁸

ในขณะเดียวกัน จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ยังทรงปรารถนาให้ ลูเซียน มูราต (Lucient Murat; ค.ศ. 1803 - 1878) พระโอรสในเจ้าหญิงคาร์โรลิน โบนาปาร์ต (Caroline Bonaparte; ค.ศ.1782 - 1839) ขนิษฐาในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 กับโจอาคิม มูราต (Joachim Murat; ค.ศ. 1767 - 1815) จอมพลคนสนิทของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 และอดีตกษัตริย์แห่งเนเปิลส์ระหว่าง ค.ศ. 1808 - 1815 จะได้รับการสถาปนาให้ขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งเนเปิลส์โดยอยู่ภายใต้การคุ้มครองของฝรั่งเศสที่มีฐานทัพตั้งอยู่ที่เมืองฟลอเรนซ์ (Florence) ซึ่งพระประสงค์นี้ของพระองค์ไม่ได้รวมอยู่ในข้อตกลงแห่งเมืองปลงบิแยร์ แต่ปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียก็ยอมรับเงื่อนไขนี้เพื่อให้เป็นหลักประกันว่าฝรั่งเศสจะรักษาข้อตกลงโดยการช่วยเหลือปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียในการทำสงครามกับออสเตรีย มากไปกว่านั้น พระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 ยังทรงให้เจ้าหญิงมารีอา โกลทิลเด (Maria Clotilde; ค.ศ. 1843 - 1911) พระธิดาองค์เล็กซึ่งมีพระชันษาเพียง 15 ปี อภิเษกสมรสกับเจ้าชายนโปเลียน เจโรม โบนาปาร์ต (Napoleon Jerome Bonaparte; ค.ศ. 1822 - 1891) ซึ่งเป็นพระโอรสในเจ้าชายเจโรม โบนาปาร์ต (Jerome Bonaparte; ค.ศ. 1784 - 1860) หรืออดีตกษัตริย์แห่งเวสต์ฟาเลีย (Westphalia) และมีศักดิ์เป็นลูกพี่ลูกน้องกับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 อีกทั้งยังมีพระชนมายุห่างจากเจ้าหญิงถึง 21 ปี อีกด้วย ส่งผลให้ราชวงศ์โบนาปาร์ตและราชวงศ์ชาวอิตาลีซึ่งเป็นราชวงศ์ที่เก่าแก่มา

¹¹⁷ Clark, *The Italian Risorgimento*, 73.

¹¹⁸ *Ibid.*.

ที่สุตราวงค์หนึ่งของยุโรปได้เกี่ยวดองกัน¹¹⁹ ซึ่งสามารถเสริมสร้างเกียรติยศให้แก่พระองค์และราชวงศ์โบนาปาร์ตของฝรั่งเศสในสายตาของยุโรปได้อีกด้วย

ดังนั้น การเจรจาช่วยเหลืออิตาลีในการรวมชาติระหว่างจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และคาวัลร์ในครั้งนี้ได้สร้างประโยชน์อย่างมากดังที่ได้กล่าวไปแล้วแก่ฝรั่งเศสและจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งผลประโยชน์เหล่านี้จะเป็นสิ่งที่สามารถยืนยันและสานต่อพระราชปณิธานของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในการจะนำฝรั่งเศสให้กลับคืนสู่ความยิ่งใหญ่และมีเกียรติยศชื่อเสียงในวงการทูตของยุโรปอีกครั้ง

3.2.5 ฝรั่งเศสกับสงครามในอิตาลี

ภายหลังจากได้รับการสนับสนุนจากฝรั่งเศสแล้ว คาวัลร์ซึ่งเตรียมการและปรับปรุงกองทัพของปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย จนแข็งแกร่งมาตั้งแต่ก่อนหน้านี้อันแล้ว ได้หาทางยั่วยุออสเตรียให้เริ่มก่อสงครามกับปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียก่อน โดยการระดมพลทั้งกองกำลังทหารพร้อมด้วยอาวุธเต็มรูปแบบเข้าประจำการตามจุดยุทธศาสตร์สำคัญต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณพรมแดนระหว่างอิตาลีและออสเตรีย และอยู่ในสถานะพร้อมรบ รวมถึงให้สมาคมแห่งชาติ (National Society) ที่จัดตั้งขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. 1857 และมีสาขาอยู่ตามเมืองต่าง ๆ ในอิตาลีให้เป็นกระบอกเสียงในการโน้มน้าวชาวอิตาลีในรัฐต่าง ๆ ให้ช่วยเหลือปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ในการทำสงครามกับออสเตรีย ซึ่งประสบความสำเร็จมากพอสมควรเพราะมีอาสาสมัครจากรัฐต่าง ๆ กว่า 20,000 คน¹²⁰ เดินทางเข้ามายังกรุงตูรินเพื่อร่วมกับคาวัลร์ในการเคลื่อนไหวขับไล่ออสเตรีย โดยบุคคลเหล่านี้ส่วนหนึ่งเคยเข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อร่วมสร้างชาติอิตาลีและต่อต้านออสเตรียจนต้องลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศอีกทั้งพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 ยังได้ทำทนายออสเตรียเพิ่มมากขึ้นอีกโดยการพระราชทานความช่วยเหลือแก่ผู้ลี้ภัยทางการเมืองจากดินแดนภายใต้การปกครองของออสเตรีย การกระทำที่ยั่วยุเหล่านี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย กับออสเตรียอยู่ในสถานะตึงเครียดจนอาจก่อให้เกิดสงครามระหว่าง 2 ประเทศขึ้น และในช่วงเวลาเดียวกันนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงพยายามสร้างความมั่นใจว่าประเทศมหาอำนาจอื่นจะไม่เข้าแทรกแซงหากเกิดสงครามระหว่างปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย กับออสเตรีย ซึ่งรัสเซียที่เกิดข้อบาดหมางกับออสเตรียมาตั้งแต่เมื่อครั้งสงครามไครเมียได้

¹¹⁹ สัญชัย สุวังบุตร, ราชธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 67-68.

¹²⁰ César Lecat baron de Bazancourt, "La Campagne d'Italie de 1859: Chroniques de la Guerre. Vol. 2," accessed May 30, 2019, <https://archive.org/details/lacampagnedital01unkngoog/page/n10>.

ประกาศความเป็นกลาง รวมถึงอังกฤษที่แม้จะต่อต้านการเกิดสงครามแต่ก็จะคงความเป็นกลางเช่นเดียวกัน¹²¹

อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 23 เมษายน ค.ศ. 1859 เมื่อจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟที่ 1 แห่งออสเตรีย (Franz Joseph I; ค.ศ. 1830 - 1916) ได้ยื่นคำขาดให้กับรัฐบาลของปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ให้เลิกระดมกำลังทหารและปลดอาวุธ แต่คว้าวรปฏิเสศคำขาดที่จะให้ปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียเลิกระดมพลแต่เพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากออสเตรียในเวลานั้นก็มีการเรียกระดมพลเช่นกัน ออสเตรียจึงวินิจฉัยว่าคำตอบดังกล่าวเป็นการปฏิเสศคำขาดของตน ดังนั้น ในวันที่ 27 เมษายน ออสเตรียจึงประกาศสงครามกับราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย และเตรียมการบุกโจมตี จนนำไปสู่การเกิดสงครามอิตาลี ค.ศ. 1859 (Italian War 1859) ซึ่งฝรั่งเศสก็ได้ใช้โอกาสนี้ซึ่งตรงตามเงื่อนไขที่ไว้กับราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ในข้อตกลงแห่งเมืองปลงบิแยร์-เลส-แบง ในการประกาศสงครามกับออสเตรียในวันที่ 3 พฤษภาคม ค.ศ. 1859 และเตรียมตัวเดินทัพเข้าสู่อิตาลีภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ท่ามกลางเสียงสนับสนุนจากประชาชนผู้นิยมแนวคิดชาตินิยมและเสรีนิยมในประเทศฝรั่งเศส โดยกองทัพที่ฝรั่งเศสส่งไปช่วยในการรบที่อิตาลีในครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้นทหารจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 170,000 คน และทหารม้าอีก 2,000 คน โดยแบ่งออกเป็น 5 กองทัพย่อยได้แก่ กองทัพที่หนึ่งนำโดย นายพลอาซิล บาราเก ดิลลีเยส์ (Achille Baraguey d'Hilliers; ค.ศ. 1795 - 1878) กองทัพที่สองโดยนายพลปาทริซ เดอ มักมาอง (Patrice de Macmahon; ค.ศ. 1808 - 1893) กองทัพที่สามโดยนายพลฟรองซัวส์ แซร์แตง เดอ กองโรแบร์ (Francois Certain de Canrobert; ค.ศ. 1809 - 1895) กองทัพที่ 4 โดยนายพลอดอล์ฟ นีเอล (Adolphe Niel; ค.ศ. 1802 - 1869) และกองทัพที่ห้าภายใต้ของเจ้าชาย นโปเลียน เจโรม โบนาปาร์ต¹²²

ในวันที่ 29 เมษายน ค.ศ. 1859 กองทัพออสเตรียบุกเข้าไปในอิตาลีและคาดหวังว่าจะสามารถเอาชนะราชรัฐเล็ก ๆ นี้ได้อย่างรวดเร็วและไม่ยากเย็นนัก โดยกองทัพออสเตรียภายใต้การนำของเคานต์เฟเรนซ์ กิวเลย์ (Ferenc Gyulai; ค.ศ. 1799 - 1868) ตั้งฐานที่มั่นอยู่ในแคว้นลอมบาร์ดีทางตอนเหนือของอิตาลีก่อนจะพยายามเดินทัพเข้ามาต่อเพื่อโจมตีราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย แต่ฝนที่ตกลงมาอย่างหนักก็เป็นอุปสรรคต่อการเดินทัพ ส่งผลให้เคานต์กิวเลย์ลังเลที่จะยกทัพข้ามแม่น้ำทิสซิโน (Ticino River) ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาหนึ่งของแม่น้ำโป (Po river) ที่ไหลจากเทือกเขาแอลป์ (Alps) ไปทางตะวันออกและทางตอนเหนือของอิตาลีและผ่านรัฐสำคัญ ๆ ในอิตาลี

¹²¹ baron de Bazancourt, "La Campagne d'Italie de 1859: Chroniques de la Guerre. Vol. 2."

¹²² Ibid.,

อย่างลอมบาร์ดี เอมีเลีย-โรมัญญา รวมถึงปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย นอกจากนี้ชาวเมืองปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย ยังอาศัยฝนที่ตกกระหน่ำลงมาอย่างหนักในการปล่อยน้ำให้ท่วมทุ่งข้าวจนทำให้การเดินทางบนพื้นที่ต่าง ๆ นั้นมีความยากลำบากมากยิ่งขึ้น ดังนั้น กองทัพออสเตรียจึงต้องตั้งทัพรออยู่ที่เมืองมอร์ตารา (Mortara) ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในจังหวัดปาเวีย (Pavia) ของแคว้นลอมบาร์ดี รวมถึงในช่วงเวลานั้นก็เข้ายึดครองเมืองต่าง ๆ ทั้งเมืองมาเจนตา (Magenta) เมืองเวอร์เซลลี (Vercelli) วาเลนซา (Valenza) คาซาลาเร มอนเฟอราโต (Casale Monferrato) เอาไว้ได้ด้วยเช่นกัน ก่อนที่ในที่สุดแล้ว แคนต์กีเวร์จะตัดสินใจออกเดินทัพอีกครั้งในวันที่ 7 พฤษภาคม เพื่อเข้าสู่ราชอาณาจักรปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียและมุ่งหน้าเข้าสู่กรุงตูรินเมืองหลวงของรัฐ อย่างไรก็ตาม กองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลกองโรแบร์ได้เดินทางล่วงหน้ามาจนถึงอิตาลีก่อนกองทัพใหญ่ของออสเตรียและตั้งทัพอยู่ที่เมืองอเลสซานเดรีย (Alessandria) ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งในราชอาณาจักรปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย ที่อยู่ไม่ห่างจากจังหวัดปาเวียที่ออสเตรียตั้งฐานทัพอยู่ อีกทั้งกองทัพผสมระหว่างฝรั่งเศสและปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย ยังพยายามเสริมสร้างเมืองอเลสซานเดรียให้มีความแข็งแกร่งมากขึ้น รวมถึงวางกองกำลังป้องกันโดยรอบ ทำให้กองทัพออสเตรียยังไม่กล้าผลิผลามบุกเข้าโจมตี¹²³

ในช่วงระหว่างรอกองโจมตีนั้น กองกำลังผสมฝรั่งเศสกับปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย เกิดปะทะกับกองทัพออสเตรียที่ถูกส่งมาลาดตระเวนอยู่ตามแม่น้ำดอรา ริปาเรีย (Dora Riparia) ซึ่งกองทัพฝรั่งเศสกับปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย ก็สามารถนำชัยชนะมาได้และทำให้กองทัพออสเตรียต้องถอยร่นกลับไปยังฐานที่มั่นในจังหวัดปาเวีย ส่วนกองกำลังผสมฝรั่งเศสกับปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียก็ยังคงรื้อรอกำลังบุกเข้าโจมตี จนกระทั่งจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่ออกเดินทางจากกรุงปารีสในวันที่ 10 พฤษภาคมและเดินทางมาถึงเมืองอเลสซานเดรียในวันที่ 14 พฤษภาคม พระองค์ได้ออกคำสั่งให้บุกโจมตีออสเตรียทันที และในวันที่ 20 มกราคม ค.ศ. 1859 กองทัพผสมระหว่างฝรั่งเศสกับปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียที่นำโดยโดยเอลี เฟเดริก โฟเรย์ (Elie Frederic Forey; ค.ศ. 1804 - 1872) แม่ทัพชาวฝรั่งเศสพร้อมทหารราบประมาณ 6,800 นาย กับปืนใหญ่อีก 12 กระบอก ร่วมกับทหารม้าจากปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนีย ประมาณ 8,000 นาย ก็ปะทะกับกองทัพของออสเตรียที่เมืองมอนต์เบลโล (Montebello) จนเกิดเป็นยุทธการที่มอนต์เบลโล (Battle of Montebello) ขึ้นในที่สุด แม้อีกกองทัพออสเตรียจะมีกำลังคนมากกว่าราวสามเท่า เนื่องจากมีทหารราบ 21,000 นาย ทหารม้า 1,150 คน และปืนใหญ่อีก 72 กระบอก แต่กองทัพผสมฝรั่งเศสกับปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียก็สามารถตีกองทัพออสเตรียจนกระทั่งพ่ายแพ้และต้องถอยร่นกำลังออกจากมอนต์เบลโลในที่สุด ฝ่ายฝรั่งเศสมีผู้บาดเจ็บ

¹²³ baron de Bazancourt, "La Campagne d'Italie de 1859: Chroniques de la Guerre. Vol. 2."

และเสียชีวิตทั้งสิ้น 694 คน ในขณะที่ฝ่ายออสเตรียมีทั้งสิ้น 1,423 คน โดยยุทธการครั้งนี้เป็นเพียงการปะทะกันเล็ก ๆ ระหว่างกองกำลังของทั้งสองฝ่าย และเป็นสงครามในอิตาลีครั้งแรกของกองทัพฝรั่งเศส¹²⁴

ชัยชนะเล็ก ๆ ที่ได้มาในยุทธการที่มอนต์เบลโลทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และกองทหารฝรั่งเศสเกิดความฮึกเหิมมากยิ่งขึ้น จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงประกาศแผนการจะใช้กำลังปิดล้อมกองทัพออสเตรีย ในที่สุดพระองค์ก็ยกทัพขึ้นสู่ทางเหนือโดยใช้เส้นทางรถไฟผ่านเมืองเวอร์เซลลี และเข้าสู่แคว้นลอมบาร์ดีซึ่งเป็นที่ตั้งของกองทัพออสเตรียในต้นเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1859 และในวันที่ 4 มิถุนายน กองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลมักมาองซึ่งออกลาดตระเวนลงไปทางใต้ของแม่น้ำทิวโนจนถึงเมืองมาเจนตา ก็ได้เกิดการปะทะกับกองทัพของออสเตรียจนเกิดเป็นยุทธการที่เมืองมาเจนตา (Battle of Magenta) โดยในระยะแรกกองทัพฝรั่งเศสเป็นฝ่ายเสียเปรียบเนื่องจากกองทัพออสเตรียที่นำโดยเคานต์กีวเรย์นั้นมีจำนวนมากกว่า แต่เมื่อกองกำลังเสริมจากปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียตามมาสมทบ นายพลมักมาองก็เปิดฉากตีได้กลับกองทัพออสเตรียจนเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องถอนกำลังออกจากเมืองมาเจนตาในที่สุด กองทัพฝรั่งเศสมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตรวมกันทั้งสิ้น 10,226 คน ในขณะที่กองทัพออสเตรียมีทั้งสิ้น 5,726 คน ยุทธการที่เมืองมาเจนตานั้นนับเป็นชัยชนะอย่างงดงามของกองทัพฝรั่งเศสที่สามารถต้านทานกองทัพออสเตรียเอาไว้ได้¹²⁵

ภายหลังกองทัพที่มาเจนตา กองทัพออสเตรียต้องถอยร่นออกไปทางทิศตะวันออกของแคว้นลอมบาร์ดี เคานต์กีวเรย์ถูกเรียกตัวกลับไปยังกรุงเวียนนาเนื่องจากพ่ายแพ้หลายครั้ง และจักรพรรดิ ฟรานซ์ โจเซฟที่ 1 แห่งออสเตรีย ทรงเดินทางมาบัญชาการกองทัพออสเตรียที่ยังคงตั้งฐานที่มั่นอยู่ในแคว้นลอมบาร์ดีด้วยตัวของพระองค์เอง อย่างไรก็ตาม กองทัพฝรั่งเศสผสมปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียที่บัญชาการโดยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 ได้ไล่ติดตามกองทัพของออสเตรียไปจนกระทั่งถึงเมืองซอลเฟรีโน (Solferino) ในวันที่ 24 มิถุนายน ซึ่งกองทัพออสเตรียตั้งฐานทัพอยู่ กองทัพของทั้งสองฝ่ายเกิดการปะทะกันจนนำไปสู่ยุทธการที่ซอลเฟรีโน (Battle of Solferino) กองทัพฝ่ายฝรั่งเศสกับปัดมอนต์ - ชาร์ดิเนียมีทหารราบและทหารม้ารวมกันทั้งสิ้น 130,833 คน กับปืนใหญ่อีก 320 กระบอก ในขณะที่กองทัพออสเตรียมีทั้งสิ้น 129,273 คน กับปืนใหญ่ 429 กระบอก สงครามในครั้งนี้เป็นสงครามครั้งใหญ่ที่สุดของฝรั่งเศสในการรบที่อิตาลี อีก

¹²⁴ "La Campagne d'Italie de 1859," accessed July 20, 2018, <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/chronologies/la-campagne-ditalie-de-1859/>

¹²⁵ Ibid.,

ทั้งยังเป็นการรบชั้นเด็ดขาดที่ทั้งสองฝ่ายเปิดฉากต่อสู้กันจนกลายเป็นสงครามนองเลือด สงครามสิ้นสุดลงด้วยชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ของกองทัพฝรั่งเศสกับปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ประมาณการกันว่ามีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บในสงครามครั้งนี้หลายหมื่นคน โดยเป็นฝ่ายฝรั่งเศสกับปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย 17,191 คน และฝ่ายออสเตรีย 22,310 คน นับเป็นความสูญเสียครั้งใหญ่และทำให้ออสเตรียต้องสูญเสียฐานที่มั่นในแคว้นลอมบาร์ดีให้แก่กองทัพฝรั่งเศสกับปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย¹²⁶

3.2.6 การเจรจาสงบศึก

ภายหลังกุญแจที่เมืองซอลเฟอริโนที่นำชัยชนะอย่างงดงามมาให้กับฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ได้เริ่มทบทวนการช่วยเหลืออิตาลีในเรื่องรวมชาติและการทำสงครามกับออสเตรีย เนื่องจากพระองค์ทรงสลดพระทัยที่เห็นทหารฝรั่งเศสจำนวนมากต้องได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตในระหว่างการรบตามสมรภูมิต่าง ๆ อีกทั้งพระองค์ยังเริ่มกังวลว่ารัฐเยอรมันทางตอนใต้ซึ่งมีพรมแดนติดกับฝรั่งเศสทางลุ่มแม่น้ำไรน์ (Rhine) จะเข้าช่วยเหลือออสเตรียเพื่อทำสงครามกับฝรั่งเศสจนทำให้ฝรั่งเศสต้องทำสงครามสองด้าน ซึ่งอาจทำให้ฝรั่งเศสเสียเปรียบและพ่ายแพ้ในสงคราม ซึ่งจะสร้างความเสียหายอย่างมากต่อประเทศ นอกจากนี้ กระแสต่อต้านจากกลุ่มคาทอลิกก็เพิ่มสูงขึ้นด้วยอันมีสาเหตุมาจากพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ซึ่งเป็นประมุขสูงสุดของคริสตจักรนิกายโรมันคาทอลิกได้ทรงต่อต้านและเป็นปรปักษ์ต่อการเคลื่อนไหวทำสงครามกับออสเตรียเพื่อการรวมชาติอิตาลีในครั้งนี้ เพราะหากการเคลื่อนไหวดังกล่าวประสบความสำเร็จ พระองค์จะต้องสูญเสียดินแดนในรัฐสันตะปาปาที่คริสตจักรครอบครองมาเป็นระยะเวลายาวนาน¹²⁷ และที่มากกว่านั้น กระแสต่อต้านองค์จักรพรรดิภายในประเทศฝรั่งเศสเองก็เริ่มเพิ่มสูงขึ้น อันเนื่องมาจากนโยบายในการบริหารประเทศของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่ทรงใช้วิธีการปกครองแบบอำนาจนิยมที่ควบคุมทุกอย่างภายในประเทศอย่างเบ็ดเสร็จและเด็ดขาด ด้วยสถานการณ์ภายในประเทศที่ไม่มั่นคงเช่นนี้ ทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงหวั่นเกรงว่าคะแนนนิยมของพระองค์จะตกลง ดังนั้น พระองค์จึงทรงตัดสินใจตัดสินพระทัยที่จะยุติสงคราม โดยทรงติดต่อเสนอข้อตกลงสงบศึกกับจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟที่ 1 แห่งออสเตรีย ในวันที่ 8 กรกฎาคม ซึ่งจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟที่ 1 ที่ทรงเห็นความพ่ายแพ้และความเสียหายที่กองทัพออสเตรียได้รับก็ยอมรับข้อเสนอของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3

¹²⁶ "La Campagne d'Italie de 1859."

¹²⁷ J.P.T. Bury, *France 1814-1940* (New York : Routledge, 2003), 95.

ดังนั้น ในวันที่ 11 กรกฎาคม ค.ศ. 1859 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟ ที่ 1 ได้ทรงลงนามร่วมกันในสัญญาสงบศึกและข้อตกลงเบื้องต้นแห่งวิลลาฟรังกา (The Armistice and Preliminaries of Villafranca) ณ เมืองวิลลาฟรังกา ดิ เวโรนา (Villafranca di Verona) ซึ่งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของแคว้นเวเนโต (Veneto) ทางตอนเหนือของอิตาลี โดยสาระสำคัญของข้อตกลงเบื้องต้นฉบับนี้ได้แก่ ออสเตรียจะต้องยกแคว้นลอมบาร์ดีซึ่งออสเตรียได้รับเมื่อครั้งการประชุมใหญ่แห่งเวียนนา ค.ศ. 1815 ให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งฝรั่งเศสจะยกต่อให้ราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย อีกต่อหนึ่ง ในขณะที่ออสเตรียยังคงได้ครอบครองเมืองเวเนเซีย รวมถึงป้อมปราการต่าง ๆ ในมันโตวา (Mantova) และเปสกีเยรา (Peschiera) ซึ่งเป็นเมืองในแคว้นลอมบาร์ดีด้วย อีกทั้งเจ้าผู้ครองรัฐต่าง ๆ แต่เดิมเช่นดยุกแห่งโมเดนา ดยุกแห่งปาร์มา และดยุกแห่งทสคานีจะได้อำนาจกลับมารองรับของตนดั้งเดิม นอกจากนี้ โรมและอิตาลีตอนกลางจะถูกจัดตั้งขึ้นเป็นสมาพันธรัฐอิตาลี (Italian Confederation) โดยมีพระสันตะปาปาดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีและเวเนเซียที่อยู่ภายใต้การปกครองของออสเตรียจะต้องเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสมาพันธรัฐนี้ด้วย¹²⁸ อย่างไรก็ตาม ข้อตกลงเบื้องต้นแห่งวิลลาฟรังกานี้ก็ยังไม่ส่งผลในทางปฏิบัติจนกระทั่งมีการลงนามอย่างเป็นทางการในสนธิสัญญาซุริก (Treaty of Zurich) ในวันที่ 10 พฤศจิกายน ค.ศ. 1859 เพื่อยืนยันข้อตกลงและเงื่อนไขทั้งหมดที่ฝรั่งเศสและออสเตรียได้กระทำไว้ร่วมกัน¹²⁹

อย่างไรก็ตาม การลงนามสงบศึกกับออสเตรียของฝรั่งเศสในครั้งนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ไม่ได้แจ้งให้พันธมิตรร่วมสงครามอย่างคาวัวร์แห่งราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ทราบเสียก่อน ดังนั้น คาวัวร์ที่ผิดหวังกับการกระทำของฝรั่งเศสจึงไม่ยอมถวายรัฐนิชและรัฐชวอยให้แก่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ตามข้อตกลงที่กระทำร่วมกันที่เมืองปลงบิแยร์-เลส-แบงก์ เมื่อ ค.ศ. 1858 และตัดสินใจลาออกจากตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีแห่งปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย เพื่อเป็นการประนีประนอมกับกลุ่มชาตินิยมชาวอิตาลีเนื่องจากไม่สามารถทำให้ฝรั่งเศสช่วยเหลืออิตาลีในการรวมชาติได้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม คาวัวร์กลับมารับตำแหน่งอัครมหาเสนาบดีแห่งราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย อีกครั้งใน ค.ศ. 1860 โดยร่วมมือกับกลุ่มเสรีนิยมและชาตินิยมในอิตาลีภาคกลางก่อการกบฏจนสำเร็จและสามารถขับไล่เจ้าผู้ครองแคว้นเดิมออกไปได้ อีกทั้งยังได้รวมดินแดนในอิตาลีภาคกลางเข้ากับราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย อีกด้วย และเพื่อให้ฝรั่งเศสยอมรับการกระทำในครั้งนี้ คาวัวร์จึงยอมลงนามในสนธิสัญญาตูริน (Treaty of Turin) กับฝรั่งเศสในเดือนวันที่ 24 มีนาคม ค.ศ. 1860

¹²⁸ Gordon A. Craig, **Europe 1815-1914**. (New York : Holt, Rinehart and Winston, 1966.), 213.

¹²⁹ Bresler, **Napoleon III: A Life**, 297.

โดยมีสาระสำคัญคือฝรั่งเศสจะรับรองการผนวกทัสคานี ปาร์มา โมเดนา โบโลญญา (Bologna) เข้ากับราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ในขณะที่คาวัวร์จะยกนิซและซาวอยให้แก่ฝรั่งเศสเช่นเดิมตามข้อตกลงที่ทำไว้ที่ปลงบิแยร์-เลส-แบง โดยให้ประชาชนในรัฐทั้งสองลงประชามติ¹³⁰ ดังนั้น ในกลางเดือนเมษายน ค.ศ. 1860 จึงจัดให้มีการลงประชามติว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในรัฐนิซและรัฐซาวอยประสงค์ที่จะรวมกับฝรั่งเศสหรือไม่ ผลปรากฏว่าประชาชนส่วนใหญ่ต้องการรวมกับฝรั่งเศส¹³¹ ดังนั้นพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 จึงทรงยกรัฐนิซและรัฐซาวอยให้แก่ฝรั่งเศสทำให้พระประสงค์ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 นั้นบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ นั่นก็คือการขยายดินแดนของฝรั่งเศสออกไปตั้งเช่นในสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 เคยกระทำไว้

ในส่วนของอิตาลี เมื่อฝรั่งเศสถอนตัวออกจากสงครามโดยการทำสนธิสัญญาสงบศึกกับออสเตรีย การเคลื่อนไหวเพื่อการรวมชาติอิตาลีก็ยังคงดำเนินต่อไป โดยเกิดการลุกฮือขึ้นก่อภฏในหลายภูมิภาคของประเทศ จนในที่สุด ดินแดนส่วนใหญ่ของอิตาลีก็ถูกกลุ่มชาตินิยมที่มีราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย เป็นแกนนำให้การสนับสนุนเข้ายึดครองและภายหลังก็ผนวกดินแดนเข้าร่วมอยู่ภายใต้การปกครองของราชอาณาจักรปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนีย ยกเว้นแต่กรุงโรมซึ่งยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของสมเด็จพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 และมีทหารฝรั่งเศสคอยให้การคุ้มครอง ต่อมาในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1861 รัฐสภาแห่งปิตมอนด์ - ชาร์ดิเนียได้มีมติเห็นชอบให้จัดตั้ง ‘ราชอาณาจักรอิตาลี’ (Kingdom of Italy) ขึ้นโดยมีพระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 ทรงดำรงตำแหน่งกษัตริย์พระองค์แรกแห่งราชอาณาจักรอิตาลี และให้กรุงตูรินเป็นเมืองหลวงของอาณาจักร นับได้ว่าการรวมชาติอิตาลีสำเร็จไปแล้วเกินกว่าครึ่งหนึ่ง จนกระทั่งใน ค.ศ. 1866 เมื่อเกิดสงครามเจ็ดสัปดาห์¹³² ระหว่างออสเตรียกับปรัสเซีย อิตาลีสนับสนุนฝ่ายปรัสเซีย และแม้ว่ากองทัพของอิตาลีที่ถูกส่งไปช่วยเหลือในการรบจะเป็นฝ่ายถูกตีแตกพ่ายอย่างยับเยิน แต่การเป็นพันธมิตรกับปรัสเซียที่มีชัยชนะเหนือออสเตรียก็ช่วยให้อิตาลีได้รับดินแดนเวเนเซียคืนจากออสเตรียเป็นการตอบแทน รวมถึงเมื่อเกิด

¹³⁰ John Merriman. *A History of Modern Europe: from the French Revolution to the Present*. (New York : W.W. Norton, 2004), 714.

¹³¹ Craig, *Europe 1815-1914*, 214.

¹³² สงครามเจ็ดสัปดาห์ (Seven Weeks' War) หรือสงครามออสเตรีย - ปรัสเซีย (Austro - Prussian War) เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 14 มิถุนายน - 23 สิงหาคม ค.ศ. 1866 เป็นสงครามที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายในสมาพันธ์รัฐเยอรมัน (German Confederation) บรรดารัฐเล็กน้อยต่าง ๆ ได้แตกออกเป็นสองขั้วคือ รัฐเยอรมันที่อยู่ฝ่ายปรัสเซีย กับรัฐเยอรมันที่อยู่ฝ่ายออสเตรีย ในสงครามนี้ ปรัสเซียซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเศรษฐกิจขยายตัว ส่งผลให้มีกำลังอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เหนือกว่ามาก ในขณะที่ออสเตรียกำลังเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจถดถอยอันเนื่องมาจากการเผชิญกับการปฏิวัติฮังการีใน ค.ศ. 1848 รวมถึงสงครามปลดแอกอิตาลีครั้งที่สอง ดังนั้นสงครามจึงจบลงด้วยชัยชนะของฝ่ายปรัสเซีย และส่งผลให้ปรัสเซียกลายเป็นรัฐที่มีอำนาจเหนือรัฐเยอรมันเล็ก ๆ ทั้งหมด

สงครามระหว่างฝรั่งเศส - ปรุสเซีย (Franco - Prussian War) ใน ค.ศ. 1870 ซึ่งฝรั่งเศสเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ จึงต้องถอนทหารออกจากการป้องกันกรุงโรม ทำให้อิตาลีเห็นเป็นโอกาสในการเคลื่อนกำลังเข้ายึดครองกรุงโรมสันตะปาปาไพอัสที่ 9 ทรงพยายามรวบรวมกองกำลังทหารเพื่อต่อต้านแต่ไม่สำเร็จ ดังนั้น กองกำลังทหารแห่งราชอาณาจักรอิตาลีจึงสามารถยึดครองกรุงโรมได้ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1870 และสถาปนาให้กรุงโรมเป็นเมืองหลวงของประเทศ¹³³ ในที่สุดการรวมชาติอิตาลีก็ประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ใน ค.ศ. 1870 และเมื่อออสเตรียพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่ 1 ใน ค.ศ. 1918 อิตาลีก็สามารถผนวกดินแดนของออสเตรีย - ฮังการี ที่มีชาวอิตาเลียนอาศัยอยู่มากอย่าง เทรนติโน (Trentino) ทิโรลใต้ (South Tyrol) และอิสเตรีย (Istria) ได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย¹³⁴

3.3 ฝรั่งเศสในสมัยจักรวรรดิเสรีนิยม

การถอนตัวอย่างกะทันหันของกองทัพฝรั่งเศสจากสงครามการรวมชาติในอิตาลี แม้ฝรั่งเศสจะได้รับดินแดนอย่างนีซและซาวอยเป็นการตอบแทน แต่ก็ยังเกิดกระแสต่อต้านขึ้นภายในประเทศจากทั้งฝ่ายการเมืองต่าง ๆ และภาคประชาชนที่สนับสนุนแนวคิดชาตินิยมและเสรีนิยม จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งทรงปรารถนาจะกอบกู้ความนิยมของพระองค์ให้กลับคืนมาอีกครั้งจึงทรงปรับเปลี่ยนนโยบายในการบริหารประเทศให้คลายความเข้มงวดลง ส่งผลให้ฝรั่งเศสเปลี่ยนรูปแบบการบริหารประเทศจากสมัยจักรวรรดิอำนาจนิยมในช่วงต้นรัชกาลของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เข้าสู่ยุคสมัยที่เรียกว่า ‘จักรวรรดิเสรีนิยม’ (Liberal Empire)¹³⁵ โดยในวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 1860 ได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1852 ซึ่งให้สิทธิและให้อำนาจอย่างเด็ดขาดแก่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3

¹³³ การยึดครองกรุงโรมส่งผลให้คริสตจักรโรมันคาทอลิกต้องสูญเสียอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนสุดท้ายในคาบสมุทรอิตาลีและส่งผลให้อำนาจของสันตะปาปามีสถานะเสมือนกษัตริย์ปกครองดินแดนในทางโลกต้องสิ้นสุดลงด้วย แม้พระเจ้าวิกเตอร์ เอ็มมานูเอลที่ 2 จะยื่นข้อเสนอให้สันตะปาปามีสิทธิใช้วังวาติกันได้อย่างเสรีพร้อมให้สิทธิในการต้อนรับและส่งคณะทูตจากต่างประเทศ รวมถึงถวายเงินรายปีให้แก่สันตะปาปา แต่พระองค์ก็ปฏิเสธที่จะให้คริสตจักรมีอำนาจอธิปไตยเหนืออาณาบริเวณทั้งหมดของพระราชวังวาติกัน ส่งผลให้เกิดการต่อต้านจากสันตะปาปาไพอัสที่ 9 และก่อให้เกิดปัญหาระหว่างคณะรัฐบาลอิตาลีกับคริสตจักรที่เรียกว่า ‘ปัญหากรุงโรม’ (The Roman Question) ซึ่งปัญหานี้จะยืดเยื้อต่อไปอีกกว่า 5 ทศวรรษ จนกระทั่งในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1929 รัฐบาลฟาสซิสต์ที่นำโดยเบนิโต มุสโสลินี (Benito Mussolini; ค.ศ. 1883 - 1945) ประสบความสำเร็จในการเจรจาโดยการทำสนธิสัญญาลาเตรัน (Lateran Treaty) กับสันตะปาปาไพอัสที่ 11 (Pius XI; ค.ศ. 1857 - 1939) โดยรัฐบาลยอมรับเอกราชและอำนาจอธิปไตยของคริสตจักรเหนือพื้นที่นครรัฐวาติกันและมีสันตะปาปาเป็นประมุข พร้อมจ่ายค่าทดแทนเพื่อชดเชยดินแดนของรัฐสันตะปาปาที่ยึดไปเมื่อครั้งการรวมชาติ และให้คริสตศาสนิกชนโรมันคาทอลิกเป็นศาสนาประจำชาติอิตาลี ปัญหากรุงโรมจึงสิ้นสุดลง

¹³⁴ สัญชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลหาพะพันธุ์, ยุโรป ค.ศ. 1815-1918, 134.

¹³⁵ Craig, *Europe 1815-1914*, 191.

ในการปกครองและบริหารประเทศ ซึ่งการแก้ไขรัฐธรรมนูญในครั้งนี้นี้ส่งผลดีอย่างมากต่อรัฐสภา เนื่องจากจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงยินยอมให้สภาวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของพระองค์และคณะรัฐบาล รวมถึงเปิดโอกาสให้สามารถตั้งกระทู้อภิปรายและสอบถามการทำงานของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ อีกทั้งในปีถัดมา ยังได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมโดยทรงให้สิทธิสภาในการตรวจสอบและพิจารณานโยบายรวมถึงการใช้งบประมาณของแผ่นดิน รวมถึงให้มีการตีพิมพ์เผยแพร่รายงานการประชุมออกสู่สาธารณะ อีกทั้งยังให้มีการประกาศนิรโทษกรรมแก่นักโทษทางการเมืองที่ต่อต้านพระองค์และลี้ภัยอยู่ในต่างประเทศในช่วงต้นของการขึ้นครองบัลลังก์ นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงออกนโยบายผ่อนคลายการควบคุมสื่อสิ่งพิมพ์ที่ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ สามารถวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลได้อย่างมีอิสระมากยิ่งขึ้นอีกด้วย¹³⁶

อย่างไรก็ตาม การผ่อนคลายนโยบายอันเข้มงวดในการปกครองของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ไม่เพียงจำกัดอยู่แค่ในทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังพยายามขยายไปถึงในทางเศรษฐกิจและสังคมด้วยเช่นกัน โดยในเดือนมกราคม ค.ศ. 1860 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ได้พยายามเปิดเสรีทางการค้ากับต่างประเทศโดยการลงนามในสนธิสัญญาคอบเดน-เชอวาลิเย (Cobden-Chevalier Treaty) ซึ่งเป็นสนธิสัญญาที่เกิดจากการผลักดันร่วมกันระหว่าง มิเชล เชอวาลิเย (Michel Chevalier; ค.ศ. 1806 - 1879) นักการเมืองและนักเศรษฐศาสตร์แนวสังคมนิยมชาวฝรั่งเศส กับริชาร์ด คอบเดน (Richard Cobden; ค.ศ. 1804 - 1865) นักการเมืองแนวเสรีนิยมชาวอังกฤษ โดยสนธิสัญญานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดการค้าเสรีและกระชับสายสัมพันธ์อันดีระหว่างฝรั่งเศสกับอังกฤษ โดยฝรั่งเศสจะต้องลดอัตราภาษีขาเข้าแก่สินค้าของอังกฤษ ส่วนอังกฤษจะลดภาษีไวน์และบรันดีให้แก่ฝรั่งเศส ซึ่งสนธิสัญญานี้ส่งผลให้ปริมาณการค้าระหว่าง 2 ประเทศเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ยังทรงใช้สนธิสัญญานี้เป็นต้นแบบในการเจรจาทำสนธิสัญญาทางการค้าในรูปแบบเดียวกันกับชาติยุโรปอื่น ๆ อย่างเบลเยียม สหภาพศุลกากรเยอรมัน อิตาลี ออสเตรีย และสวิตเซอร์แลนด์ ในปีต่อมา¹³⁷ อย่างไรก็ตาม แม้การทำสนธิสัญญาดังกล่าวจะส่งผลให้เศรษฐกิจและอุตสาหกรรมการค้าของฝรั่งเศสเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็วแต่ก็ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่นักธุรกิจและนักอุตสาหกรรมบางกลุ่มซึ่งมองว่าการทำเช่นนี้จะส่งผลเสียต่ออุตสาหกรรมการค้าภายในประเทศเพราะทำให้เกิดการแข่งขันทางการค้าที่สูงขึ้น อีกทั้งผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังไม่พร้อมปรับปรุงวิธีการผลิต ด้วยเหตุนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงพยายามหาเสียงสนับสนุนจากฐานเสียงกลุ่มใหม่ไปพร้อมกันซึ่งก็คือ

¹³⁶ สัญชัย สุวังบุตร, ราชธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 71.

¹³⁷ เรื่องเดียวกัน, 62-63.

กลุ่มผู้ใช้แรงงาน โดยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1864 พระองค์ได้ให้สิทธิแก่กลุ่มผู้ใช้แรงงานในการหยุดงานประท้วงซึ่งเป็นข้อห้ามนับตั้งแต่ ค.ศ. 1810 รวมถึงสิทธิในการจัดตั้งสหภาพของกลุ่มผู้ใช้แรงงานอีกด้วย¹³⁸ นอกจากนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ยังทรงพยายามปรับปรุงและขยายระบบการศึกษาออกไปให้กว้างมากยิ่งขึ้น โดยใน ค.ศ. 1863 พระองค์ได้ทรงแต่งตั้งวิกตอร์ ดูรุย (Victor Duruy; ค.ศ. 1811 - 1894) นักประวัติศาสตร์ รัฐบุรุษและนักปฏิรูปการศึกษาขึ้นเป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ดูรุยได้ปฏิรูประบบการศึกษาให้การเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาแบบภาคบังคับแก่ประชาชนทุกคนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น รวมถึงให้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในระดับชั้นมัธยมศึกษาให้มีความเข้มข้นและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ที่มากกว่าไปกว่านั้น ยังได้มีการเปิดโรงเรียนสำหรับเด็กผู้หญิงขึ้นก่อนจะค่อย ๆ ขยายออกไปจนกระทั่ง ใน ค.ศ. 1869 โรงเรียนสำหรับเด็กผู้หญิงก็ถูกจัดตั้งขึ้นหลายแห่งทั่วประเทศ¹³⁹ โดยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงคาดหวังว่าการผ่อนคลายความเข้มงวดทางการปกครองรวมถึงการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ จะสามารถกอบกู้แรงสนับสนุนจากกลุ่มการเมืองต่าง ๆ รวมถึงประชาชนชาวฝรั่งเศสให้กลับคืนมาได้

ผลจากการดำเนินนโยบายที่ผ่อนคลายขึ้น ทำให้ความนิยมของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ดีตาม ผลกระทบที่สำคัญของมาตรการนี้คือสมาชิกรัฐสภาต่างต่อต้านการเก็บภาษีที่ค่อนข้างสูงเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงกองทัพฝรั่งเศส ทำให้งบประมาณของกองทัพถูกทอนลงอย่างมากระหว่าง ค.ศ. 1863-1870 ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพของกองทัพฝรั่งเศสค่อย ๆ ลดลง ในขณะที่เพื่อนบ้าน ได้แก่ รัสเซีย หนึ่งในสมาชิกของสมาพันธรัฐเยอรมัน (German Confederation)¹⁴⁰ กำลังเข้มแข็งขึ้นเรื่อย ๆ หลังจากที่พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 (William I; ค.ศ. 1797 - 1888) เสด็จขึ้นครองราชย์ในฐานะกษัตริย์แห่งรัสเซียใน ค.ศ. 1861 หลังขึ้นครองราชย์ พระองค์ทรงดำเนินการปฏิรูปกองทัพ เพื่อให้กองทัพของรัสเซียเป็นที่เกรงขาม จนกระทั่งสามารถขึ้นเป็นผู้นำของรัฐเยอรมันในการรวมชาติเยอรมันได้ พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ทรงมีผู้ช่วยคนสำคัญ ได้แก่ ออตโต ฟอน บิสมาร์ค (Otto von Bismarck; ค.ศ. 1815 - 1898) อัครมหาเสนาบดีผู้มีแนวคิดที่ว่า หากรัสเซียต้องการเป็นผู้นำในการรวมชาติเยอรมัน รัสเซียจะต้องใช้เลือดและเหล็ก (Blood and Iron)¹⁴¹ ซึ่งมี

¹³⁸ Craig, *Europe 1815-1914*, 192.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ สมาพันธรัฐเยอรมัน (German Confederation) จัดตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1815 ตามข้อตกลงจากการประชุมใหญ่แห่งเวียนนา เพื่อแทนที่จักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ที่ล่มสลายลงใน ค.ศ. 1806 ประกอบด้วยรัฐและเสนาบดีรวมกัน 39 รัฐ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและเพื่อหลีกเลี่ยงการทำสงครามระหว่างรัฐเยอรมันด้วยกัน

¹⁴¹ Merriman, *A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present*, 724-25.

นัยว่าปรัสเซียต้องกล้าที่จะทำสงครามกับเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเพื่อนบ้านที่ไม่ต้องการเห็นรัฐเยอรมันรวมกันเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ เช่น ฝรั่งเศส เพราะหากรัฐเยอรมันรวมกันเป็นชาติสำเร็จ ฝรั่งเศสจะมีเพื่อนบ้านที่แข็งแกร่งขนาบอยู่ทางทิศตะวันออกของประเทศ

การปฏิรูปกองทัพที่สำเร็จด้วยดี ทำให้ปรัสเซียตัดสินใจนำกองทัพร่วมกับกองทัพออสเตรีย อีกรัฐใหญ่ที่มีอำนาจในสมาพันธรัฐเยอรมัน บุคเดนมาร์กในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1864 เนื่องจากทั้งสองต้องการป้องกันไม่ให้เดนมาร์กครอบครองแคว้นชเลสวิก (Schleswig) รัฐที่ตั้งอยู่ทางเหนือของสมาพันธรัฐเยอรมัน ด้วยกำลังทางทหารที่เหนือกว่า ทำให้ปรัสเซียและออสเตรียได้รับชัยชนะในเดือนตุลาคมของปีเดียวกัน ซึ่งทำให้สมาพันธรัฐเยอรมันได้ครอบครองชเลสวิก รวมถึงแคว้นโฮลชไตน์ (Holstein) ที่ตั้งอยู่ทางใต้ติดชเลสวิกอีกด้วย หลังได้รับแคว้นทั้งสอง ปรัสเซียและออสเตรียได้ตกลงลงนามในสนธิสัญญาเกาสไตน์ (Gastein Convention)¹⁴² เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ. 1865 เพื่อแบ่งแคว้นทั้งสองระหว่างกัน สนธิสัญญากำหนดให้ปรัสเซียได้ปกครองชเลสวิก ในขณะที่ออสเตรียได้ปกครองโฮลชไตน์ ซึ่งทำให้อำนาจของทั้งปรัสเซียและออสเตรียในสมาพันธรัฐเยอรมันแข็งแกร่งมากขึ้น และจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็เริ่มกังวลพระทัยมากขึ้น เนื่องจากทรงเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตาม ปรัสเซียและออสเตรียก็ยังคงผัดใจกันด้วยเรื่องของการแย่งชิงความเป็นใหญ่ในสมาพันธรัฐเยอรมันและการแย่งชิงกันเป็นผู้นำในการรวมรัฐเยอรมัน ซึ่งฝรั่งเศสเฝ้าติดตามอย่างใกล้ชิด เมื่อความขัดแย้งมากขึ้นเรื่อย ๆ สงครามระหว่างสองรัฐจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก สงครามระหว่างปรัสเซียและออสเตรียเริ่มต้นขึ้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1866 และสงครามครั้งนี้ก็เป็นเครื่องยืนยันได้อย่างดีว่าการปฏิรูปกองทัพของปรัสเซียประสบความสำเร็จมากเพียงใด เนื่องจากปรัสเซียสามารถเอาชนะได้อย่างเด็ดขาดภายในเวลาเพียง 7 สัปดาห์ ทำให้สงครามสิ้นสุดลงอย่างเป็นทางการในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1866 หลังได้รับชัยชนะอย่างเด็ดขาด ปรัสเซียจึงกลายเป็นรัฐที่มีอำนาจมากที่สุดในสมาพันธรัฐเยอรมัน และได้แสดงให้เห็นให้รัฐเยอรมันอื่น ๆ เห็นด้วยการประกาศยุบสมาพันธรัฐเยอรมัน และจัดตั้งสมาพันธรัฐเยอรมันเหนือ (North German Confederation) ขึ้นแทน โดยมีปรัสเซียเป็นผู้นำ ทำให้พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ทรงดำรงตำแหน่งประมุขของสมาพันธ์ และ

¹⁴² Merriman, A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present, 726-27.

บิสมาร์คเป็นอัครมหาเสนาบดี สมาพันธ์ได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1867¹⁴³

จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงเฝ้ามองพัฒนาการของปรัสเซียอย่างกังวล เนื่องจากในขณะนั้น ฝรั่งเศสมีงบประมาณสำหรับกองทัพน้อยลงทุกที อย่างไรก็ตาม ในขณะนั้น จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็คงจะไม่ได้ทรงตระหนักว่าปรัสเซียจะทำให้จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 สิ้นสุดลงในเวลาต่อมาใน ค.ศ. 1871

3.4 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในเม็กซิโก

ในช่วงเวลาเดียวกับการสร้างจักรวรรดิเสรีนิยมฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ยังทรงไม่ละทิ้งโอกาสที่จะขยายอำนาจของฝรั่งเศสในต่างประเทศ ซึ่งส่วนหนึ่งก็มาจากพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ทรงต้องการกอบกู้พระเกียรติยศที่สูญเสียไปจากเหตุการณ์การรวมชาติอิตาลีให้กลับคืนมา นอกจากนี้ แนวคิดเรื่องจักรวรรดินิยมก็กำลังมีอิทธิพลอย่างมากในยุโรปในเวลานั้น จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งทรงตระหนักดีว่าฝรั่งเศสได้เข้ายึดครองแอลจีเรียมาแล้วใน ค.ศ. 1830 และใน ค.ศ. 1853 ฝรั่งเศสก็ยังประสบความสำเร็จในการครอบครองนิวคาเลโดเนีย (New Caledonia) หมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก และเซเนกัล (Senegal) ในปีถัดมา จึงทรงต้องการที่จะขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสในต่างแดนต่อไป โดยเฉพาะในเม็กซิโก ซึ่งประสบปัญหาการเมืองภายในหลังได้รับเอกราชจากสเปนใน ค.ศ. 1821

3.4.1 สถานการณ์ทั่วไปในเม็กซิโกก่อนการเข้ามาของฝรั่งเศส

ภายหลังสงครามประกาศอิสรภาพเม็กซิโก (Mexican War of Independence) ใน ค.ศ. 1821 ที่ทำให้ประเทศเม็กซิโกสามารถประกาศเอกราชจากสเปนที่ครอบครองดินแดนแห่งนี้มาตั้งแต่ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 ได้สำเร็จ หลังได้รับเอกราชแล้ว สถานการณ์ทั่วไปภายในประเทศกลับไม่สู้ดีนักเนื่องจากรายได้ของรัฐบาลเม็กซิโกลดลงแต่ค่าใช้จ่ายกลับเพิ่มขึ้นจนเกิดการขาดดุลงบประมาณด้านการเงิน อีกทั้งเมื่อมีการประกาศพระราชกฤษฎีกาใน ค.ศ. 1827 และ ค.ศ. 1829 เพื่อขับไล่ชาวสเปนจำนวนมากออกจากประเทศ ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายของเงินทุนออกนอกประเทศจนขาดแคลน การลงทุนในภาคต่าง ๆ รวมถึงปริมาณการผลิตในภาคอุตสาหกรรมและภาคเกษตรกรรมก็ลดลงตามไปด้วย แม้ว่ารัฐบาลอนุรักษ์นิยมในขณะนั้นจะพยายามจัดระเบียบและควบคุมด้านการเงิน

¹⁴³ Merriman, A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present, 727-30.

แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร อีกทั้งงบประมาณที่มีอยู่จำนวนมากยังถูกใช้ไปกับการบำรุงรักษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกองทัพ ในที่สุดก็เกิดการกั๊ยืมเงินทุนจากต่างประเทศ เช่นฝรั่งเศส อังกฤษ และสเปน จนเกิดสภาวะหนี้สิน มากไปกว่านั้น สถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศก็มีความไม่มั่นคงเนื่องจากเกิดความขัดแย้งระหว่างฝ่ายอนุรักษนิยมที่นำโดยเฟลิซ ซูโลกา (Felix Zuloaga; ค.ศ. 1813 - 1898) และฝ่ายเสรีนิยมที่นำโดยเบนิตอ ฮัวเรซ¹⁴⁴ ซึ่งความขัดแย้งระหว่างทั้งสองฝ่ายนำไปสู่สงครามกลางเมืองในเม็กซิโก หรือที่เรียกกันว่าสงครามการปฏิรูป (The War of Reform) ระหว่าง ค.ศ. 1857 - 1861 โดยผลของสงครามนี้ ฝ่ายเสรีนิยมได้รับชัยชนะ ฮัวเรซได้ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีของเม็กซิโกในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1861 พร้อมกับแต่งตั้งคณะรัฐบาลเพื่อดูแลบริหารประเทศโดยมีสหรัฐอเมริกาให้การยอมรับในรัฐบาลชุดนี้

อย่างไรก็ตาม สงครามกลางเมืองได้สร้างความเสียหายอย่างหนักแก่ประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้พื้นที่ที่ขึ้นดำรงตำแหน่ง ประธานาธิบดีฮัวเรซได้ออกประกาศพักชำระหนี้ สาธารณะที่กั๊ยืมมาจากมหาอำนาจยุโรป สร้างความไม่พอใจให้แก่อังกฤษ สเปน และฝรั่งเศสจนถึงขั้นประกาศระงับความสัมพันธ์ทางการทูตกับเม็กซิโก อีกทั้งภายหลังจากนั้น ประเทศมหาอำนาจยังได้จัดการประชุมเพื่อหารือกันเกี่ยวกับกรณีปัญหาของเม็กซิโกอย่างเป็นทางการ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ในปลายเดือนกันยายน ค.ศ. 1861 จนในที่สุดได้มีการลงนามร่วมกันในอนุสัญญาลอนดอน (Convention of London) ในวันที่ 31 ตุลาคม ค.ศ. 1861 ระหว่าง เอิร์ล จอห์น รัสเซลล์ (Earl John Russell; ค.ศ. 1792 - 1878) เลขาธิการกระทรวงการต่างประเทศของอังกฤษ ฟรานซิสโก ฮาเวียร์ เดอ อิสตูริซ (Francisco Javier de Isturiz; ค.ศ. 1790 - 1871) เอกอัครราชทูตสเปนประจำอังกฤษ และ กงต์ ออกุสต์ ชาร์ลส์ โฌแซฟ เดอ ฟลาโอต์ (Comte Auguste Charles Joseph de Flahaut; ค.ศ. 1785 - 1870) เอกอัครทูตฝรั่งเศสประจำอังกฤษ โดยสาระสำคัญของอนุสัญญานี้คือ ทั้งสามประเทศจะร่วมมือกันบังคับให้เม็กซิโกชำระหนี้ที่กั๊ยืมไปตามที่ได้สัญญาไว้ก่อนหน้านี

¹⁴⁴ เบนิตอ ฮัวเรซ (Benito Juarez; ค.ศ. 1806 - 1872) นักกฎหมายและนักการเมืองคนสำคัญชาวเม็กซิกัน เริ่มเข้าสู่เส้นทางการเมืองในช่วงทศวรรษที่ 1830 โดยการลงเล่นการเมืองท้องถิ่นในรัฐอากา (Oaxaca) ซึ่งเป็นบ้านเกิด ฮัวเรซมีแนวคิดแบบเสรีนิยม ส่งผลให้เขาเข้าร่วมกับนักการเมืองเสรีนิยมกลุ่มหนึ่งเพื่อพยายามปฏิรูปประเทศ (Liberal Reform) ซึ่งการกระทำนี้ขัดแย้งกับแนวคิดของรัฐบาลอนุรักษนิยมในขณะนั้น ดังนั้น ฮัวเรซจึงถูกขับไล่ออกจากเม็กซิโกและต้องลี้ภัยในต่างประเทศ แต่เมื่อเกิดการรัฐประหารใน ค.ศ. 1854 ซึ่งฝ่ายเสรีนิยมที่นำโดยนายพลฮวน อัลวาเรซ (Juan Alvarez; ค.ศ. 1790 - 1867.) ได้รับชัยชนะ ฮัวเรซจึงเดินทางกลับมาเม็กซิโกและได้รับตำแหน่งหัวหน้าผู้พิพากษาศาลฎีกา (Supreme Court) อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ระหว่างฝ่ายเสรีนิยมและอนุรักษนิยมยังคงมีอยู่ ฝ่ายอนุรักษนิยมที่นำโดยเฟลิซ ซูโลกา จึงล้มล้างรัฐบาลของนายพลอัลวาเรซ ฮัวเรซและนักเสรีนิยมคนอื่น ๆ ถูกจับกุมก่อนจะถูกปล่อยตัวออกมา ฮัวเรซจึงประกาศตนว่าเขาจะเป็นประธานาธิบดี ด้วยเหตุนี้ จึงนำไปสู่สงครามกลางเมืองในเม็กซิโกหรือที่เรียกกันว่าสงครามการปฏิรูประหว่าง ค.ศ. 1857-1861

อีกทั้งจะส่งกองกำลังทางบกผสมกองทัพเรือไปยังเม็กซิโกโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อยึดครองตำแหน่งทางการทหารที่สำคัญ ๆ รวมถึงเพื่อสร้างความมั่นใจด้านความปลอดภัยให้กับชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในเม็กซิโกในกรณีที่เกิดสงคราม อย่างไรก็ตาม อนุสัญญาฯ ยังได้ระบุเพิ่มเติมเอาไว้ด้วยว่ามหาอำนาจยุโรปจะไม่แสวงหาผลประโยชน์ด้านดินแดนใด ๆ อีกทั้งจะไม่เข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของประเทศในเม็กซิโก¹⁴⁵

ภายหลังการลงนามในอนุสัญญาลอนดอน รัฐบาลสเปน อังกฤษ และฝรั่งเศสก็ได้ส่งกองกำลังเข้าไปในเม็กซิโก โดยกองทัพสเปนพร้อมกองกำลังประมาณ 6,000 นาย ได้เดินทางไปถึงเม็กซิโกก่อนเป็นทัพแรกในต้นเดือนธันวาคม ค.ศ. 1861 และได้ขึ้นบกที่รัฐเวรากูซ (Veracruz) ก่อนจะสามารถเข้าควบคุมเมืองใหญ่ที่สุดอย่างเมืองเวรากูซเอาไว้ได้ และในเดือนมกราคม ค.ศ. 1862 กองทัพฝรั่งเศสอีกประมาณ 2,000 นาย และกองทัพอังกฤษอีกจำนวนหนึ่ง ก็เดินทางมาสมทบกับกองทัพสเปนตามลำดับ¹⁴⁶ ก่อนที่กองทัพสัมพันธมิตรจะช่วยกันเข้าควบคุมเมืองอื่น ๆ ของรัฐอย่างโอริซาบา (Orizaba) เมืองกอร์โดบา (Cordoba) และเมืองเตฮัวกัน (Tehuacan) และเรียกร้องให้รัฐบาลเม็กซิโกชดใช้เงินแก่ฝ่ายสัมพันธมิตร รัฐบาลเม็กซิโกจึงเปิดการเจรจาเพื่อขอประนีประนอม จนในที่สุดก็ได้มีการลงนามร่วมกันระหว่างสองฝ่ายในอนุสัญญาโซเลดาด (Convention of Soledad) ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1862 และกองทัพสเปนและอังกฤษก็ได้ถอนทัพออกจากเม็กซิโกในเดือนเมษายน ปีเดียวกัน อย่างไรก็ตาม กองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลชาร์ลส์ เดอ โลรองเซส (Charles de Lorencez; ค.ศ. 1814 - 1892) ที่ได้รับคำสั่งมาจากจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 กลับไม่ยอมถอนทัพและยังคงตั้งฐานที่มั่นอยู่ในเม็กซิโกต่อไป¹⁴⁷

3.4.2 การเข้ายึดครองเม็กซิโกของฝรั่งเศส

สำหรับฝรั่งเศส แรงจูงใจสำคัญของการเข้ามาในเม็กซิโกมีอยู่หลายประการด้วยกัน ประการแรกคือความปรารถนาของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่จะกอบกู้คะแนนความนิยมของพระองค์จากชาวฝรั่งเศสให้กลับคืนมาอีกครั้งเนื่องจากทรงสูญเสียไปเมื่อครั้งความผิดพลาดจากการดำเนินนโยบายต่างประเทศในอิตาลี ประการที่สอง คือด้านวัตถุดิบและตลาดการค้า โดยฝรั่งเศสจะให้เม็กซิโกเป็น

¹⁴⁵ Hubert Howe Bancroft, *History Of Mexico: Vol. VI, 1861-1887* (San Francisco: The History Company, 1888), 24.

¹⁴⁶ Bresler, *Napoleon III: A Life*, 311-12.

¹⁴⁷ "The Mexican Campaign, 1862 - 1867," accessed Accessed July 17, 2019, <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/timelines/the-mexican-campaign-1862-1867/>.

ตลาดการค้าในการส่งออกผลิตภัณฑ์ด้านสิ่งทอและไวน์แห่งใหม่ที่จะสามารถสร้างผลกำไรให้ฝรั่งเศสได้เป็นอย่างมาก¹⁴⁸ อีกทั้งเม็กซิโกยังมีทรัพยากรธรรมชาติและเหมืองแร่อันอุดมสมบูรณ์ทางตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ ซึ่งฝรั่งเศสคาดหวังว่าจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้เพื่อการสร้างความมั่งคั่งให้แก่ฝรั่งเศสได้เหมือนอย่างที่เขาเคยได้รับเมื่อครั้งที่ยังปกครองเม็กซิโกและประการสุดท้าย จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ยังทรงปรารถนาที่จะสร้างจักรวรรดิคาทอลิก (Catholic Empire) ในดินแดนเม็กซิโกเพื่อเพิ่มคะแนนความนิยมจากฝ่ายคาทอลิกในประเทศ อีกทั้งเพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจของสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ และกำลังติดพันกับสงครามกลางเมืองในประเทศ และแสดงอำนาจของฝรั่งเศสในบริเวณดินแดนแห่งนี้ด้วย¹⁴⁹ ด้วยปัจจัยเช่นนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงเริ่มดำเนินการตามความปรารถนาที่วางเอาไว้

ดังนั้น ในปลายเดือนเมษายน ค.ศ. 1862 ฝรั่งเศสจึงประกาศสภาวะสงครามกับเม็กซิโก โดยกองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลโลรองเซสส์ได้ตัดสินใจเดินทางออกจากเมืองเบรากูซเพื่อไปตั้งค่ายที่เมืองอาคัลซิงโก (Acultzingo) และในระหว่างทางก็เกิดการปะทะเล็ก ๆ ในยุทธการที่อาคัลซิงโก (Battle of Acultzingo) ในวันที่ 28 เมษายน ค.ศ. 1862 ระหว่างกองทัพฝรั่งเศสกับกองทัพเม็กซิโกภายใต้การนำโดยนายพลอิกนาซิโอ ซาราโกซา (Ignacio Zaragoza; ค.ศ. 1829 - 1862) โดยผลของการปะทะนี้คือความพ่ายแพ้ของนายพลซาราโกซาและกองทัพเม็กซิโกก็ถอยทัพเข้าไปในป้อมปราการที่เมืองปวยบลา (Puebla) ซึ่งตั้งอยู่ติดกับเมืองอาคัลซิงโก ดังนั้น กองทัพฝรั่งเศสจึงเดินทางตามเข้าไป โดยตั้งทัพอยู่ไม่ห่างจากเมืองปวยบลามากนัก อีกทั้งยังปรารถนาจะเข้าครอบครองเมืองแห่งนี้เนื่องจากเมืองปวยบลาเป็นเส้นทางสำคัญที่จะช่วยให้เข้าสู่กรุงเม็กซิโกซิตีซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศได้ อย่างไรก็ตาม กองทัพฝรั่งเศสก็ต้องเกิดการปะทะกับกองทัพของนายพลซาราโกซาที่ตั้งทัพรออยู่ก่อนแล้วจนเกิดเป็นยุทธการที่เมืองปวยบลา (Battle of Puebla) ในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1862 โดยกองทัพฝรั่งเศสตัดสินใจเปิดฉากโจมตีก่อนโดยปืนใหญ่แต่ก็ไม่สามารถสู้กับกองทัพเม็กซิโกที่วางกองกำลังป้องกันอย่างแน่นหนาจากบนป้อมปราการของเมือง อีกทั้งเมื่อกองทัพฝรั่งเศสเริ่มเพลี่ยงพล้ำ นายพลซาราโกซาก็ได้ออกคำสั่งให้กองกำลังทหารม้าโจมตีซ้ำอีกรอบหนึ่ง ทำให้กองทัพฝรั่งเศสเป็นฝ่ายพ่ายแพ้และต้องถอยทัพออกจากเมืองอาคัลซิงโกโดยถอยร่นไปตั้งทัพที่เมืองโอริซาบาและต้องเผชิญกับการต่อต้านจากกองทหารเม็กซิกันประปราย¹⁵⁰ อย่างไรก็ตาม หลังจาก

¹⁴⁸ สัญชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 69.

¹⁴⁹ George C. Kohn, *Dictionary of Wars* (New York: Anchor Press/Doubleday, 1986), 329.

¹⁵⁰ Bancroft, *History Of Mexico: Vol. VI, 1861-1887*, 48.

ได้รับชัยชนะไม่นานนัก นายพลซาราโกซาก็ต้องเสียชีวิตลงด้วยสาเหตุการป่วยจากไข้รากสาดน้อย (Typhoid fever)¹⁵¹ ส่งผลให้นายพลเฮซุส กอนซาลেস ออร์เทกา (Jesus Gonzalez Ortega; ค.ศ. 1822 - 1881) เข้ามารับหน้าที่แทน

ข่าวความพ่ายแพ้ของนายพลโลรองเซสไปถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1862 และสร้างความไม่พอใจอย่างยิ่งให้แก่องค์จักรพรรดิ ดังนั้น กองกำลังฝรั่งเศสอีกจำนวนหนึ่งจึงถูกส่งเข้าไปสมทบกับกองทัพฝรั่งเศสในเม็กซิโกภายใต้การนำของนายพลเอลี เฟเดริก โฟเรย์ (Elie Frederic Forey) ซึ่งเดินทางถึงเมืองเบรากูซในปลายเดือนกันยายน ปีเดียวกัน และในช่วงฤดูหนาวปีนั้น กองทัพฝรั่งเศสได้วางแผนเพื่อเข้ายึดครองเมืองปวยบลาอีกครั้ง ในขณะที่กองทัพเม็กซิโกซึ่งตั้งมั่นอยู่ที่เมืองปวยบลาได้พยายามเสริมสร้างความแข็งแกร่งของป้อมปราการทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1863 กองทัพฝรั่งเศสได้ตัดสินใจทิ้งระเบิดถล่มเมืองเบรากูซ จนได้รับความเสียหาย¹⁵² และในอีก 2 เดือนต่อมา นายพลโฟเรย์และกองทัพฝรั่งเศสตัดสินใจเข้าโจมตีเมืองปวยบลา

ยุทธการที่เมืองปวยบลาครั้งที่ 2 (the Second Battle of Puebla) เริ่มต้นขึ้นระหว่างเดือนมีนาคม - เดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1863 โดยกองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลโฟเรย์และนายพลฟร็องซัวส์ อาร์ชิลล์ บาแซน (Francois Archille Bazaine; ค.ศ. 1811 - 1888) ที่เดินทางล่วงหน้ามาถึงก่อนแล้วในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1862 ได้เปิดฉากโจมตีกองทัพเม็กซิโกภายใต้การนำของนายพลกอนซาลেসที่ป้อมปราการซาน ฮาเวียร์ (San Javier) ในปลายเดือนมีนาคม และใช้เวลามากกว่าที่จะได้รับชัยชนะและสามารถยึดครองป้อมปราการเอาไว้ได้ กองทัพฝรั่งเศสรุกเข้าไปในเมืองในเดือนเมษายนแต่ก็เจอการต่อต้านจากชาวเมืองและทหารเม็กซิกัน การต่อสู้ดำเนินไปด้วยความพ่ายแพ้สลับกับชัยชนะของทั้งสองฝ่าย แต่ในที่สุด กองทัพฝรั่งเศสก็สามารถมีชัยเหนือกองทัพเม็กซิโก และสามารถยึดครองเมืองปวยบลาเอาไว้ได้สำเร็จในกลางเดือนพฤษภาคม¹⁵³ ก่อนที่กองทัพฝรั่งเศสจะมีเป้าหมายต่อไปคือการเดินทัพเข้าสู่กรุงเม็กซิโกซิตี โดยในเวลานั้น ประธานาธิบดีฮัวเรซที่รับทราบความพ่ายแพ้ของกองทัพเม็กซิโกได้หลบหนีออกจากกรุงเม็กซิโกซิตีพร้อมด้วยกองกำลังทหารจำนวนหนึ่งไปตั้งมั่นที่เมืองซาน หลุยส์ โปโตซี (San Luis Potosi)

¹⁵¹ Bancroft, *History of Mexico: Vol. VI, 1861-1887*, 56.

¹⁵² *Ibid*, 60.

¹⁵³ *Ibid*, 62-68.

3.4.3 ฝรั่งเศสกับการสถาปนาจักรวรรดิเม็กซิโก

กองทัพฝรั่งเศสภายใต้การนำของนายพลบาแซนเดินทางถึงกรุงเม็กซิโกซิตีในต้นเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1863 ในขณะที่ทัพหลักที่นำโดยนายพลโพเรย์เดินทางถึงในอีก 3 วันต่อมา และได้ออกคำสั่งให้ยึดครองกรุงเม็กซิโกซิตี ซึ่งประสบความสำเร็จในวันที่ 10 มิถุนายน นายพลโพเรย์ได้ประกาศจัดตั้งจักรวรรดิเม็กซิโกขึ้น พร้อมทั้งให้มีการแต่งตั้งคณะรัฐบาลชั่วคราวขึ้นบริหารปกครองประเทศ โดยมีนายพลฮวน อัลมอนต์ (Juan Almonte; ค.ศ. 1803 - 1869) แห่งฝ่ายอนุรักษนิยมขึ้นดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีแห่งจักรวรรดิในเดือนกรกฎาคม อีกทั้งยังมีการแต่งตั้งวุฒิสภา (Assembly of Notable) หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ‘Junta Superior’ ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 35 คน¹⁵⁴ โดยรัฐบาลของจักรวรรดิใหม่นี้จะมีตำแหน่งเสมือนกับผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแห่งจักรวรรดิ (Regency of the Empire) ความสำเร็จการยึดครองกรุงเม็กซิโกซิตีส่งผลให้ความปรารถนาของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในการที่จะสร้างจักรวรรดิคาทอลิกในโลกใหม่ประสบความสำเร็จไปอีกขั้น อีกทั้งยังอาจเป็นจุดเริ่มต้นความหวังลับ ๆ อีกประการหนึ่งของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในการจะใช้เม็กซิโกเพื่อเป็นฐานปฏิบัติการในการขยายอำนาจเข้าไปในสหรัฐอเมริกาซึ่งในเวลานั้นกำลังติดพันอยู่กับสภาวะสงครามกลางเมืองภายในประเทศ¹⁵⁵ อีกด้วย

อีกทั้งในเวลาต่อมาคณะรัฐมนตรีและผู้สนับสนุนระบอบจักรวรรดินิยมชาวเม็กซิกันก็ได้มีมติให้ทูลเชิญ อาร์ชดยุก เฟอร์ดินานด์ มัคซีมีเลียน โจเซฟ (Archduke Ferdinand Maximilian Joseph; ค.ศ. 1832 - 1867) พระอนุชาในจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟ แห่งออสเตรีย ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเม็กซิโก โดยสาเหตุที่เลือกพระองค์สืบเนื่องมาจากเมื่อมีการประชุมเพื่อรื้อฟื้นการปกครองในระบอบจักรวรรดิและค้นหาผู้ที่จะขึ้นดำรงตำแหน่งจักรพรรดิ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 มองว่าฝรั่งเศสในเวลานี้ยังไม่มีผู้ใดเหมาะสม ส่วนอังกฤษเป็นประเทศที่นับถือคริสต์ศาสนานิกายโปรเตสแตนต์ ในขณะที่หากเลือกเจ้าชายจากสเปน ก็อาจทำให้ชาวเม็กซิกันส่วนใหญ่มองว่าสเปนจะกลับมาปกครองและมีอิทธิพลในประเทศอีกครั้ง อาร์ชดยุก เฟอร์ดินานด์ มัคซีมีเลียน ซึ่งเป็นเจ้าชายจากราชวงศ์ฮับส์บูร์ก อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์อันดีกับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เนื่องจากครั้งหนึ่งพระองค์เคยเสด็จ

¹⁵⁴ Bancroft, *History Of Mexico: Vol. VI, 1861-1887*, 77.

¹⁵⁵ สงครามกลางเมืองอเมริกา (American Civil War) เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1861 - 1865 เป็นสงครามที่เกิดขึ้นโดยมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากนโยบายเลิกทาสของประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln ; ค.ศ. 1809 - 1865) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งจนลุกลามกลายเป็นสงครามกลางเมืองระหว่างฝ่ายสหภาพหรือฝ่ายเหนือ (United Nation of Americas หรือ The Union) ที่สนับสนุนนโยบายการเลิกทาส กับ ฝ่ายสมาพันธรัฐหรือฝ่ายใต้ (Confederate States of America หรือ The Confederacy) ที่ต่อต้านการเลิกทาส

เยือนฝรั่งเศสและได้รับการต้อนรับอย่างดีจากจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ณ พระราชวังแซงต์-กลูด์ (Palace of Saint-Cloud) จึงได้รับการเสนอชื่อขึ้นมาโดยได้รับความเห็นชอบจากฝรั่งเศส ดังนั้น ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1863 จึงมีการส่งคณะผู้แทนออกเดินทางจากเม็กซิโกไปยังเมืองทริเอสต์ (Trieste) ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศอิตาลีและเป็นที่พักของอาร์ชดยุกเฟอร์ดินานด์ มัคซีมีเลียน และพระชายาในเวลานั้นเพื่อทูลเชิญพระองค์โดยตรง โดยคณะผู้แทนเดินทางถึงเมืองทริเอสต์ในเดือนตุลาคม ปีเดียวกัน อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาซึ่งแม้ในเวลานั้นจะติดพันอยู่กับสงครามกลางเมืองแต่ก็ยังประกาศไม่ให้การยอมรับรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้งของฝรั่งเศสในครั้งนี้¹⁵⁶

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างรอยการตอบรับของอาร์ชดยุก เฟอร์ดินานด์ มัคซีมีเลียน ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1863 - เดือนมกราคม ค.ศ. 1864 กองทัพฝรั่งเศสก็ยังคงทำการบุกยึดครองเมืองต่าง ๆ ในเม็กซิโกต่อไป ทั้งเมืองเกรตาโร (Queretaro) ซึ่งอยู่ทางทิศเหนือตอนกลาง (North-Central) ของเม็กซิโกอีกทั้งยังเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังฝ่ายเสรีนิยม รวมไปถึงเมืองอื่น ๆ อย่างมอเรเลีย (Morelia) กวานาฮัวโต (Guanajuato) เลออน (Leon) อากวัสกาเลียนเตส (Aguascalientes) กวาดาลาฮารา (Guadalajara) เป็นต้น รวมไปถึงเมืองซาน หลุยส์ โปโตซี (San Luis Potosi) ซึ่งเป็นที่ตั้งกองกำลังของอดีตประธานาธิบดีฮัวเรซ ส่งผลให้ฮัวเรซต้องถอยร่นไปตั้งหลักที่เมืองซัลติโย (Saltillo) นอกจากนี้ เมืองอื่น ๆ ในรัฐทางเหนือและทางใต้ของเม็กซิโกยังคงถูกยึดครอง จนในที่สุดต้องเสนอให้มีการประชุมและลงนามร่วมกันระหว่างกองทัพฝรั่งเศสและเม็กซิโกในสนธิสัญญามิรามาร์ (Treaty of Miramar) ในวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1864 โดยมีสาระสำคัญคือ กองทัพฝรั่งเศสจะต้องลดกำลังทหารลง อีกทั้งรัฐบาลเม็กซิโกจะเป็นผู้รับภาระค่าใช้จ่ายในด้านกองทัพฝรั่งเศส อีกทั้งยังจะชดเชยค่าเสียหายด้านต่าง ๆ ให้แก่ฝรั่งเศสอีกด้วย¹⁵⁷ ซึ่งข้อกำหนดด้านการเงินในสนธิสัญญานี้ส่งผลให้เม็กซิโกมีหนี้สินจำนวนมหาศาล

กลางเดือนเมษายน ค.ศ. 1864 อาร์ชดยุก เฟอร์ดินานด์ มัคซีมีเลียน ก็ทรงตอบรับการขึ้นครองบัลลังก์เม็กซิโก พระองค์พร้อมด้วยพระชายาคือเจ้าหญิงชาร์ลอตแห่งเบลเยียม¹⁵⁸ เสด็จ

¹⁵⁶ Bancroft, *History Of Mexico: Vol. VI, 1861-1887*, 96.

¹⁵⁷ *The Treaty of Miramar 1864*, accessed August 30, 2019, <http://www.cmmayo.com/max-treaty-of-miramar.html>.

¹⁵⁸ เจ้าหญิงชาร์ลอตแห่งเบลเยียม (Charlotte of Belgium; ค.ศ. 1840 - 1927) ทรงเป็นพระราชธิดาพระองค์เดียวในพระเจ้าเลโอโพลด์ที่ 1 แห่งเบลเยียม (Leopold I; ค.ศ. 1790 - 1865) กับเจ้าหญิงหลุยส์ มารี แห่งออร์เลออง (Louise Marie of Orleans; ค.ศ. 1812 - 1850) ทรงอภิเษกสมรสกับอาร์ชดยุก เฟอร์ดินานด์ มัคซีมีเลียน โจเซฟ ใน ค.ศ. 1857

เดินทางออกจากยุโรปและมาถึงเมืองเบรากูซในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1864 ก่อนจะเดินทางต่อไปจนกระทั่งถึงกรุงเม็กซิโกซิตี และในวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1864 พระองค์ก็ได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิเม็กซิโก โดยเข้าพระราชพิธีสวมมงกุฎ ณ มหาวิหารเมโทรโพลิทานา (Cathedral Metropolitana) ในกรุงเม็กซิโกซิตี ทรงเฉลิมพระนามว่า จักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 (Maximilian I) ส่วนเจ้าหญิงชาร์ลอตต์ก็ทรงได้รับการสถาปนาเป็นสมเด็จพระจักรพรรดินีแห่งเม็กซิโก ทรงเปลี่ยนพระนามของพระองค์เป็นภาษาสเปนว่าคาร์ลอตตา (Carlota) โดยฝรั่งเศสให้คำมั่นสัญญาว่าพระองค์จะยังคงกองทัพไว้ในเม็กซิโกต่อไปเพื่อช่วยเสริมสร้างเสถียรภาพความมั่นคงภายใน รวมถึงเพื่อฟื้นฟูประเทศ นอกจากนี้ ทั้งสองพระองค์ได้ทรงย้ายไปประทับที่ปราสาทคาปูลเตเปค (Chapultepec Castle) ซึ่งตั้งอยู่บนยอดเขาซานกรุงเม็กซิโกซิตี โดยภายในพระราชวังทรงตกแต่งประดับประดาด้วยเฟอร์นิเจอร์และศิลปะตามแบบยุโรป¹⁵⁹ และในเวลาต่อมา นายพลบาแซนก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นจอมพลแห่งจักรวรรดิ (Marshal of the Empire) ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1864

ในสมัยการปกครองของจักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 พระองค์ทรงมีความคิดทางการเมืองที่ค่อนข้างก้าวหน้าและเป็นแบบเสรีนิยม ทรงออกกฎหมายให้ยกเลิกทาสและการใช้แรงงานเด็ก มีการจำกัดชั่วโมงการทำงานของกรรมกร ยกเลิกระบบการเช่าที่ดิน และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม นโยบายเหล่านี้เป็นไปในทางเสรีนิยมเกินกว่าที่จะทำให้พรรคอนุรักษนิยมของเม็กซิโกพึงพอใจ หรือแม้กระทั่งในกลุ่มเสรีนิยมซึ่งปฏิเสธที่จะยอมรับพระมหากษัตริย์ที่เป็นชาวต่างชาติ ส่งผลให้เกิดกระแสต่อต้านองค์จักรพรรดิจากฝ่ายต่าง ๆ สถานะราชบัลลังก์เม็กซิโกของจักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 ไม่มีความมั่นคง

3.4.4 การล่มสลายของจักรวรรดิเม็กซิโก

แม้กองทัพฝรั่งเศสที่ยังคงปักหลักอยู่ในเม็กซิโกจะสามารถยึดครองเมืองส่วนใหญ่ในประเทศเอาไว้ได้ แต่ก็ยังคงได้รับการต่อต้านและเกิดการปะทะกับฝ่ายสาธารณรัฐนิยมเสรีนิยมอยู่เนือง ๆ แม้จะสามารถรุกไล่และควบคุมฐานที่มั่นของอีกฝ่ายเช่นที่เมืองโออาซากา (Oaxaca) หรือเมืองอื่น ๆ แต่แกนนำคนสำคัญ ๆ เช่น นายพล ปอร์ฟิรีโอ ดิอาซ (Porfirio Diaz; ค.ศ. 1830 - 1915) รวมถึงกองกำลังทหารที่สามารถหลบหนีไปได้ก็ได้เดินทางขึ้นเหนือไปสมทบกับกองกำลังฝ่ายเสรีนิยมของฮัวเรซที่หลบหนีจากการบุกรุกของฝรั่งเศสที่ซัลติโยและไปตั้งมั่นอยู่ที่เอล ปาโซ เดล นอร์เต (El Paso del

¹⁵⁹ Richard Cavendish, *The Emperor Maximilian Arrives in Mexico City*, accessed September 5, 2019, <https://www.historytoday.com/archive/emperor-maximilian-arrives-mexico-city>.

Norte)¹⁶⁰ ซึ่งมีพรมแดนติดกับรัฐเท็กซัส (Texas) ของสหรัฐอเมริกา พร้อมกับตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่นั่น นายพลบาแซนไม่รุกไล่ขึ้นไปเนื่องจากไม่ต้องการเสี่ยงที่จะกระทบกระทั่งกับสหรัฐอเมริกา แม้จักรพรรดิแม็กซิมิเลียนที่ 1 จะเสนอการนิรโทษกรรมรวมถึงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้กับฮัวเรซ โดยมีข้อแม้ว่าเขาต้องสาบานว่าจะจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ แต่ฮัวเรซก็ปฏิเสธเนื่องจากไม่สามารถยอมรับรัฐบาลและกษัตริย์ที่ถูกแต่งตั้งโดยต่างชาติได้¹⁶¹

เมื่อสงครามกลางเมืองอเมริกาสิ้นสุดลงในเดือนเมษายน ค.ศ. 1865 ฮัวเรซได้ส่งนายพลปลาซิโด เบกา ดาซา (Placido Vega Daza; ค.ศ. 1830 - 1878) ไปยังแคลิฟอร์เนีย (California) สหรัฐอเมริกา เพื่อขอความช่วยเหลือและความเห็นใจจากชาวอเมริกันเชื้อสายเม็กซิกันสำหรับชะตากรรมที่เม็กซิโกกำลังเผชิญอยู่¹⁶² มากไปกว่านั้น รัฐบาลอเมริกันภายใต้การนำของประธานาธิบดีแอนดรูว์ จอห์นสัน (Andrew Johnson; ค.ศ. 1808 - 1875) ได้แสดงท่าทีเห็นอกเห็นใจฮัวเรซ พร้อมทั้งปฏิเสธที่จะให้การยอมรับการปกครองเม็กซิโกภายใต้อำนาจของจักรพรรดิแม็กซิมิเลียนที่ 1 รวมถึงต่อต้านการรุกรานของฝรั่งเศสในเม็กซิโกด้วย นอกจากนี้ ประธานาธิบดีจอห์นสันยังได้ยับยั้งหลักการมอนโร¹⁶³ ขึ้นมา และกล่าวว่าฝรั่งเศสกำลังละเมิดหลักการสำคัญนี้พร้อมเรียกร้องให้ฝรั่งเศสถอนทัพออกจากดินแดนเม็กซิโก และในทางกลับ สหรัฐอเมริกาก็เริ่มให้การสนับสนุนด้านเสบียงและอาวุธยุทโธปกรณ์แก่กองกำลังของฮัวเรซ รวมถึงกองกำลังฝ่ายสาธารณรัฐนิยมเสรีนิยมอื่น ๆ เพื่อใช้ในการต่อสู้กับกองทัพฝรั่งเศสและจักรพรรดิแม็กซิมิเลียนที่ 1 อีกด้วย¹⁶⁴ ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้ฝรั่งเศสขยายอิทธิพลเข้ามาครอบงำและแสวงหาผลประโยชน์ประเทศในทวีปอเมริกาซึ่งสหรัฐอเมริกาถือว่าอยู่ในขอบเขตอำนาจของตน

¹⁶⁰ เอล ปาโซ เดล นอร์เต (El Paso del Norte) ตั้งอยู่ในรัฐชิฮัวฮัว (Chihuahua) ทางตอนเหนือของเม็กซิโก โดยใช้ชื่อเมืองนี้จนกระทั่งถึง ค.ศ. 1888 จึงเปลี่ยนชื่อเป็น ฮัวเรซ (Juarez)

¹⁶¹ Alain Gouttman, *La Campagne du Mexique (1861-1867)*, accessed July 17, 2018, <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/dossiers-thematiques/la-campagne-du-mexique-1861-1867/>.

¹⁶² *The Mexican Campaign, 1862 - 1867.*"

¹⁶³ หลักการมอนโร (Monroe Doctrine) คือแถลงการณ์ที่ตั้งชื่อตามอดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เจมส์ มอนโร (James Monroe; ค.ศ. 1758 - 1831) ที่ได้แถลงไว้เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1823 โดยกล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่จะนำพาประเทศให้อยู่ในความสงบและโดดเดี่ยว โดยสหรัฐอเมริกาจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการภายในของประเทศในทวีปยุโรป และไม่ต้องการให้ชาติยุโรปเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองหรือแสวงหาประโยชน์ในดินแดนในทวีปอเมริกาด้วยเช่นกัน ถ้าประเทศใดในทวีปยุโรปเข้ามายุ่งเกี่ยวหรือก่อกวนประเทศในทวีปอเมริกา สหรัฐอเมริกาจะถือว่าทำการกระทำของประเทศนั้น ๆ เป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความปลอดภัยของสหรัฐอเมริกา

¹⁶⁴ สันุชัย สุวังบุตร, *ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970*, 70.

ในช่วงเวลาไล่เลี่ยกัน จักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 ก็ทรงออกพระราชกฤษฎีกาดำ (Black Decree) ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1865 โดยมีใจความสำคัญคือประชาชนหรือหน่วยงานใด ๆ ที่มีการช่งสมหรือติดอาวุธโดยไม่ได้รับอนุญาตจากทางการหรือมีวัตถุประสงค์เพื่อไว้ใช้ต่อต้านระบอบการปกครองของจักรพรรดิจะต้องถูกตัดสินโทษประหารชีวิต ด้วยพระราชกฤษฎีกาดังนี้ คาคการณ์กันว่าประชาชนชาวเม็กซิโกที่สนับสนุนอดีตประธานาธิบดีฮัวเรซนับหมื่นคนต้องถูกประหารชีวิต จึงส่งผลให้กระแสต่อต้านการปกครองขององค์จักรพรรดิที่มีฝรั่งเศสให้การสนับสนุนจากฝ่ายสาธารณรัฐนิยมและเสรีนิยมแพร่กระจายออกไปและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นอีกด้วย¹⁶⁵

นับตั้งแต่เดือนตุลาคม ค.ศ. 1865 - เดือนสิงหาคม ค.ศ. 1866 กองทัพฝรั่งเศสร่วมกับกองทัพขององค์จักรพรรดิปะทะกับกองกำลังฝ่ายสาธารณรัฐนิยมและเสรีนิยมในหลายจุดทั่วเม็กซิโก แต่ในครานี้ กองกำลังสาธารณรัฐนิยมและเสรีนิยมที่ได้รับการสนับสนุนด้านอาวุธจากสหรัฐอเมริกาสามารถบุกเอาชนะกองทัพฝรั่งเศสและกองทัพของจักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 ต้องถอนกำลังออกจากหลาย ๆ เมือง เช่น เมืองซีฮัวฮวา เมืองซัลติโย เมืองซานตา อีซาเบล (Santa Isabel) เมืองมาตาโมโรส (Matamoros) และอื่น ๆ สถานการณ์ในประเทศเริ่มเป็นที่น่ากังวล ดังนั้น ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1866 จักรพรรดินีคาร์ลอตต้า จึงทรงเดินทางออกจากเม็กซิโกไปยังยุโรปเพื่อขอความช่วยเหลือ โดยพระนางทรงเดินทางไปฝรั่งเศสเป็นที่แรกในเดือนสิงหาคม และเข้าพบกับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เพื่อร้องขอฝรั่งเศสให้ความช่วยเหลือทางการเงินและความมั่นคงในราชบัลลังก์แก่พระสวามีของพระนาง แต่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ทรงไม่ตอบรับใด ๆ ส่งผลให้จักรพรรดินีคาร์ลอตต้าทรงเดินทางต่อไปยังกรุงเวียนนาแต่ก็ได้รับการปฏิเสธอีกเช่นกัน หรือแม้กระทั่งที่กรุงโรม แม้สมเด็จพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 จะให้การต้อนรับพระนางเป็นอย่างดี แต่ก็ไม่ตอบรับที่จะให้การช่วยเหลือใด ๆ ความผิดหวังที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับความวิตกกังวลส่งผลให้จักรพรรดินีคาร์ลอตต้าทรงเดินทางไปยังเมืองทรีเอสต์ซึ่งเคยเป็นที่ประทับเมื่อครั้งก่อนและไม่หวนกลับไปประเทศเม็กซิโกอีกเลย¹⁶⁶

ในส่วนของฝรั่งเศส การไม่ตอบรับให้ความช่วยเหลือแก่จักรพรรดินีคาร์ลอตต้าของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เป็นผลมาจากความลังเลพระทัยนับตั้งแต่ที่สหรัฐอเมริกาประกาศหลักการมอนโรด้วยท่าทีอันแข็งกร้าวและเรียกร้องให้ฝรั่งเศสถอนทัพออกจากเม็กซิโก จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งไม่ต้องการมีปัญหากับสหรัฐอเมริกา อีกทั้งยังประจักษ์ถึงความเสียหายที่กองทัพฝรั่งเศสได้รับจากสงคราม รวมถึงสถานการณ์ภายในประเทศที่ประชาชนจำนวนมากต่อต้านเนื่องมาจากเป้าหมายการทำ

¹⁶⁵ "The Mexican Campaign, 1862 - 1867."

¹⁶⁶ Ibid.,

สงครามเนื่องจากมองว่าสงครามในครั้งนี้ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ กับฝรั่งเศส ดังนั้น ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1866 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงตัดสินพระทัยถอนทัพออกจากประเทศเม็กซิโก

ในส่วนของจักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 ในคราแรก ทรงตัดสินพระทัยจะเดินทางกลับทวีปยุโรปพร้อมกับกองทัพฝรั่งเศส แต่ก็ทรงเปลี่ยนพระทัยในภายหลัง โดยในกลางเดือนมกราคม ค.ศ. 1867 พระองค์ทรงเรียกประชุมกลุ่มผู้สนับสนุน โดยพระองค์ทรงมั่นพระทัยว่ากองทัพจักรวรรดิเม็กซิโกส่วนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของพระองค์จะสามารถรบต่อไปได้หลังจากการถอนตัวของฝรั่งเศส แต่นายพลบาแซนกลับไม่เห็นด้วย ส่งผลให้สถานการณ์ระหว่างทั้งสองเกิดความตึงเครียด และในที่สุด เมื่อนายพลบาแซนได้รับคำสั่งจากกองทัพฝรั่งเศสให้ควบคุมกองกำลังทหารของฝรั่งเศสออกจากเม็กซิโก เขาจึงปฏิบัติตามคำสั่งนั้นโดยเดินออกจากเม็กซิโกพร้อมกองกำลังฝรั่งเศสในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1867 และเดินทางกลับถึงฝรั่งเศสในเดือนพฤษภาคม ปีเดียวกัน

ในส่วนของจักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 พระองค์พร้อมด้วยทหารผู้ติดตามคือนายพลมิเกล มิรามอน (Miguel Miramon; ค.ศ. 1832 - 1867) และนายพลโทมัส เมเจีย (Thomas Mejia; ค.ศ. 1820 - 1867) ได้ออกเดินทางไปยังเมืองเกรตาโรในปลายเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1867 เพื่อควบคุมกองกำลังพร้อมจัดตั้งให้เป็นศูนย์บัญชาการกองทัพของพระองค์ อย่างไรก็ตาม กองกำลังฝ่ายสาธารณรัฐนิยมและเสรีนิยมที่นำโดยนายพลมาเรียโน เอสโกเบโด (Mariano Escobedo; ค.ศ. 1826 - 1902) ได้ยกทัพมาจนถึงเมืองเกรตาโรในต้นเดือนมีนาคมและปิดล้อมเมืองเป็นเวลานานนับเดือน และด้านนอกก็ได้เกิดการปะทะกันระหว่างกองกำลังสองฝ่ายประปราย เสบียงและอาวุธภายในเมืองเกรตาโรก็เริ่มร่อยหรอ จนในที่สุดกองกำลังฝ่ายสาธารณรัฐนิยมและเสรีนิยมก็สามารถเข้ายึดครองเมืองเกรตาโรได้สำเร็จ จักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 ทรงพยายามตีฝ่าวงล้อมเพื่อหลบหนีแต่ไม่สำเร็จ ทรงถูกจับกุมพร้อมนายพลมิรามอนและนายพลเมเจียในวันที่ 15 พฤษภาคม ค.ศ. 1867¹⁶⁷

ภายหลังการจับกุม จักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 ทรงถูกส่งขึ้นศาลทหารและศาลมีมติให้ตัดสินโทษประหารชีวิตแก่พระองค์ แม้ว่าผู้นำยุโรปหลายประเทศ เช่นอิตาลี เยอรมัน รวมทั้งออสเตรีย จะได้ส่งโทรเลขไปยังเม็กซิโกเพื่อเจรจาขอให้ปล่อยตัวพระองค์กลับสู่มาตุภูมิ สงครามภายในจะได้สงบ แต่เม็กซิโกซึ่งมีประธานาธิบดีฮัวเรซเป็นแกนนำได้ตอบปฏิเสธ โดยกล่าวว่าชาวต่างชาติได้เข้ามาก้าวร้าวปัญหาภายในของประเทศอีกทั้งยังมีชาวเม็กซิกันจำนวนมากที่ถูกฆ่าตายจากการต่อสู้กับกองกำลังของพระองค์ ดังนั้น จักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 พร้อมด้วยนายพลมิรามอนและนายพลเมเจียจึง

¹⁶⁷ "The Mexican Campaign, 1862 - 1867."

ถูกประหารชีวิตด้วยการยิงเป้าในวันที่ 19 มิถุนายน ค.ศ. 1867 บนเนินเขาเซโร เด ลาส กัมปานาส (Cerro de las Campanas) ชานเมืองเกรตาโร ภายหลังการประหารชีวิต พระศพของพระองค์ถูกเก็บไว้ในเม็กซิโก จนกระทั่งในต้นปีต่อมา นายพลวิลเฮล์ม ฟอน เทเกตฮอฟฟ์ (Wilhelm von Tegetthoff; ค.ศ. 1827 - 1871) ก็ได้รับมอบหมายจากจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟที่ 1 ให้เดินทางไปเม็กซิโกเพื่อนำพระศพของจักรพรรดิแมกซิมิเลียนที่ 1 กลับมายังออสเตรีย¹⁶⁸

ในส่วนของเม็กซิโก ภายหลังสิ้นสุดการปกครองในรูปแบบจักรวรรดิและสามารถขับไล่ฝรั่งเศสออกไปจากประเทศได้ การปกครองในระบอบสาธารณรัฐได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง และประธานาธิบดีฮัวเรซกลับสู่อำนาจทางการเมือง เขาชนะการเลือกตั้งใน ค.ศ. 1867 อย่างขาดลอยทันทีที่ขึ้นสู่อำนาจ ประธานาธิบดีฮัวเรซได้ร้องขอต่อสภาให้เขามีอำนาจในการออกพระราชกฤษฎีกาต่าง ๆ นอกจากนี้ ประธานาธิบดีฮัวเรซยังได้เริ่มทำการปฏิรูปครั้งใหญ่ทั้งด้านการเมืองและด้านสังคม ส่วนพรรคอนุรักษนิยมก็ถูกทำให้ไร้เกียรติโดยการกล่าวหาว่าเป็นพันธมิตรกับกองทัพฝรั่งเศส แม้ว่าจะเกิดการต่อต้านและประท้วงขึ้นบ้างจากฝ่ายตรงข้าม แต่ประธานาธิบดีฮัวเรซก็สามารถปราบปรามได้สำเร็จ ตลอดสมัยการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ฮัวเรซได้สั่งจำคุกนักการเมืองฝ่ายตรงข้ามจำนวนมากที่ป้อมนอกเมืองเบรากูซ ประธานาธิบดีเบนโต ฮัวเรซ เสียชีวิตด้วยภาวะหัวใจล้มเหลวเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม ค.ศ. 1872 ณ พระราชวังแห่งชาติ (National Palace) ตั้งอยู่กลางใจกลางกรุงเม็กซิโกซิตี และเป็นสถานที่ทำงานของคณะรัฐบาลเม็กซิโก¹⁶⁹

การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทั้งภายในทวีปยุโรปอย่างอิตาลีหรือภายนอกทวีปยุโรปอย่างเม็กซิโก มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเพื่อสร้างเกียรติภูมิให้แก่ฝรั่งเศสในเวทีการเมืองยุโรป รวมถึงเพื่อสร้างความนิยมและแรงสนับสนุนในตัวองค์จักรพรรดิให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชนและพรรคการเมืองหรือกลุ่มอำนาจฝ่ายต่าง ๆ แต่กระนั้น สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศกลับไม่เป็นไปตามความคาดหมาย ความล้มเหลวที่เกิดขึ้นส่งผลให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงได้รับแรงต่อต้านจากประชาชนภายในประเทศเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากมองว่า นโยบายต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นมาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาดของพระองค์ อีกทั้งการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ผิดพลาดเช่นนี้ยังเป็นส่วนสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่สามารถสั่นคลอนความมั่นคงในราชบัลลังก์ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ด้วย

¹⁶⁸ Bancroft, *History Of Mexico: Vol. VI, 1861-1887*, 320-21.

¹⁶⁹ *Ibid*, 380-389

บทที่ 4

นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในอิตาลีและเม็กซิโกที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงหวังว่าหากประสบความสำเร็จจะทำให้ฝรั่งเศสขึ้นเป็นมหาอำนาจแห่งยุโรปเช่นในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 รวมถึงความต้องการแข่งขันกับมหาอำนาจจักรวรรดินิยมอื่น ๆ โดยเฉพาะอังกฤษที่พยายามขยายอิทธิพลของตนในจีน ทำให้ฝรั่งเศสหันมาให้ความสนใจกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศในบริเวณคาบสมุทรอินโดจีน (Indochina) ซึ่งประกอบไปด้วยเวียดนาม กัมพูชา และลาว โดยฝรั่งเศสเริ่มให้ความสนใจกับเวียดนามเป็นพื้นที่แรก และภายหลังจากยึดครองโคชินไชนาในเวียดนามได้ใน ค.ศ. 1862 ฝรั่งเศสก็ขยายความสนใจไปยังกัมพูชาที่ซึ่งฝรั่งเศสสามารถจัดตั้งเป็นรัฐในอารักขาได้สำเร็จใน ค.ศ. 1863

4.1 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในเวียดนาม

4.1.1 สถานการณ์ทั่วไปในเวียดนามและสาเหตุการเข้ามาของฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามามีบทบาทในเวียดนามตั้งแต่ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 ผ่านทางอิทธิพลของคณะมิชชันนารีคณะเยซุอิต¹⁷⁰ ที่เน้นไปทำงานด้านการเผยแผ่ศาสนาเป็นหลัก ภายใต้งานนำของบาทหลวงฝรั่งเศสนาม อเล็กซองด์ เดอ โรดส์ (Alexandre de Rhodes; ค.ศ. 1591 - 1660) พวกเขาประสบความสำเร็จเนื่องจากสามารถทำให้ชาวเวียดนามจำนวนมากหันมานับถือคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิกได้ และที่มากไปกว่านั้น บาทหลวงเดอ โรดส์ ยังเป็นผู้ประดิษฐ์ตัวอักษรคว็อกหงือ (Quoc Ngu) ซึ่งเป็นตัวอักษรของภาษาประจำชาติของเวียดนามอีกด้วย

¹⁷⁰ คณะเยซุอิต (Jesuits) หรือคณะแห่งพระเยซูเจ้า (Society of Jesus) ก่อตั้งขึ้นใน ค.ศ. 1540 โดยนักบุญอิกนาเชียสแห่งโลโยลา (St. Ignatius of Loyola; ค.ศ. 1491 - 1556) นักบวชคาทอลิกชาวสเปน ภายใต้งานนำของสมเด็จพระสันตะปาปาปอลที่ 3 (Pope Paul III ; ค.ศ. 1468 - 1549) คณะเยซุอิตเติบโตอย่างรวดเร็วภายใต้งานนำของนักบุญอิกนาเชียส และกลายเป็นคณะสงฆ์คาทอลิกซึ่งมีบทบาทนำในการตอบโต้คริสเตียนสายปฏิรูปทั้งหลาย ทำให้หลายพื้นที่ในยุโรปที่เคยตกอยู่ใต้อิทธิพลของโปรเตสแตนต์กลับมานับถือคาทอลิกอีกครั้ง อีกทั้งคณะนักบวชเยซุอิตยังเดินทางไปเผยแผ่ศาสนาทั้งภายในและภายนอกทวีปยุโรป

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์สำคัญที่เปิดโอกาสให้ฝรั่งเศสเข้ามาแทรกแซงในเวียดนามครั้งแรก เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 คือ เหตุการณ์กบฏไตเซิน (Tay Son Rebellion; ค.ศ. 1771 - 1802) ซึ่งมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการก่อกบฏของสามพี่น้องตระกูลเหงียน (Nguyen Brothers) ที่ต้องการโค่นล้มอำนาจของตระกูลตริन्ह (Trinh) ที่ปกครองเวียดนามตอนเหนือ และตระกูลเหงียน (Nguyen) ที่ปกครองเวียดนามตอนใต้ โดยกลุ่มกบฏสามารถยึดครองพื้นที่ทางภาคเหนือได้และสถาปนาหนึ่งในสามพี่น้องขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองเวียดนามตอนเหนือ อย่างไรก็ตาม เหงียนอันห์ (Nguyen Anh; ค.ศ. 1762 - 1820) ซึ่งเป็นเชื้อสายของขุนนางตระกูลเหงียนทางใต้ยังคงต่อสู้ด้วยการพยายามยึดดินแดนคืนหลายครั้งแม้จะเป็นฝ่ายพ่ายแพ้กลุ่มกบฏและต้องหลบหนีไปยังเมืองต่าง ๆ ก็ตาม¹⁷¹ และในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เอง เหงียนอันห์ก็ได้พบกับปีแยร์ ปิญโญ เดอ เบแอน (Pierre Pigneau de Béhaine; ค.ศ. 1741 - 1799) บาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เดินทางเข้ามาในเวียดนามตั้งแต่ ค.ศ. 1767 เหงียนอันห์เห็นว่าวิทยาการทางการทหารของชาวตะวันตกมีความจำเป็นในการกอบกู้ดินแดนเวียดนามคืนจากกบฏไตเซินจึงได้ร้องขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสผ่านทางบาทหลวง เดอ เบแอนซึ่งตอบรับความช่วยเหลือในครั้งนี้ ดังนั้น ใน ค.ศ.1786 ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 (Louis XVI; ค.ศ. 1754 - 1793) บาทหลวง เดอ เบแอน ก็ออกเดินทางไปยังปารีสในฐานะทูตของกษัตริย์แห่งเวียดนามเพื่อขอความช่วยเหลือด้านกำลังทหารจากฝรั่งเศส และในที่สุดก็มีการลงนามในสนธิสัญญาแวร์ซาย (Treaty of Versailles) ใน ค.ศ.1787 โดยใจความหลักของสนธิสัญญานี้คือฝรั่งเศสจะส่งเรือรบและกำลังทหารมาช่วยเวียดนามในการปราบปรามกบฏ โดยแลกกับการที่เวียดนามจะให้สิทธิพิเศษทางการค้าแก่ฝรั่งเศส รวมถึงยกเมืองท่าตูราน¹⁷² และหมู่เกาะปูโลงดอร์ (Poulo Condor) ให้แก่ฝรั่งเศสเป็นการตอบแทน¹⁷³ อย่างไรก็ตาม เมื่อบาทหลวงเดอ เบแอนเดินทางออกจากฝรั่งเศสมาถึงฐานทัพของฝรั่งเศสที่เมืองปอนดิเชอร์รี (Pondicherry) ซึ่งตั้งอยู่ที่อินเดียใน ค.ศ. 1788 ทางการณ์อาณานิคมที่ปอนดิเชอร์รีกลับปฏิเสธที่จะให้ทัพเรือหลวงฝรั่งเศสเข้าร่วมรบในเวียดนาม ดังนั้น บาทหลวงเดอ เบแอน จึงจำต้องใช้เงินที่เรียไรมมาได้จากฝรั่งเศสจัดซื้ออาวุธรวมถึงต่อเรือและจ้างทหารชาวฝรั่งเศสเพื่อสร้างกองทัพขึ้นมาเอง ก่อนจะเดินทางกลับไปยังเวียดนามในปี ค.ศ. 1789 และด้วยความช่วยเหลือด้านทหารและอาวุธจากบาทหลวงชาวฝรั่งเศส ในที่สุด

¹⁷¹ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, *สารานุกรมประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านในอาเซียน* (กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558), 334-35.

¹⁷² ตูราน (Tourane) หรือที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า ดานัง (Da Nang)

¹⁷³ Oscar Chapuis, *A History of Vietnam: From Hong Bang to Tu Duc* (Westport, Conn.: Greenwood Press, 1995), 175.

เหียนอันท์ก็สามารถปราบปรามกลุ่มกบฏไตเซินลงได้สำเร็จ อีกทั้งยังสถาปนาตนเองขึ้นเป็น ผู้ปกครองเวียดนามในนามจักรพรรดิชาลอง (Gai Long) ซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์เหียน (Nguyen Dynasty) และทรงเลือกเมืองเว้ (Hue) ในเวียดนามตอนกลางเป็นศูนย์กลางการปกครอง โดยมีเหตุผลสำคัญคือเมืองเว้ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างภาคเหนือและภาคใต้และตระกูลเหียนของ พระองค์ยังคงมีอิทธิพลอยู่ในเขตนี้มาก่อน อีกทั้งยังเป็นการแสดงนัยสำคัญทางการเมืองว่าพระองค์ ไม่ทรงยอมรับอิทธิพลของตระกูลตริन्हที่ยังคงมีฐานอำนาจอยู่ในภาคเหนือ ในขณะที่ภาคใต้ก็เป็นเขต อิทธิพลของ เล วัน เสวียต (Le Van Duyet; ค.ศ. 1764 - 1832) ขุนพลคู่พระทัยที่มีส่วนช่วยพระองค์ สู้รบกับกลุ่มกบฏไตเซิน¹⁷⁴

อย่างไรก็ตาม แม้จักรพรรดิชาลองจะทรงสถาปนาการปกครองเหนือดินแดนเวียดนาม แต่ ความเป็นเอกเทศของแต่ละภูมิภาคในเวียดนามก็ยังคงปรากฏอยู่ ส่งผลให้ต้องจัดระเบียบการ ปกครอง โดยแบ่งออกเป็น 3 เขตและให้มีข้าหลวงปกครอง ได้แก่ ภาคเหนือมีฮานอย (Hanoi) เป็น ศูนย์กลาง ภาคกลางมีเว้ เป็นศูนย์กลางและอยู่ภายใต้การปกครองโดยตรงของจักรพรรดิ และภาคใต้ หรือโคชินไชนา (Cochinchina) มีไซ่ง่อน (Saigon) เป็นศูนย์กลาง¹⁷⁵ อย่างไรก็ตาม เวียดนามภายใต้ การปกครองของจักรพรรดิชาลองก็ไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลงของสนธิสัญญาแวร์ซายที่ทำไว้กับฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. 1787 แต่อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสที่ในเวลานั้นยังไม่ได้ให้ความสนใจในภูมิภาคนี้ก็ไม่ได้ให้ ความสำคัญใด ๆ กับสนธิสัญญานี้

ในสมัยของจักรพรรดิชาลอง เนื่องจากพระองค์ทรงได้รับการสนับสนุนและความช่วยเหลือ จากชาวฝรั่งเศสในการสู้รบกับกบฏไตเซิน ดังนั้น ภายหลังจากปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระจักรพรรดิแล้ว แม้พระองค์จะไม่ได้ปฏิบัติตามข้อตกลงในสนธิสัญญาแวร์ซายที่ทำไว้กับฝรั่งเศส แต่พระองค์ก็ทรง ตอบแทนในด้านอื่น ๆ โดยการแต่งตั้งชาวฝรั่งเศสให้เข้ามามีบทบาทในราชสำนัก เช่น ฌอง-บาติสต์ แซงโย¹⁷⁶ และฟิลิป วานนีเย¹⁷⁷ ที่มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาในองค์จักรพรรดิ หรือการที่ทรงให้เสรีภาพแก่ ชาวเวียดนามในการเลือกนับถือศาสนา เป็นต้น แต่กระนั้น จักรพรรดิองค์ต่อมาอย่างจักรพรรดิ

¹⁷⁴ สุต จอนเจดลิน, ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณาจักรฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), 7.

¹⁷⁵ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, สารานุกรมประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านในอาเซียน, 327.

¹⁷⁶ ฌอง-บาติสต์ แซงโย (Jean-Baptiste Chaigneau; ค.ศ. 1769 - 1832) ทหารเรือและนักผจญภัยชาวฝรั่งเศสที่บาทหลวง เดอ เบแวน รวบรวมมาเพื่อช่วยเหลือเหียนอันท์ เมื่อครั้งเดินทางกลับจากการเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ที่ฝรั่งเศส

¹⁷⁷ ฟิลิป วานนีเย (Phillippe Vannier; ค.ศ. 1762 - 1842) ทหารเรือและนักผจญภัยชาวฝรั่งเศสที่บาทหลวง เดอ เบแวน รวบรวมมาเพื่อช่วยเหลือเหียนอันท์ เมื่อครั้งเดินทางกลับจากการเข้าเฝ้าพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ที่ฝรั่งเศส

มิญ หม่าง (Minh Mang; ค.ศ. 1791 - 1841) ที่ทรงขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดากลับมีนโยบายที่แตกต่างอย่างสิ้นเชิง พระองค์ทรงเกลียดชังชาวตะวันตกเนื่องจากมองว่าชาวตะวันตกกำลังคุกคามและเป็นภัยต่อเวียดนาม อีกทั้งพระองค์ยังมีทัศนคติว่าคริสตศาสนานั้นเป็นของ ‘ต่างชาติ’¹⁷⁸ ที่มีความขัดแย้งกับความเชื่อของ ชาวเวียดนามที่ยึดมั่นในหลักคำสอนของลัทธิขงจื้อ (Confucianism) โดยเฉพาะความเชื่อในเรื่องการเซ่นไหว้บรรพบุรุษ ดังนั้น พระองค์จึงทรงออกนโยบายต่อต้านคริสตศาสนาโดยมีพระราชโองการห้ามมิให้มีการเผยแพร่คริสตศาสนาในพระราชอาณาจักร และทรงห้ามมิให้มิชชันนารีชาวตะวันตกเดินทางประเทศ ส่งผลให้ขุนนางชาวฝรั่งเศสทั้งสองซึ่งทนความกดดันไม่ได้เดินทางออกจากเวียดนามในที่สุด และที่มากกว่านั้น พระองค์ยังมีพระราชโองการให้จับกุมมิชชันนารีชาวฝรั่งเศสจำนวนมาก ซึ่งนโยบายเช่นนี้จะปรากฏไปจนกระทั่งสิ้นสุทธรัชสมัยของพระองค์ และสืบทอดต่อไปยังจักรพรรดิเวียดนามองค์ต่อมาอย่างจักรพรรดิเทียว จี (Thieu Tri; ค.ศ. 1807 - ค.ศ.1847) ที่มีนโยบายในการต่อต้านคริสตศาสนาและบาทหลวงคาทอลิกเช่นเดียวกันอีกทั้งยังทวีความเข้มงวดและความรุนแรงมากขึ้นอีกด้วย

ใน ค.ศ. 1845 รัฐบาลจักรพรรดิเทียว จี ได้จับกุมและตัดสินประหารชีวิตบาทหลวงฝรั่งเศสนาม โดมินิก เลอแฟบวร์ (Dominique Lefèvre; ค.ศ. 1810 - 1865) ส่งผลให้ฝรั่งเศสส่งกองเรือลาดตระเวนภายใต้การนำของนายพลเรือธงอง-บาติสต์ เซซิลล์ (Jean Baptiste Cécille; ค.ศ. 1878 - 1873) ไปยังเมืองท่าตูรานเพื่อเจรจาขอให้ปล่อยตัวบาทหลวงเลอแฟบวร์ ซึ่งจักรพรรดิเทียว จี ก็ทรงทำตามคำขอของฝรั่งเศสแต่บาทหลวงเลอแฟบวร์ต้องเดินทางออกจากเวียดนาม อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ. 1847 บาทหลวงเลอแฟบวร์ก็ได้ลักลอบกลับเข้ามาในเวียดนามและถูกจับตัวได้อีกครั้ง ซึ่งการจับกุมนี้เป็นการช่วยทำให้เกิดการเผชิญหน้ากันระหว่างผู้ปกครองชาวเวียดนามและกองทัพเรือฝรั่งเศสที่ต้องการคุ้มครองและปกป้องผลประโยชน์ของมิชชันนารีนิกายโรมันคาทอลิกในเวียดนาม ดังนั้น ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1847 นายพลเรือเซซิลล์จึงได้เดินทางมายังตูรานเพื่อเจรจาขอให้ปล่อยตัวบาทหลวงเลอแฟบวร์อีกครั้ง แต่ในคราวนี้ ทางเวียดนามมองว่าการกระทำของบาทหลวงเลอแฟบวร์นั้นถือเป็นการทำร้ายและช่วยเวียดนาม การเจรจานี้จึงล้มเหลวและนำไปสู่การโจมตีที่เมืองตูราน (The Bombardment of Tourane) ในวันที่ 15 เมษายน ค.ศ. 1847 กองเรือฝรั่งเศสระดมยิงกองเรือของเวียดนามจนได้รับความเสียหายอย่างมากและมีชาวเวียดนามเสียชีวิตจำนวนหลายร้อยคน ส่งผลให้ใน

¹⁷⁸ เจ็ดเกียรติ อรรถการ, *ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540),

ที่สุด จักรพรรดิเทียว จี ต้องยอมสงบศึกและปล่อยตัวบาทหลวงเลอแพบวร์¹⁷⁹ ซึ่งเหตุการณ์นี้นับเป็นต้นเหตุที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศสทวีความตึงเครียดมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็ยังไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์ที่รุนแรงต่อเวียดนามมากนัก

ภายหลังเหตุการณ์กระทบกระทั่งอย่างรุนแรงระหว่างเวียดนามและฝรั่งเศสไม่นานนัก จักรพรรดิเทียว จี ก็สวรรคต จักรพรรดิคือ ด๊ก (Tu Duc; ค.ศ. 1829 - 1883) ก็ได้สืบราชสมบัติต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1847 นโยบายด้านคริสต์ศาสนาและมิชชันนารีของพระองค์ไม่แตกต่างจากพระราชบิดา ทรงมีท่าทีเป็นปฏิปักษ์กับคริสต์ศาสนา โดยทรงออกมาตรการทางกฎหมายเพื่อต่อต้านคริสต์ศาสนาซึ่งสร้างความลำบากให้แก่มิชชันนารีและชาวเวียดนามคาทอลิกเป็นอย่างมาก¹⁸⁰ ส่งผลให้ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนลุกขึ้นต่อต้านเป็นวงกว้าง กระแสเรียกร้องจากคณะมิชชันนารีให้ฝรั่งเศสเข้ามาจัดการกับเวียดนามทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะภายหลังจากเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต สถาปนาพระองค์ขึ้นเป็นจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ใน ค.ศ. 1852

ในช่วงเวลาเดียวกันนั้น แนวคิดจักรวรรดินิยมซึ่งกำลังแพร่หลายในบรรดาชาติยุโรปก็เป็แรงผลักดันให้ฝรั่งเศสออกแสวงหาอาณานิคม และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นอีกหนึ่งแห่งที่ตกเป็นเป้าหมายของการขยายอำนาจของชาติตะวันตกเนื่องจากมีทรัพยากรและแหล่งวัตถุดิบที่ชาติตะวันตกต้องการ อีกทั้งแนวคิดที่ว่าชาติตะวันตกเป็นศูนย์กลางและมีความเจริญกว่าในทุกด้านจึงสมควรเข้าไปปกครองและให้ความเจริญแก่ชาติที่ด้อยกว่า (Civilizing Mission) ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการแสวงหาอาณานิคมนี้ โดยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ซึ่งมีพระราชประสงค์ที่จะขยายอำนาจของฝรั่งเศสออกไปยังภายนอกทวีปยุโรปได้เริ่มให้ความสนใจกับเวียดนาม เนื่องจากทรงมองว่าฝรั่งเศสอาจใช้เวียดนามเป็นฐานที่มั่นของกองทัพฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเป็นฐานในการขยายอำนาจเข้าไปยังมณฑลยูนนาน (Yunnan) ทางภาคใต้ของจีน ซึ่งฝรั่งเศสคาดว่าจะเป็แหล่งวัตถุดิบโดยเฉพาะด้านสิ่งทอและเป็นตลาดการค้าสำคัญที่จะสามารถสร้างผลประโยชน์และความมั่งคั่งให้กับฝรั่งเศสได้ ประกอบกับเวียดนามเป็นดินแดนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังไม่ถูกมหาอำนาจตะวันตกประเทศใดเข้าไปมีอิทธิพลครอบงำ ที่มากไปกว่านั้น กระแสเรียกร้องให้ฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทในทวีปเอเชียนั้นมีมานานแล้ว ยิ่งเมื่ออังกฤษซึ่งฝรั่งเศสถือเป็นคู่แข่งสำคัญได้ขยายบทบาทและอิทธิพลออกไปอย่างกว้างขวางในประเทศแถบทวีปเอเชีย โดยเฉพาะภายหลังความสำเร็จ

¹⁷⁹ Oscar Chapuis, *The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai* (Westport, Conn.: Greenwood Press, 2000), 5.

¹⁸⁰ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, *สารานุกรมประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านในอาเซียน*, 335.

ครั้งใหญ่ในสงครามฝิ่นครั้งที่ 1¹⁸¹ ที่อังกฤษสามารถบังคับให้จีนเปิดการค้ากับต่างประเทศซึ่งทำให้อังกฤษได้รับผลประโยชน์มหาศาล ฝรั่งเศสจึงต้องพยายามขยายอิทธิพลของตนในภูมิภาคแถบนี้เช่นกัน อีกทั้งเหตุผลด้านการศาสนาก็เป็นสิ่งสำคัญเนื่องจากทรงต้องการเอาใจและสร้างคะแนนความนิยมของพระองค์ในหมู่ชาวคาทอลิกในฝรั่งเศส ดังนั้น เมื่อพวกเขาทลวงคณะต่าง ๆ ได้ร้องเรียนเรื่องการกดขี่ทางศาสนาของจักรพรรดิคือ ตี้ก ไปยังรัฐบาลฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงใช้เรื่องนี้เป็นข้ออ้างในการแทรกแซงเวียดนาม¹⁸²

4.1.2 การเข้ายึดครองเวียดนามของฝรั่งเศส

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1857 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงมอบหมายให้ชาร์ล เดอ มงติญญี (Charles de Montigny; ค.ศ. 1805 - 1868) อดีตกงสุลฝรั่งเศสประจำเมืองเซี่ยงไฮ้ (Shanghai) ที่เพิ่งเสร็จสิ้นภารกิจเจริญสัมพันธไมตรีกับสยามเมื่อ ค.ศ. 1856 ให้เดินทางเข้ามาเจรจากับราชสำนักเวียดนาม โดยฝรั่งเศสเรียกร้องให้จักรพรรดิคือ ตี้ก ให้สิทธิและเสรีภาพแก่ชาวฝรั่งเศสทั้งในด้านการค้าและการนับถือศาสนา อย่างไรก็ตาม การเจรจาในครั้งนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ เวียดนามยังคงใช้ความรุนแรงในการต่อต้านคริสต์ศาสนาเช่นเดิม อีกทั้งภายหลังจากนั้นไม่นานนัก จักรพรรดิคือ ตี้ก ยังทรงสั่งประหารชีวิตนักบวชคาทอลิกจำนวน 2 รูป โดยกล่าวหาว่าบาทหลวงทั้งสองมีส่วนร่วมในการพยายามก่อกบฏเพื่อโค่นล้มอำนาจของพระองค์ ด้วยเหตุนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงแต่งตั้งให้นายพลเรือ ชาร์ล ริโกลต์ เดอ เกอญูยี่ (Charles Rigault de Genouilly; ค.ศ. 1807 - 1873) ผู้บัญชาการกองทัพเรือฝรั่งเศสที่เพิ่งเสร็จสิ้นภารกิจในจีน อีกทั้งยังประสบความสำเร็จในการกดดันให้

¹⁸¹ สงครามฝิ่นครั้งที่ 1 (First Opium War; ค.ศ. 1839 - 1842) เป็นสงครามระหว่างอังกฤษและจีนในสมัยราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty) โดยมีสาเหตุมาจากการที่ทางการจีนได้ปราบปรามและออกกฎหมายห้ามมิให้มีการค้าฝิ่นซึ่งในสมัยนั้นกำลังแพร่ระบาดอย่างมากในหมู่ชาวจีน อังกฤษซึ่งเป็นผู้ค้าและนำเข้าฝิ่นรายใหญ่ในจีนเกิดความไม่พอใจเนื่องจากต้องสูญเสียผลประโยชน์มหาศาล ส่งผลให้เกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐบาลจีนและอังกฤษ จนในที่สุดก็นำไปสู่สงคราม โดยสงครามนี้จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของจีน และต้องลงนามสงบศึกในสนธิสัญญานานกิง (Treaty of Nanking) เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม ค.ศ. 1842

¹⁸² Milton E. Osborn, *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)* (London: Cornell University Press, 1969), 33-34.

รัฐบาลจีนให้ยอมลงนามในสนธิสัญญาเทียนสินในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1858¹⁸³ ให้เดินทางไปปฏิบัติการณ์ในเวียดนามต่อทันที

ในปลายเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1858 นายพลเรือเกอญูยี่พร้อมกองเรือรบฝรั่งเศส 14 ลำและกำลังทหารผสมฝรั่งเศส - สเปน อีกราว 3,000 นาย¹⁸⁴ ก็เดินทางถึงเมืองท่าตูราน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณเวียดนามกลางทางตอนใต้ โดยในการปฏิบัติการณ์นี้ สเปนให้การสนับสนุนฝรั่งเศสเนื่องมาจากสเปนอ้างว่าบาทหลวงคาทอลิกของตนหลายคนก็ถูกรัฐบาลเวียดนามลงโทษอย่างรุนแรงจึงจำเป็นต้องตอบโต้เพื่อให้มีเสรีภาพในการเผยแพร่ศาสนา ทันทีกที่เทียบท่าเรือที่เมืองตูราน กองกำลังผสมฝรั่งเศส-สเปนก็ยกพลขึ้นบกและเข้าปิดล้อมเมืองเอาไว้ และต้องปะทะกับกองทัพของ เล ดินห์ ลี (Le Dinh Ly; ค.ศ. 1790-1858) เจ้าเมืองตูรานในเวลานั้น¹⁸⁵ ซึ่งกองทัพฝรั่งเศสก็สามารถมีชัยชนะเหนือกองทัพของเวียดนาม หลังจากนั้นกองทัพฝรั่งเศสระดมยิงเมืองท่าตูรานและปิดล้อมเมืองเอาไว้ อย่างไรก็ตาม หลังจากปิดล้อมเมืองได้เพียงไม่นาน กองทัพฝรั่งเศสก็ถูกกองทัพเวียดนามที่นำโดยเหงียน ทรี เฟือง (Nguyen Tri Phuong; ค.ศ. 1806 - 1873) ผู้ซึ่งราชสำนักส่งมาต่อต้านฝรั่งเศสโดยตรง กองทัพเวียดนามได้ทำการรบและปิดล้อมฝรั่งเศสเอาไว้ ทำให้กองทัพฝรั่งเศสไม่สามารถเคลื่อนทัพเข้าไปได้ ไกลเกินกว่าการคุ้มกันจากปืนใหญ่ของกองทัพเรือ ส่งผลให้กองทัพฝรั่งเศสจำเป็นต้องประจำการอยู่ที่เมืองท่าตูราน¹⁸⁶

ภายหลังจากนั้นเพียงไม่กี่เดือน นายพลเรือเกอญูยี่ก็ตระหนักการประจำการอยู่ที่เมืองตูรานอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ อีกทั้งกองทหารฝรั่งเศสยังต้องประสบกับปัญหาต่าง ๆ เช่น การขาดแคลนเสบียงอาหารและยารักษาโรค ความไม่คุ้นชินกับสภาพอากาศของเขตร้อน นอกจากนี้ยังไม่ได้รับการสนับสนุนจากพวกคาทอลิกตามที่ฝรั่งเศสคาดหวังเอาไว้¹⁸⁷ ดังนั้น นายพลเรือเกอญูยี่จึงเริ่มแสวงหาเป้าหมายใหม่ และในครั้งนี้นี้เขามุ่งเป้าหมายไปที่ไซ่งอน (Siagon) ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณเวียดนามใต้หรือโคชินไชนา และเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์หลายประการด้วยกัน ประการแรก

¹⁸³ สนธิสัญญาเทียนสิน (Treaty of Tientsin) หรือสนธิสัญญาเทียนจิน (Treaty of Tianjin) เป็นสนธิสัญญาที่ทำระหว่างจีนกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1858 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพ่ายแพ้ของจีนในสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 (Second Opium War; ค.ศ. 1858-1860) โดยสงครามนี้มีสาเหตุมาจากการที่ฝ่ายอังกฤษได้เรียกร้องให้มีการแก้ไขสนธิสัญญานานกิงเพื่อให้ตนได้รับผลประโยชน์ที่มากยิ่งขึ้นในด้านการค้า การเปิดเมืองท่า และอื่น ๆ แต่จีนไม่ยินยอม สงครามระหว่างทั้งสองฝ่ายจึงเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่ง

¹⁸⁴ Chapuis, *The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai*, 48.

¹⁸⁵ Ibid.,

¹⁸⁶ Spencer C. Tucker, *Vietnam* (London: UCL Press, 1999), 29.

¹⁸⁷ Chapuis, *The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai*, 48.

พื้นที่บริเวณโคชินไชนาเป็นแหล่งปลูกข้าวที่มีความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งส่งออกข้าวสำคัญไปยังราชสำนักที่เว้และภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ ดังนั้น หากฝรั่งเศสสามารถยึดครองโคชินไชนาได้ก็จะทำให้เวียดนามตกอยู่ในสถานะลำบาก¹⁸⁸ ประการที่สอง หากฝรั่งเศสสามารถยึดลุ่มน้ำโขงในโคชินไชนาได้ ฝรั่งเศสจะสามารถใช้เมืองท่าบริเวณนี้พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการค้าของภูมิภาคต่อไปได้ และประการสุดท้ายฝรั่งเศสเกรงว่าหากไม่รีบยึดครองโคชินไชนา อังกฤษ ซึ่งฝรั่งเศสถือว่าเป็นคู่แข่งสำคัญอาจใช้อิทธิพลขยายอำนาจเข้ามาในโคชินไชนาเพื่อสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเส้นทางการค้าเข้ากับสิงคโปร์และฮ่องกงซึ่งตกอยู่ภายใต้อำนาจของอังกฤษแล้วนับตั้งแต่ ค.ศ. 1819 และ ค.ศ. 1842 ตามลำดับ ดังนั้น นายพลเรือเกอูนูยียิ่งเสนอความคิดเห็นนี้ต่อนายพลเรือแฟร์ดินองด์-อัลฟองส์ อามองแลง (Ferdinand-Alphonse Hamelin; ค.ศ. 1796 - 1864) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการทหารเรือของฝรั่งเศสซึ่งได้รับการอนุมัติตามที่เสนอ

ดังนั้น ในต้น ค.ศ. 1859 นายพลเรือเกอูนูยียิ่งตัดสินใจออกจากเมืองตูรานโดยทิ้งกองกำลังทหารรักษาการณ์เอาไว้จำนวนหนึ่งและนำกองเรือรบแล่นลงมายังโคชินไชนาโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเข้ายึดครองดินแดนในภูมิภาคนี้ โดยระหว่างทางได้หยุดพัก 5 วัน ที่อ่าวกามซัญ (Cam Ranh) เพื่อรอเรือเสบียง 4 ลำที่จะเข้ามาพร้อม¹⁸⁹ ก่อนจะออกเดินทางต่อไป และในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ กองเรือรบฝรั่งเศสก็ระดมยิงปืนใหญ่ใส่ป้อมปราการที่ป้องกันท่าจอดเรือที่อยู่ลึกเข้าไปในแหลมแซงค์-ฌาคส์ (Cap Saint-Jacques) หรือที่รู้จักกันในชื่อหุงเต่า (Vung Tau) จนได้รับความเสียหายก่อนที่กองทัพฝรั่งเศสจะยกพลขึ้นบกและบุกเข้ายึดป้อมปราการ¹⁹⁰ หลังจากนั้น กองทัพฝรั่งเศสก็เดินทางต่อเข้าไปโดยในระหว่างทางก็ได้ระดมยิงป้อมปราการต่าง ๆ ไปตลอดเส้นทางเดินเรือ จนกระทั่งถึงเมืองไซ่ง่อน ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ ปีเดียวกัน และเริ่มเข้าโจมตีเมืองในวันรุ่งขึ้นจนเกิดเป็นเหตุการณ์การปิดล้อมไซ่ง่อน (Siege of Saigon) โดยกองเรือรบฝรั่งเศสได้เปิดฉากยิงเข้าใส่ป้อมปราการป้องกันเมือง แม้ฝ่ายเวียดนามจะพยายามต้านทานโดยการระดมยิงสวนกลับ แต่ก็ไม่สามารถต้านทานการโจมตีของฝรั่งเศสได้ ส่งผลให้ในไม่ช้า กองทัพฝรั่งเศสก็สามารถสยบการยิงของฝ่ายเวียดนามเอาไว้ได้ และใน

¹⁸⁸ Pierre Montagnon, *France-Indochine: Un Siecle de Vie Commune (1858-1954)* (Paris: Pygmalion, 2004), 14-15.

¹⁸⁹ A. Thomazi, "La Conquête de l'Indochine," accessed January 21, 2020, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3391647k/f15.image.textelImage>.

¹⁹⁰ Ibid.,

เวลาต่อมาภัยคุกคามเข้ายึดครองป้อมปราการของเมืองไซ่ง่อนได้สำเร็จพร้อมซัดธงชาติฝรั่งเศสขึ้นสู่ยอดเสาของป้อมปราการ¹⁹¹

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากป้อมปราการของเมืองไซ่ง่อนมีขนาดใหญ่เกินกว่าที่กองกำลังฝรั่งเศสจะวางกำลังป้องกันดูแลได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งนายพลเรือเกอญูยียังได้รับรายงานว่ากองทัพบางส่วน of ฝรั่งเศสที่ทิ้งไว้ที่ตูรานนั้นกำลังประสบอันตรายเนื่องจากถูกปิดล้อมโดยชาวเวียดนามที่ต่อต้านฝรั่งเศส ดังนั้น นายพลเรือเกอญูยียิ่งตัดสินใจเผาทำลายป้อมปราการเมืองไซ่ง่อนรวมถึงห้องเก็บเสบียงทิ้งในต้นเดือนมีนาคม ค.ศ. 1859¹⁹² และตัดสินใจเดินทางกลับไปตูรานอีกครั้ง อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันนั้น สถานการณ์ของฝรั่งเศสในทวีปยุโรปก็ไม่สู้ดีนักเพราะติดพันสงครามกับออสเตรียซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการทำสงครามรวมชาติของอิตาลี¹⁹³ ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้การดำเนินการของกองทัพฝรั่งเศสในเวียดนามต้องชะงักงันลง ดังนั้น รัฐบาลฝรั่งเศสจึงสั่งให้นายพลเรือเกอญูยี้ประนีประนอมกับราชสำนักเวียดนาม แต่เขาก็ทำไม่สำเร็จ นายพลเรือเกอญูยี้ถูกวิพากษ์วิจารณ์ถึงความล้มเหลวนี้ ส่งผลให้ภายหลังจากนั้นไม่นานเขาก็ถูกเรียกตัวกลับฝรั่งเศส ส่วนรัฐบาลได้แต่งตั้งให้นายพลเรือเธโอแฌน ฟรองซัวส์ ปาจ (Théogène François Page; ค.ศ. 1807 - 1867) เข้ามาปฏิบัติราชการแทนในเวียดนาม

นายพลเรือปาจเดินทางมาถึงเมืองตูรานในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1859 เพื่อเสนอให้มีการลงนามในสนธิสัญญาการค้าและการจัดตั้งกงสุลฝรั่งเศสในเวียดนาม รวมถึงให้เวียดนามยกเลิกการกดขี่ข่มเหงชาวคริสต์คาทอลิก แต่เวียดนามปฏิเสธเงื่อนไขเหล่านี้ ดังนั้น นายพลเรือปาจจึงนำกองทัพเรือโจมตีเมืองตูรานในเดือนพฤศจิกายน แต่ทันทีที่สามารถทำลายป้อมปราการของเมืองลงได้ ฝรั่งเศสกลับไม่ได้รับผลประโยชน์จากชัยชนะครั้งนี้เนื่องจากกองทัพเวียดนามได้ละทิ้งจุดยุทธศาสตร์ตรงนี้ไปเสียแล้ว ดังนั้น นายพลเรือปาจจึงตัดสินใจให้กองทัพทำลายป้อมปราการรวมถึงค่ายทหารทั้งหมดในเมืองและเดินทางออกจากตูรานเพื่อย้อนกลับไปไซ่ง่อนอีกครั้ง ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1860 อย่างไรก็ตาม ในเดือนเมษายน นายพลเรือปาจก็ถูกเรียกตัวไปยังจีนเพื่อเสริมทัพกับกองกำลังของนายพลเรือเลโอนาร์ วิกตอร์ ชาร์เนร์ (Léonard Victor Charner; ค.ศ. 1797 - 1869) ที่กำลังร่วมมือกับชาติยุโรปอื่น ๆ และสหรัฐอเมริกาทำสงครามฝิ่นครั้งที่ 2 (Second Opium War) เพื่อกดดันให้จีนยอมลงนามเพิ่มผลประโยชน์ให้กับชาติตะวันตกโดยการเปิดเมืองท่าเพิ่มมากขึ้นจนเป็นที่มาของอนุสัญญา

¹⁹¹ Thomazi, "La Conquête de l'Indochine."

¹⁹² Ibid.,

¹⁹³ ดูเพิ่มเติมในบทที่ 3

ปักกิ่ง¹⁹⁴ ส่งผลให้ปฏิบัติการของฝรั่งเศสในเวียดนามต้องชะงักตัวลง เนื่องจากฝรั่งเศสทุ่มเทกองกำลังส่วนใหญ่ไปที่จีนจนไม่สามารถส่งกำลังมาเสริมทัพในเวียดนามได้¹⁹⁵

อย่างไรก็ตาม เมื่อเสร็จสิ้นปฏิบัติการในจีนด้วยชัยชนะของฝ่ายชาติตะวันตกในเดือนตุลาคม ฝรั่งเศสก็กลับมาทุ่มเทให้กับการบุกยึดครองเวียดนามอีกครั้ง ในครั้งนี้ รัฐบาลฝรั่งเศสแต่งตั้งให้นายพลเรือเลโอนาร์ วิกตอร์ ชาร์เนอร์ เป็นผู้บัญชาการคนใหม่ นายพลเรือชาร์เนอร์นำกองเรือรบฝรั่งเศสเกือบ 70 ลำ และกองกำลังทหารประจำการอีกประมาณ 4,000 คน¹⁹⁶ พร้อมอาวุธยุทโธปกรณ์เดินทางกลับเข้ามาในเวียดนามอีกครั้งในต้นเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1861 โดยมุ่งหน้าไปที่เมืองไซ่ง่อน โดยกองทัพฝรั่งเศสและกองทัพเวียดนามปะทะกันอย่างรุนแรงที่หมู่บ้านกีสวา (Ky Hoa) ในไซ่ง่อนจนเกิดเป็นยุทธการที่กีสวา (Battle of Ky Hoa) ในปลายเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1861 ซึ่งกองทัพฝรั่งเศสสามารถโจมตีแนวรบของเวียดนามจนแตกพ่ายไปได้ ฝ่ายเวียดนามได้รับความเสียหายอย่างมาก กองทัพฝรั่งเศสสามารถบุกเข้ายึดไซ่ง่อนได้ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1861¹⁹⁷

การบุกยึดไซ่ง่อนและชัยชนะในครั้งนี้ ส่งผลให้กองทัพฝรั่งเศสเกิดความฮึกเหิมว่ากองทัพฝรั่งเศสจะเกิดความได้เปรียบ ส่งผลให้นายพลชาร์เนอร์เริ่มปฏิบัติการยึดครองเมืองอื่น ๆ ต่อไป โดยในปลายเดือนมีนาคม ค.ศ. 1861 กองทัพฝรั่งเศสออกเดินทางไปยังเมืองหมีธอ (My Tho) ซึ่งตั้งอยู่ทางใต้ของประเทศบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงติดกับเมืองไซ่ง่อน กองทัพฝรั่งเศสได้ทิ้งระเบิดเพื่อทำลายป้อมปราการตรงปากแม่น้ำทางเข้าของเมืองจนได้รับความเสียหาย ก่อนจะล่องเรือเข้าไปและทำลายป้อมปราการต่าง ๆ ไปตลอดทางจนกระทั่งสามารถบุกเข้าสู่เมืองหมีธอได้ และในที่สุดก็สามารถเข้ายึดครองเมืองเอาไว้ได้ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1861¹⁹⁸

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากความสำเร็จของการยึดเมืองหมีธอ นายพลเรือชาร์เนอร์ก็ถูกเรียกตัวกลับไปยังฝรั่งเศสในเดือนกันยายน ค.ศ. 1861 และพลเรือตรีหลุยส์ อดอล์ฟ โบนาร์ (Louis Adolphe

¹⁹⁴อนุสัญญาปักกิ่ง (Convention of Peking) เป็นสนธิสัญญาที่ทำระหว่างจีนกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้แก่อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซียใน ค.ศ. 1860 ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ฝ่ายอังกฤษได้เรียกร้องให้มีการแก้ไขสนธิสัญญาเทียนสินใน ค.ศ. 1858 เพื่อผลประโยชน์ที่มากขึ้นของอังกฤษ แต่จีนไม่ยินยอม จึงนำไปสู่การเกิดสงครามระหว่างทั้งสองฝ่ายอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจีนได้รับความพ่ายแพ้จนต้องยินยอมลงนามในอนุสัญญาดังกล่าว โดยอนุสัญญาปักกิ่งมีสาระสำคัญคือ จีนจะต้องยกดินแดนส่วนหนึ่งคาบสมุทรเกาหลี (ปัจจุบันคือทางตอนใต้ของ Boundary Street, เกาหลี) และฮ่องกงให้กับอังกฤษ ซึ่งอังกฤษได้กำหนดดินแดนนี้ให้กับจีนในวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1997 อีกทั้งยังระบุให้มีการการผนวกดินแดนแมนจูเรียนอกให้กับจักรวรรดิรัสเซียด้วย

¹⁹⁵ Thomazi, "La Conquête de l'Indochine."

¹⁹⁶ Montagnon, *France-Indochine: Un Siecle de Vie Commune (1858-1954)*, 17-18.

¹⁹⁷ Ibid.,

¹⁹⁸ Ibid.,

Bonard; ค.ศ. 1805 - 1867) ก็ถูกส่งมาปฏิบัติราชการแทนในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1861 พลเรือตรีโบนาร์มีนโยบายใช้วิธีการที่รุนแรงในการปราบปรามการต่อต้านทุกประเภท อีกทั้งมุ่งขยายเขตการครอบครองดินแดนเวียดนามของฝ่ายฝรั่งเศส ดังนั้น พลเรือตรีโบนาร์จึงออกคำสั่งให้กองทัพฝรั่งเศสปฏิบัติภารกิจยึดครองดินแดนของเวียดนามต่อไป โดยครั้งนี้มุ่งไปที่เมืองเบียนหว่า (Bien Hoa) ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของไซ่ง่อน แม้จะเกิดการปะทะกับกองกำลังของเวียดนามที่ถูกส่งมาต่อต้าน แต่กองทัพฝรั่งเศสก็สามารถต้านทานเอาไว้ได้และเข้ายึดครองเมืองเบียนหว่าได้ในกลางเดือนธันวาคม ค.ศ.1861¹⁹⁹

หลังจากนั้น พลเรือตรีโบนาร์ก็ออกเดินทางต่อไปยังเมืองวินห์ลอง (Vinh Long) ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองไซ่ง่อน พร้อมด้วยกองกำลังทหารจำนวนหนึ่ง แต่ระหว่างทางเรือรบของฝรั่งเศสก็ถูกโจมตีจนได้รับความเสียหายอย่างหนัก พลเรือตรีโบนาร์คาดว่าเกิดจากการชุมนุมโจมตีของฝ่ายต่อต้าน แต่กระนั้น เขาก็ยังคงเดินทางต่อไปจนเมืองวินห์ลองในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1862 และในเย็นวันเดียวกันนั้น ก็มีคำสั่งให้โจมตีป้อมปราการของเมืองทันที กองทัพเวียดนามที่เมืองนี้ไม่สามารถต้านทานการโจมตีของฝรั่งเศสได้ ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงสามารถยึดครองเมืองวินห์ลอง (Capture of Vinh Long) ได้ในวันที่ 22 มีนาคม ค.ศ. 1862 โดยสงครามนี้นับเป็นชัยชนะครั้งสำคัญของฝ่ายฝรั่งเศส และเป็นจุดเริ่มต้นให้ราชสำนักเวียดนามเริ่มคิดทบทวนเรื่องการเจรจาสันติภาพกับฝรั่งเศส²⁰⁰

4.1.3 การเจรจาสงบศึก

เมื่อราชสำนักที่เว้ได้ทราบว่าการปะทะกับกองทัพฝรั่งเศสสร้างความเสียหายอย่างมากแก่กองทัพเวียดนาม อีกทั้งไซ่ง่อน เบียนหว่า หมือฮอ และวินห์ลองยังถูกฝรั่งเศสเข้ายึดครองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ประกอบกับเวียดนามกำลังเผชิญหน้ากับความวุ่นวายทั้งจากกบฏที่เกิดขึ้นในทางตอนเหนือ และจากการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายภายในออกเป็น 2 กลุ่ม ที่มีแนวคิดในด้านการเผชิญหน้ากับฝรั่งเศสที่แตกต่างกัน โดยฝ่ายหนึ่งต้องการให้ประนีประนอมเนื่องจากเกรงกลัวกองทัพและอาวุธยุทโธปกรณ์ของฝรั่งเศส เน้นการเจรจาและสันติภาพ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการให้ต่อต้าน ส่งผลให้กองทัพของเวียดนามอ่อนแอและสูญเสียโอกาสในการขับไล่ฝรั่งเศสออกไป²⁰¹ จนในที่สุดแล้ว

¹⁹⁹ Montagnon, *France-Indochine: Un Siecle de Vie Commune (1858-1954)*, 18.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ วชรพร นวลตา, "ประวัติศาสตร์เวียดนามตอนใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20" (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรมหาวิทยลัยศิลปากร, 2557), 124.

จักรพรรดิคือ ตึกได้ทรงแต่งตั้ง ฟาน ทั้นท์ หยาน (Phan Thanh Gian; ค.ศ. 1796 - 1867) ที่ปรึกษาส่วนพระองค์คนสำคัญ ให้เป็นผู้แทนพระองค์ลงมายังโคชินไชนาเพื่อเจรจาขอสงบศึกกับฝรั่งเศส ส่งผลให้ในที่สุดแล้ว ทั้งสองฝ่ายก็ได้ลงนามร่วมกันในสนธิสัญญาไซ่ง่อน (Treaty of Saigon) เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ.1862 โดยใจความสำคัญของสนธิสัญญานี้มีหลายประการด้วยกัน ได้แก่

1. เวียดนามต้องยินยอมให้ฝรั่งเศสและสเปนมีเสรีภาพในการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในภาคใต้ และอนุญาตให้ชาวเวียดนามในภาคใต้มีเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา
2. ชาวฝรั่งเศสและสเปนมีเสรีภาพในการค้าขายและการเข้าออกเมืองท่าตูราน บาหลัด (Ba Lat) และกวางอัน (Quang An)
3. เวียดนามจะต้องยกดินแดน 3 จังหวัดในโคชินไชนา ได้แก่ ซาดิญ (Gia Dinh) เบียนหวา และดิญเตื่อง (Dinh Tuong) รวมทั้งเกาะบูโลงตอริให้อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศส โดยฝรั่งเศสจะคืนวินห์ลองให้แก่เวียดนาม แต่กองทหารฝรั่งเศสยังคงตั้งอยู่ในเมืองนี้ได้จนกว่ากองกำลังต่อต้านฝรั่งเศสในซาดิญและดิญเตื่องจะถอนตัวออกจากทั้งสองเมืองจนหมด รวมถึงอนุญาตให้กองเรือรบฝรั่งเศสแล่นเข้าออกแม่น้ำโขงได้โดยเสรี
4. เวียดนามไม่สามารถส่งกำลังทหารหรืออาวุธเข้ามาใน 3 จังหวัดที่อยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสได้
5. ความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามกับประเทศอื่น ๆ นั้น ให้อยู่ภายใต้ความเห็นชอบจากฝรั่งเศส เวียดนามไม่มีสิทธิ์ยกดินแดนของตนให้แก่ประเทศใดโดยปราศจากความเห็นชอบของฝรั่งเศส
6. เวียดนามต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ฝรั่งเศสเป็นจำนวนทั้งสิ้น 20 ล้านฟรังก์ โดยให้ต้องทยอยจ่ายจนครบภายใน 10 ปี²⁰²

โดยสนธิสัญญานี้ได้รับการยืนยันให้สัตยาบันต่อหลักการอีกครั้งในสนธิสัญญาแห่งเมืองเว้ (Treaty of Hue) ในวันที่ 14 เมษายน ค.ศ. 1863 ซึ่งข้อตกลงจากสนธิสัญญาไซ่ง่อนนับเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้เวียดนามตกเป็นรัฐอาณานิคมของฝรั่งเศส

²⁰² สุด จอนเจดลิน, ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน, 18-19.

ภายหลังจากการลงนามในสนธิสัญญาไซ่ง่อน จักรพรรดิคือ ดึกซิ่งทรงตระหนักถึงความสำคัญทางเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ของทั้งสามจังหวัดที่เสียไปให้กับฝรั่งเศสได้แก่ ซาติญ เบียนหวา และดิญเตือง ดังนั้น พระองค์จึงทรงแต่งตั้งคณะทูตชุดหนึ่งที่น่าโดยฟาน ทันท หยาน เพื่อเดินทางไปยังกรุงปารีสเพื่อเจรจาขอทั้งสามจังหวัดเหล่านั้นคืน โดยคณะทูตเดินทางถึงประเทศฝรั่งเศสและได้พบกับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และจักรพรรดินีเออฌินี ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1863 ในคราวแรก จักรพรรดินโปเลียน ที่ 3 ทรงยอมรับข้อเสนอของคณะทูตโดยการคืนทั้งสามจังหวัดให้แก่เวียดนาม โดยแลกกับการชดเชยค่าเสียหายรวมถึงข้อตกลงเกี่ยวกับการตั้งกองทัพฝรั่งเศสในเมืองหมือฮอและไซ่ง่อน และเวียดนามต้องให้ความคุ้มครองทางการทหารแก่ฝรั่งเศส แต่นายพลพรอสแปร์ เดอชาร์สลุ๊ป โลบาต์ (Prosper de Chasseloup Laubat; ค.ศ. 1805 - 1873) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทหารเรือและอาณานิคม (Minister of Marine and the Colonies) ซึ่งขณะนั้นรับผิดชอบดูแลกิจการของฝรั่งเศสในดินแดนอาณานิคมก็ได้ยืนยันว่าฝรั่งเศสไม่ควรคืน 3 จังหวัดดังกล่าวให้แก่เวียดนาม และยังเพิ่มเติมอีกด้วยว่าฝรั่งเศสควรยึดครองโคชินไชนาทั้งหมด²⁰³ ส่งผลให้การเจรจาในครั้งนั้นไม่ประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็เริ่มปฏิบัติการยึดครองดินแดนของเวียดนามอีกครั้ง โดยใน ค.ศ. 1867 พลเรือเอกปีแยร์-ปอล เดอ ลา กรองดิแยร์ (Pierre-Paul de La Grandière; ค.ศ. 1807 - 1876) ผู้บริหารสามจังหวัดภาคใต้ของเวียดนามซึ่งตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสตามข้อตกลงในสนธิสัญญาไซ่ง่อน ได้นำกองกำลังทหารฝรั่งเศสบุกโจมตีและบังคับให้เวียดนามยกอานญาง (An Giang) ฮาเตียน (Ha Tien) และวินห์ลอง ให้แก่ฝรั่งเศส แม้จักรพรรดิคือดึกจะปฏิเสธในครั้งแรก แต่เมื่อตระหนักว่าเวียดนามไม่สามารถต่อสู้กับฝรั่งเศสได้ จึงทรงจำยอมยก 3 จังหวัดนั้นให้แก่ฝรั่งเศสในเดือนมิถุนายน ปีเดียวกัน ดังนั้น โคชินไชนาทั้งหมดจึงตกอยู่ภายใต้การปกครองของฝรั่งเศสโดยสมบูรณ์และได้มีการสถาปนาอาณานิคมโคชินไชนา (Cochinchina) ขึ้นใน ค.ศ. 1867 โดยฝรั่งเศสมีอำนาจในการจัดการปกครองทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ กฎหมายและอื่น ๆ ในขณะที่รัฐบาลกลางที่เว้ไม่มีสิทธิใด ๆ จึงอาจกล่าวได้ว่าภูมิภาคนี้ตกอยู่ภายใต้การปกครองจากฝรั่งเศสอย่างสมบูรณ์²⁰⁴

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากฝรั่งเศสสามารถยึดครองครองโคชินไชนาได้ ค.ศ. 1862 ฝรั่งเศสได้เพิ่มความสนใจไปยังพื้นที่ใกล้เคียงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณที่แม่น้ำโขงไหลผ่านเนื่องจากตระหนักดีว่าแม่น้ำโขงมีความสำคัญอย่างยิ่งกับภูมิภาคนี้ อีกทั้งจะทำให้ฝรั่งเศส

²⁰³ Montagnon, *France-Indochine: Un Siecle de Vie Commune (1858-1954)*, 46-47.

²⁰⁴ สุต จอนเจดลิน, *ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณานิคมฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน*, 20.

บรรลุลวัตถุประสงค์แต่เดิมที่ต้องการเข้าไปในมณฑลยูนนานของจีน โดยดินแดนที่มีความเหมาะสมตรงตามความต้องการของฝรั่งเศสได้แก่ กัมพูชา ซึ่งตั้งอยู่ติดกับเวียดนามทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ดังนั้น ปฏิบัติการต่อไปของฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็คือการหาทางเข้าไปมีอิทธิพลในกัมพูชา

4.2 นโยบายต่างประเทศของฝรั่งเศสในกัมพูชา

ในช่วงเวลาเดียวกับปฏิบัติการขยายอำนาจเพื่อเข้าครอบครองเวียดนามตอนใต้หรือโคชินไชนา อีกประเทศหนึ่งที่ฝรั่งเศสให้ความสนใจได้แก่ กัมพูชา เนื่องจากเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับเวียดนามและมีแม่น้ำโขงที่ฝรั่งเศสหวังจะใช้เป็นเส้นทางเพื่อเข้าไปสู่จีนไหลผ่านเช่นกัน ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงปรารถนาจะเข้าไปมีอิทธิพลยังดินแดนแห่งนี้ ซึ่งในเวลานั้นกัมพูชาถือเป็นดินแดนที่อยู่ภายใต้อำนาจของสยามส่งผลให้นอกจากฝรั่งเศสจะต้องหาทางเข้าไปในกัมพูชาแล้ว ยังต้องเกิดข้อพิพาทกับสยามด้วยเช่นกัน

4.2.1 ภูมิหลังของกัมพูชาก่อนการเข้ามาของฝรั่งเศส

ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 กัมพูชาเป็นประเทศที่มีความสงบและมีความเข้มแข็งทางการเมืองและการทหาร อีกทั้งยังมีความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าจนถึงกับได้รับการกล่าวขานควบคู่ไปกับชื่อของเมืองท่าและศูนย์กลางการค้าอื่น ๆ ที่สำคัญในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างสยาม โคชินไชนา มะละกา (Malacca) และบันเตน (Banten) อย่างไรก็ตาม สภาพการณ์เช่นนี้คงอยู่เพียงไม่นาน เนื่องจากในครั้งหลังคริสต์ศตวรรษที่ 17 กัมพูชาก็ประสบกับความตกต่ำทางการค้า ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศที่ราชสำนักก็มีความขัดแย้งและการแย่งชิงอำนาจของฝ่ายต่าง ๆ²⁰⁵ ส่งผลให้ประเทศอยู่ในสถานะอ่อนแอ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้รัฐเพื่อนบ้านที่เข้มแข็งกว่าอย่างสยามและเวียดนามเข้ามารุกรานดินแดนแห่งนี้

สยามและเวียดนามเป็นประเทศที่มีอิทธิพลในดินแดนกัมพูชาด้วยกันทั้งคู่และต่างผลัดเปลี่ยนกันเข้าครอบครองดินแดนนี้ โดยเริ่มมาตั้งแต่สมัยแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (Taksin the Great; ค.ศ. 1734 - 1782) เมื่อเจ้านายกัมพูชาที่สยามสนับสนุนได้เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นสมเด็จพระรามาธิบดีราช หรือ นักองคั่นนท (Ang Non II; ค.ศ. 1739 - 1779) ใน ค.ศ. 1775

²⁰⁵ ธิบัติ บัวคำศรี, ประวัติศาสตร์กัมพูชา (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547), 13.

แต่ทรงครองราชย์ได้เพียง 5 ปี ขุนนางกลุ่มหนึ่งก็ได้ก่อการกบฏโดยมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากตระกูลเหงียน (Nguyen) ของเวียดนามสามารถตั้งมั่นที่เมืองไซ่ง่อน (Saigon) และได้พยายามขยายอิทธิพลเข้ามาในกัมพูชาเพื่อหวังจะนำกำลังพลและอาวุธไปสู้รบกับกลุ่มกบฏไตเซิน ส่งผลให้ขุนนางกลุ่มนั้นสับสนหวาดวิตกเวียดนามเข้ามาเพื่อคานอำนาจกับสยาม ราชสำนักกัมพูชาจึงเกิดความวุ่นวายขึ้น แม้กลุ่มกบฏจะสามารถกุมตัวนักงองคมนตรีไปสำเร็จโทษได้ แต่ความพยายามดึงเวียดนามเข้ามาคานอำนาจกับสยามก็ไม่ประสบความสำเร็จ และใน ค.ศ. 1794 ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (Rama I; ค.ศ. 1736 - 1809) สยามก็ได้สถาปนาสมเด็จพระนารายณ์ราชาธิราช หรือนักงองคมนตรี (Ang Eng; ค.ศ. 1773 - 1796) ขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองกัมพูชา²⁰⁶ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสยามยังคงมีอิทธิพลเหนือดินแดนกัมพูชา อีกทั้งยังได้ครอบครองดินแดนทางทิศตะวันออกอย่างพระตะบอง (Battambang) และเสียมราฐ (Siam Reap) โดยสยามได้แต่งตั้งให้ขุนนางกัมพูชาคือเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ซึ่งจงรักภักดีกับสยามขึ้นปกครองอีกด้วย

แต่เมื่อสมเด็จพระอุทัยราชาธิราช หรือนักงองคมนตรี (Ang Chan; ค.ศ. 1792 - 1834) เสด็จขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดาใน ค.ศ. 1806 ด้วยสาเหตุที่ไม่แนชชดนัก นักงองคมนตรีได้เอาพระทัยออกห่างจากสยามไปเข้ากับเวียดนามซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ราชวงศ์เหงียน (Nguyen) เข้ามามีบทบาทในกัมพูชาแทนที่สยาม จนเป็นสาเหตุให้เกิดความแตกแยกในหมู่พระราชวงศ์และขุนนาง เนื่องจากพระอนุชาของพระองค์คือ นักงองคมนตรี (Ang Snguon; ค.ศ. 1794 - 1822) นักงองคมนตรี (Ang Em; ค.ศ. 1794 - 1843) และนักงองคมนตรี (Ang Duong; ค.ศ. 1796 - 1860) พร้อมด้วยขุนนางบางส่วนยังคงฝักใฝ่สยาม แต่ก็ไม่สามารถขัดขวางกลุ่มที่สนับสนุนเวียดนามได้ จนทำให้ในที่สุดก็นำไปสู่กระบวนการทำให้เป็นเวียดนาม (Vietnamization) โดยการเปลี่ยนทุกอย่างให้เป็นเวียดนาม เช่น การใช้คำบรรดาศักดิ์ข้าราชการเป็นภาษาเวียดนาม คำสั่งให้เลิกธรรมเนียมที่เวียดนามเห็นว่าป่าเถื่อน รวมไปถึงต้องแต่งกายและไว้ทรงผมแบบเวียดนาม เป็นต้น หรือแม้ภายหลังจากนักงองคมนตรีสิ้นพระชนม์ เวียดนามยังได้เป็นผู้สถาปนา กษัตริย์แทนที่สยามซึ่งเคยเป็นผู้มีอำนาจในการแต่งตั้ง กษัตริย์มาก่อน²⁰⁷ ซึ่งความพยายามเปลี่ยนกัมพูชาให้เป็นเวียดนามนี้ส่งผลให้ขุนนางกัมพูชาจำนวนหนึ่งเกิดความไม่พอใจและลุกขึ้นปลุกกระดมต่อต้าน จนสุดท้ายก็เกิดการกบฏขึ้นทั่วไปในประเทศในเดือนกันยายน ค.ศ. 1840 กลุ่มกบฏเหล่านั้นได้ร้องขอความช่วยเหลือมาที่สยามพร้อมทั้งขอให้นักงองคมนตรีซึ่งเสด็จลี้ภัยมาพำนักอยู่ที่กรุงเทพฯ ให้เสด็จกลับกัมพูชา ดังนั้น ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1841

²⁰⁶ ธิบตี บัวคำศรี, ประวัติศาสตร์กัมพูชา, 15.

²⁰⁷ เรื่องเดียวกัน, 17.

นักองค์ด้วงจึงเสด็จกลับกัมพูชา อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (Rama III; ค.ศ. 1788 - 1851) ยังโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนี) (Bodindecha (Sing Singhaseni); ค.ศ. 1777 - 1849) นำกองทัพสยามติดตามไปกับนักองค์ด้วงเพื่อช่วยเหลือพระองค์ขับไล่เวียดนามออกไปจากกัมพูชาอีกด้วย

สงครามระหว่างสยามและเวียดนาม (Siamese-Vietnamese War) จึงเกิดขึ้นใน ค.ศ. 1841 โดยเป็นสงครามที่ยืดเยื้อยาวนานถึง 7 ปี โดยฝ่ายเวียดนามได้รับความสูญเสียมากกว่า จนในที่สุดเมื่อปลาย ค.ศ. 1847 ทั้งสยามและเวียดนามซึ่งเปื้อน่ายสงครามเต็มทีก็ได้เปิดการเจรจาเพื่อยุติการสู้รบระหว่างกัน โดยผลจากการเจรจาคือเวียดนามต้องถอนกำลังออกจากกัมพูชาซึ่งนับเป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ ค.ศ. 1811 ที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ชาวเวียดนามบนแผ่นดินกัมพูชา²⁰⁸ ส่วนสยามก็สามารถสถาปนาอำนาจเหนือดินแดนกัมพูชาได้อีกครั้ง อีกทั้งได้สิทธิ์ในการสถาปนา นักองค์ด้วงขึ้นเป็นกษัตริย์ของกัมพูชาใน ค.ศ. 1848 โดยทรงพระนามว่า สมเด็จพระทริภุชราคามหาอิศราธิบดี และสยามยังได้แต่งตั้งที่ปรึกษาทางการเมืองซึ่งเป็นชาวสยามไว้ในราชสำนักกัมพูชา นอกจากนี้ กษัตริย์กัมพูชายังต้องส่งพระราชโอรสของพระองค์ให้เข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ เพื่อศึกษาเล่าเรียนด้วย ซึ่งความหมายโดยนัยคือเพื่อเป็นองค์ประกัน อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เกิดความสงบสุข สยามได้อนุญาตให้กัมพูชาสามารถส่งเครื่องราชบรรณาการให้ทั้งแก่สยามและเวียดนาม โดยส่งมาที่สยามปีละหนึ่งครั้งและส่งไปที่เวียดนามสามปีต่อครั้ง²⁰⁹

จากที่กล่าวไปข้างต้น จะเห็นถึงอิทธิพลจากภายนอกซึ่งในที่นี้ก็คือสยามและเวียดนามในดินแดนของกัมพูชามาโดยตลอด และเนื่องจากเป็นดินแดนที่อยู่ตรงกลางระหว่างรัฐที่ใหญ่กว่าทั้งสองซึ่งเปรียบเทียบคู่แข่งของกันและกัน ทำให้กัมพูชาต้องตกอยู่ในสถานะเสมือนเป็นรัฐกันชน (Buffer State) และเป็นเหมือนสนามในการทำสงครามของรัฐทั้งสองเพื่อแย่งชิงและผลักดันเข้ามามีอำนาจในดินแดนของตน และถึงแม้ทั้งสองฝ่ายจะหยุดทำสงครามระหว่างกัน แต่กัมพูชาก็ยังคงต้องอยู่ในสถานะเมืองประเทศราชที่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการให้กับทั้งสองฝ่ายเพื่อคงความสงบสุขภายในประเทศของตนเอาไว้ โดยที่กัมพูชาไม่สามารถหลีกเลี่ยงจากสถานการณ์ในรูปแบบนี้ได้ เนื่องจากกัมพูชาเป็นรัฐที่เล็กและอ่อนแอกว่าทั้งสองประเทศในทุกด้าน อีกทั้งในทัศนคติที่ทั้งสยาม

²⁰⁸ เดวิด แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, trans. พรรณงาม เก้าธรรมสาร (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2546), 209.

²⁰⁹ เพ็ญศรี ติ๊ก, *ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19* (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539.), 4.

และเวียดนามมีต่อกัมพูชายังเป็นไปในลักษณะของความเป็นรัฐที่เหนือกว่าและทั้งสยามและเวียดนามต่างมีภารกิจที่จะต้องดำเนินการในกัมพูชา ทำให้ในบางครั้งความสัมพันธ์ของทั้งสามประเทศนี้ถูกอธิบายด้วยภาพพจน์ของการเลี้ยงดูเด็ก โดยตามนัยนี้ ทั้งสยามและเวียดนามได้ถูกเปรียบเทียบให้กลายเป็น “พ่อ” และ “แม่” ของกัมพูชาตามลำดับ และกษัตริย์กัมพูชาก็ถูกอ้างถึงเสมือนเป็น “ลูก” ของทั้งสองฝ่ายหรือไม่ก็ “ข้ารับใช้”²¹⁰ ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 3 ประเทศในสมัยนั้นได้อย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตาม แม้สยามและเวียดนามต่างผลัดกันเข้ามามีอำนาจในดินแดนกัมพูชา แต่หากจะลองพิจารณาจากอีกมุมหนึ่งจะเห็นได้ว่าราชสำนักของกัมพูชาเองก็ใช้ประโยชน์จากสยามและเวียดนามด้วยเช่นกัน เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งสร้างความไม่พอใจหรือปกครองกัมพูชาอย่างเข้มงวดเกินไป ขุนนางกัมพูชาก็จะหันไปพึ่งบารมีของอีกฝ่าย และในช่วงเวลานั้น ขุนนางกัมพูชาก็มีที่ให้หนีไปพึ่งพิงได้อยู่สองทาง คือสยามและเวียดนาม ด้วยความที่เป็นรัฐที่อ่อนแอและแตกแยกอยู่ภายในทำให้กัมพูชาไม่สามารถจัดการกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งด้วยตนเองได้ จึงต้องหันไปพึ่งพาอำนาจจากต่างชาติแทน ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างกัมพูชา สยาม และเวียดนามที่กล่าวมานี้จะคงอยู่ไปจนกระทั่งถึงการเข้ามาของฝรั่งเศสในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19

4.2.2 สถานการณ์ทั่วไปในกัมพูชาและสาเหตุการเข้ามาของฝรั่งเศส

สมเด็จพระนริศรัถยวัชรราชคฤหิตรีทิธาธิบดี หรือนักองค์ด้วง ขึ้นครองราชย์ใน ค.ศ. 1848 ภายหลังจากต้องตกอยู่ในสภาวะเป็นสนามทางสงครามของประเทศเพื่อนบ้านมาอย่างยาวนาน แม้ว่าพระองค์จะสามารถตัดสินพระทัยในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างค่อนข้างอิสระ แต่บางกรณีก็ยังคงต้องยอมรับคำปรึกษาจากสยาม กัมพูชาในยุคนี้อยู่ในช่วงของการฟื้นฟูบ้านเมือง ซึ่งนอกจากพระราชกรณียกิจภายในประเทศทั้งด้านการศาสนา การพระราชพิธีต่าง ๆ การชำระกฎหมาย การแต่งตั้งระเบียบยศขุนนาง ยังรวมถึงการชำระพงศาวดาร และอื่น ๆ ในส่วนของด้านการต่างประเทศ นักองค์ด้วงยังคงแสดงความอ่อนน้อมและคงพระราชไมตรีอันดีไว้กับราชสำนักสยามที่กรุงเทพฯ แต่กลับไม่ได้ทรงพยายามฟื้นฟูพระราชไมตรีกับเวียดนาม อาจเป็นเพราะพระองค์ทรงหวาดเกรงตัวอย่างที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1830 ที่กัมพูชาถูกเปลี่ยนทุกอย่างให้เป็นเวียดนาม เนื่องจากในทัศนะของเวียดนาม

²¹⁰ David P. Chandler, "Cambodia's Relations with Siam in the Early Bangkok Period: The Politics of a Tributary State," *Journal of the Siam Society* 60, no. 1 (1972): 153.

ที่ว่า การปรับปรุงสัมพันธไมตรีใด ๆ ย่อมทำให้กัมพูชาใกล้ชิดกับเวียดนามมากขึ้นเท่านั้น²¹¹ อีกทั้งในรัชสมัยนี้ นักองค์ด้วงยังทรงดำเนินการที่แตกต่างออกไปจากที่เคยเป็นมา เนื่องจากทรงหันไปแสวงหาและพยายามสร้างไมตรีกับประเทศที่อยู่ห่างไกลออกไปอย่างฝรั่งเศส โดยพระองค์ทรงมีพระราชสาส์นไปยังจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ถึงสองครั้งคือ ใน ค.ศ. 1853 และ ค.ศ. 1856

ใน ค.ศ. 1853 นักองค์ด้วงทรงมีพระราชสาส์นและของกำนัลต่าง ๆ ถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 แห่งฝรั่งเศส ซึ่งการส่งพระราชสาส์นในครั้งนี้เกิดขึ้นมาจากการแนะนำของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสนาม บาทหลวงของ คล็อด มิช (Jean-Claude Miche; ค.ศ. 1805 - 1873) ที่เดินทางเข้ามาในกัมพูชาตั้งแต่ ค.ศ. 1850 อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์อันดีกับนักองค์ด้วงจนสามารถเข้าออกนอกในราชสำนักได้อย่างสะดวก โดยบาทหลวงมิชได้เขียนจดหมายถึงนักองค์ด้วงเพื่อให้พระองค์ทรงส่งพระราชสาส์นถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 เพื่อร้องขอการคุ้มครองจากฝรั่งเศส อีกทั้งยังร้องขอให้ช่วยเอาจังหวัดต่าง ๆ ที่กัมพูชาสูญเสียไปให้กับเพื่อนบ้านทั้งสองอย่างสยามและเวียดนามกลับคืนมา²¹² โดยของกำนัลในครั้งนั้นประกอบด้วย งาช้าง 4 กิ่ง นอแรด 1 คู่ รุง น้ำตาล และพริกไทยอย่างละครึ่งตัน²¹³ อย่างไรก็ตาม พระราชสาส์นและของกำนัลเหล่านั้นกลับไม่ไปถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 อีกทั้งไม่มีการตอบกลับใด ๆ จากทางฝรั่งเศส²¹⁴

อย่างไรก็ตาม ราชสำนักกัมพูชาและฝรั่งเศสก็มีโอกาสได้ติดต่อกันอีกครั้ง เมื่อฝรั่งเศสเสร็จสิ้นการทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีทางการค้าและการเดินเรือกับสยามในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1856 หลังจากนั้น คณะทูตฝรั่งเศสที่นำโดยชาร์ล เดอ มงติญญี (Charles de Montigny; ค.ศ. 1805 - 1868) อดีตกงสุลใหญ่ของฝรั่งเศสประจำนครเซียงไฮ้ ก็ได้เดินทางต่อไปยังกัมพูชาเพื่อเจรจาทำสนธิสัญญาทางการทูต การค้า และการเดินเรือกับสยาม ทั้งนี้คณะทูตของมงติญญีได้ขึ้นฝั่งที่เมืองกำปอต (Kampot) โดยให้ขุนนางกัมพูชานำเอาร่างสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีไปให้แก่ นักองค์ด้วง ทันทิที่นักองค์ด้วงทราบว่าคณะทูตเดินทางมาถึง ในขั้นแรก พระองค์ทรงยินดีและประสงค์ที่จะมาพบ แต่เมื่อทรงได้รับพระราชสาส์นจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (Rama IV; ค.ศ. 1804 - 1868) ของสยาม ซึ่งทรงห้ามพระองค์มิให้กระทำการสนธิสัญญาใด ๆ กับฝรั่งเศส ส่งผลให้พระองค์ต้องทรงอ้างว่าประชวรและไม่เสด็จมาพบคณะทูตฝรั่งเศส แต่พระองค์ก็ได้ส่งอัคร

²¹¹ เดวิด แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, 211.

²¹² Ian Charles Harris, *Cambodian Buddhism: History and Practice* (University of Hawaii Press, 2008), vii.

²¹³ เดวิด แชนด์เลอร์, *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*, 211.

²¹⁴ Bun Srun Theam, "Cambodia in the Mid-Nineteenth Century: A Quest for Survival 1840 - 1863." (Master of Arts (Asian Studies) Australian National University, 1981), 138.

มหาเสนาบดีและขุนนางระดับสูงมาแทน²¹⁵ ซึ่งการกระทำเช่นนี้ บ่งบอกเป็นนัยยะว่าสยามยังคงมีอิทธิพลเหนือกว่ากัมพูชาโดยที่กัมพูชาก็ไม่อาจกระทำการใด ๆ โดยปราศจากความเห็นชอบจากสยาม แต่กระนั้น คณะทูตของมณฑลญี่ก็ได้ให้ความใส่ใจต่อผลการเจรจาครั้งนี้มากเท่าใดนัก เนื่องจากเป้าหมายสำคัญที่ได้รับมาจากจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และพระสันตะปาปาไพอัสที่ 9 คือการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิกในเวียดนามเนื่องจากบาทหลวงและชุมชนชาวคริสต์ถูกคุกคามและทำร้าย ทำให้มณฑลญี่เดินทางออกจากกัมพูชาไปยังเวียดนามเพื่อทำภารกิจสำคัญที่ได้รับมอบหมายมาโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากนั้นอีกเพียงหนึ่งเดือนกว่า ๆ นักองคค์ด้วงก็ทรงตัดสินพระทัยที่จะสานต่อความสัมพันธ์กับฝรั่งเศสอีกครั้ง โดยครั้งนี้ผ่านทางคณะทูตของมณฑลญี่ พระองค์จึงทรงมีพระราชสาส์นลงวันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1856 ส่งไปยังกงสุลฝรั่งเศสที่สิงคโปร์เพื่อฝากให้มณฑลญี่นำไปถวายแด่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ที่กรุงปารีส โดยพระราชสาส์นฉบับนี้นับเป็นฉบับที่ 2 นับจาก ค.ศ. 1853 โดยใจความในพระราชสาส์นนี้นกล่าวถึงคณะทูตของมณฑลญี่ที่เดินทางมายังกัมพูชาและที่สำคัญที่สุดคือการกล่าวถึงดินแดนกัมพูชาที่ว่า

“ เมืองเขมรเดิมเป็นเมืองใหญ่มีเขตแดนกว้างขวาง แต่ในรอบ 200 ปีที่ผ่านมาจนถึงรัชสมัยของพระองค์นั้น เวียดนามได้ “เอาเมืองเขมรไปเป็นเมืองญวน...ตั้งแต่แม่น้ำเมืองไซ่ง่อนฝั่งข้างตะวันตกจนถึงเมืองเปียมและเกาะทั้งสอง เวียดนามขุดคูคลองและพาขุนนางราษฎรเวียดนามเข้ามาอยู่อาศัยทำกิน เวียดนามไม่ให้กัมพูชาเก็บส่วยจากดินแดนเหล่านี้ ทั้งกัมพูชาก็ถูกห้ามไม่ให้ใช้ "เรือเสาใบไปค้าขาย" กับต่างประเทศโดยทางแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นเส้นทางที่สำคัญที่สุดของกัมพูชา ประเด็นที่กัมพูชาร้องขอต่อฝรั่งเศสคือ ตั้งแต่ปีนี้ต่อไปเบื้องหน้า ถ้าญวนยกเมืองทั้งสิ้นนี้และเมืองใด ๆ ถวายเจ้าฝรั่งเศสนั้น ขอฝรั่งเศสอย่าได้รับเอา ด้วยเป็นเมืองเขมรจริง ... (ขอ) ให้คงอยู่เป็นเมืองเขมรเหมือนแต่ก่อน ” ²¹⁶

²¹⁵ เพ็ญศรี ติ๊ก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 138.

²¹⁶ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สยามประเทศไทยกับ "ดินแดน" ในกัมพูชาและลาว (กรุงเทพฯ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552), 19-21.

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากที่นักองค์ด้วงทรงมีพระราชสาส์นไปยังฝรั่งเศสถึง 2 ฉบับ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงความปรารถนาบางอย่างภายในจิตใจของกษัตริย์กัมพูชา โดยในงานเขียนของ เดวิด แชนด์เลอร์ (David Chandler) ได้ให้ความเห็นเอาไว้ว่า

“...ดูเหมือนนักองค์ด้วง พยายามแสวงหาความช่วยเหลือจากฝรั่งเศส ไม่ใช่เพื่อหลีกเลี่ยงจากความคุ้มครองของสยาม ซึ่งเป็นไปไม่ได้อยู่แล้วในทางปฏิบัติ แต่เพื่อปกป้องพระองค์จากเวียดนาม ในพระราชสาส์นที่มีไปถึงฝรั่งเศส พระองค์ทรงอ้างถึงเวียดนาม ดุจเดียวกับพอลพตในทศวรรษ 1970 ว่าเป็น “ศัตรูตามประเพณี” ของกัมพูชา...”²¹⁷

แต่ในขณะเดียวกันในวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทฉบับที่เรื่อง **Cambodia in the Mid-Nineteenth Century: A Quest for Survival, 1840-1863** ของ Bun Srun Theam ได้ให้รายละเอียดตามคำอธิบายของ เลอแคลล์ (Adhémar Leclère; ค.ศ. 1853 - 1917) นักการทูต นักเศรษฐศาสตร์ นักการเมือง และนักชาติพันธุ์วิทยาชาวฝรั่งเศส ที่อธิบายเอาไว้ในหนังสือ **Histoire du Cambodge, Depuis le 1er Siècle de Notre Ere** ที่ว่า

“...กษัตริย์ [พระองค์ด้วง] ดูเหมือนจะมีความสุข แม้กระนั้นในใจของพระองค์ จากที่ข้าพเจ้าได้รับการบอกเล่าจากขุนนางผู้ซึ่งกษัตริย์มักทรงพูดคุยด้วยอยู่เสมอ ทรงตรัสเป็นนัยว่าพระองค์ไม่มั่นใจในอนาคต [ของอาณาจักรของพระองค์] และกลัวชาวสยามซึ่งถือว่าเป็นศัตรูเกือบเท่า ๆ กับเวียดนามที่พระองค์เกลียด”²¹⁸ รวมถึงข้อความที่ว่า

“....พระองค์เชื่อว่าในวันหนึ่งไทยจะเข้ายึดครองดินแดนทางเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือของราชอาณาจักรกัมพูชาซึ่งรวมถึงโพธิสัตว์ กัมปงสวาย อุดงมีชัย เป็นต้น ในขณะที่เวียดนามจะครอบครองดินแดนในภาคใต้ ด้วยความคิดเหล่านี้และความตระหนักว่ากัมพูชาไม่สามารถป้องกันตัวเองจากไทยและเวียดนาม พระองค์ด้วงจึงเริ่มมองออกไปยังอำนาจอันไกลโพ้นอย่างฝรั่งเศส ซึ่งมีมิชชันนารีที่อาศัยอยู่ในประเทศกัมพูชาหลายปี”²¹⁹

²¹⁷ เดวิด แชนด์เลอร์, ประวัติศาสตร์กัมพูชา, 212.

²¹⁸ Theam, "Cambodia in the Mid-Nineteenth Century: A Quest for Survival 1840 - 1863.," 136.

²¹⁹ Ibid, 137.

ซึ่งจากที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าการส่งพระราชสาส์นของนักองค์ด้วงไปถึงจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 คือความปรารถนาอีก ๆ ของนักองค์ด้วงที่ต้องการจะหลุดพ้นจากการครอบงำของประเทศเพื่อนบ้านโดยการตั้งชาติมหาอำนาจจากภายนอกเข้ามา ไม่เจาะจงว่าต้องเป็นแค่ประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่หมายถึงทั้งสยามและเวียดนาม เนื่องจากสยามยังคงมีอิทธิพลในดินแดนของกัมพูชา แต่ในส่วนของเวียดนาม แม้อิทธิพลจะลดลงมากแล้ว แต่ก็ยังคงเป็นเพื่อนบ้านที่เข้มแข็ง ซึ่งจะรุกรานกัมพูชาเมื่อใดก็ได้ แต่กระนั้น ความพยายามของนักองค์ด้วงในครั้งนั้นก็ประสบความสำเร็จเนื่องจากในช่วงเวลานั้นรัฐบาลฝรั่งเศสกำลังให้ความสนใจในเวียดนามซึ่งมีพรมแดนติดกับจีนและฝรั่งเศสคาดว่าจะสร้างผลประโยชน์อย่างมหาศาลให้ได้มากกว่า

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากที่ฝรั่งเศสทำสนธิสัญญาสงบศึกกับเวียดนามใน ค.ศ. 1862²²⁰ ซึ่งจากสนธิสัญญาดังกล่าว แม้ว่าจะฝรั่งเศสจะสามารถแล่นเรือในลำน้ำโขงได้อย่างเสรี แต่ฝรั่งเศสก็ไม่ได้มีสิทธิในการควบคุมเส้นทางการคมนาคมในโคชินไชนาเลย ดังนั้น ใน ค.ศ. 1862 ฝรั่งเศสจึงเดินเรือออกสำรวจดินแดนกัมพูชาด้วย โดยมีพลเรือตรีหลุยส์ ออคอล์ฟ โบนาร์ เป็นผู้นำคณะการสำรวจในครั้ง นี้ ทำให้ได้ข้อสรุปสำคัญหลายประการด้วยกัน รวมถึงข้อที่ว่ากัมพูชามีความสำคัญทั้งในด้านยุทธศาสตร์การเมืองและการค้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองพนมเปญ (Phnom Penh) ซึ่งเป็นเมืองที่ใกล้ชิดกับโขงอันอุดมของเวียดนามซึ่งฝรั่งเศสครอบครองได้เรียบร้อยแล้วอีกทั้งข้อมูลจากการสำรวจยังทำให้ฝรั่งเศสคาดหวังว่าจะใช้พนมเปญเป็นศูนย์กลางสำคัญด้านพาณิชย์กรรม อีกทั้งกัมพูชายังเป็นดินแดนที่มีแม่น้ำโขงไหลผ่านและฝรั่งเศสอาจจะใช้แม่น้ำสายนี้เข้าไปสู่ทางใต้ของจีนโดยเฉพาะมณฑลยูนนานซึ่งคาดว่าจะเป็ตลาดการค้าและแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ นอกจากนี้ บริเวณตามชายฝั่งทะเลสาบของกัมพูชายังเป็นพื้นที่การประมงขนาดใหญ่ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งทางเศรษฐกิจ ซึ่งในหนังสือเรื่อง **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย (สยาม) กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19** ของ เพ็ญศรี ติ๊ก ที่กล่าวอ้างถึงข้อความจากหนังสือเรื่อง **Le Cambodge** โดย เอเตียน ฟรองซัวส์ อายโมนิเยร์ (Étienne François Aymonier; ค.ศ. 1844 - 1929) นักภาษาศาสตร์ นักโบราณคดีและนักสำรวจชาวฝรั่งเศส ที่ว่า

²²⁰ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมหน้า 99-100

“ในแต่ละปีมีการส่งออกปลาประมาณแปดล้านกิโลกรัม ซึ่งมีมูลค่าในเมืองนั้นประมาณสองล้านฟรังก์ ปลาเหล่านี้ถูกส่งออกไปขายตามตลาดต่าง ๆ ในภูมิภาคตะวันออกไกล”²²¹

อีกทั้งบริเวณนี้ยังเป็นศูนย์กลางของการทำปศุสัตว์ เช่น โค กระบือและปลา ซึ่งจะเป็นแหล่งทรัพยากรและเสบียงสำคัญให้กับกองทัพฝรั่งเศสที่อยู่ในเวียดนามได้ และที่มากกว่านั้น นายพลโบนาร์ยังประกาศอีกว่า กัมพูชามีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่สูงมากโดยใช้รายงานของสปูนเนอร์ (Spooner) พ่อค้าที่เดินทางไปกับคณะสำรวจเส้นทางแม่น้ำและการค้าคณะที่สอง ซึ่งออกเดินทางเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1862 เป็นข้อมูลในการอ้างอิงที่ว่า หากสามารถจัดการพื้นที่ฟูและปกครองกัมพูชาให้มีประสิทธิภาพขึ้นมาได้ กัมพูชาก็จะอุดมไปด้วยฝ้าย ไหม ข้าว คราม งาช้าง เมล็ดงา และยางไม้ (resins)²²² ด้วยเหตุนี้ กัมพูชาจึงมีความสำคัญทางการค้าอย่างยิ่งจนนายพลโบนาร์คาดหวังเอาไว้ว่า

“อนาคตการค้าทั้งหมดของดินแดนโคชินไชนาตอนล่างขึ้นอยู่กับที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ของกัมพูชา ในที่ราบอันไพศาลและบนภูเขาอันงดงาม ปกคลุมไปด้วยพืชพรรณอันอุดมสมบูรณ์เหล่านี้เอง ที่เหล่าอภีระบุรุษจากยุโรปจะได้มาเจริญรุ่งเรือง.....กัมพูชาคือดินแดนที่เป็นส่วนสำคัญของการผลิต”²²³

และที่มากกว่านั้น กัมพูชาจะช่วยส่งเสริมให้การสร้างอิทธิพลในบริเวณโคชินไชนาของฝรั่งเศสมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เนื่องจากฝรั่งเศสจะสามารถใช้กัมพูชาเป็นฐานที่มั่นสำคัญอีกแห่งหนึ่งในการขยายอำนาจขึ้นไปครอบครองเวียดนามตอนเหนือต่อไป²²⁴ ด้วยแรงผลักดันสำคัญหลายประการเช่นนี้ ส่งผลให้ฝรั่งเศสหันกลับมาให้ความสนใจในดินแดนกัมพูชาอีกครั้ง

²²¹ เพ็ญศรี ติ๊ก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 19.

²²² Patrick Tuck, *The French Wolf and the Siamese Lamb: the French threat to Siamese Independence, 1858-1907* (Bangkok: White Lotus, 1995), 17-18.

²²³ อ้างถึงใน Tuck, *The French Wolf and the Siamese Lamb: the French threat to Siamese Independence, 1858-1907*, 18.

²²⁴ เพ็ญศรี ติ๊ก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 19.

4.2.3 กัมพูชากับการเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส

เนื่องด้วยความสำคัญของกัมพูชาดังที่ได้อธิบายไปข้างต้น ทำให้ฝรั่งเศสต้องการที่จะเข้าไปมีอิทธิพลเหนือกัมพูชา ซึ่งในช่วงเวลานั้นกัมพูชาถือเป็นดินแดนประเทศราชของสยาม เมื่อเป็นเช่นนี้ฝรั่งเศสจึงนำเรื่องการส่งบรรณาการของกัมพูชาให้กับราชสำนักเว้ของเวียดนามมาใช้ในการอ้างสิทธิของฝรั่งเศสที่มีเหนือดินแดนกัมพูชา โดยอ้างว่าเมื่อกัมพูชาต้องส่งบรรณาการให้กับราชสำนักเวียดนาม ฝรั่งเศสก็ควรที่จะมีสิทธิเหนือดินแดนกัมพูชาเช่นกัน เนื่องจากฝรั่งเศสได้ครอบครองโคชินไชนาไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม สยามปฏิเสธคำกล่าวอ้างนี้ของฝรั่งเศสและยืนยันสิทธิของสยามที่มีเหนือดินแดนของกัมพูชาเช่นเดิม ทำให้ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างฝรั่งเศสกับสยามที่เพิ่งจะสถาปนาขึ้นมาใน ค.ศ. 1856 กลับตึงเครียดขึ้น อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็ไม่ได้สนใจกับการตักท้วงจากฝ่ายสยาม ดังนั้น ใน ค.ศ. 1862 นายพลเรือโบนาร์ ข้าหลวงโคชินไชนาก็ได้เดินทางไปยังเมืองอูดงมีชัย (Oudong) ด้วยตนเองและได้ตระหนักว่าข้าหลวงที่สยามส่งมายังราชสำนักกัมพูชานั้นมีอำนาจมากยิ่งขึ้นกว่ากษัตริย์ของกัมพูชาเสียอีก และเมื่อเขาเดินทางกลับไปไซ่ง่อน นายพลเรือโบนาร์ก็ได้สั่งให้ทหารฝรั่งเศสเข้าลาดตระเวนในกัมพูชา²²⁵

อย่างไรก็ตาม นายพลเรือโบนาร์ยังไม่ได้สั่งให้ทหารเริ่มปฏิบัติการใด ๆ ปฏิบัติการของฝรั่งเศสเริ่มใน ค.ศ. 1863 เมื่อฝรั่งเศสเปลี่ยนตัวข้าหลวงโคชินไชนาคนใหม่จากนายพลเรือโบนาร์ เป็นพลเรือเอก เดอ ลา กรองดิแยร์ (Admiral de la Grandière) ผู้ดำเนินงานอย่างแข็งกร้าวและพร้อมจะใช้วิธีการใด ๆ ก็ตามเพื่อขยายการปกครองของฝรั่งเศสออกไป²²⁶ ส่งผลให้เขาเลือกที่จะปฏิบัติการโดยตรงกับกัมพูชา ดังนั้น ในต้นเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1863 นายพล เดอ ลา กรองดิแยร์ จึงเดินทางไปยังราชสำนักกัมพูชาเพื่อขอเข้าเฝ้าสมเด็จพระนโรดมบรมรามเทวาวตาร หรือนักองค์ราชาวดี (Narodom I or Ang Voddy; ค.ศ. 1834 - 1904) กษัตริย์พระองค์ใหม่ที่ขึ้นครองราชย์ต่อจากพระราชบิดาใน ค.ศ. 1860 โดยได้รับความเห็นชอบและการสนับสนุนจากสยาม ซึ่งการตัดสินใจครั้งนี้ นายพล เดอ ลา กรองดิแยร์ ไม่ได้รอฟังคำสั่งของพรอสเปร์ เดอ ชาร์สลุ๊ป โลบาต (Prosper de Chasseloup Laubat; ค.ศ. 1805 - 1873) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทหารเรือและอาณานิคมของฝรั่งเศส ในระหว่างวันที่ 4 - 11 สิงหาคม นายพล เดอ ลา กรองดิแยร์และสมเด็จพระนโรดมได้รับประทานอาหารร่วมกันบนเรือลงดิน (L'ondine) โดยนายพล เดอ ลา กรองดิแยร์ ก็ถือโอกาสเสนอ

²²⁵ เพ็ญศรี ตึก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 31-35.

²²⁶ อังรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สยามประเทศไทยกับ "ดินแดน" ในกัมพูชาและลาว, 24.

ให้สมเด็จพระนโรดมเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่กัมพูชาจะได้รับหากยินยอมลงนามในสนธิสัญญาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส²²⁷

ในขั้นแรกสมเด็จพระนโรดมทรงขอเวลาเพื่อไตร่ตรองเสียก่อน แต่ในอีกไม่กี่วันต่อมา ฝรั่งเศสก็ได้นำกองกำลังเรือรบขึ้นมาตามลำน้ำโขงจนถึงเมืองอุดงมีชัย เมืองหลวงของกัมพูชาในขณะนั้นและนำร่างสนธิสัญญามาให้สมเด็จพระนโรดมลงพระนาม แต่พระองค์ก็ทรงขอเวลาตริตรองและปรึกษากับบรรดาข้าราชการเสียก่อน²²⁸ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากนั้นเพียง 8 วัน สมเด็จพระนโรดมก็ทรงยินยอมลงพระนามในสนธิสัญญาฝรั่งเศส - กัมพูชา (Franco - Cambodian treaty) หรืออาจเรียกได้ว่าเป็น สนธิสัญญาการเป็นรัฐในอารักขา (Protectorate Treaty) เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม ค.ศ.1863 ก่อนที่จะมีการแลกเปลี่ยนสัตยาบันสัญญากันไปภายในภายหลัง โดยสนธิสัญญาดังกล่าวมีทั้งสิ้น 19 มาตรา กล่าวถึงเรื่องการศาล การค้า การถือครองที่ดิน และการเผยแผ่คริสต์ศาสนา ซึ่งสาระสำคัญนั้นก็คือกัมพูชาจะต้องยินยอมให้ฝรั่งเศสซื้อไม้สักเพื่อการต่อเรือและมีสิทธิในการสำรวจแร่ธาตุ ส่วนข้อต่อ ๆ มานั้นระบุถึงการแต่งตั้งกงสุลฝรั่งเศสประจำกัมพูชาและให้มีสถานะเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของกัมพูชาด้วย อีกทั้งยังระบุว่าการต่างประเทศของกัมพูชาจะต้องอยู่ในความเห็นชอบของฝรั่งเศส ห้ามมิให้พระมหากษัตริย์รับกงสุลต่างประเทศใด ๆ โดยปราศจากการอนุญาตจากฝรั่งเศส ในทางกลับกันฝรั่งเศสสัญญาจะช่วยปกป้องคุ้มครองสถานะความมั่นคงในราชบัลลังก์ของสมเด็จพระนโรดมรวมถึงยอมรับในอำนาจอธิปไตยของพระองค์ นอกจากนี้จะให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองหากกัมพูชาถูกรุกรานจากภายนอกอีกด้วย²²⁹ ซึ่งสนธิสัญญาดังกล่าวนี้มีผลให้กัมพูชาตกเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส อย่างไรก็ตาม ฝรั่งเศสก็ยังคงต้องเกิดข้อพิพาทกับสยามซึ่งยังถือว่าตนเป็นผู้ปกครองเหนือดินแดนกัมพูชา

สิ่งที่สมเด็จพระนโรดมกระทำภายหลังจากลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศสคือ การเขียนจดหมายลับถึงสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค)²³⁰ ลงวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ.

²²⁷ Theam, "Cambodia in the Mid-Nineteenth Century: A Quest for Survival 1840 - 1863.," 186.

²²⁸ เทัญศรี ดุ๊ก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 39.

²²⁹ Osborn, *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)*, 183.

²³⁰ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) (Somdet Chaophraya Sri Suriwongse; ค.ศ. 1808 - 1883) เป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ของสยามในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ อย่างเสนาบดีกระทรวงกลาโหมระหว่าง ค.ศ. 1855 - 1869 และตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแทนพระองค์ระหว่าง ค.ศ. 1868 - 1873 นับเป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการเมืองการปกครองของสยามในยุคนั้น

1863 เพื่อเล่าว่าพระองค์ทรงถูกบังคับให้ลงนามในสนธิสัญญาจากฝ่ายฝรั่งเศส แม้พระองค์จะพยายามเสนอให้ข้อสัญญาที่มีการปรับปรุงแก้ไข แต่ฝ่ายฝรั่งเศสก็ไม่พิจารณาและยื่นกรานเร่งรัดให้พระองค์ทรงลงพระนาม และในท้ายจดหมายคือการเสนอให้ขุนนางผู้ใหญ่สยามเป็นผู้พิจารณาว่า “ข้อความในสนธิสัญญานั้นเกินขอบเขตหรือไม่”²³¹ ดังนั้น เมื่อสยามได้รับทราบว่กัมพูชาลงนามในสนธิสัญญาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส สยามซึ่งไม่ยอมรับสนธิสัญญาฉบับนี้ก็ได้ประท้วงไปยังฝรั่งเศส อีกทั้งยังรีบทำสนธิสัญญาลับกับกัมพูชาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ. 1863 ซึ่งสมเด็จพระนโรดมก็ทรงยินยอมลงพระนามในสนธิสัญญาลับฉบับนี้เช่นกัน สนธิสัญญามีทั้งสิ้น 11 มาตรา โดยนอกเหนือจากเรื่องของการค้า โจรผู้ร้าย และการศาลที่เน้นกับชาวต่างชาติ สารสำคัญยังเน้นถึงการยืนยันสิทธิความเป็นใหญ่และการครอบครองดินแดนบางเขตในกัมพูชาของสยาม ดังที่ปรากฏในข้อที่ 1 ที่ว่า กัมพูชาเป็นเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงเทพฯ รวมถึงข้อที่ 8 ระบุว่าเมืองพระตะบองและเมืองเสียมราฐนั้นให้ขึ้นแก่กรุงเทพฯ ไม่ขึ้นแก่กัมพูชา ตลอดจนเมืองเชียงแตง²³² และเมืองอัตตะปือซึ่งเป็นเมืองลาวนั้นเป็นเขตที่ขึ้นต่อกรุงเทพฯ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากัมพูชาต้องยินยอมให้สยามมีอิทธิพลเหนือดินแดนเหล่านี้ และข้อที่ 11 ว่าด้วยเรื่องเมืองโพธิสัตว์ (Pursat) และกัมปงสวาย (Kampong Svay) ที่สมเด็จพระนโรดมได้ถวายแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อ ค.ศ. 1862 นั้นทางสยามจะยังไม่รับไว้ แต่หากเมื่อใดก็ตามที่ผู้ปกครองชาวเขมรดำเนินการและประพฤติไม่เป็นที่พอใจแก่ผู้ปกครองสยาม สยามก็จะขอคืนแดนทั้ง 2 นั้นคืน ซึ่งสนธิสัญญาลับฉบับนี้กระทำให้ขึ้นเพื่อป้องกันและรักษาสิทธิอำนาจของสยามที่มีเหนือดินแดนกัมพูชา²³³

พันที่ที่กาบรีเอล โอบาเรต์ (Gabriel Aubaret; ค.ศ. 1825 - 1894) กงสุลฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ได้รับทราบข่าวการทำสนธิสัญญาลับระหว่างกัมพูชากับสยามจากหนังสือพิมพ์สเตรทไทม์ (Straits Times) ของสิงคโปร์ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1864 เขาก็ได้รับแจ้งไปยังเอดูอาร์ท ดรูแอง เดอลูส (Édouard Drouyn de Lhuys; ค.ศ. 1805 - 1881) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของฝรั่งเศสทันที และได้ประท้วงฝ่ายสยาม โดยแจ้งให้ฝ่ายสยามทราบว่าสนธิสัญญาระหว่างสยามกับกัมพูชาที่ลงนามภายหลังสนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับกัมพูชา²³⁴ ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงถือว่า

²³¹ อ้างถึงใน เพ็ญศรี ดูก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 41-42.

²³² เมืองเชียงแตง เป็นคำเรียกชื่อเมืองของชาวลาว ปัจจุบันคือจังหวัดสตริงเตรง (Stung Treng) ตั้งอยู่ทางตอนเหนือสุดของประเทศกัมพูชา

²³³ อ้างถึงใน ธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สยามประเทศไทยกับ "ดินแดน" ในกัมพูชาและลาว, 27.

²³⁴ เพ็ญศรี ดูก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 47.

สนธิสัญญาฉบับระหว่างสยามกับกัมพูชานั้นเป็นโมฆะ ส่งผลให้เกิดข้อพิพาทระหว่างสยามกับฝรั่งเศส โดยเหตุการณ์ที่นำไปสู่การกระทบกระทั่งกันเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายสยามพยายามที่จะจัดให้มีการทำพิธีสวมมงกุฎของสมเด็จพระนโรดม ซึ่งขณะนั้นยังไม่ได้รับการประกอบพิธีราชาภิเษกอย่างเป็นทางการที่กรุงเทพฯ ตามพระราชประเพณีที่ปฏิบัติสืบกันมา ซึ่งถือกันว่าหากพระราชพิธีราชาภิเษกเสร็จสิ้นจึงจะเสด็จขึ้นเป็นกษัตริย์ได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนั้น ยังต้องมีเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่ครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระแสงขรรค์ชัยศรี ซึ่งสยามเป็นผู้เก็บรักษาเครื่องราชกกุธภัณฑ์เหล่านั้น²³⁵ ดังนั้น กษัตริย์กัมพูชาทุกพระองค์จะต้องเดินทางมาประกอบพิธีราชาภิเษกในดินแดนของสยาม ซึ่งการกระทำนี้มีเหตุผลโดยนัยคือการแสดงให้เห็นว่าสยามนั้นมีอำนาจและอิทธิพลเหนือดินแดนกัมพูชา โดยฝ่ายสยามได้กำหนดวันประกอบพระราชพิธีขึ้นในเดือนมีนาคม ค.ศ.1864 อย่างไรก็ตาม แอ์แนสต์ ดูดาร์ เดอ ลาเกร (Ernest Doudart de Lagrée; ค.ศ. 1823 - 1868) ผู้แทนฝรั่งเศสประจำกัมพูชาได้พยายามทักท้วงถึงการกระทำของสยาม และแสดงท่าทีให้สมเด็จพระนโรดมตัดสินใจกับเหตุการณ์นี้ กษัตริย์กัมพูชาซึ่งถูกกดดันจากสยาม อีกทั้งการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ ส่งผลให้ในที่สุดสมเด็จพระนโรดมตัดสินใจพระทัยที่จะเสด็จไปกรุงเทพฯ เพื่อประกอบพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ของกัมพูชาอย่างเป็นทางการ²³⁶

ในวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1864 สมเด็จพระนโรดมออกเดินทางจากเมืองอุดงมีชัยไปยังเมืองกำปอตที่กองทัพสยามรออยู่เพื่อจะนำเสด็จพระองค์มาที่กรุงเทพฯ เพื่อเป็นการตอบโต้และขัดขวางอำนาจของฝรั่งเศสในกัมพูชา ฝรั่งเศสจึงส่งกองกำลังส่วนหนึ่งเข้ายึดครองพระราชวังที่เมืองอุดงมีชัย รวมถึงให้ช่างขุดฝรั่งเศสขึ้นเสาชื่อนั้น ข้าราชการมาถึงของเรือปืน 3 ลำของฝรั่งเศสจากไซ่ง่อนรู้ไปถึงสมเด็จพระนโรดม ส่งผลให้พระองค์หวั่นเกรงว่าฝรั่งเศสจะเข้ายึดครองพระราชวังและเมืองอุดงมีชัยเป็นการถาวร ดังนั้น สมเด็จพระนโรดมจึงเสด็จกลับไปยังเมืองหลวงในวันที่ 17 มีนาคม ค.ศ. 1864 อีกทั้งฝรั่งเศสก็อาศัยจังหวะนี้ให้กัมพูชาลงนามรับรองสัตยาบันสนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสและกัมพูชา ซึ่งทำเมื่อ ค.ศ. 1863 ในวันที่ 22 เมษายน ค.ศ.1864 ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งสยามจึงต้องทรงยินยอมให้สมเด็จพระนโรดมประกอบพิธีราชาภิเษกที่เมืองอุดงมีชัยและได้อัญเชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์ไปที่นั่นในวันที่ 3 มิถุนายน ค.ศ. 1864 โดยได้ส่งขุนนางชั้นผู้ใหญ่คือพระยามนตรีสุริยวงศ์ไปเป็นตัวแทนพระองค์ ในขณะที่ เดอ ลาเกร เป็นผู้แทนฝ่ายจักรพรรดินโปเลียน

²³⁵ อังรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สยามประเทศไทยกับ "ดินแดน" ในกัมพูชาและลาว, 38.

²³⁶ เรื่องเดียวกัน.,

ที่ 3²³⁷ ซึ่งในการประกอบพิธีราชาภิเษกครั้งนี้ ฝรั่งเศสได้เป็นฝ่ายสวมมงกุฎลงบนพระเศียรของสมเด็จพระนโรดม ในขณะที่สยามได้เป็นฝ่ายสถาปนาพระนามของพระมหากษัตริย์และจารึกไว้ในพระสุพรรณบัฏ²³⁸ ซึ่งนับเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความมีอิทธิพลของทั้งฝรั่งเศสและสยามที่มีต่อกัมพูชา

4.2.4 การคลี่คลายปัญหา กัมพูชา : สนธิสัญญาสยาม - ฝรั่งเศส ค.ศ. 1867

แม้สนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสและกัมพูชาจะได้รับการให้สัตยาบันแล้ว แต่โอบาเรตก็ยังคงพยายามจะทำให้สนธิสัญญาลับระหว่างสยามกับกัมพูชาเป็นโมฆะและให้สยามรับทราบอย่างเป็นทางการว่าสยามได้สูญเสียสิทธิเหนือกัมพูชาโดยสิ้นเชิง และกัมพูชาก็ได้ตกเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสแล้ว โดยโอบาเรตได้เปิดการเจรจากับสยามซึ่งมีผู้แทนคือเจ้าพระยากลาโหม แต่ฝ่ายสยามก็ไม่ยินยอม และเพื่อให้การเจรจาเป็นไปอย่างบรรลุผล ฝรั่งเศสจึงส่งเรือรบที่ชื่อว่า มิตราย (Mitraille) เข้ามาในน่านน้ำเจ้าพระยาในเขตของสยาม ส่งผลให้ในที่สุดฝ่ายสยามก็ต้องยินยอมลงนามในสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 14 เมษายน ค.ศ.1865 โดยสนธิสัญญานี้มีใจความสำคัญคือ สยามจะต้องยอมรับว่ากัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส ยกเว้นบริเวณมณฑลบูรพาหรือเสียมราฐ พระตะบอง และศรีโสภณ (Serei Saophoan) ซึ่งยังคงอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม อีกทั้งสนธิสัญญาลับที่สยามกระทำกับกัมพูชาเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม ค.ศ.1863 จะต้องเป็นโมฆะ รวมถึงให้การรับรองว่ากัมพูชามีอิสรภาพและเสรีภาพจากสยาม พ้นจากการเป็นประเทศราชของชาติใด ๆ และฝรั่งเศสก็จะให้การรับรองพรหมแดนในจังหวัดพระตะบองและเสียมราฐ เช่นเดียวกับพรหมแดนลาวของสยามตรงชายแดนกัมพูชาว่ายังคงสภาพเช่นเดิม ณ วันที่ลงนามนั้น²³⁹

อย่างไรก็ตาม ชาร์ลส์ลูปี โลบาร์ท ก็ได้แสดงอาการประท้วงมาตราหนึ่งของสนธิสัญญาที่ว่าด้วยคำว่า ‘พรหมแดนลาวของสยาม’ เนื่องจากมองว่าเป็นสิ่งไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะยอมรับการอ้างสิทธิของสยามในดินแดนที่ฝรั่งเศสเห็นเป็นประโยชน์ที่จะให้เป็นอิสระ โดยยืนยันที่จะให้ตัดข้อความทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับลาวออกไปให้หมด อีกทั้งฝรั่งเศสยังปรารถนาที่จะยกเลิกความเป็นเจ้าประเทศ

²³⁷ เพ็ญศรี คุ้ม, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 49.

²³⁸ Osborn, *The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)*, 186.

²³⁹ เพ็ญศรี คุ้ม, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 49-50.

ราชของสยามที่มีต่อโพธิสัตว์และกัมพูชาที่เคยระบุไว้ในสนธิสัญญาฉบับระหว่างกัมพูชาและสยาม เมื่อ ค.ศ. 1863 ด้วย²⁴⁰ รวมถึงในเวลาต่อมา ฝรั่งเศสยังได้เสนอต่อสยามให้มีการปักปันเขตแดนในกลุ่มแม่น้ำโขง แต่ราชสำนักสยามก็ปฏิเสธข้อเสนอนี้ การเจรจาระหว่างสยามและฝรั่งเศสดำเนินต่อไปอีกทั้งสิ้น 3 ปี จนในที่สุด สยามก็ตัดสินใจส่งคณะทูตเดินทางไปฝรั่งเศสเพื่อขอเข้าเฝ้าและเจรจาโดยตรงกับจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 การเจรจาดำเนินไปด้วยดีจนกระทั่งมีการลงนามร่วมกันอีกครั้งในสนธิสัญญาระหว่างทั้งสองฝ่ายเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ.1867 ณ กรุงปารีส โดยสนธิสัญญาฉบับนี้มีใจความสำคัญหลายประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก สยามรับรองการให้ความอารักขาของฝรั่งเศสเหนือดินแดนกัมพูชา และสละสิทธิ์การอ้างอิงใด ๆ เหนือดินแดนกัมพูชา ประการที่สอง สนธิสัญญาฉบับระหว่างสยามและกัมพูชาให้ถือเป็นโมฆะ ประการที่สาม สยามจะไม่เรียกร้องเครื่องบรรณาการใด ๆ จากกัมพูชา แต่ฝรั่งเศสต้องสัญญาว่าจะทำเพียงให้การอารักขากัมพูชาเท่านั้น ไม่ผนวกดินแดนกัมพูชาเป็นของฝรั่งเศส และประการสุดท้ายคือดินแดนพระตะบองและเสียมราฐยังคงอยู่ภายใต้การปกครองของสยาม แต่ในอนาคตจะมีการปักปันเขตแดนที่แน่นอนโดยคณะผู้ปฏิบัติงานซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่จากทั้งฝ่ายสยามและฝ่ายกัมพูชา โดยมีเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสซึ่งรัฐบาลที่โคชินไชนาเป็นผู้แต่งตั้งคอยให้ความช่วยเหลือ²⁴¹ ซึ่งสนธิสัญญาฝรั่งเศส-สยาม ฉบับ ค.ศ. 1867 นี้เป็นการแสดงว่ากัมพูชาได้กลายเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสอย่างเป็นทางการ รวมถึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงอาณาบริเวณของกัมพูชาอย่างแน่ชัดขึ้น อีกทั้งกษัตริย์ของกัมพูชาก็ขึ้นตรงต่อฝรั่งเศสแต่เพียงประเทศเดียวเท่านั้น และในเวลาต่อมา สนธิสัญญาฉบับนี้ก็ได้รับการให้สัตยาบันในวันที่ 24 พฤศจิกายน ค.ศ. 1867

ในส่วนของกัมพูชา ภายหลังจากตกเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1863 ในช่วงรัชสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ฝรั่งเศสยังไม่ได้เข้าไปแทรกแซงการบริหารจัดการภายในของกัมพูชามากนัก เนื่องจากภารกิจหลักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังคงมุ่งเน้นไปที่การครอบครองโคชินไชนาทั้งหมด ฝรั่งเศสจะเน้นที่การควบคุมกัมพูชาในด้านการทหาร การต่างประเทศ และการคลังเป็นหลัก นอกจากนี้ ฝรั่งเศสยังได้ส่งผู้แทนมาประจำที่กรุงพนมเปญซึ่งเป็นเมืองหลวงใหม่ที่ฝรั่งเศสให้สมเด็จพระนโรดมย้ายมาจากเมืองจตุรมิตรใน ค.ศ. 1866 เนื่องจากฝรั่งเศสเชื่อมั่นในเรื่องยุทธศาสตร์และภูมิประเทศของพนมเปญ โดยเรือรบของฝรั่งเศสสามารถเข้าถึงกรุงพนมเปญได้ง่าย

²⁴⁰ เพ็ญศรี ดูก, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ, 49-50.

²⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 59-60.

กว่าการเข้าสู่เมืองหลวงเดิมอย่างอุตงมีชัยซึ่งอยู่ห่างออกไปราว 35 กิโลเมตร โดยผู้แทนชาวฝรั่งเศสจะทำหน้าที่เป็นเสมือนที่ปรึกษาที่ทรงอำนาจให้แก่กษัตริย์ของกัมพูชา อีกทั้งที่ปรึกษานี้จะขึ้นตรงต่อข้าหลวงใหญ่ในโคชินไชนาเท่านั้น แต่ในส่วนของงานบริหารงานภายในจะมีคณะเสนาบดีที่มีกษัตริย์ทรงเป็นประธานการแต่งตั้งขุนนางต่าง ๆ ยังคงกระทำในนามของพระมหากษัตริย์²⁴² กล่าวโดยสรุปคือ ในช่วงเริ่มต้นนี้ ฝรั่งเศสยังไม่ได้พยายามที่จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงการปกครองใด ๆ ในกัมพูชาซึ่งอยู่ในฐานะรัฐในอารักขา แต่กลับเน้นใช้แนวทางตามจารีตประเพณีเดิมของกัมพูชาและการแต่งตั้งคนเพื่อคานอำนาจกับสมเด็จพระนโรดมมากกว่า จะเห็นได้จากใน ค.ศ. 1868 ที่มีการแต่งตั้งพระสีสุวัตต์ (Sisowath; ค.ศ. 1840 - 1927) พระอนุชาในสมเด็จพระนโรดมให้ขึ้นเป็นพระมหาอุปราชซึ่งเป็นตำแหน่งที่จะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป โดยที่พระสีสุวัตต์นั้นเป็นผู้หนึ่งที่ร่วมก่อการกบฏกับขุนนางกัมพูชาในการแย่งชิงบัลลังก์ของสมเด็จพระนโรดมเมื่อ ค.ศ. 1861 ซึ่งการกบฏในครั้งนั้นส่งผลให้สมเด็จพระนโรดมต้องหลบหนีมาเพื่อขอความช่วยเหลือจากสยาม จนสยามต้องส่งกองกำลังเข้าไปปราบปรามได้สำเร็จในต้น ค.ศ. 1862 รวมถึงให้การสนับสนุนสถานะของสมเด็จพระนโรดมว่าเป็นกษัตริย์ที่ถูกต้องของกัมพูชา ด้วยเหตุนี้ ฝรั่งเศสจึงได้พิจารณาว่าการแต่งตั้งพระสีสุวัตต์เป็นพระมหาอุปราชจะสามารถใช้เป็นแรงกดดันสมเด็จพระนโรดมให้ยินยอมทำตามข้อเสนอต่าง ๆ ของฝรั่งเศสด้วยคำขู่ว่าจะถอดถอนสมเด็จพระนโรดมออกจากตำแหน่งและจะนำพระองค์ไปกักขังไว้ที่หมู่เกาะตาคีติหรือหมู่เกาะริยูเนียนของฝรั่งเศส รวมถึงสนับสนุนให้พระสีสุวัตต์ขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์แทนสืบต่อไป²⁴³

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของอังกฤษในการใช้พม่าเป็นทางผ่านเข้าไปค้าขายกับมณฑลยูนนานทางภาคใต้ของจีน ประกอบกับความสนใจเดิมของฝรั่งเศสในการสำรวจแม่น้ำโขง ทำให้ฝรั่งเศสจัดตั้งคณะสำรวจขึ้นมาชุดหนึ่งใน ค.ศ. 1866 เพื่อปฏิบัติการสำรวจลำน้ำโขง (Mekong Expedition of 1866 - 1868) ภายใต้การนำของ แอร์แนสต์ ดูดาร์ เดอ ลาเกร และฟรานซิส การ์นิเยร์ (Francis Garnier; ค.ศ. 1839 - 1873) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความสามารถในการเดินเรือของแม่น้ำสายนี้ที่จะเชื่อมโยงระหว่างโคชินไชนาของฝรั่งเศสกับมณฑลยูนนาน ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ของจีนซึ่งฝรั่งเศสหวังที่จะใช้เป็นเส้นทางการค้าที่สามารถสร้างความมั่งคั่งร่ำรวยให้กับ

²⁴² อังคารศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, สยามประเทศไทยกับ "ดินแดน" ในกัมพูชาและลาว, 41.

²⁴³ เรื่องเดียวกัน.

ฝรั่งเศสเหมือนกับที่อังกฤษสามารถควบคุมเชิงไฮ้ที่ปากแม่น้ำแยงซี (Yangtze) รวมถึงแม่น้ำอิรวดี (Irrawaddy) ที่อังกฤษใช้เป็นอีกเส้นทางหนึ่งเพื่อเปิดเข้าสู่ทางด้านหลังของจีนได้²⁴⁴

คณะสำรวจของฝรั่งเศสเริ่มต้นการเดินทางจากเมืองไซ่ง่อนในเวียดนามตอนใต้เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ.1866 ลัดเลาะเลียบตามลำน้ำโขงเรื่อยไปตั้งแต่เวียดนาม ต่อยังกัมพูชา ลาว สยาม และพม่าเรื่อยไปจนถึงมณฑลยูนนานและเสฉวน (Sichuan or Szechuan) และไปสิ้นสุดที่เมืองเชียงไฮ้ในจีน แล้วเดินทางกลับมายังไซ่ง่อนได้สำเร็จ รวมระยะเวลากว่า 2 ปี เป็นระยะทางทั้งสิ้น 9,960 กิโลเมตร การเดินทางเป็นไปด้วยความยากลำบาก แต่ก็ได้ข้อสรุปที่น่าผิดหวังว่าแม่น้ำโขงจะสามารถเดินเรือได้ตลอดเส้นทางแต่ก็มีเกาะแก่งเป็นระยะ ๆ จึงไม่เหมาะกับการเป็นเส้นทางการค้า²⁴⁵ ในขณะเดียวกัน เส้นทางที่จะสามารถทำกำไรมหาศาลให้แก่ฝรั่งเศสสามารถกระทำได้โดยผ่านแม่น้ำแดง (Red River) ซึ่งไหลจากที่สูงในมณฑลยูนนานลงมาและผ่านเวียดนามตอนเหนือ ก่อนจะออกสู่ฮานอย (Hanoi) และไฮฟอง (Haiphong) อันเป็นเมืองท่าสำคัญที่อยู่ติดกับอ่าวตังเกี๋ย (Gulf of Tonkin) ดังนั้น ปฏิบัติการต่อไปของฝรั่งเศสคือการขยายอำนาจจากเวียดนามใต้ผ่านกัมพูชาเข้าไปสู่เวียดนามตอนเหนือและเวียดนามตอนกลางเพื่อครอบครองดินแดนอินโดจีนทั้งหมดซึ่งจะเริ่มในช่วง ค.ศ. 1880 เป็นต้นไป หรือภายหลังรัชสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3

²⁴⁴ "An Expedition Into the Unknown: Honoring A Courageous Explorer," accessed July 15, 2019, <https://heritage-line.com/captain-de-lagrange-french-explorer-mekong-river/>.

²⁴⁵ Ibid.,

บทที่ 5

บทสรุป

นับตั้งแต่ ค.ศ. 1815 ที่ฝรั่งเศสภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ปราบชัยต่อประเทศกลุ่มสหพันธมิตรและต้องถูกลงโทษอย่างรุนแรงทั้งการจ่ายค่าปฏิกรรมสงคราม รวมถึงการยึดดินแดนที่ฝรั่งเศสเคยครอบครองจากการทำสงครามกลับคืนมา อีกทั้งสถานการณ์ภายในประเทศที่เกิดความวุ่นวายทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่ส่งผลให้กษัตริย์ฝรั่งเศสพระองค์ต่อ ๆ มา จึงล้วนให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาภายในประเทศและมีนโยบายด้านการต่างประเทศที่เป็นไปในทิศทางประนีประนอม ไม่สร้างความขัดแย้งกับมหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ บทบาทของฝรั่งเศสที่เคยคงความยิ่งใหญ่และเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งในเวทีการเมืองของยุโรปจึงค่อย ๆ ลดลงไป จนกระทั่งเจ้าชายหลุยส์ นโปเลียน โบนาปาร์ต พระภาติยะในจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ได้ทรงก้าวเข้าสู่การเมืองฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1848 ในฐานะประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 2 พระองค์ทรงได้รับการปลุกฝังถึงพระอัจฉริยภาพและความยิ่งใหญ่ของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 จนทรงมีแนวคิดในการฟื้นฟูเกียรติยศและความเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของทวีปยุโรปของฝรั่งเศสให้กลับคืนมาอีกครั้ง แนวคิดนี้จึงกลายมาเป็นนโยบายสำคัญของพระองค์ทั้งในด้านการบริหารงานภายในและภายนอกประเทศ และแนวคิดนี้ยิ่งเด่นชัดมากขึ้นเมื่อพระองค์ทรงประสบความสำเร็จในการสถาปนาพระองค์เองขึ้นดำรงตำแหน่งจักรพรรดิ ทรงพระนามว่าจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ใน ค.ศ. 1852 ทำให้ฝรั่งเศสเปลี่ยนจากสมัยสาธารณรัฐกลับมาสู่สมัยจักรวรรดิที่เรียกกันว่าสมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2

ในช่วงแรกของการปกครองจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงตระหนักดีว่าต้องทรงให้ความสำคัญกับนโยบายเพื่อการพัฒนาภายในประเทศเสียก่อน เพื่อการวางรากฐานทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม รวมถึงการเมืองเพื่อความมั่นคงของราชบัลลังก์ เนื่องจากพระองค์ทรงเล็งเห็นว่ายิ่งภายในประเทศมีความแข็งแกร่งมั่นคงมากเพียงใด ฝรั่งเศสก็จะสามารถก้าวเข้าสู่เวทีการเมืองระหว่างประเทศได้อย่างแข็งแกร่งและสง่างามมากยิ่งขึ้นเท่านั้น ส่งผลให้ฝรั่งเศสในช่วง ค.ศ. 1852 - 1856 สามารถพัฒนาตนเองจนเกิดความมั่นคงขึ้นในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และเมื่อเกิดสงครามไครเมียซึ่งเป็นสงครามครั้งใหญ่ของทวีปยุโรปใน ค.ศ. 1856 ฝรั่งเศสจึงพร้อมที่จะเข้าร่วมเป็น

พันธมิตรกับมหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ ทำสงครามกับจักรวรรดิออตโตมัน สงครามนี้ทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 และฝรั่งเศสกลับมาได้รับการยอมรับในวงการเมืองยุโรปอีกครั้งนับตั้งแต่สูญเสียอำนาจไปหลังสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 อีกทั้งยังเป็นใบเบิกทางสำคัญให้พระราชปณิธานของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในข้อที่จะสร้างความยิ่งใหญ่และทำให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งของยุโรปเหมือนเช่นในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 ได้รับการสานต่อ อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากเหตุผลด้านเกียรติภูมิและชื่อเสียงของประเทศแล้ว ความต้องการด้านทรัพยากรและวัตถุดิบในการผลิต รวมถึงตลาดเพื่อเป็นแหล่งกระจายสินค้าที่ผลิตได้มากเกินไปจากการบริโภคภายในประเทศซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม รวมถึงแนวคิดชาตินิยมที่แพร่หลายอยู่ในยุโรปในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ยังเป็นแรงสนับสนุนให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เน้นการสร้างให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจอันดับหนึ่งในยุโรป ซึ่งสาเหตุที่กล่าวมานี้ก็สอดคล้องกับลัทธิจักรวรรดินิยม ซึ่งกำลังได้รับความนิยมในยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 19

สาเหตุดังที่กล่าวมานี้ ได้กลายเป็นแรงผลักดันให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงเริ่มขั้นตอนในการผลักดันให้ฝรั่งเศสขึ้นเป็นมหาอำนาจของยุโรปด้วยการขยายอำนาจเข้าไปในอิตาลีซึ่งร้องขอความช่วยเหลือจากฝรั่งเศสให้ช่วยขับไล่ออสเตรียออกไปจากดินแดนอิตาลีและช่วยเหลือในการรวมชาติในคราแรก จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงลงเลกกับการร้องขอนี้ แต่เมื่อพระองค์ถูกลอบสังหารโดยนักชาตินิยมชาวอิตาลีใน ค.ศ. 1858 จึงทรงเปลี่ยนพระทัยหันกลับมาพิจารณาปัญหาอิตาลีอีกครั้ง โดยได้เชิญคาวัลร์มาเข้าเฝ้าและปรึกษาหารือกันที่เมืองปลงบิแยร์-เลส-แบง ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของฝรั่งเศส ณ ที่แห่งนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ได้ทรงบรรลุข้อตกลงในการให้ความช่วยเหลืออิตาลีโดยแลกเปลี่ยนกับดินแดนนิซและซาวอย ดังนั้น ใน ค.ศ. 1859 เมื่อเกิดสงครามระหว่างอิตาลีกับออสเตรีย ฝรั่งเศสจึงได้ส่งกองทัพเข้าไปช่วยเหลืออิตาลี จนเกิดการสู้รบระหว่างฝ่ายฝรั่งเศส - อิตาลี กับฝ่ายออสเตรีย ที่ส่งผลให้มีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ความสูญเสียนี้รวมถึงความกังวลว่ารัฐเยอรมันทางตอนใต้อาจส่งกองทัพเข้ามาช่วยเหลือออสเตรีย ในที่สุดจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงตัดสินใจถอนทัพออกจากอิตาลีในกลาง ค.ศ. 1859 ท่ามกลางกระแสความไม่พอใจจากทั้งฝ่ายอิตาลีรวมถึงฝ่ายชาวฝรั่งเศสที่สนับสนุนให้เกิดการรวมชาติขึ้นในอิตาลี

แม้จะเกิดความผิดพลาดจากการเข้าแทรกแซงเรื่องการรวมชาติในอิตาลี แต่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ยังทรงไม่ละทิ้งความพยายามที่จะทำให้ฝรั่งเศสกลับเป็นมหาอำนาจของยุโรปดังเช่นในรัชสมัยของจักรพรรดินโปเลียนที่ 1 และเมื่อเม็กซิโก ดินแดนที่ฝรั่งเศสเล็งเห็นว่าจะเป็ตลาดในการส่งออกสำคัญที่จะสร้างรายได้อย่างมหาศาลให้แก่ฝรั่งเศส ประสบปัญหาการเมืองภายในประเทศ

จนต้องออกประกาศพักชำระหนี้สาธารณะที่กู้ยืมมาจากมหาอำนาจยุโรป รวมถึงฝรั่งเศส จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงเห็นเป็นโอกาสที่จะส่งกองทัพเข้าไปในเม็กซิโกในเดือนเมษายน ค.ศ. 1862 และสามารถยึดครองได้ใน ค.ศ. 1863 ซึ่งในเวลาต่อมา ฝรั่งเศสก็ประกาศจัดตั้งจักรวรรดิเม็กซิโก และเพื่อที่จะคงอิทธิพลของตนในเม็กซิโกเอาไว้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ยังทรงเห็นชอบให้ทำการเมืองฝ่ายอนุรักษนิยมในเม็กซิโกทูลเชิญอาร์ชดยุก เฟอ์ดินานด์ มัคซีมีเลียน อนุชาในจักรพรรดิฟรานซ์ โจเซฟที่ 1 แห่งจักรวรรดิออสเตรีย ขึ้นดำรงตำแหน่งจักรพรรดิ โดยที่ฝรั่งเศสยังคงมีอำนาจในการจัดการและการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ทั้งนโยบายภายในและภายนอกประเทศ และยังคงกองทัพไว้ในเม็กซิโกอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม การจัดตั้งจักรวรรดิเม็กซิโกนี้ยังไม่ได้รับความเห็นชอบจากสหรัฐอเมริกาซึ่งมองว่าทวีปอเมริกาเหนือเป็นเขตอิทธิพลของตน แต่เนื่องจากสหรัฐอเมริกาติดพันสงครามกลางเมืองภายในประเทศมาตั้งแต่ ค.ศ. 1861 ส่งผลให้ในคราแรก สหรัฐอเมริกายังทำเพียงแค่แสดงความไม่พอใจต่อฝรั่งเศส แต่เมื่อสงครามกลางเมืองสิ้นสุดลงใน ค.ศ. 1865 สหรัฐอเมริกาก็หันมาสนใจกับปัญหาน้อย่างจริงจัง โดยเรียกร้องให้ฝรั่งเศสถอนทัพออกจากดินแดนเม็กซิโก มิเช่นนั้นจะถือว่าฝรั่งเศสกำลังคุกคามสันติภาพและความปลอดภัยของสหรัฐอเมริกา อีกทั้งยังให้ความช่วยเหลือกองทัพผู้ต่อต้านฝรั่งเศสของเม็กซิโกในทางลับด้วยเช่นกัน ท่าทีที่แข็งกร้าวของสหรัฐอเมริกาทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงตระหนักดีว่าฝรั่งเศสยังไม่พร้อมที่จะทำสงครามชิงเม็กซิโกกับสหรัฐอเมริกา รวมถึงทรงเกรงว่าชาวฝรั่งเศสอาจเปื้อนภัยกับสงครามเนื่องจากเพิ่งผ่านสงครามรวมชาติอิตาลีไปไม่นาน ดังนั้น เมื่อจักรพรรดินีคาร์ลอตต้าทรงร้องขอความช่วยเหลือ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงตัดสินใจพระทัยที่จะปฏิเสธ และถอนทหารฝรั่งเศสออกจากเม็กซิโกในที่สุดในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1866

พระประสงค์ที่จะให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจ ผนวกกับพระประสงค์ที่จะผนวกดินแดนในต่างทวีปทำให้จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 สนพระทัยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย โดยดินแดนที่ฝรั่งเศสให้ความสนใจและต้องการเข้าไปสร้างอิทธิพลได้แก่ดินแดนที่ตั้งอยู่บริเวณคาบสมุทรมอินโดจีนซึ่งประกอบไปด้วยเวียดนาม กัมพูชา และลาว โดยประเทศแรกที่ฝรั่งเศสเข้าไปมีอิทธิพลได้แก่ประเทศเวียดนาม โดยอาศัยสถานการณ์ความขัดแย้งทางศาสนาที่จักรพรรดิคือ ตี้ก ทรงใช้นโยบายกีดกันและเป็นปฏิปักษ์กับนักบวชชาวฝรั่งเศสนิกายโรมันคาทอลิกเป็นเหตุผลสำคัญในการบุกเข้ายึดครองเวียดนาม ปฏิบัติการอย่างจริงจังเริ่มขึ้นใน ค.ศ. 1858 เมื่อฝรั่งเศสส่งกองทัพเรือเข้าไปในเวียดนาม จนเกิดเป็นการต่อสู้ระหว่างกองทัพฝรั่งเศสกับกองทัพเวียดนามในดินแดนต่าง ๆ ทาง

เวียดนามตอนใต้ ซึ่งจบลงด้วยความปราชัยของเวียดนามเนื่องจากฝ่ายฝรั่งเศสมีอาวุธยุทโธปกรณ์ที่เหนือกว่า และสุดท้ายทั้งสองฝ่ายได้ลงนามในสนธิสัญญาสงบศึกใน ค.ศ. 1862 ส่งผลให้ฝรั่งเศสสามารถยึดครองเวียดนามตอนใต้หรือโคชินไชนาสำเร็จ

เกียรติภูมิสำหรับประเทศรวมถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจทำให้ฝรั่งเศสดำเนินการในกัมพูชาควบคู่กันไปด้วย โดยที่ในเวลานั้น กัมพูชาถือเป็นดินแดนประเทศราชของสยาม แต่ก็มีความสัมพันธ์กับเวียดนามโดยการส่งเครื่องราชบรรณาการซึ่งเป็นธรรมเนียมปฏิบัติตั้งแต่ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 1840 ดังนั้น ฝรั่งเศสที่สามารถยึดครองเวียดนามใต้ได้แล้ว จึงยกธรรมเนียมข้อนี้มากล่าวอ้างว่าฝรั่งเศสก็ควรจะมีอำนาจเหนือดินแดนกัมพูชาได้ด้วยเช่นกัน แต่สยามก็คัดค้านข้อเรียกร้องนี้ ทำให้ฝรั่งเศสส่งข้าหลวงแห่งโคชินไชนาเข้าไปเจรจาตามผลประโยชน์กับสมเด็จพระนโรดม จนในที่สุดพระองค์ก็ทรงยินยอมลงนามให้กัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1863 ส่งผลให้สยามประท้วงสนธิสัญญานี้ ฝรั่งเศสและสยามจึงต้องเกิดกรณีพิพาทระหว่างกัน แต่ในที่สุดแล้ว สยามก็ต้องยินยอมลงนามในสนธิสัญญากับฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1867 เพื่อสละสิทธิ์ของสยามเหนือดินแดนของกัมพูชา กัมพูชาจึงตกเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสในที่สุด

จะเห็นได้ว่าในการดำเนินนโยบายต่างประเทศทั้งหมดนี้ จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงใช้นโยบายด้านการต่างประเทศโดยทั้งในเชิงการทูตและนโยบายเชิงรุก โดยในทางการทูตจะเห็นได้จากการเจรจารีหรือกับคาวัวร์ที่เมืองปลงบิแยร์-เลส-แบง เพื่อหารือเกี่ยวกับปัญหาอิตาลีจนในที่สุดก็สามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงนี้ทำให้ฝรั่งเศสได้รับผลประโยชน์จากการช่วยเหลือในครั้งนี้ โดยการได้รับนี้ชและชาวอียิปต์เป็นการตอบแทน และในส่วนของการดำเนินนโยบายเชิงรุกจะเห็นได้จากการทำสงครามโดยการส่งกองกำลังทหารของฝรั่งเศสเข้าไปในดินแดนที่ฝรั่งเศสมุ่งหวังที่จะครอบครองทั้งในเม็กซิโก หรือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเวียดนามและกัมพูชา

อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายด้านการต่างประเทศของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 อาจถือได้ว่ายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ทรงคาดหวังไว้ เนื่องจากฝรั่งเศสยังไม่สามารถแผ่ขยายอิทธิพลออกไปและเข้าครอบครองดินแดนต่าง ๆ ได้อย่างสมบูรณ์ ในกรณีของอิตาลี ฝรั่งเศสจำต้องถอนกำลังพลออกก่อนอันเนื่องมาจากแรงกดดันจากรัฐเยอรมันตอนใต้ที่อาจเข้ามาช่วยเหลือออสเตรียในการทำสงคราม ซึ่งจะสร้างความเสียหายอย่างมากให้กับฝรั่งเศสที่มีพรมแดนติดกับรัฐเยอรมันเหล่านั้น ซึ่งการถอนกำลังพลนี้ได้รับแรงต่อต้านอย่างมากทั้งจากฝ่ายการเมืองต่าง ๆ และประชาชนผู้มีแนวคิดชาตินิยมที่สนับสนุนการรวมชาติอิตาลี แม้แต่ในเม็กซิโกก็ได้รับแรงกดดันจากรัฐอเมริกาซึ่งถือเป็น

ประเทศมหาอำนาจของทวีปนั้น หรือแม้แต่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างเวียดนามและกัมพูชา แม้ฝรั่งเศสจะสามารถครอบครองดินแดนเวียดนามทางตอนใต้ หรือสามารถผนวกกัมพูชาเข้าเป็นรัฐในอารักขา แต่ฝรั่งเศสก็ยังไม่สามารถครอบครองดินแดนเหล่านั้นได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งความคาดหวังที่ฝรั่งเศสจะใช้แม่น้ำโขงในดินแดนทั้งสองเพื่อเป็นทางผ่านเข้าไปสู่มณฑลยูนนานทางตอนใต้ของจีนยังคงไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากแม่น้ำโขงในบริเวณเวียดนามใต้และกัมพูชาแม้จะสามารถล่องเรือขึ้นไปถึงมณฑลยูนนานได้ แต่ทว่าก็เต็มไปด้วยความยากลำบากจากเกาะแก่งต่าง ๆ ซึ่งทำให้การนำเรือสินค้าเข้าไบนั้นเป็นเรื่องยากลำบาก อีกทั้งยังพบว่าการใช้เส้นทางจากแม่น้ำแดงซึ่งอยู่บริเวณตอนเหนือของเวียดนามนั้นสะดวกมากกว่า แต่ฝรั่งเศสในตอนนั้นสามารถยึดครองเวียดนามได้เพียงบริเวณเวียดนามตอนใต้เท่านั้น ทำให้ฝรั่งเศสไม่สามารถใช้เส้นทางจากแม่น้ำแดงเข้าไปทำการค้ากับจีนได้ ความล้มเหลวในนโยบายด้านการต่างประเทศครั้งแล้วครั้งเล่า ส่งผลให้พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามนำมาเป็นประเด็นโจมตีจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 รวมถึงประชาชนก็เริ่มแสดงท่าทีต่อต้านเนื่องจากสงครามแต่ละครั้งล้วนสูญเสียผู้คน อาวุธยุทโธปกรณ์และค่าใช้จ่ายจำนวนมาก แต่ฝรั่งเศสกลับไม่สามารถได้รับผลประโยชน์จากการทำสงครามเหล่านั้นได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ สถานะในราชบัลลังก์ที่เคยมั่นคงของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงเริ่มสั่นคลอน

ความผิดพลาดในการดำเนินนโยบายต่างประเทศทั้งหมดดังที่กล่าวมาข้างต้น ที่ทำให้ความนิยมในจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ลดลงนั้น ได้ส่งผลให้พระองค์ตัดสินใจสั่งให้ปรับนโยบายการบริหารภายในประเทศจากการปกครองที่เข้มงวดที่พระองค์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเกือบสมบูรณ์ของ 'จักรวรรดิอำนาจนิยม' ให้นักการเมืองฝ่ายสาธารณรัฐนิยมมีเสรีภาพทางการเมืองมากขึ้น ดังนั้นนับตั้งแต่ ค.ศ. 1860 เป็นต้นไป จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงทรงค่อย ๆ ผ่อนคลายมาตรการทางการเมือง โดยทรงยอมให้รัฐสภาวิพากษ์วิจารณ์คำแถลงนโยบายประจำปีของพระองค์ได้ ทรงอนุญาตให้มีการเผยแพร่รายงานการประชุมรัฐสภา ทรงให้สิทธิรัฐสภามากขึ้นในการพิจารณาควบคุมนโยบายของรัฐบาล รวมถึงทรงอนุญาตให้สมาชิกรัฐสภาตั้งกระทู้ถามเสนาบดีเกี่ยวกับการบริหารงานต่าง ๆ ได้มากขึ้น นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงผ่อนคลายนโยบายการควบคุมสื่อมวลชน อีกทั้งยังทรงอนุญาตให้คนงานรวมกันชุมนุมประท้วงและจัดตั้งสหภาพแรงงานได้ใน ค.ศ. 1864 ถึงแม้ว่ามาตรการเหล่านี้จะทำให้พระองค์ได้รับความนิยมมากขึ้นบ้าง แต่ผลกระทบที่สำคัญของมาตรการนี้คือสมาชิกรัฐสภาต่างต่อต้านการเก็บภาษีที่ค่อนข้างสูงเพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงกองทัพฝรั่งเศส ทำให้งบประมาณของกองทัพถูกทอนลงอย่างมากระหว่าง ค.ศ. 1863 - 1870 ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพของกองทัพฝรั่งเศสลดลงด้วย

ข้อเท็จจริงในข้อที่ว่าประสิทธิภาพของกองทัพฝรั่งเศสลดลงได้ส่งให้เห็นผลชัดเจนเมื่อฝรั่งเศสเกิดกรณีพิพาทกับปรัสเซียโดยมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากกรณีสืบราชบัลลังก์สเปน โดยที่ในปลาย ค.ศ. 1868 เกิดการปฏิวัติขึ้นในสเปน จึงทำให้สมเด็จพระราชินีนาถอิซซาเบลลาที่ 2 (Isabella II; ค.ศ. 1830 - 1904) แห่งราชวงศ์บูร์บงสายสเปน ต้องเสด็จลี้ภัยไปประทับที่ฝรั่งเศส เมื่อราชบัลลังก์ว่างลง จึงต้องมีการสรรหาองค์ประมุขใหม่แทนสมเด็จพระราชินีอิซซาเบลลาที่ 2 อัครมหาเสนาบดีออกโทโท ฟอน บิสมาร์ค แห่งปรัสเซีย ซึ่งต้องการให้เกิดการรวมชาติเยอรมันโดยมีปรัสเซียเป็นผู้นำ จึงต้องการใช้เหตุการณ์นี้ช่วยฝรั่งเศสเพื่อให้เข้าสู่สงครามกับปรัสเซีย และหากฝรั่งเศสพ่ายแพ้ ปรัสเซียก็จะไร้เพื่อนบ้านที่ขัดขวางในการรวมชาติและเกิดกระแสชาตินิยมขึ้นทั่วไปในรัฐเยอรมันทำให้ง่ายต่อการรวมชาติของปรัสเซีย แผนการเริ่มต้นขึ้นด้วยการที่ปรัสเซียได้ติดสินบนเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสเปนให้ผลักดันคณะผู้สรรหาให้เลือกเจ้าชายเลโอโพลด์ (Leopold; ค.ศ. 1835 - 1905) จักรราชวงศ์โซเฮนซอลเลิร์น ซึ่งเป็นพระญาติกับกษัตริย์แห่งปรัสเซียให้ขึ้นปกครองสเปน ทำให้ฝรั่งเศสเกิดความไม่พอใจเนื่องจากเกรงว่าฝรั่งเศสจะถูกขนาบข้างจากดินแดนที่ถูกปกครองโดยพระมหากษัตริย์จากราชวงศ์เดียวกันทั้งทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ดังนั้น ฝรั่งเศสจึงยื่นหนังสือประท้วงปรัสเซียและได้ส่งคณะทูตไปเข้าเฝ้าพระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ที่เมืองเอมส์ (Ems) เพื่อเรียกร้องให้ยุติการสนับสนุนเจ้าชายเลโอโพลด์ แต่พระเจ้าวิลเลียมที่ 1 ไม่ทรงตอบรับข้อเรียกร้องนั้น อีกทั้งยังมีพระราชโอรสไปถึงบิสมาร์คให้รับรู้ในเรื่องนี้ด้วย ซึ่งบิสมาร์คได้ตัดแปลงและตัดต่อเนื้อหาโทรเลขที่ทั้งสองฝ่ายตอบโต้กันไปในเชิงว่าทั้งสองฝ่ายต่างไม่ให้เกียรติซึ่งกันและกันและส่งไปเผยแพร่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ และฝรั่งเศสก็ไม่พอใจต่อการกระทำในครั้งนี้ของปรัสเซียเป็นอย่างมาก เหตุการณ์โทรเลขจากเมืองเอมส์ (Ems Telegram) ในครั้งนี้จึงลุกลามและนำไปสู่สงครามฝรั่งเศส - ปรัสเซีย ใน ค.ศ. 1870 โดยที่จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ตัดสินพระทัยนำทัพด้วยพระองค์เอง ถึงแม้พระพลานามัยจะไม่สมบูรณ์นัก²⁴⁶ อย่างไรก็ตาม กองทัพฝรั่งเศสเป็นฝ่ายเสียเปรียบ เนื่องจากไม่สามารถระดมพลได้รวดเร็วเช่นเดียวกับกองทัพปรัสเซีย นอกจากนั้นกองทัพฝรั่งเศสยังขาดแคลนอาวุธและทหารส่วนใหญ่ได้รับการฝึกฝนมาไม่เพียงพอ ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการที่กองทัพฝรั่งเศสถูกตัดงบประมาณนั้นส่งผลเช่นไร ดังนั้น กองทัพฝรั่งเศสจึงเป็นฝ่ายปราชัยไปในที่สุด จึงทำให้ปรัสเซียสามารถก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำในการรวมชาติเยอรมันและก่อตั้งขึ้นเป็นจักรวรรดิเยอรมันสำเร็จในเดือนมกราคม ค.ศ. 1871 ในส่วนของฝรั่งเศส เมื่อนักการเมืองฝ่ายสาธารณรัฐนิยมเห็นว่ากองทัพของตนเป็นฝ่ายเพลี่ยงพล้ำ

²⁴⁶ สักชัย สุวังบุตร. ราชานิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970. (กรุงเทพฯ:ศักดิ์ ไสภการพิมพ์, 2552.), 73.

ในการรบ เลอง กองเบตา (Léon Gambetta; ค.ศ. 1838 - 1882) จึงฉวยโอกาสนี้ประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 3 (French Third Republic) ขึ้นในวันที่ 4 กันยายน ค.ศ. 1870 ทำให้จักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ที่คงอยู่มา 18 ปีต้องสิ้นสุดลง ส่วนหนึ่งเพราะการดำเนินนโยบายต่างประเทศ ที่ล้มเหลวของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในช่วงเวลาใกล้เคียงกับการสิ้นสุดลงของจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 จักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ทรงถูกจับเป็นเชลย และภายหลังทรงถูกปล่อยตัว และเสด็จลี้ภัยไปประทับที่อังกฤษ จนกระทั่งประชวรด้วยโรคนี้วในพระวัตติและสวรรคตที่นั่นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1873²⁴⁷

อย่างไรก็ตาม นโยบายการต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ก็ยังไม่สูญเปล่าเสียทีเดียว เนื่องจากนักการเมืองในสมัยสาธารณรัฐฝรั่งเศสที่ 3 ได้ยอมรับแนวคิดของลัทธิจักรวรรดินิยม จึงสืบสานพระราชประสงค์ของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ในการที่จะสร้างเกียรติภูมิให้ฝรั่งเศส ทำให้ฝรั่งเศสเป็นมหาอำนาจและค้ำประกันผลประโยชน์ของประเทศโดยการออกล่าอาณานิคมในต่างทวีป ดังนั้น ผลจากการดำเนินนโยบายด้านต่างประเทศในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 จึงถือเป็นการวางรากฐานให้ฝรั่งเศสสามารถเข้าครอบครองดินแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริเวณคาบสมุทรอินโดจีนได้อย่างสมบูรณ์ในเวลาต่อมา โดยภายหลังจากฝรั่งเศสสามารถครอบครองเวียดนามใต้หรือโคชินไชนาได้ใน ค.ศ. 1862 รวมถึงผนวกกัมพูชาเป็นรัฐในอารักขาเมื่อ ค.ศ. 1863 รัฐบาลฝรั่งเศสในสมัยต่อมาที่นำโดยจูลส์ เฟอว์รี (Jules Ferry; ค.ศ. 1832 - 1893) ก็ได้เริ่มนโยบายขยายอาณานิคมของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกครั้ง ซึ่งในครั้งนี้มีความเข้มงวดและแข่งแกร่งกว่าเดิมและสามารถยึดครองดินแดนเวียดนามทั้งประเทศได้สำเร็จใน ค.ศ. 1884 และเพื่อให้เกิดการบริหารอาณานิคมในอินโดจีนเป็นแบบแผนเดียวกับฝรั่งเศส ฝรั่งเศสจึงจัดตั้งสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศส (French Indochina) ขึ้นในวันที่ 17 ตุลาคม ค.ศ. 1887 โดยมีสมาชิกซึ่งประกอบไปด้วยเวียดนามที่แบ่งออกเป็นตั้งเกี้ยว (Tonkin) หรือเวียดนามตอนเหนือ อันนัม (Annam) หรือเวียดนามตอนกลาง และ โคชินไชนาหรือเวียดนามตอนใต้ รวมไปถึงกัมพูชา ก่อนที่จะเพิ่มลาวเข้ามาใน ค.ศ. 1893 หลังจบสงครามฝรั่งเศส - สยาม (Franco - Siamese War)

ในการจัดการปกครองสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศส โดยนิตินัยแล้ว ฝรั่งเศสได้มอบอำนาจให้กับผู้ปกครองท้องถิ่นของรัฐในอารักขา ได้แก่ จักรพรรดิเวียดนาม กษัตริย์กัมพูชา และกษัตริย์ลาว ในการดูแลปกครองประเทศ แต่ในความเป็นจริงแล้ว อำนาจที่แท้จริงนั้นขึ้นอยู่กับผู้ว่าการสหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสซึ่งประจำอยู่ที่ฮานอย (Hanoi) โดยฝรั่งเศสจะเป็นผู้ดูแลนโยบายและจัดการทั้งใน

²⁴⁷ สันชัย สุวังบุตร, ราชอาณาจักรไทยได้รับรัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970, 74-76.

ด้านการเมือง เศรษฐกิจ การถือครองที่ดิน การจัดเก็บภาษี การศึกษา รวมถึงแบบแผนการปฏิบัติด้านสังคมอื่น ๆ ซึ่งผู้ปกครองท้องถิ่นทั้งหลายเป็นเพียงหุ่นเชิดเท่านั้น²⁴⁸ โดยการปกครองที่ฝรั่งเศสมีอำนาจเหนือรัฐต่าง ๆ ในอินโดจีนเช่นนี้จะคงอยู่ไปจนกระทั่งช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (World War II; ค.ศ. 1939 - 1945) ที่ผู้นำและปัญญาชนจากชาติต่าง ๆ ทั้งในเวียดนาม กัมพูชา และลาว เริ่มลุกฮือขึ้นต่อต้านและเรียกร้องอิสรภาพจากฝรั่งเศส ส่งผลให้เกิดการสู้รบระหว่างกัน จนในที่สุด แต่ละชาติก็ประสบความสำเร็จในการประกาศเอกราชจากฝรั่งเศส ส่งผลให้สหภาพอินโดจีนของฝรั่งเศสล่มสลายลงใน ค.ศ. 1954

จากการศึกษาเรื่องนโยบายด้านการต่างประเทศของฝรั่งเศสในสมัยจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 ระหว่าง ค.ศ. 1856 - 1870 ทำให้ได้รับทราบถึงสาเหตุการดำเนินนโยบายด้านต่างประเทศ รวมถึงผลในการดำเนินนโยบายต่างประเทศในสมัยจักรวรรดิฝรั่งเศสที่ 2 ภายใต้การนำของจักรพรรดินโปเลียนที่ 3 นอกจากนี้ ผู้ศึกษายังหวังว่าการสารนิพนธ์ฉบับนี้จะประโยชน์ไม่เพียงแต่สำหรับผู้สนใจประวัติศาสตร์ยุโรปเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ในส่วนอื่น ๆ ของโลกด้วย โดยเฉพาะประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประวัติศาสตร์ไทย โดยที่สารนิพนธ์ฉบับนี้คงมีส่วนช่วยขยายความให้เห็นถึงบทบาทของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงประมาณ ค.ศ. 1850 - 1865 จนทำให้เข้าใจถึงท่าทีของฝรั่งเศสในภูมิภาคนี้ รวมถึงในสยามก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์สำคัญ ได้แก่ เหตุการณ์ ร.ศ. 112 ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

²⁴⁸ วินัย พงศ์ศรีเพียร, จักรวรรดินิยมตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเข้ามาและผลกระทบ (กรุงเทพฯ : โครงการวิจัย "ปริทรรศน์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2557), 240-42.

รายการอ้างอิง

Bancroft, Hubert Howe. **History of Mexico: Vol. Vi, 1861-1887**. San Francisco: The History Company, 1888.

baron de Bazancourt, César Lecat. **La Campagne D'italie De 1859: Chroniques De La Guerre. Vol. 2**. accessed May 30, 2019,
<https://archive.org/details/lacampagnedital01unkngoog/page/n10>.

Bašić, Denis. **Imperialism: Algeria, Egypt, Mount Lebanon**. accessed November 7, 2019,
http://courses.washington.edu/%20jsisa402/Lecture_%20Notes/Entries/2016/10/24_Part_II,_Ch._6__Western_Imperialism_files/Part%202%20-Ch06%20G2.pdf.

Baylis, John and Steve Smith. **The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations**. New York: Oxford University Press, 2001.

Binkley, Robert C. **Realism and Nationalism 1852-1871**. Read Books Ltd, 2013.

Bourgeois, Emile. **History of Modern France 1815-1913**. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1919.

Bresler, Fenton. **Napoleon III: A Life**. London: Harper Collins, 1999.

Bury, J.P.T. **France 1814-1940**. New York: Routledge, 2003.

Cavendish, Richard. **The Emperor Maximilian Arrives in Mexico City**. accessed September 5, 2019, <https://www.historytoday.com/archive/emperor-maximilian-arrives-mexico-city>.

_____. **Louis Napoleon Elected President of France**. accessed May 15, 2019,
<https://www.historytoday.com/archive/louis-napoleon-elected-president-france>.

Chandler, David P. Cambodia's Relations with Siam in the Early Bangkok Period: The Politics of a Tributary State. **Journal of the Siam Society** 60, no. 1 (1972): 153.

Chapuis, Oscar. **A History of Vietnam: From Hong Bang to Tu Duc**. Westport, Conn.: Greenwood Press, 1995.

_____. **The Last Emperors of Vietnam: From Tu Duc to Bao Dai**. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2000.

- Choisel, Francis. **Napoléon III et L'Europe**. accessed July 15, 2018, <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/articles/napoleon-iii-et-leurope/>.
- Clark, Martin. **The Italian Risorgimento**. London: Longman, 1998.
- Cobban, Alfred. **A History of Modern France**. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1963.
- Craig, Gordon A. **Europe 1815-1914**. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1966.
- de Bruchard, Marie. **The Congress of Paris, 25 February - 30 March 1856**. July 20, 2018, <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/paintings/the-congress-of-paris-25-february-30-march-1856/>.
- De Carné, Louis. **Travels on the Mekong: Cambodia, Laos and Yunnan: The Political and Trade Report of the Mekong Exploration Commission (June 1866-June 1868)**. Bangkok: White Lotus, 1995.
- Delage, Irène. **Napoléon III, Empereur Des Français (1808-1873)**. accessed July 15, 2018, <https://www.napoleon.org/jeunes-historiens/napodoc/napoleon-iii-empereur-des-francais-1808-1873/>.
- Démier, Francis. **La France Du XIXe Siècle (1814-1914)**. Paris: Éditions Points, 2000.
- Duby, Georges. **Histoire De La France: Les Temps Nouveaux De 1852 À Nos Jours**. Paris: Librairie Larousse, 1972.
- Euler, Heinrich Gustav. **Napoleon III: Emperor of France**. accessed July 10, 2018, <https://www.britannica.com/biography/Napoleon-III-emperor-of-France>.
- Evans, Richard J. **The Pursuit of Power: Europe 1815-1914**. Penguin, 2016.
- An Expedition into the Unknown: Honoring a Courageous Explorer**. accessed July 15, 2019, <https://heritage-line.com/captain-de-lagree-french-explorer-mekong-river/>.
- Fenby, Jonathan. **The History of Modern France: From the Revolution to the Present Day**. London: Simon & Schuster, 2015.
- Ganière, Paul. **Le Dernier Exil De Napoléon III**. accessed July 15, 2018, <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/articles/le-dernierexil-de-napoleon-iii>.
- Girard, Louis. **Napoleon III**. Fayard, 1986.

Gooch, Brison Dowling. **Napoleon III, Man of Destiny: Enlightened Statesman or Proto-Fascist?**. Holt, Rinehart and Winston, 1963.

Gouttman, Alain. **La Campagne Du Mexique (1861-1867)**. accessed July 17, 2018, <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/dossiers-thematiques/la-campagne-du-mexique-1861-1867/>.

Guerard, Albert. **France: A Modern History**. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1959.

Hall, Walter Phelps., and William Stearns Davis. **The Course of Europe since Waterloo**. New York: Appleton-Century-Crofts, 1957.

Hanoteux, Gabriel, and Alfred Martineau. **Histoire Des Colonies Françaises et De L'expansion De La France Dans Le Monde**. Paris: Société de l'Historie Nationale, 1932.

Harris, Ian Charles. **Cambodian Buddhism: History and Practice**. University of Hawaii Press, 2008.

Hobsbawm, E. J. **The Age of Capital 1848-1875**. London: Abacus, 1985.

James, Brian. "Allies in Disarray: The Messy End of the Crimean War." **History Today** 58, no. 3 (March 2008): 24-31.

Jenkins, Terry. "The Orsini Affair and the Crisis of 1858." **History Today** 58, no. 1 (January 2008): 25-31.

Kissinger, Henry. **Diplomacy**. New York: Simon & Schuster, 1994.

Knapton, Ernest John, and Thomas Kingston Derry. **Europe 1815 to the Present: Combining Europe 1815-1914 and Europe the World since 1914**. New York: Charles Scribner's Sons, 1966.

Kohn, George C. **Dictionary of Wars**. New York: Anchor Press/Doubleday, 1986.

Kurtz, Harold. "Bismarck and the Two Germanies: The Background to the Franco-Prussian War." **History Today** 20, no. 7 (July 1970): 445-63.

La Campagne D'italie De 1859. accessed July 20, 2018, <https://www.napoleon.org/histoire-des-2-empires/chronologies/la-campagne-ditalie-de-1859/>

- Lesniak, Nicole. **Diplomacy in the Crimean War: Pointless Blabber?**. accessed May 15, 2019, <https://academic.mu.edu/meissnerd/crimea.html>.
- Lindemann, Albert S. **A History of Modern Europe: From 1815 to the Present**. West Sussex: Wiley-Blackwell, 2013.
- Marshall, Peter. Overseas Expansion and Empire. **History Today** 41 (May 1991): 32-36.
- McMillan, James F. **Napoleon III**. London: Routledge, 2014.
- Merriman, John. **A History of Modern Europe: From the French Revolution to the Present**. New York: W.W. Norton, 2004.
- The Mexican Campaign, 1862 - 1867**. accessed July 17, 2019, <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/timelines/the-mexican-campaign-1862-1867/>.
- Meyniard, Charles. **Le Second Empire En Indo-Chine (Siam-Cambodge-Annam)**. Paris: Societe d'édition Scientifique, 1981.
- Montagnon, Pierre. **France-Indochine: Un Siecle De Vie Commune (1858-1954)**. Paris: Pygmalion, 2004.
- Nouschi, André, and Antoine Olivesi. **La France De 1848 À 1914**. Fernand Nathan, 1981.
- Osborn, Milton E. **The French Presence in Cochinchina and Cambodia: Rule and Response (1859-1905)**. London: Cornell University Press, 1969.
- Pecqueur, Jean-Pierre. **Indochine-France: Conquête et Rupture 1620-1954**. Paris: Alan Sutton, 2009.
- Plessis, Alain. **The Rise and Fall of the Second Empire**. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Popkin, Jeremy D. **A History of Modern France**. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall, 2001.
- Pradalié, Georges. **Le Second Empire**. Paris: Presses Universitaires de France, 1963.
- Randell, Keith. **France 1814-1870: Monarchy, Republic and Empire**. London: Hodder&Stoughton, 1986.
- Salles, Catherine. **Le Second Empire**. Paris: Librairie Larousse, 1985.
- Theam, Bun Srun. **Cambodia in the Mid-Nineteenth Century: A Quest for Survival 1840 - 1863**. Master of Arts (Asian Studies), Australian National University, 1981.

- Thomas, Daniel H. *The Reaction of the Great Powers to Louis Napoleon's Rise to Power in 1851*. *Historical Journal* 13, no. 2 (1970): 237-50.
- Thomazi, A. *La Conquête De L'indochine*. accessed January 21, 2020, <https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k3391647k/f15.image.textImage>.
- Thomson, David. *Europe since Napoleon*. Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1966.
- The Treaty of Miramar 1864*. accessed August 30, 2019, <http://www.cmmayo.com/max-treaty-of-miramar.html>.
- Treaty of Paris 1815*. accessed May 15, 2019, https://www.napoleon-series.org/research/government/diplomatic/c_paris2.html.
- Treaty of Paris of 1856*. accessed May 30, 2019, https://content.ecf.org.il/files/M00934_TreatyOfParis1856English.pdf.
- Tuck, Patrick. *The French Wolf and the Siamese Lamb: The French Threat to Siamese Independence, 1858-1907*. Bangkok: White Lotus, 1995.
- Tucker, Spencer C. *Vietnam*. London: UCL Press, 1999.
- Wood, Anthony. *Europe 1815-1960*. Harlow, Essex: London, 1984.
- Wright, Gordon. *France in Modern Times: 1760 to the Present*. Chicago: Rand McNally, 1960.
- จอห์น แบสตัน, and แฮร์รี่ เจ. เบ็นดา. *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่ ลัทธิอาณานิคม ลัทธิชาตินิยม และการสลายตัวของลัทธิอาณานิคม*. Translated by ชื่นจิตต์ อ่ำไพพรรณ and ภรณ์ กาญจนรัชชิตี. พิมพ์ครั้งที่ 2 ed. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529.
- เชิดเกียรติ อรรถากร. *ขบวนการคอมมิวนิสต์เวียดนาม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2540.
- เดวิด แชนด์เลอร์. *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. Translated by พรรณงาม เก้าธรรมสาร. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2546.
- อึ้งซังคัตต์ เพชรเลิศอนันต์. *สยามประเทศไทยกับ "ดินแดน" ในกัมพูชาและลาว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2552.
- ชิปตี บัวคำศรี. *ประวัติศาสตร์กัมพูชา*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2547.
- ธีรภัท ชัยพิพัฒน์. *การเมืองระหว่างประเทศ*. กรุงเทพฯ: มิสเตอร์ก๊อปปี้ (ประเทศไทย), 2556.

- บรรพต กำเนิดศิริ. **ประวัติศาสตร์การทูตตั้งแต่การประชุม ที่กรุงเวียนนา ค.ศ. 1815 จนถึงจุดเริ่มต้นของสงครามเย็นปี ค.ศ. 1947.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- เพ็ญศรี คุ้ม. **ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทย(สยาม)กับประเทศฝรั่งเศสในคริสต์ศตวรรษที่ 19** ตามเอกสารของกระทรวงการต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2539.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่: ยุโรป เล่ม 1 อักษร A-B.** พิมพ์ครั้งที่ 2 ed. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.
- . **สารานุกรมประวัติศาสตร์สากลสมัยใหม่: ยุโรป เล่ม 3 อักษร E-G.** พิมพ์ครั้งที่ 2 ed. กรุงเทพฯ ราชบัณฑิตยสถาน, 2542.
- วชรพร นวลตา. **"ประวัติศาสตร์เวียดนามตอนใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8 ถึงกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20."** วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากรมหาวิทยาลัยศิลปากร, 2557.
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. **จักรวรรดินิยมตะวันตกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : การเข้ามาและผลกระทบ.** กรุงเทพฯ โครงการวิจัย "ปริทรรศน์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้, 2557.
- ศิริพร ชนะสิทธิ์. **สงครามกับประวัติศาสตร์: กรณีสงครามไครเมีย (ค.ศ. 1853 - 1856).** accessed 16 ธันวาคม 2562, <http://kb.tsu.ac.th/jspui/bitstream/123456789/1056/1/article.pdf>.
- สัญญาชัย สุวังบุตร. **ราชาธิปไตยใต้รัฐธรรมนูญสู่สาธารณรัฐ: ฝรั่งเศส ค.ศ. 1815-1970.** กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2552.
- สัญญาชัย สุวังบุตร and อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์. **ยุโรป ค.ศ. 1815-1918.** กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2558.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. **สารานุกรมประวัติศาสตร์เพื่อนบ้านในอาเซียน.** กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2558.
- สุด จอนเจดสิน. **ประวัติศาสตร์เวียดนามตั้งแต่สมัยอาณาจักรฝรั่งเศสถึงปัจจุบัน.** กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- อนันต์ชัย เลาะห์พันธุ์. **ยุโรปสมัยใหม่ ค.ศ. 1492-1815.** กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2554.
- ฮอลล์, ดี.จี.อี. **ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้.** Translated by วรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2522.



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	สุนนา วงศ์ชีวสุทธิ์
วัน เดือน ปี เกิด	22 ตุลาคม 2536
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	อักษรศาสตรบัณฑิต (ภาษาฝรั่งเศส) คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร (2558)
ที่อยู่ปัจจุบัน	555/53 หมู่ 1 ต.บางแก้ว อ.เมือง จ.สมุทรสงคราม 75000

